

JÓKAI MÓR
ÖSSZES MŰVEI

NEMZETI KIADÁS

LXXII. KÖTET

A LŐCSEI FEHÉR ASSZONY. II.

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA

1897

A LŐCSEI FEHÉR ASSZONY

REGÉNY

IRTA

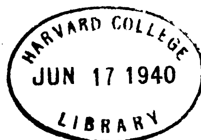
JÓKAI MÓR

II. RÉSZ

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK TULAJDONA

1897

HARVARD COLLEGE
JUN 17 1940
LIBRARY

XXIII. FEJEZET.

A SZENVEDÉSEK LEÁNYA.

Mikor Andrássy Miklós ezt a szót kiejté a száján, Zsófia csak szótlanul bámult rá egy ideig, mint a ki delelő napfényről föld alatti sötét pinczeboltba lép be. Rá nézve ez egy olyan sötétséggel teljes világ volt, a miben nem tudott semmit megkülömböztetni. Más asszonyok, a kiknek a szeme megszokta már azt, nagyon is jól tudnak látni a gyanakodás homályában; de ő előtte mind ez névtelen eszme volt. Egy férj, a ki a feleségén kivül más nőt szeret! A sphinx, a griff, az egyszarvú hamarább képzelhetők eleven alakban.

Miklósnak nem volt ez iránt semmi érzéke, soha semmi gyöngédebb indulat nem szállta meg a lelkét. A zárdában ascetának nevelték, onnan egyenesen a csatatérre került: a kegyetlenség iskolájába. Mit tudott ő arról, hogy egy csupa érzelmekből összealkotott női szívvilágot egy szó, egy lehellet képes romba dönteni? De mit is törődött vele? Ezek az érzékeny szivek csak akadályára vannak az erős emberek szándékainak. Ha tudta volna, hogy mit tesz, akkor is megtette volna. De hát épen nem tudta. Hozzá volt szokva, hogy az urak, mágnások, generálisok nem is nagyon titkolózók a szerelmi csapongások dolgában. Tivornyáikon szabad szájjal példálóznak egymás latorságára, s azt az asszonyok is hallhatják és mosolyognak rajta. Még tetszik nekik, ha a férjeikről azt a hirt hallják, hogy az asszonyok bolondulnak utánuk. Nem szégyen az, hanem virtus. A kit vádolnak vele, egyet feszít a

mellén, mintha érdemrendet kapott volna. Aztán mi is van abban? A katonák nem tették le a votum castitatist, mint a monachusok.

Még több oka is volt kegyetlennek lenni.

Gyülölte azt az asszonyt, a ki felől tudta, hogy ő ragadta magával hódító ölelésével Andrássy Istvánt arról a magaslatról alá, a hová hőstettei emelték. Hőstettein kivül mind a négy testvérének a vitézsége, a nemzet ragaszkodása. S ez az asszony czélt ért. Elrabolt egy hőst, hogy egy főkötő bábot csináljon belőle magának. Át akarta oltani azt a gyülöletet Zsófiának a szivébe, hogy váljon ölő méreggé a szivében a hitvesi szeretet az áruló és annak a kedvese iránt.

— Igen! szólt rideg, kemény hangon; ez az ember, ez a mosolygó kép itten, a hogy elárulta a hazáját, fejedelmét, úgy árulta el a hitvesét, a családi tűzhelyét is. Te itt türsz, szenvedsz, imádkozol, ő pedig a lőcsei Circe karjai közt kaczagja a te szenvedéseidet és a hazáét.

Zsófia, mint az álomból felriasztott, ijedten és haraggal takarta palástjába nagyobbik fiának a fejét, hogy ne hallja, a mit apjáról beszél a nagybátyja. A kisebbiket nem kellett oltalmazni; annak a lelke még nem vett be e szavakból semmit. Az csak bámult az érthetetlen szavakon.

— Sohse takargasd a kis öcsém füleit! mondá Miklós. Többet tud az már eddig is az elégnél. Hisz minden cseléd, inas, pesztonka, lovász széltiben beszél már a lőcsei fehér asszonyról, a szép Korponaynéról, s uton-utfélen danolják a «korcsmagenerális meg a szép asszony» nótáját. Eldanolja neked azt a Ferkó, úgy hogy szebben se kell.

E szónál oly hevesen ragadta meg két erőszakos kézzel Zsófia a nagyobbik fiát, mintha rögtön meg akarná őt fojtani. A gyermek megijedt s menekülni akart.

Hanem aztán a pillanatnyi felhevülés elmultával, ismét szeretetteljesen vonta őt az ölébe, s megcsókolgatá a szőke fejét, gyöngéden rebegve:

— Hiszen te nem tehetsz róla: azok a bűnösök, a kik téged erre megtanítottak.

— Azok a bűnösök, a kikről a nóta szól! mondá Miklós. Ha ugyan egyáltalában bűn a más feleségével együtt nevetni. Én ugyan ezért pokolra nem kárhoztatok senkit. Miattam, hogyha török basa lesz is bátyám uram, s háremet tart, se veszem elő ez exorczizáló füstölőmet érte. S ha megfizeti az árát a tiltott örömnek, azt mondom rá: drágán adják, mert jó; urak veszik, mert tehetik. Nem bánom, ha egy kastélylyal fizet is meg minden örömnapért. De bánom és megtorlom, ha egy édes ölelésért a hazát adja kelengyéül; s az én zászlómat kapczának tépi szét a szeretője számára.

— Hazudsz! rágalom minden szavad! kiálta indulatosan felugorva helyéből Zsófia, s azzal megragadva mind a két fia kezét, oda vonszolta őket magával apjuk arczképe elé, s ott térdre nyomta őket, és maga is közéjük térdepelt s aztán kezeiket saját összekulcsolt kezei közé szorítva, felemelé az arczkép felé s úgy könyörgött hozzá.

— Oh édes jó uram; szerelmes bálványom! Te vigasztaló képem! Védd magad! Szólalj meg! Mondd, hogy nem igazak, a mikkel vádolnak! Mondd, hogy szeretsz minket. Ne hagyj bennünket megcsúfolni!

Miklós ebben az egész jelenetben csak nevetnivaló ostobaságot látott.

— Oh bizony, ha elevenen állna itt előtted, épen olyan jól rimánkodhatnál előtte. «Mit gondolsz? hogy hinnéd felőlem? Tehetnék én ilyet?» Hiszen három szó elég egy asszonyt bolonddá tenni! Még csókot is adna hozzá, bizonyosan nem vetettek a szájára lakatot. Az asszonyok boldogsága nem egyéb, mint az örök elámíttatás. A mit álmodtok, az a ti világotok. Dühöngtök arra, a ki fel mer ébreszteni.

A nő egész testében megrázkódva állt föl, és szembeállt kinzójával.

— Hát mindent meg akarsz-e tagadni e mai napon?

— Csak azt hiszem, a miről valódi tudomásom van.

— Azért, mert rossz, hiszed; s elég, hogy megtagadd, azt tudnod, hogy jó.

— Hát ne legyek én az, a ki az ördögöt képviseli, s mindent tagad, a mi jó, és mindent állít, a mi rossz. Itt van, fogd ezt a levelet; és aztán olvasd el, mikor egyedül leszesz. Én kérdést sem teszek hozzád többet.

Az Korponay János levele volt Andrássy Miklóshoz a lőcsei catastropha után.

Korponay János tudatta az eddig történteket. Hat órával később jött ez a levél Krasznahorkára, mint Andrássy István hirnöke.

Ha Miklós az aqua toffanával és Hecaténak, Locustának minden mérgeivel itatta volna meg Zsófiát, nem ölte volna meg oly kegyetlenül, mint ezzel a levéllel.

Miket irhat egy férj az első dühében, a ki meggyűlölte a feleségét? Abban a forró lázában a haraggá vált szerelemnek, a mikor ki akarja tépni még az emlékét is a szivéből, ha mindjárt a szív maga utána szakad is.

S ez a férj még azonkívül rajongó híve a fejedelemnek, a kit az az asszony elárult. Az ő neve, a mit az asszonynak adott, lesz beégetve, mint a hóhérbélyeg, a világtörténetbe, a hová a szabadságharcz végcatastropháját be fogják jegyezni.

Még a fiát is ellopta tőle, s árulásának jutalmát annak az örökségévé tette.

Korponay őrjöngő dühében mindenfelé leveleket irt, a hol csak Andrássy Istvánnak rokonai, barátai, vezértársai laktak, tele keserü vádakkal.

A lőcsei hű polgárok, kik vele együtt menekültek a városból, egész mondakört tudtak neki mesélni azokról a kalandokról, miket a szószátyár pletykahír a piaczra kikürtöl. A megcsalt férjnek szolgálni mindenki baráti kötelességének tartja.

A megcsalt férj olyan, mint a kinek a köntöse meggyu-

ladt; fut vele, s mentül jobban rohan, annál jobban körülfogják a lángok.

Hiszi még azt is, a mi lehetetlen. Elhiszi még azt is, a minek az ellenkezőjét bizonyosan tudja. S aztán nem elég neki, hogy maga hiszi, azt akarja, hogy minden ember tudja és segítsen neki átkozódni. Leirja levélbe a gyalázatát, hogy olvassák.

És ezt adták a kezébe Zsófiának, hogy világosítsa fel az elméjét vele.

Tanulja meg belőle, hogy az a bálvány, a mit ő imádott, cserépből van.

Tudja meg, hogy a szerelem csak mese, a hit csak babona. A bűnösöké a mennyország. A pokol a jók, a hivek számára van feltalálva.

Veszítsen el mindent, a mi e világhoz köti, a túlvilághoz vonzza.

Köd fogja körül a helyet, a hol az Istent keresi!

Ebbe a fájdalomba bele kell neki halni!

...Nevetik ezt a bölcsek! Hogy ölhetne meg valakit olyan fájdalom, melynek nincs a zsigerekben fészke. A mi nem méreg, nem ragály, nem miasma. A minek nincsenek bacillusai, sporái. A mi nem más, csak egy gondolat, egy semmi; része egy másik semminek: a léleknek. És még is meg tudja emészteni ezt a mindenttudó testet, úgy, mintha maró mirigy volna. Egy seben keresztül, melynek sehol sincs seb ajka, elhull cseppenkint a vér. Látják haldokolni és senki sem tudja, miben hal meg?

De soha nem hallotta senki egy panaszszavát.

Megértette, hogy a várából ki kell takarodniok az ott ápolt nyomorultaknak; arra fordította minden gondját, hogy azoknak a sorsát tegye elviselhetővé. Elosztotta őket az uradalmához tartozó falvakba, mindenütt menhelyet állított fel a számukra s naponkint sorra járta a falvakat, személyesen tekintve utánuk, nincs-e valami panaszuk?

Fenn a várban azalatt Miklós intézkedhetett úgy, a hogy ellenségre váró hadvezérnek tetszik, gyüjthette a

mezei hadakat, őröltethette a puskaport, főzethette a salétromot, töltethette a bombákat. Esztendős ostromhoz készült. A mellett a felvidékről levezető szoros utakat is megszállatta s különösen nagy furfangos kelepczét készített a straczenói völgy sziklakapujánál, a merre legközelebb utja van Gömörnek a Szepességből.

Zsófia azonban a maga mindennapos útjában még valami egyebet is tett, mint a szenvedő népség bajainak orvosolgatását. Nap-nap után levelet irt a férjének, valamelyik falusi parasztház kemenczepadkáján ülve, s azt egy jól megfizetett posta által elküldé Lőcsére.

Azok a levelek mind ezeken a szavakon kezdődnek:

«Kedves édes egyetlen jó uram.»

S végződtek igy: «a te sírig híven szerető hitvesed.»

Nem volt azokban még csak egy árnyéka sem a bubánatnak, nemhogy a szemrehányásnak; tiszta merő szeretet volt, a mi végig hajnallott rajtuk. Egy panaszhang sem tévedt a közé. Boldognak nevezi magát, hogy férje leveléből megérthette, miszerint az nemsokára haza fog térni az övéi közé. Hozza az Isten szerencsésen. Szerető szivek, ölelő karok várják. Ir neki a gyermekek felől is. Mindennap imáikba foglalják jó apjukat. (Igazat mond benne; mert ő térdepelteti le őket minden este a hálószobájában lefekvés előtt, s elmondja előttük az imát a távollevő apáért, azok utána mondják azt: a nagyobb nagy-ásítozva, a kisebbik elég figyelmesen.) Aztán tudósítja őt a gazdasági állapotokról, a környékben történt jó és balszerencse hireiről. Hozzá teszi, hogy a mindenható őrizze meg minden veszélytől és kisértetektől az ő szerelmes drága jó urát.

Végül jön egy Postscriptum is.

Nem hallgathatja el az ő hites ura előtt, hogy Krasznahorkán egy kis zenebona támadt a lőcsei kapitulatió hirére. Miklós öcs feni a kardját s kapczáskodni készül. Azért úgy vigyázzon a hazajövetelénél, hogy itt meglehet,

összekoczczanása lesz a testvérével, kinek Isten bűnül ne vegye az ő hóbortjait.

Arra különösen figyelmezteté az urát, hogy a straczenói völgynek ne vegye az útját, mert ott a sziklakapunál egynémely tüzes kuruczok kelepczét akarnak vetni a számára, hogy tőrbe csalják, mint Ocskay Lászlót.

Egyébiránt mindenben megnyugszik, és mindent úgy talál jónak, a hogy az ura cselekszi.

Nem volt ebben semmi tettetés, semmi lelki erőszaktétel: mert ez tiszta angyalszív volt.

Elveszthette az ura szerelmét; de a magáét nem. Amabba bele fog halni; de ezt még a halálon túl is elviszi magával.

Ama levél átadása után hetekig nem került a szeme elé Miklós. Annak is másutt volt dolga; ő is sokat távol időzött a várból, össze sem jöhettek.

Hanem egy este, a mint épen nagy förmeteges zivatar közepett hazaérkezett a várba Zsófia, alig váltott más ruhákat, az uti gúnyája össze lévén ázva, a mint bekoczogtat hozzá a dervisgenerális.

Azóta folyvást bőjtöt tart, bort nem iszik; annál többet mérgelődik, ezért az arczszine olyan fakó már, mint az irhabőr.

Zsófia nem tudta neki azt mondani, hogy «hozott Isten». Talán a sejtelme sugta, hogy új halálkínt hoznak a számára. Egyébért miért jönne hozzá ez az ember?

— Édes ángyom, kezdé Miklós, száraz, kemény hangon. Te mind megrontod magad azzal a szanaszét kóborlással ilyen zegernye időben.

Zsófiának egyéb védelme nem volt, mint a határtalan szelidség.

— Nem érzem semmi változásomat, Miklós. Légy megnyugodva felőlem. Egészen jól vagyok.

— Azt csak mondod. Én az ellenkezőt látom. Arczod napról-napra hervad, olyan vagy már, mint az árnyék.

— Talán nem is a testi gyöngeségtől van az.

— Az ilyen változó időben nem asszonynak való a künn járás-kelés. Egyszer a nap süt, másszor a hó esik, ma meg épen villámlott; mennykő hullott, mikor uton voltál.

— Nem árt meg énnekem az a zivatar, a mi odakünn van.

— Talán az bánt, a mit belül viselsz?

— Hagyjuk ezt, jó Miklós. Én nem szólok bele a te dolgaidba, te ne szólj bele az enyimekbe. Te egész hatalmu úr vagy itt e várban. Az én uram tett azzá. De a falvainkban én vagyok az asszony. Azt is az uram hagyta így. Ha te kiküldözted a várból az én lázáraimat, nekem odalenn a faluban kellett őket fedél alá tennem. Ezt a hivatalt bizta rám az Isten; ezt teljesítem, a míg testemet birom.

— Hát teljesítsd, nem bánom, süttess, főzess a számukra, küldj nekik akószámra mediczinát, rendelj tüzelő fát a kemenczéjükbe, de magadat ne fáraszd utánuk.

— Köszönöm a jó szivedet.

— Nem jó biz az, nincs mit köszönj rajta. Csak olyan, mint eddig volt, s azt még eddig senki se fogta rám, hogy gyönge szivü vagyok. Hazudozni sem szokásom. Az epémből beszélek. Ha helytelenítem a szanaszét kóborlásaidat, nem azért teszem, mintha esőtől, széltől féltenélek; hanem azért, mert te — a nagy koldusápolás mellett — még azt is teszed, hogy levelet irsz az uradnak.

— S ez tégedet bánt? kérdé Zsófia elbámulva.

— Nem biz engem. Csak megerősít abban a hitemben, hogy egyik asszony csak olyan, mint a másik. Ha férfit bántottak volna meg úgy, a hogy téged, halálos boszúra gyulladna miatta. De te asszony vagy, nem jobb, mint a török kádinák, a kik meg tudnak osztozni egy férfi szerelmén — hárman négyen.

— A kolostorban tanultad ezt?

— Ott is. A gyóntatószék az asszonyok tükre. Senki sem ismeri jobban a fajodat, mint a pap. Annak a keblébe rakják le az asszonyok bűneik vallomását.

— Tehát bűne a feleségnek, ha a férjéhez hű marad, még akkor is, ha az a szivébe tőröket üt?

— Nem bűne, de gyöngesége. Állati ösztön, semmi más. Te megbocsáthatsz neki azért, a mit ellened vétett. Semmi közöm hozzá. Könyörögj neki a szerelme morzsáiért, hogy ajándékozzon neked is belőle. Kérd szépen, hogy tartson meg asszonyának.

Zsófia büszkén emelé föl fejét.

— Én több is vagyok mint asszony, én anya is vagyok.

— Mondhatnád: a Grachusok anyja. De nem úgy van. Te gyermekeidet csuszómászó rabszolgáknak neveled, azért, hogy az apjukhoz hasonlók legyenek.

Zsófia szivében feltámadt a harag erre a szóra.

— Távozzál előlem. Ez az én szobám itt!

— Szeretem, hogy valahára tűzbe jönni látlak. Azt hittem, fogadásod tartja, meg nem haragudni soha. Most már hogy haragszol, éppen nem megyek innen, mert most lehet már veled beszélni. A szoba a tied, hanem a szobának az ajtaja az enyim.

— Hát porkolábom vagy?

— Az vagyok. Te mondád. Magad szolgáltál rá. Mit bánom én azt, ha te mindennap százszor irod is Andrássy Istvánnak azt, hogy: édesem, kedvesem, drágám, szerelmesem, s küldözgetsz neki levélben ezernyi ezer csókot! De te tudósításokat küldesz az ellenségnek a hadikészületekről, a mik e várban folynak s ez árulás! Ennek útját állom.

Zsófia megrettent. Elállt a szava e megtámadásra.

Miklós folytatá a vádat.

— Ugy-e, megirtad neki azt is, hogy ha jön Gömörbe, elkerülje a straczenói völgyet, mert a sziklakapunál kelepcze vár reá s Dobsinán seregestül elfogják? S ime a te figyelmeztetésedre Andrássy István egyszerre csak megváltoztatja az utrendét, mikor már fele útján van, s a kerülő útnak fordul. Ez a te munkád volt.

Zsófia elszörnyedve hátrált vissza ez ember elől.

— Te! lihegé. És te neked lett volna lelked a testvéredet veszedelmébe csalni?

— Lett volna és lesz is! És még valami mást is tenni vele.

— Csodák történnek a világon! suttogá elámulva a nő.

— Kell, hogy történjenek! Olyan csodák, a miket tiz nemzedék megemlegessen. Példákat kell adni ennek a nemzetnek, a mik a sziveket megerősítsék. Hóhérpallost a futó rabszolgahadnak! Addig nem fog győzni a szabadság ügye, a míg a magyar nemzet saját áruló korcsivadékának hulláiból olyan hegyet nem rak, mint a Mátra s a döghalom tetején az utolsó áruló apát a saját fia nem nyakazza le!

Zsófiának minden tagját meglepte a láz e szavakra. Dideregve burkolta magát palástjába. Úgy nézett a dühöngő alakra, mint egy rossz álomképre.

Az pedig, bátyja arczképe felé fordulva, folytatta fenyegető kifakadásait.

— Mert ilyenek azok, a kik bársonyban, nyestprémben kevélykednek, gyémántos nyaklánczon ökölnyi medált fityegetnek, fejedelmek ajándékát, s aztán egy új mentekötőért, egy drágább medálért elcserélik a régit, s vele a régi gazdát. Ezek azok a fejei a népnek, a kik csak a dicsőséget, az uraságot, a pompát keresik, magukra raknák a fél ország kincsét, akik azt mondják: édes hazám! a míg a hazának van mit osztogatni; de ha pusztulásnak indul, ha nem adhat semmit, akkor félrerugják, visszaesküszik a hűségüket s csakhogy urak maradjanak, beállnak ellenségnek!

Ez a fanatikus düh egészen hozzá illett ahoz a durva szőrkámzsához, a mi a dervisgenerális termetét hosszan beburkolta. Nem volt az már fehér, de fakó a viszontagságoktól, goromba öltésekkel itt-ott összevarrva, kard-, lándzsadöfés rajta, golyólyuk perzselése, tüzes gránát pecsét helye emlékül hagyva rajta, de még azért mindig barátkámzsa.

Megragadta két kézzel mellén ezt a durva csuhát.

— Ez a daróczfog rajtatok boszut állni! ez a kopott daróczǃ A kinek a foltját nem kell takargatni semmi arany gyapju! Ez a kóczos szakáll! (úgy megrángatta azt, mintha haragban volna vele). Ennek nem kell szép asszonyok csókja! Ezt nem czirógatják szerelmes szép kezek! Ezt nem fonogatják selyemhajuk közé! Én vagyok az, aki elitéllek!

Azzal megfordult és üdvözlés nélkül kiment.

Többet nem beszélt Zsófiával.

Csak a cselédjétől tudta meg az asszony, hogy Miklós szigorú parancsot adott, hogy Zsófiát többé a várkapun ki ne bocsássák.

Ugy sem ment volna már. Ez a rémjelenet lábáról leverte.

A frajjának azt is megmondta a dervisgenerális, hogy ha csak egy makulányi irást is ki mer hozni az urasszonyától, hát szurokba mártatja, s úgy égetteti meg. (Hiszen talán nem tette volna meg, de nagyon megijesztette vele a jámbort).

Most már tehát nem is irhatott többé a férjének Zsófia. Ez a könnyebbülés is el volt véve a lelkétől. Nem maradt számára más, mint az a babona, a miben a szerető asszonyok hisznek, ha valaki éjjel a szeretettjéről álmodott s arra fölébred, megfordítja a vánkosát a feje alatt, s erre annak a messze távol levőnek is ő róla kell viszont álmodnia. Ilyen bohóságok is boldogítanak!

Az egyedüli vigasztalása csak a két gyermekében volt még. Azok ugyan egész nap a nagybátyjuk nevelése alatt voltak, de éjszakára az anyjuk szobájába kerültek vissza. Ő fektette le őket, ő imádkoztatta reggel, este.

A nagyobbik, a Ferkó, az ugyan csintalan egy fiu volt, sohasem akart elaludni, mindig játszani szeretett volna kártyát, obletánt a dajkával; nagy biztatásba került rávenni, hogy imádkozzék már, s akkor is még mindig pajkosságokon törte a fejét, a miatyánkot mindig elczifrázta,

hol így kezdé: «Mi atyánk, ki vagy Bécsben», hol így végezte: «de szabadíts meg minket a némettől!» hol meg a helyett, hogy «bocsásd meg a mi bűneinket, miként mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknek» ezt mondta: «büntess meg minket a mi vétkeinkért, miként mi is megfizetünk azoknak, a kik ellenünk vétettek».

Az anyja megfeddé az ilyen helytelenségekért; Istennel tréfálni nem szabad! Tudta jól, hogy ez mind a Miklós bátya mesterkedése. Ő róla ragadnak a fiura az ilyen pajkosságok.

Hanem a kisebbik annál gyöngédebben ragaszkodott hozzá. A kis Jóska reggelenkint, mikor még a bátyja aludt, kiszökött a közös ágyból s odabujt az anyjához s aztán suttogva mondott el neki mindent, hogy mi történik odakinn a várban. Ő volt a hirhordó. Szemfüles gyerek volt. Pedig ki se nézte volna az ember, hogy oda figyel. De még azt is meg tudta itélni, hogy ki milyen rosszban töri a fejét? A Ferkó milyen csunya nótákat dalol a kurucz katonák után! De, hogy mik azok a nóták, azt nem mondta el az anyjának.

XXIV. FEJEZET.

AZOK A KIS ÁGYÚK.

A mint a tavaszi napok hosszabbodtak, úgy fogyott perczenkint Zsófiának az életereje.

Óhajtotta azt, a mitől rettegett: férje hazatértét.

Mi fog történni akkor? Minő lesz a találkozás a bátya és az öcs között? De hát még a férj és feleség között!

Azt is megtudta már a nő (a cselédek mindent kibeszélnek), hogy Miklós megirta a bátyjának a választ a levelére, s abban szemére hányta neje iránti hűtlen, csapodár életét, s tudatta vele, hogy ő erről Zsófiát értesíté, maga Korponay János levele által. Azért csak maradjon ott a

lőcsei szép asszonynál, mert idehaza semmi jó sem vár rá.

Ez alatt a vár megtelt fegyelmetlen mezei hadakkal. A zabolátlan fegyveres kurucznép lármája mindennap behatolt Zsófia szobájába. Termek, tornáczok tele voltak már mindenünnen összecsődült hajdusággal. Egész éjjel hallhatá a danáikat, mosdatlan száju szátyárkodásaikat.

A szobáját nem hagyta el többé. Nem volt már annyi ereje, hogy az ágyból fölkeljen. Az egész étele csak kóstolgatás volt. Csak a lelki erő tartotta még életben; orvost messze földről nem lehetett kapni, olyan orvost pedig, a ki az ő baján segítsen, sehol a világon. Az akkori idők rende szerint minden háziasszony maga volt a háznép gyógyitója, a patika az ő konyhájához tartozott. Vastag kötet könyvek voltak a háziasszonyok rendelkezésére, hogyan, mivel gyógyítsák a csodálatos nevezetü bajokat. Fő főtudomány volt a betegségek signaturáit a gyógyfüvek signaturáival összeegyeztetni. A mi növénynek kőmagja van, az jó a kőbetegség ellen; a birsalma leve, minthogy a gyümölcse bolyhos, meggyógyítja a kopaszságot, a süketséget meggyógyítják a csigák, mert a csigahéj a fülre tartva zúg; a dió hasonlít az emberi koponyához, azért az abból készült Quinta essentia meggyógyítja a fejfájást, a nyilallások ellen segít a bogáncs, mivel hogy tövises a levele; a veres czékla, mivel veres, elállítja a vérzéseket; az antimonium, mivel hogy az aranyat megtisztítja, tehát a beleket is megtisztítja. Az iramszarvas, mivel hogy a hátulsó lába patájával szokta a fülét megvakarni, mégis állva tud maradni, annálfogva, ha valaki az iramkörömmel a fülét dörzsöli, a nehéz nyavalyától megszabadul. A rókának a tüdeje meggyógyítja a tüdőbajokat, s a szarvasmarhák szivéből készült essentia igazi gyógyszere a szívfájdalomnak. Ez volt az akkori orvosi tudomány.

Nem csoda, ha Zsófia nem folyamodott a szarvas szivéből készült essentiához. Az ő halálos baját nem gyógyí-

tották meg sem az aqua vitæk, sem az aurum potabilek, sem az oleum philosophicumok, sem a spiritus ardentis saturni, sem a balsamum cœleste, sem a balneum Mariæ, minden theriacok, julepek és vincetoxiconok, a mikkel tele volt az ősi almárium. Nem az ő baja ellen voltak azok feltalálva. De talán még ma sem tudják az orvosok, mi ennek a bajnak az orvossága.

Ha tudták volna, sem segített volna semmi rajta. Nem akart meggyógyulni.

Egy este, mikor a gyermekeit imádkoztatta Zsófia, az ágya mellett térdepeltetve, nem kerülte ki az éles figyelmét, hogy a Ferkó fiu, mikor az ima végén ezt kell mondani:

«Adjon Isten nyugodalmas jó éjszakát édesapámnak, anyámnak» az «apám» szót elhagyja a fogai közt elmorzsolt mondásból.

— Te nem imádkoztál az apádért! szólt hozzá félig kérdező hangon.

— Nem! felelt a fiu daczosan.

— Miért nem?

— Megtiltotta Miklós bátyám.

— Megtiltotta, hogy az apádért imádkozzál? Miért?

— Azért, mert hazaáruló lett.

Zsófia arczra fordult az ágyában és sirt keservesen.

Ez volt a kegyelemdöfés a szivének.

A kisebbik fiu rátámadt a bátyjára.

— Miért rikattad meg az anyámat?

— Ejh! Te gyerek vagy! Nem értesz ahoz.

S ment daczosan lefeküdni.

A kisebbik ott maradt az anyja mellett és kérlelte.

— Ne sirj anyám. Hát hisz az Isten egy gyereknek az imádságát is meghallja: majd én inkább a bátyám helyett is elmondom.

Az a másik fiu pedig térdre emelkedett az ágyában, összekulcsolta a kezeit s hőségtől lihegő szóval rebegé:

«Tartsd meg Isten a mi hazánkat, az édest; pusztítsd el minden ellenségeit, most és örök időkre! Amen.

— Oh te rettenetes hazaszeretet! zokogá a kínzott asszony.

Másnap csak egyedül jött be az esteli órában a kisebbik fiu az anyja szobájába. A Ferkó inkább akar a nagybácsinál hálni. A Józsi aztán magában nem is akart a maga nyoszolyájába feküdni, hanem oda kérezkedett az anyja mellé.

Zsófia nagyon oda volt már a testi lelki gyötrelemtől, meg sem szólalt, az imádságot sem mondta el a kis fia előtt, az maga dönögte azt el, kétszer is elmondva az apáért, anyáért szóló imát, egyszer a bátyja helyett. Zsófia szótlanul feküdt, mint egy halott s nem viszonozta a gyermek hizelkedő gyügyögéseit.

Egyszer aztán a nyakába borult a kis fiu s keserves zokogással kiáltá:

— Anyácskám! Ne halj meg!

Zsófia hirtelen fölnyitá a szemeit e szóra s rábámult nagy sötét szemeivel a gyermekre. A halálos beteg szemei messze látnak.

Megérté egy szóból, hogy azok odakünn sokszor mondogatják már egymás közt: «de jól járna, ha meghalna!»

Ha nem érné meg az ura hazajövetelét.

Magához ölelte a gyermekét s megcsókolgatá szeliden.

— Ha ti jók lesztek, akkor nem megyek el, suttogá a fülébe.

— Én nem eresztelek el! Beléd kapaszkodom. Nem hagylak elmenni.

Most aztán Zsófia kezdte el a gyermeket beczézni.

Hogy elmulaszsza róla a sirást, a reszketést, ezt kérdezte tőle:

— Hát mit játszottatok, mit tanultatok ma egész nap?

— Czélba lövöldöztünk a kis ágyúnkkal. A ki czélba talált, narancsot kapott Miklós bácsitól.

— No és te hány narancsot kaptál?

— Egyet sem. Mind a Ferkó kapta.

— Hát te olyan ügyetlenke lettél?

— Készakarva nem czéloztam jól.

— De hát miért?

— Hogy lássák, milyen rosszul lövök.

— Kik?

— Hát akik ott néztek bennünket, a hadnagyok meg Miklós bátya.

— S te azt akartad, hogy azok azt lássák, milyen rosszul lősz te? Hát miért akartad te azt?

A gyermek odahúzta magához az anyja fejét, hogy a fülébe sugdoshasson.

— Én hallottam, hogy mit beszéltek a hadnagyok! Ugy mondták, hogy mi is halljuk. Tudod már, hogy apánk megjött?

A nő szive nagyot dobbant.

— Kitől tudnám? Madár sem hozhat nekem hírt atyátok felől.

— Hát én megmondom. Itt van már Szomolnokon, csak a hegy választ el tőle.

— Hát elkerülte a straczenói kelepczét?

— El ám! Hej, hogy szitkozódtak a hadnagyok!

— Engem szidtak érte? Megmondhatod. Nem haragszom érte.

— Ó dehogy téged szidtak. A kassai kapitányt szidták. Arról beszéltek, hogy a szomolnoki úton nem kerülhetett volna apám Krasznahorka alá, ha a kassai út fel nem szabadult volna. Bizonyosan a kassai kapitány is hazaáruló már. Feladta a várost a császárnak. Haragudtak, rossz kedvük volt.

Itt aztán elhallgatott a fiu; nem akart tovább beszélni.

Zsófia azzal az éleslátással, a mi az életvilágosság utolsó lobogványával jár együtt, kezdé magában a gyermek zila beszédének összefüggését keresni. Rátalált. Azt vélte, hogy kitalálta a rejtélyt. Rémséges ötlet volt! Nem akart helyet adni e szörnyeszmének a szivében. Nem akarta, hogy róla álmodjék.

— De hát azért, hogy a hadnagy urak haragudtak, miért kellett te neked rosszul lőnöd a czélba, kis fiacskám ?

A gyermek, a ki már eldugta a fejét a takaró alá, ismét előbujt s anyja kezét a szivéhez szorítá.

— Apám levelet irt Miklós bácsinak Szomolnokról. Miklós bácsi fölolvasta azt a hadnagyok előtt, úgy hogy mi is hallottuk. Apánk irja, hogy ő itt van egész hadsereggel Szomolnokon. Van faltörő ágyuja is elég. De ő nem fog úgy jönni Krasznahorkára, mint ellenség; hanem mint a családjának apja. Egyedül, egymagában, egy hintón ülve fog a kapun behajtani; s majd meglátja s a szemébe néz, kinek lesz bátorsága őt akár golyóval, akár rossz szóval fogadni?

— S mit mondott erre Miklós? kérdezé heves szivdobogások közt Zsófia.

A gyermek nagy lélekzetet vett.

— Hát ekkor azt mondá Miklós bácsi: «no hát csak hadd jőjjön a hazaáruló! egyedül egymagában. Én sem állítok vele hadsereget szembe. Hanem odaállítom a várkapu elé a saját két fiát ezzel a két kis ágyuval, s a saját gyermekeivel lövöldöztetem meg.

— Jézus Mária, irgalmazz! sikolta fel a nő kétségbe esetten, s oly erőszakosan szorítá kebléhez a kis fiát, hogy szinte megfojtotta az ölelésével.

A dervisgenerális képes beváltani a fenyegetőzését.

Hát a gyermekek?

Hisz a gyermekkedélyt legkönnyebb a fanatizmus lángjával felgyujtani. A természethazudtoló indulatok ragálya a gyermekasziveket lepi meg legkönnyebben.

Ez a kisebbik még visszaborzad tőle, de a nagyobbiknak a vérét már áthatotta ez a szent miasma: a halálos rajongás a hazáért, mely megtagadja az apát, az anyát, a testvért, s felgyujtja az ősi házat.

A kisebbik még csak azt teszi, hogy rosszul lő, de a nagyobbik már jól fog a czélba lőni. Azt mondják neki, az a

czélpont, a hazaáruló szive. Oda fog czélozni. Ha mindjárt az apja is az!

Zsófia reszketett a láztól.

— Látod, megbetegítettelek azzal, a mit mondtam! rebegé a gyermek.

— Nem. Nem. Jól tetted azt. Nem fogok én reszketni. Mindjárt vége lesz annak. Csak te ölelj meg, majd attól elmulik.

S az anya és a gyermek szive addig dobogott egymáson, míg elcsendesítették egymást.

— Hát ha azt akarod, hogy meg ne haljak, itt maradjak: légy te nekem jó kis fiam, suttogá Zsófia.

— Az leszek anyácskám. Bizony az leszek.

— Szállj le csendesen, hozd ide az irószereimet az ágyhoz.

A gyermek kereste az irószereket. Toll, tinta lett volna, de papir nem volt sehol. Azt elvitette Miklós egyszer, mikor Zsófia aludt, a cselédjével, hogy levelet ne irhasson.

— Hozd ide az imádságos könyvemet, suttogá Zsófia.

Abból még kitelt egy levélnek való papiros.

A táblán belől volt egy üres lap. Nem is egészen üres. Az egyik oldalára e sorok voltak irva: «Az én szeretett mátkámnak, Serédy Zsófiának, ajánlom szivemből ezt az imádságos könyvet. Andrássy István. Anno 1697. (Csak 14 esztendeje! — De nagy idő!)

Ennek a lapnak a tulsó oldalára lehet még irni egy levelet s aztán kiszakítani az imakönyvből s szélnek ereszteni!

De hogyan szélnek ereszteni? Ki viszi azt innen oda, a hova szól?

Nagyon reszketett már a keze a levélirónak s a szemei kápráztak, úgy tánczolt előttük minden betü. Pedig apró betüket kellett irni, hogy ráférjen a papirra minden elmondani való. Ő maga, elhomályosult szemeivel el sem tudta olvasni, a mit leirt: a kis fiunak kellett azt elszótagolni előtte. Aztán még mindig jutott valami eszébe.

Az Isten irgalmára kérte Andrássy Istvánt, hagyjon fel azzal a szándékával, hogy Krasznahorkára jőjjön most. Ne engedje megtörténni a világon a legrettenetesebbet. Várjon a jobb időkre. Majd elmulik a harag.

Végre kihullott a kezéből a toll, nem látott a szemeivel többé. Halálos ájulás kerülgette az agyát.

Arra tért magához, mikor a kis fia a királynévizzel locsolgatta az arczát. Emlékezett rá a gyermek, hogy azt így tették máskor is.

— Hol van a levél? kérdé a gyermektől.

— Eldugtam már — a süvegem bélésébe, sugá a kis Józsi fiú.

— Hát te tudod, hogy mit akarok vele?

— Elküldeni az apának.

— Megigéred nekem, hogy azt megteszed?

A gyermek csak a szempilláival intett.

— Tudsz valami hüséges embert, a kire rá lehet azt bizni?

— Azt a czigányt, a ki apámnak a levelét hozta Lőcséről. Az szokott velem játszani mindig.

— Huzd ki a fiókomat, ott találsz egy szarvasbőrerszényt, a miben arany áll. Végy ki belőle tiz aranyat. Azt add majd a levélvivőnek. Vigyázz, hogy meg ne találják nálad.

— Óh, tudom én azt, hogy rejtem el: vannak nekem tolvaj-polturáim.

— Mik azok? kis fiam.

— Hát te még nem tudod? Akkor, látod, én többet tudok, mint te. Vannak ilyen vastag polturák, a miket kétfelé lehet srófolni, belül üresek, hogy egy arany elfér bennük. Arról ismerni meg őket, hogy az irás, meg a fej a két oldalon egymás ellenébe van fordítva. Ezeket nekem egy vak koldus hordta össze, a kinek mindig egy dénárt adtam érte cserébe. Ő az ujjahegyével ráismert a tolvaj-polturára. Azt mondta, az ilyeneket azért készítették, hogy a kolduló barátok elrejtsék benne az aranyaikat, a tolvaj ne

lásson náluk mást, mint rézpénzt. Most ezekbe jó lesz nekem az aranyakat elrejteni.

Zsófia hálát emelt az Istenhez, hogy fiának nemcsak jó szivet adott, hanem éveit meghaladó észt is.

Az után tudott nyugodtan aludni.

Korán reggel felkölté a kis fiát, s kiküldte, hogy keresse fel azt a czigányt, a kitől a levelet el fogja küldeni.

Az izgalom új erőt adott az idegeinek. Fel tudott kelni, felöltöztette magát a frajjával s odavezetteté az ablakzsámolyhoz, a honnan ki lehetett látni a szomolnoki hegyek felé vezető útra.

Könnyebbnek érezte magát. Délfelé még azt is kérdezte a frajjától, nincsen-e még ebéd ideje?

Kiszámítá, hogy a déli harangszó után, a mikor az őröket felváltják a kapuban s a fahordó szekereket üresen kieresztik, akkor mehet ki azokkal együtt az ő levélvivője is.

Azért várta olyan nehezen a déli harangszót.

Az elkongott már, de a szokott szekérzörgés még nem következett be.

A helyett gyors léptek dobaját hallotta közeledni a lépcsőn fölfelé, melynek gádorát csak egy fal választá el a szobájától, s egyuttal Miklós száraz, rekedthangu kiáltozását.

Az ajtaját hevesen felszakították s betoppant rajta a dervisgenerális, egyik kezében a kis Józsit hurczolva karjánál fogva, másikban Zsófia levelét tartva.

A gyermek rémült tekintettel nézett fel az erőszakos ember arczába.

— Tetten kaptalak most! hörgé indulatosan Miklós.

Zsófiának az indulat annyi erőt adott, hogy föl tudott emelkedni helyéről s parancsoló mozdulattal nyujtá ki karját.

— Bocsásd el a gyermekemet! kiálta s még piros is lett az arcza egy pillanatra. A szeretet lángja volt az rajta.

Miklós oda lódítá anyjához a fiut, s aztán a kinyujtott tenyerébe fektetett levélre csapott az öklével.

— Micsoda ez? rikácsolá.

— Mindenek előtt tanuld magadat tisztességes ember módjára viselni egy asszony szobájában.

— Úgy? Elfeledtem, hogy szépen be kell koczogtatni elébb s szerencsés jó reggelt kivánni. Majd máskor úgy teszek. Most nagyon sietős dolgom volt. Röptében kaptam nyakon az árulást. Ha az édes apámfia tette volna ezt, főbe lövetném érte.

— Tedd azt az én fiammal is. Legalább együtt jön velem. Inkább kövess el te rajta testvérgyilkosságot, mint hogy az én gyermekemet lázítsd fel apagyilkosságra, istentelen!

Zsófia úgy állt ott az ablakban, mint egy szellem, mint egy földöntúli tünemény. Egy dúvadnak is meg kellett juhászodni tekintetétől.

Miklós éppen úgy, magában morogva fordítá félre a fejét, mint azok a vadállatok, a mik nem birják kiállani a szelidítő szemsugárzatát.

— Miért keltél föl az ágyadból? zsémbelt, alábbhangolva a haragos támadást. Mit erőlteted magadat? Mit állsz az ablakba, mikor olyan nehéz beteg vagy? Tán jelt akarsz adni annak az embernek, mikor közeledik: hogy fusson innen!

— Hogy ide siessen!

— Nem hiszed, hogy én beváltom azt, a mivel megfenyegettem?

— Hogy te beváltod, hiszem, de hogy én meg fogom akadályozni, azt fogadom. Hiába zársz el. Ott fogok lenni. Ha élek, élve, ha halok, halva. Ott a fiam mellett, a mikor ez égrekiáltó szörnyüséget el készül követni, s megragadom a kezét. Meglátod!

Mint egy látomány, mint egy éjféli kisértő lélek közelített e szavaknál az a légben lebegni látszó alak Miklós felé, nagy ragyogó szemeiből bűvöletet árasztva, ajkairól úgy hangzott a beszéd, mint egy túlvilági szózat.

— Esztelen asszony! dörmögé Miklós, a fejét lesütve, s nem várta, míg hozzá közel ér, s az a kinyujtott kéz megérinti; megfordult és elhagyta a szobát.

Zsófia kimerülten rogyott az ágyára.

A cseléd levetkőztetté, betakargatta.

— Ne félj anyácskám, suttogá a gyermek, mikor a cseléd kifordult, majd elviszem én azt a levelet magam az apámnak. Éjjel kötelet fonok lepedőkből s leereszkedem az ablakból; elfutok Szomolnokig.

— Oh! a farkasok összetépnének!

— Nem félek én úgy a farkasoktól, mint Miklós bátyámtól.

— Hát aztán kim maradna nekem, ha te itthagynál? Soha sem látnál engem többet.

Erre a szóra a gyermek megbánta, a mit előbb mondott.

— Nem hagylak el, anyám. De te se hagyj itt engem.

— Nem, fiacskám. Bizony nem hagylak itt.

Ezzel aztán meg voltak nyugtatva mind a ketten; összeölelkeztek, együtt sirtak.

A nő pedig érezte már, hogy jön közelebb az ég! Hangzik valami, a mit nem a füldob, hanem a szív hall meg. Látszik valami, a mit eddig nem létezett érzékek ismernek meg. Jön az a tudás, amit nem tanultunk....

Közeledik az a dicsőséges világ, a minek leirásához hiányzik minden szó, a mit át nem ölel emberi gondolat.

És ő megigérte, megfogadta, hogy még azért a szentséges szent boldog túlvilágért sem hagyja itt ezt a ködök és árnyak világát, ezt az éjszakától körüljárt földet, ezt a felhőkbe takart földet, ezt a vérrel megáztatott földet, a melynek kerekségén a jajkiáltás egy perczig el nem hallgat soha! Megigérte, hogy itt marad, megvédeni azokat, a kiket oly nagyon szeret.

A gyóntató papjáért küldött s fölvette a halotti szentségeket.

Megkisérlé azután a cselédje által magához hivatni a

nagyobbik fiát. Hasztalan volt. Miklós nem bocsátá a cselédet a gyermekhez. Annak most dolga van.

A fraj pedig mondá neki, hogy a bárónő haldoklik.

— Ejh! Nem adják azt olyan könnyen! torkolá le Miklós. Hisz az elébb még kivert a szobájából!

Azután gyóntatóját kérte fel Zsófia, hogy beszéljen a lelkére Miklósnak, bocsássa hozzá a Ferencz fiát. Bizony halála óráján való kivánsága ez.

A prépost fel is kereste Miklóst s elmondá neki, hogy egy haldokló kivánságát közli most vele.

— Fungum! — ordítá rá a dervis-generális. Non facias mihi sculptile: verba sacerdotis sunt pura mendacia. Fui quandocumque ipse unus ex illis.

Ezzel aztán nem lehetett tovább folytatni a beszédet.

Az anyjánál maradt kisebbik fiú a sok sirástól elálmosodott, korán le kivánt feküdni.

Az anyja megcsókolgatta az orczáját, mikor lefektette.

— De aztán itt ne hagyj azalatt, a míg alszom, köté ki a gyermek.

— Aludjál csak. Én virrasztok.

Azzal a gyermek álomnak ereszté a fejét.

Pedig bizony itt hagyta őt az anyja az alatt, a míg aludt.

Reggel korán a lélekharang megcsendült a toronyban.

A dervis-generális ébren volt, nem tudott aludni, jól hallotta.

— Ejh, hátha a harang is hazudik! hisz annak a kötele is egyházfi kezében van.

Mégis bizonyosat akart tudni. Kiment az udvarra. Az uri lakosztály lépcső-ajtajánál szemben találkozott a préposttal.

— Quid novi? kérdé tőle.

— Consummatum est. Felelt a prépost, s ment fel a templomlépcsőkön, rendeleteket adni.

Miklós a Zsófia szobaajtajában találta a jajveszéklő cselédet.

— Meghalt az áldott jó asszonyunk!

Az ajtó félig nyitva maradt. Miklós a küszöbön megállva lesett be a szobába.

A szürkület fénye sápadt világot derengetett az ablak zöld üvegkarikáin keresztül.

A kiszenvedett martyr ott feküdt csendesen az ágyán. Mellette a kis fia. Mind a ketten aludtak.

Vajjon melyiknek az álma volt mélyebb?

A fiucska még arra sem ébredt föl, mikor a nőcselédek kiemelték az ágyból és átvitték a saját nyoszolyájába. Ott folytatta az alvást.

Hátha az a másik alvó többet tudott erről a világról?

— Jól járt, szegény ángyom, dörmögé Miklós, messziről nézve a márványfehér arczra, melynek a halál felséges nyugalma királyi tekintetet adott.

Megölte őt az eltitkolt bánat. Mert eltagadta a szive fájását, belehalt.

Nem hinné az ember, hogy ilyen semmitől is meg lehet halni!

Miklós elhagyta a halott szobáját. Mélyen el volt keseredve miatta.

Milyen asszony volt! Csupa szeretetből alkotva! Mint a tűz a meleget, úgy árasztotta maga körül a boldogságot. S ezt a tüzet oltotta ki az, a ki legjobban melegedett nála. Engesztelhetetlen haraggal gondolt a bátyjára. Neki, a hajdani szerzetesnek, az asszonyok felől csak a gyóntató székből volt tudomása, a hol azok az esendő dolgaikat vallják meg a titok szent zára alatt.

Hideg flegmával ítélt az egész nemről.

Ez az egy emelkedett ki az egész fajzatból, mint egy szent: ez egyesíté magában az asszonyok minden drága jóságait. És ezt az eszményképét a nőnek fel tudta cserélni az, a kit minden földi és égi lánczok hozzá kötöttek, azzal a másik asszonynyal, a ki neménck minden kárhozatos csábját éreztetni született — férfiak romlására. Ezt itt hagyta hervadni magában, hogy amazzal örömeit meg-

oszsza. Tán ebben az órában is azt költögeti mámoros álmából, gyöngéd csókjaival, mikor ezt itten már fel nem költi senki. S ez a martyrnő el tudta titkolni a fájdalmat, a mi halála volt; még az utolsó világánál is földi eszméletének a hűtelen férj megszabadításában pazarlá el végső erejét.

Ide ne hozza most rossz végzete István bátyját! Mert bizony be fog rajta teljesülni a testvér fenyegetése!

Miklós felment a szobájába, mely a főkapu fölött volt. Ugyanaz a szoba, a melyben Gyöngyösi rágta a pennáját, mikor Charikleát irta. Az összefutó csúcsivek magas boltozatot képeznek, melynek keleti oldalán két széles nagy ablak nyilik, csak egy karcsú oszlop által egymástól elválasztva. Ez ablakból nagy messzeségig ellátni. A tölgyerdős hegyek közül a falvak fehér házikói, karcsú toronytetői kandikálnak elő.

A szoba két fülkéjében két egyszerü hárs ágy volt, medvebőrökkel leterítve; az egyiken aludt Ferencz, a nagyobbik fiú.

Az éjjel sokáig fenn tivornyáztak a kurucz hadnagy urak a dervis-generálissal együtt. A fogadott bőjt ideje letelt, elkezdődött megint a borivás s a fiú is ott velük végig hallgatta az épületes beszédeiket, még bort is ivott. Most aztán aluszik erősen.

Miklós nyugtalanul járta keresztbe-hosszába a szobáját. Annak a padlata úgy van alkotva, hogy az alatta levő boltozat meghajlik, mikor az ember végig megy rajta. Szív kell hozzá, megszokni ez ingadozó talajon való járást, pedig hát ez csak az épitész mesterkedése, nem más.

Minden tudomány arra való, hogy ámítsanak vele.

Egyszerre dobpörgés riasztá fel hallgatag tusakodásából. Eszébe jutott, hogy mára rendelte a várőrség fölötti szemle megtartását.

Ezen nem változtat a közbejött gyászeset.

A gyermek mélyen aludt, Miklós rátakarta a czifra pokróczot, a mit az lerugdalt magáról s aztán felkötötte

a kardját, feltette a hegyesvégü rézsisakot a fejére s lesietett a csapatjaihoz.

Azok már fel voltak állítva a hadnagyaik által a várudvaron. Csupa lövészek. Lovasságra itt nem volt szükség. Külön a kálvinista, külön a pápista barkók, palóczok s mindkettőtől elkülönítve a mohamedánhitü tatárok és arnótok.

Mikor a dervisgenerális megjelent a csapatok előtt, azok egyszerre mindkét kézre kapott puskáikkal tisztelegtek előtte.

Ekkor megkondult a vár öreg harangja. Ezuttal az volt a szava, hogy «mortous plango».

S erre a harangszóra egyszerre azt látja Miklós, hogy csapatjai mind mozgásba jönnek, a mit ő nem vezényelt, a pápista csapatok térdre ereszkednek, a kálvinisták lábhoz bocsátják a fegyvert s a kezeiket összekulcsolják a mellükön, a mohamedhivők pedig arczra borulnak, «Allah akbár!» mormogással.

A hosszú folyosón, mely az uri lakosztályból a templomba vezet, most viszik végig a koporsót, a felöltöztetett halottal.

Ez ám hatalmasabb parancsoló, mint a generális!

Miklós karjait összefonva a mellén, nézi kemény tekintetű arczczal, a mint elviszik előtte a halottat. Fekete selyemruhába van öltöztetve; ajkai, szemei lezárva, két keze összetéve a keblén s egymáshoz foglalva a körüle csavart olvasóval.

Mindenki imádkozik, a míg a harangkongás tart.

Csak ő nem: a szerzetes.

Ott áll valamennyi között egyenesen, felemelt fővel, még a sisakját sem veszi le.

Most van igazán istentagadó kedvében. — Hát ez a mennyei igazság? Hát van mit keresni odafenn a levegő ég párázatai közt?

«Patientia = barát tánc», mormogta, mikor a pap elmegy előtte.

A koporsót kisérik a siránkozó cselédek; a kis Jóska fiút vezeti az egyik kézen fogva.

— Hol a Ferkó bátyám? kérdezi a gyermek, széttekintve a sokaság között. Mért nem hiják ide a bátyámat?

A gyászmenet a koporsóval együtt átvonul a folyosón a templomba; a harangszó elhallgat.

A katonák ismét összeszedik magukat s kezükbe kapják a fegyvert.

Miklós boszankodik rájuk. Mind egyforma bigott ez valamennyi. Csak abban különböznek, hogy az egyik zölden eszi meg a szénát, a másik szárazon.

Kedve volna kikergetni valamennyit a várból.

Most meg a várnagy jön oda hozzá s megszólítja.

— Kegyelmes uram!

— Hát neked mi bajod?

— A templom tornyára fel kellene húzni a zászlót.

— Hát vak vagy? Ott lobog; nem látod?

A szél lobogtatta a torony ablakban a kitüzött veres zászlót: a szabadságharczosok zászlóját.

— Másikat gondoltam. A feketét kellene felhúzni.

— Fekete zászlót ostromolt várban csak a lazarétum fölé szoktak kitüzni, hogy ha embersége van az ellennek, oda ne lövöldözzön. A toronyban ez a zászló marad. Hallottad?

Miklós nem akarta, hogy a bátyja megtudja a felesége halálát. Még a fekete zászló se sejtesse azt vele.

Boszantotta, hogy így olvadoznak ezek a kemény emberek; azért, mert egy asszony meghalt.

A mint a toronyablakból lobogó zászlóhoz feltekintett, a toronyőr alakját látta az ablakban megjelenni, a ki hosszú tülkét előre tolva, nagyot tutult rajta.

— Mit jelentesz? kiálta fel rá.

— Négylovas hintó közelít a szomolnoki úton.

— Ez ő lesz! dörmögé magában Miklós, s maga is felsietett a toronyba.

Az őr jól látott. Úri fogat volt, négy paripával, a mi vágtatva közelített a völgy felől.

A felvert por miatt a kocsiban ülő alakokat még nem lehetett kivenni; hanem a hintó narancssárga színe messze virított: erről ráismerni.

Ő jön! Egyedül, a hogy megizente.

Miklós ott hagyta a csapatjait, lábhoz eresztett fegyverrel, s felsietett a szobájába.

Ferencz még akkor is aludt.

Felrángatta a fiút álmából s nagy nehezen lelket vert belé.

Annak még nem ment ki az éjjeli mámor a fejéből; panaszkodott, hogy olyan nehéz a feje, mint egy hombár.

— Patkót kell ütni a macska lábára, mondá Miklós.

— Hogyan?

— Hát mikor az embert kínozza a tegnapi bortól a macska: hegyibe kell önteni egy korty reggeli pálinkát, attól elmulik.

A fiú elhitte s magába hagyta dictálni a kupicza lengyel alamáziát.

Attól aztán egyszerre kigyulladt az arcza, a két szeme égett és keresztbe állt.

— No ugorj bele a saruidba hamar; aztán gyere legény, mutasd meg, hogy mit tud egy igazi Andrássy, a kinek még nem vált az ereiben az ősi vér káposztalévé.

A gyermek felöltözött s aztán követte a nagybátyját az udvarra.

— Hová megyünk? kérdé ottan, széttekintve.

— Most megyünk az examenre. Majd meglássuk, hogy felel a legény a kérdésre?

— Micsoda kérdésre?

— Bizony nem is arra ám, hogy «hányat tojik a pityer?»

— Dejsz arra tudom a feleletet! Hol többet, hol kevesebbet.

— Habes eminentiam! Hát most majd azt mutasd meg az examinatoroknak, hogy a kis ágyuddal hogy tudsz igazi czélba lőni? Nem látsz-e kettőt ilyenkor?

— Bizony nem látok én!

— No azt majd mindjárt megpattintsuk. Húzasd ki a kerekes ágyudat.

— Aztán hová?

— Csak oda a várkapuba.

A kis ágyut odavontatták a kapu előtti emelkedett lonkára, a hová egyenesen vezetett fel az út az erdőből.

Egy széles bükkerdő terült el a várhegy lábánál, azon kellett keresztüljönni bármely égsark felől érkezőnek.

— Hát a Jóska gyerek nem jön versenyt lőni? kérdé a Ferkó Miklóstól.

— Nem lő az többet. Mert az elmegy kispapnak Nagyszombatba, püspök lesz belőle. Te vagy csak az igazi Andrássy ivadék. Katonának való. A milyen a nagyapád volt, a ki a császári vezért, Salm uramat úgy elverte Krasznahorka alól, hogy még a parókája is lemaradt a fejéről.

Ezzel megnevetteté a gyermeket.

— Te fogod majd, édes öcsém, letisztítani az Andrássy névről azt a makulát, a mi rajta esett! Biztatá őt tovább Miklós. Ha ma jól lősz a czélba, rögtön kinevezlek kapitánynak a fejedelem hadseregében.

— Kapitánynak? Teringettét! Én is két sastollat kapok a süvegem mellé?

— Nagy lesz a hired az egész hazában!

A hadnagyok is odagyültek mind a kapu elé, azok is mind tüzelték a fiút tehetségük szerint.

— Csak az anyám nézné az ablakból, mikor czélba lövök. Hadd mondjam meg neki!

— Csak te maradj itt most. Mindjárt jön a sorod.

A visszhangzó erdő előre jelenté a közeledő kocsi zörgését.

Nemsokára kibukkant az a fák sürüjéből, s a mint az erdő szélében felkanyarodott a meredek domboldalra, már jól lehetett ráismerni a benne ülőre.

Ő volt az: Andrássy István tábornok. Egyedül magában.

Alig volt háromszáz lépés a távolság a hintó és a várkapu előtti lonka között. Ő is felismerheté azokat, a kik ottan állnak. Az öcscsét, a fehér barátcsuhában, s az első szülöttét. Szép meggyszín kamuka dolmány volt rajta, arany gombokkal, szedrázsia világoskék nadrág és sárga sarkantyus csizma. Bizony szép fiú volt! Olyan régen nem látta az apja. Hogy megnőtt azóta!

A mint a lonkán állók megpillantották Andrássy Istvánt, az elkeseredett düh ordításával kiáltának fel egyszerre:

«Ott jön az áruló! A ki eladta hazáját. A nemzet Judása! Harmincz ezüst pénzért a mi megváltónkat, a fejedelmünket! Átok a fejére! Halálra vele! Pokolra vele!»

A fanatizmus lángja a gyermek lelkét is őrjöngésbe hozta. Azt hitte, hőstettet követ el, ha az apját, a kiről azt mondják, hogy hazaáruló lett, maga itéli el.

— No hát most czélozz jól! mondá neki Miklós.

Ferencz letérdelt az ágyu elé és czélzott.

A hintó jó czélpont volt, azzal a messzevirító narancsszín csónakával.

— Fogd a vasrudat!

A hosszú vasrudat a kezébe nyomták a fiunak. A vas tüzes vége megérinté az ágyucska lőserpenyőjét, a lövés elpukkant, de az ágyucső az elsütés közben félremozdult, s a nyolcz latos vasgolyó csak a hintó hátulsó faládáját érte, szerteszét szórva annak a tépett szilánkjait.

Erre a lövésre az apa elborultan takarta el arczát palástjába. Egy ilyen látványtól meg kell tébolyodni! «Hajts vissza!» kiáltá a kocsisának, mire a hintó megfordult.

— Lásd, rosszul czéloztál! kiálta pokoli örömtől sugárzó tekintettel Miklós. No most tölts újra! Lőjj jobban, mig el nem fut előled.

De a gyermek nem tette azt, a mit mondott neki.

Mint a holt föld, olyan sárga lett az arcza. Az egyik kezét szivére nyomta, a másikkal a fülét tapasztá be; a szája nyitva volt, mint a fuldoklóé.

— No mi lelt?

— Az anyám! hebegé a fiú.

— Mit akarsz vele?

— Nem hallottátok? A hogy a fülembe kiáltott! Mikor lőttem, megkapta a szivemet a kezével.

— Az ágyulövés cseng a füledben, kölykem! Rázz egyet rajta. Lőjj utána még egyszer, a míg eléred.

— Nem lövök! Átkozott legyen a szerszámod. Nem lövök többet az apámra. Ah, hogy szorítja most is a szivemet! ki akarja tépni. Ereszszetek az anyámhoz! Anyám! Anyám! Ereszd el a szivem! Ne szorítsd oly nagyon!

S azzal fuldokolva futott a fiú a várba fel; egyszer térdre is esett, alig birt fölkelni.

— Görcsöt kapott a gyerek. Biztatá a hadnagyokat Miklós, a kik szintén visszasiettek a várba, a mint azt látták, hogy Andrássy István megfordult s az erdőben eltünt. Egy kis kólika az egész a gyereknél. Nem szokta még meg a gyomra az erős papramorgót.

A lépcsőhöz érve már összerogyott a gyermek s nem birt odább menni, úgy elfojtá az a szívszorítás.

Ott jött rá szemközt a prépost a templomajtó felől.

— Az anyámhoz, az anyámhoz akarok menni, rebegé a fiú, a pap kezébe kapaszkodva. Ő fogja a szivemet. Odahúz magához.

— Jól mondod, fiam! szólt a pap, ki maga is reszketett a meghatottságtól. Ő hivogat magához bizonynyal.

— Eh mit! kiálta nyers hatalmaskodással Miklós. Nem hokuszpókusz kell ennek, hanem meleg lábvíz, mustárral.

— Jőjjön csak oda kegyelmed, monda a pap, és lásson egy csodát, a mihez foghatót ember még nem látott.

S azzal a fiut félig karjain emelve, felvitte a templomhoz vezető lépcsőkön. Miklós és a hadnagyok utána fanyalogtak.

A mint a gyermek meglátta a templom közepén felállított ravatalt, sikoltva rohant oda az anyjához.

— Anyám, anyám! ne szoríts úgy ezzel a kezeddel!

A többiek rémülten álltak meg a templom előterében.

A halottnak a jobb keze fel volt emelve félig magasra, mint a ki véd, a ki visszatart. Az olvasó, mely a két kezét összefoglalva tartá, el volt szakítva, fehér és kék gyöngyszemei elszórva a halotti köntösön. És az ajkai, a mik az imént még csukva voltak, most mintha kiáltásra volnának felnyilva fájdalmasan, míg félig fölemelt szempillái alól a szemszivárványok halotti fénye világlott elő.

Maga a hitetlen ember is összeborzadt. Hisz ő neki mondá az a nő:

— «Meggátolom az istentelenséget . . . ott leszek, ha élek, élve, ha halok, halva . . . de megragadom a fiamnak a kezét!»

Megigérte s beváltotta.

Hát van olyan rettenetes szerelem a világon, a mi még a halált is túléli? Van-e olyan szörnyű akarat, mely legyőzi az örök természet változhatatlan törvényeit? Mely mozdulatra birja a földdé vált emberi alakot?

Ott van! meg lehet tapintani.

És a gyermeknek, a mint a könyei megeredtek, anyjára borultan: egyszerre elmult az a kinzó fájdalom a szivéről.

Akkor aztán a másik testvérével összeölelkezve, megcsókolták egymást.

Eh! nincsenek csodák! dörmögé Miklós, erőszakot téve megingatott hitetlenségén. Le kell zárni a halott ajkait és szemeit újra, s a karját visszahajtani.

— Ne bántsátok az anyámat! Ne nyuljatok hozzá! kiáltá a kisebbik fiu. Nem látjátok, hogy él? Hiszen reánk néz.

Nem is mert senki hozzányulni.

Végre maga Miklós lépett oda a koporsóhoz, azzal a szándékkal, hogy visszahajtja a halott karját kebléhez.

Csakhogy arra emberi erő nem képes. A halottak erős emberek!

Fel kellett vele hagynia.

A két fiu azalatt valamit suttogott egymással.

— Így pedig, a felemelt kéz miatt nem lehet a koporsófödelet rátenni, okoskodék Miklós hidegvért tettetve.

Ekkor a két fiú, egymás kezét fogva, oda lépett eléje s a nagyobbik így szólt:

— Hallod-e te barát! (Te barát!) Neked a mi anyánk koporsója mellett semmi dolgod. Mi az öcsémmel összebeszéltünk, hogy egyikünk itt fog mindig mellette virrasztani; s mi nem engedjük meg, hogy őt eltemessék, míg apánk haza nem jő.

— Hiszen nem halt meg! szólt utána az öcscse. Nekem megigérte, hogy velünk marad; nem hágy el soha. Nézzétek, hogyan mosolyog?

S valamennyien, a kik odanéztek, azt hitték (tán a könnyeik prizmáin keresztül), hogy az arcz valóban mosolyog.

Tizenhét napig minden reggel beharangoztak a temetésre. Minden délelőtt feljöttek a papok a környékből, a megholt úrnő végtisztesség tételére. Minden este haza mentek azon módon.

A halott folyvást nézett és mosolygott.

(Még most is azt teszi!)

A dervisgenerális mindennap hosszabb időn át állt ott a nyitott koporsó előtt, hátát az oltárnak támasztva, s nézte azt az örökké változatlan képet; maga is oly mozdulatlan alak, mint az.

A tizennyolczadik napon ezt irta levélben Andrássy Istvánnak.

«Édes bátyám.

A feleséged meghalt ezelőtt tizennyolcz napokkal. Azóta folyvást a koporsóban fekszik, a templom közepén. Rád vár, addig nem akar elmulni. Siess haza. Én ma elbocsátom a hadakat a várból, s az éjjel megyek vissza a kolostoromba s felkötöm a cingulumot. Isten irgalmazzon a mi szegény bünös lelkeinknek.

Frater Nicolaus.»

*

Többet nem tudni Andrássy Miklósról. Arczképe, a krasznahorkai várban, ájtatosan tartja két kezében az evangeliumot. Itt végezte a dervisgenerális.

XXV. FEJEZET.

NAGY A DINOMDÁNOM.

Andrássy István eleinte nagyon tragice fogta fel a dolgot, hogy a saját fiával ágyuztattak rá, mikor a várába akart hazatérni. Hanem aztán később kiheverte az elkeseredését s iparkodott azt egyszerüen megérthető okokkal kimagyarázni maga előtt.

Miklós öcscse válaszából megértette, hogy az ő ismeretsége Korponaynéval már Krasznahorkán is jól el van hiresztelve; nemcsak a feleség van róla felvilágosítva, de még a fiuk is danolják már a szép asszony nótáját! Elképzelé, mennyire haragusznak rá e miatt! Vannak nők, a kik a hűtlen férjet képesek halálnak vetni.

A míg Lőcsén volt, mindennap kapott levelet Zsófiától. Soha egyet sem bontott fel közülök. Odarakta őket mind egymásra. Elképzelé, hogy mi lehet azokban? Keserű szemrehányások. Átkozódásai egy felháborodott kedélynek, a ki teljes igazságában van. S minek olvasson végig az ember kellemetlen vádakat, a miknek azonfelül még igazuk is van? Úgy tett velük, mintha kezéhez sem jutottak volna.

Hogy a straczenói völgyben ellene készített kelepczébe bele nem gázolt, annak megint más oka volt, mint a felesége óvó figyelmeztetése, a mit el sem olvasott.

Szathmáron nagyban folytak már a békealkudozások Pálffy bán és Károlyi Sándor között, a császári és fejedelmi párt részéről s ezeknek a folyamatára fegyverszünet volt kötve.

Andrássy Istvánnak, a ki a saját átpártolt csapatján

kívül még a Blumewitz dragonyosait is vezényelte, az a feladata volt, hogy a gömöri várakat, szép szerével, behódítsa. Murányvár kapitányának csak izennie kellett; az egész Poprádig küldé eléje a capitulatiót.

Annak az embereitől hallotta meg, hogy a krasznahorkaiak miben törik a fejüket. A dervisgenerális a straczenói hegyi útban szándékozik a bátyja számára egy olyan exodust rögtönözni, a milyennel Róbert Károlyt eresztette el Bazerád a Havasalföldről. Ez a hely valóságos egérfogó.

Andrássy Istvánnak azonban utasítása volt a fővezérségtől, hogy mindenféle fegyveres összeütközést kerüljön a kuruczokkal, a mivel a fegyverszünetet megsértené. Ezért került más útnak.

Szabad volt már a járás mindenfelé. Kapitulált a hatalmas Kassa és a hires Eger vár is. Rákóczy kapitányai egymásután rakták le a fegyvert, nyitogatták meg a várkapukat. A nemzet ki volt fáradva, s a király kegyelmet kinált.

Ezért nem jött Andrássy István Szomolnoknál idább fegyveres hadával. Ha akarta volna sem volt szabad ostrommal támadnia meg a saját várát.

Egyedül akarta azt visszafoglalni.

Bizott személyes megjelenésének varázsában, melynek férfi sem birt ellenállni soha, hát még asszony! Majd meghódolnak a körülsánczolt szivek, csak egyszer az ő szemeinek tüze ostromolja őket.

Hogy aztán másképütött ki a dolog, az először elbusította, azután csak elmérgesítette.

Az a látvány, a mikor a saját kis fia lő rá a kis ágyujával, s hogy a lövés komoly volt, arról tanuskodott a szétzúzott hintóláda, az első pillanatban végtelen fájdalommal tölté el atyai szivét; hanem aztán, hogy tovább gondolkozott rajta, emlékezetébe került mindenféle hasonló történet. Felfordult világ van! Erények és bünök egymással boszorkánytánczot járnak; ma az egyik kezén van a fehér keztyű, holnap a másikén. Az emberi észjárás

ki van forgatva sarkaiból. A rajongás leigázza az érzést. Íme Ocskay Lászlót is nem a saját testvére Sándor szúrta-e meg dákossal az érsekujvári csatában? Miklós, a dervis-generális elég hóbortos, hogy hasonlót tegyen. Inni is bőven szokott. Aztán micsoda könnyű mesterség egy éretlen eszű gyermeket fellovalni, hogy eszköze legyen egy ilyen fanatikus tüntetésnek! Az egyik részeg, bolond, a másik éretlen kölyök. Majd kijózanodnak, majd megbánják!

Hanem az asszony számára nem talált mentséget.

Hogy ő nem birta a fiát ettől a csuf, vakmerő tettől visszatartóztatni. Hogy nagyobb volt a gyülölete a férj hűtlensége miatt, mint az emlékezete az egykori boldog szerelemre!

Hiszen ha még lélek van a szivében egy anyának, meg kell neki ragadnia a fia kezét, a midőn az ezt ily istentelenségre kinyujtja!

(Nem volt már lélek a szivében, még is megragadta.)

De ezt Andrássy István még csak nem is sejté. Még a toronyból sem hirdeté a fekete zászló, hogy halott van a várban.

Senkire sem haragudott olyan nagyon, mint az asszonyára.

Ezzel az indulattal a szivében tért vissza Szomolnokra a csapatjához.

Blumevitznek nem mondta el, hogy mi történt vele Krasznahorka alatt; csak annyit tudatott vele, hogy az öcscse védelmi állást foglalt el a várban, s visszautasította a meghódolást. A fegyverszünet alatt úgy sem lehet a vár ellen semmit kezdeni, azért csak feküdjék itt veszteg Blumevitz, mint helyettes parancsnok, a míg ő felsiet Löffelholtz táborszernagyhoz, bővebb informátiókat venni.

Blumevitz azt mondta rá mosolyogva, hogy «jól van» s köszöntette általa a feleségét (a Blumevitzét).

Andrássy boszusan csettentett a nyelvével. Pedig biz az találó tréfa volt.

Tudta azt Blumevitz jól, hogy nem Löffelholtz táborno-

kot siet felkeresni Andrássy István, hanem Lőcsére szalad vissza:

Ott hagyta a szép menyecskét.

Aztán még az a nevezetes dolog is történt, hogy a kapitulált Lőcse katonai parancsnokává a császári fővezér épen azt a Belleville lovagot nevezte ki, a ki olyan jó szolgálatokat tett a város ostrománál.

S ez most természetesen ugyanazon házban lakik, melyben nem rég Andrássy István lakott, Julianna pedig maradt a Thurzó házban.

És Andrássy István Belleville lovagot épen annak a kecskének tartotta, a kire nem jó bizni a kertészkedést.

Vajjon nem fecsegett-e ki valamit ez a Blumevitz annak az átjárónak a titkáról, a honnan egyszer a fehér asszony elélebbent a négycsövű pisztolylyal őt megriasztani?

És vajjon meg van-e még töltve az a négycsövű pisztoly?

Ezzel a mardosó féreggel vágtatott vissza Lőcsére.

Az egyik asszonyra haragudott, a másikra féltékeny volt. Utoljára úgy összezavarta a gondolatait, hogy azt sem tudta, melyikre dühösködjék jobban.

Még az nap késő este megérkezett Lőcsére, lóhalálában. Tíz mértföldet vágtatott egy huzamban.

Legelső dolga volt fölszaladni a hajdani lakására, melyben most Belleville regnál.

Andrássynak elég finom érzéke volt beletalálni magát a változott helyzetbe. Eddig ő tábornoka volt a colonellusnak, s lóhátról beszélhetett hozzá; de most egy olyan átpártolt kurucz generális, mint ő, nagyon hasonlít a leskártolt kártyához, míg a megvásárolt mérnökkari főtiszt most is ér valamit. Aztán ő csak «menesztetett»; de az «ment», s ez sokat változtat az eddigi helyzeten.

— Főparancsnok úr; így szólítá tegnapelőtti alattvalóját. Sürgős ügyeim visszahoztak Lőcsére. Szállást kérek.

— Tábornok úr! mondá Belleville. De mi az ördögöt tituláljuk mi egymást? Legyünk, mint állapotunkhoz illik, frére et cochon.

— Nem bánom. Hát én leszek a «frére» szólt Andrássy nevetve. Belleville szekundált neki. Mindig jó fiu volt.

— Hát én biz azt mondanám, hogy «hozott Isten!» Ámbár én nem is sejtem, minő sürgetős ügyeid vannak Lőcsén, s meddig tart azoknak rendbehozatala? Felajánlanám a saját szállásomat: maradj itt mindjárt ebben a hajdani szobádban, a hol a télen át tanyáztál. Hanem hát őszintén meg kell mondanom, hogy ennek a szobának van egy bizonyos maleficiuma.

— Maleficiuma? szólt a tábornok, összeránczolva a szemöldökét, mint a ki haragudni szeretne.

Hanem Belleville még egyre nevetett.

— Az ám: szólt, odalépve ahhoz a nevezetes fali táblához, s rákoppantva az ujja bütykével.

A tábornok arcza haragra pirult.

— Fecsegett volna előtted Blumevitz? (Ezt kérdezé. Azt meg sem akarta engedni még gondolatban sem, hogy a szép asszony maga árulta volna ezt el.)

— Dehogy Blumevitz! kaczagott Belleville.

— Hát kicsoda? kérdé a kurucz vezér, s már főtt a feje mindenféle rossz indulattól.

— Nézz csak ide, mondá Belleville lovag, s félretolta az elmozdítható táblát.

Az átjáró fülke be volt falazva.

Andrássynak a keble egészen megkönnyebbült.

— Biz ezt berakták téglával azon a szent napon, a melyen én ide beszállásoltam magamat, s a hogy a csupasz téglák bizonyítják, a túlsó oldalról intézték a befalazást.

Ekkor aztán levetette magát a kerevetre, s a két térdét a két keze közé fogta, úgy nevetett.

Andrássy csak a bajuszát kunkorgatta a három ujja között s szeretett volna olyasmit mondani Belleville lovagnak, hogy «ugyan mit kaczagsz most?», de tartott tőle, hogy még jobban fog akkor kaczagni.

Egészben véve nagyon meg kellett elégedve lennie ez-

zel a felfedezéssel. A befalazott rejtek arra mutat, hogy őt nem árulta el az asszony.

— Hát ezért nem találom nagylelkűségnek részemről, hogy ezt a kedves emlékű szobácskát részedre beszálló kvártélyul felajánljam. Hanem tudok a számodra ennél valami jobbat. Itt a szomszéd házban van Fabricziusnak az üresen hagyott szállása, azt elfoglalhatod.

— Kinek az engedelmével?

— Hát az enyémmel. No csak ne nézz rám olyan nagy szemekkel. Egészen jogos alappal birok a rendelkezésre. A perduellióba esett Fabriczius házát lefoglalta a fiscus; az most már az állam tulajdona. S «l'état c'est moi». Így adok én neked kvártélyt a Thurzó-házban. No hát meg vagy velem elégedve?

Andrássy nem hálálkodott ezért a nagy barátságért, valami ironikus vonás vegyült a franczia bonhomiájába, a mit az ő éles megfigyelő szemének észre kellett venni.

— No hát csak foglald el a Thurzó-ház hátsó lakosztályát. Úgy mehetsz oda, mintha otthon volnál.

Hiszen máskor is ment már ő abba a házba, ugy mintha otthonába menne, de hogy ilyenféle jogon (a fiscus jogán) tekintse azt magáénak: ahhoz a gondolathoz előbb szokni kellett.

Hátha ennek a szállásnak is van valami maleficiuma?

Persze, hogy volt.

Az udvart léhütő cselédnéppel találta már tele Andrássy. Ott volt megint valamennyi elzüllesztett kenyérpusztító egész a kengyelfutóig: nem kellett már a magistratus engedelmével méretni a számukra a berbécshúst. Azok már mind ismerték a tábornokot. (Sok borravalója bánta.) Mindenki kezet csókolt neki, a kit csak útban talált.

Alig rendezkedett el Fabriczius szobáiban, öltönyt váltott s a Korponayné szállásának lépcsőjére kerülve, sietett látogatást tenni.

Ott is minden ember kézcsókkal fogadta.

A palotás inastól kérdezé a tábornok, itthon van-e az «aszony» ?

Az inas azt felelte rá, hogy csak tessék besétálni: odabenn van mind a két bárónė.

— Két báróné ? szólt megakadva Andrássy. De hát ki az egyik s ki a másik ?

— No hát a nagyságos Korponay óbesterné az egyik. (Vagy úgy? Juliánna asszony magára veszi a fia számára impetrált titulust, nagyon természetesnek találva, hogy egy bárónak az anyja nem lehet más, mint báróné.)

— De hát a másik ?

— Az meg méltóságos Löffelholtz generálisné asszonyság.

Hát az is itt lakik?

— Igen is. Egy szállást tartanak.

Itt van a maleficium!

Egy asszony helyett kettő van a kalitban.

No még ez nem volna magában valami nagy veszedelem. A minnelovagok törvénye volt: «nem számlálni az ellenséget!» Még ha asszony is. S Andrássy ebben a tekintetben is diadalhoz szokott hős volt.

Hanem aztán, mikor az ellenség arczvonalát meglátta, mégis csak vert embernek érezte magát.

A szobában, a melybe benyitott, nem is ketten voltak, hanem hárman: Korponaynén és Löffelholtznén kívül még Blumevitznek a felesége is: a Ketterhäuschen ártatlan galambja.

Löffelholtzné tökéletes másodlata volt asszonyi kiadásban az apjának. Zrinyi Ilona hűtelen titkárát, Absolont pedig úgy ismeri az egész világ, mint a kihez hasonló rút férfit még pénzért sem látni. Jobb arról nem beszélni. Hogy Löffelholtz hogy tudott bele szeretni? az megoldhatatlan kérdés.

És mind a mellett, hogy ennyire nem volt szép, mégis nagyon erényes és vakbuzgó volt a tábornokné. Egy lutheránából convertált pápista úrnő! Tudjuk, hogy mi az?

Épen most is mind a hárman egy templomi zászló himzésével foglalkoznak, mely a jezsuiták számára készül. (Itt vannak már! megkapták a tőlük elvett templomot.)

Andrássyt megismerteté Korponayné a tábornoknéval, a ki ámbár született magyar asszony volt, de azért még sem volt rábirható, hogy valami hozzá intézett magyar megszólítást megértsen.

— Was sagt er, mein Kind? kérdezé Krisztinához fordulva, mikor Andrássy azt kérdezé, hogy mi lesz ez a munka, a min most dolgoznak.

Andrássy aztán csak azért is francziára forgatta a társalgási nyelvet, a mit megérteni már a bon tonhoz tartozott, de azért arra is csak németül felelt Absolon leánya. Következetes volt a nagy hűségben.

Tartott azután előadást a hozzá intézett kérdésre per longum et latum, olyan bőbeszédüséggel, hogy senki tőle szóhoz nem juthatott; s ez alkalommal egy egész vallás-politikai programmot fejtett ki, a miben a hitetlen Andrássynak nagyon kevés gyönyörűsége telt.

És ez alatt még csak egy pillantást sem válthatott Juliannával. Úgy őrizte azt Löffelholtzné, mint a baziliszk. Nem csak a saját erényét, hanem még a körülötte levő asszonyokét is meg tudta védelmezni. Még a viseletük is olyan volt, a mi az ostrommal daczoló kerített várakra emlékeztet. A legújabb bécsi divat: az a minden asszonyi alakot laposra szorító halhéjpánczél; fültakaró keményitett fodrokkal, az áll alatt átszorítva; minden asszony olyan benne, mint egy szalmafonatu rozsolisos palaczk. A homlokról egyenesen felhúzott hajtorony, behintve hajporral. Hollófürt, aranyhullám nincs többé: az csak frázis. Szürke lett minden asszony.

Még az sem volna nagy baj: de a mellett a rettenetes garde des damesnak az a stratagémája van, hogy minden kérdésre, a mit az ellenség (egy férfi) a többi hölgyekhez intéz: ő maga válaszol. Azoknak nincs szavuk.

Andrássy még csak nem is közelíthetett Juliannához, a

nagy himző ráma miatt, mely a fél szobát elfoglalta. Különben Julianna is úgy tett, mintha rá sem ügyelne, egészen Krisztinával volt elfoglalva; annak rajzolta a himzeni való czifrákat a selyemre fehér plajbászszal, s gyügyögtetve oktatta, mint anya a gyermekét. Így ketten egymás mellett az ártatlanság és szelidség festeni való mintaképei voltak.

Egyszer aztán megszólalt a Jezsuiták templomában a harang. Misére kell menni! A hölgyek felálltak: Löffelholtzné alkalmat nyujtott Andrássynak a hölgyek iránt udvariasságát, párosulva az áhitatossággal, kifejezni: «Nem kiván-e bennünket a templomba kisérni?» de Andrássy megköszönte a gráncziát, azt mondta, sok dolga van.

A tábornokné aztán meginvitálta estére, egy csésze tejes kávéra s barátságos beszélgetésre, a mit sokkal örömestebb elfogadott.

— Kicsiny, de válogatott társaság szokott nálunk összegyülni esténkint. Itt lesz Alauda főbiró ur, a fiával együtt; azután a házban lakó dr. Cornides.

— Hát Belleville lovag nem jön el? kérdé odavetőleg Andrássy.

A miért aztán szépen kikapott.

— Mit gondol méltóságod? Egy olyan könnyű erkölcsi fogalmakról hirhedett férfi, mint Belleville lovag? soha egy báró Löffelholtz tábornokné háza küszöbén belül!

Tartott aztán Andrássynak egy olyan prédikácziót az istentelen nőcsábító férfiakról, a kik a pokol útjára rózsákat hintenek az asszonyok elé; valóságos verbunkos hadnagyai Belzebubnak! hogy még a háta is borsózott bele a tábornoknak.

Ugyan áldotta a sorsot, mikor ebből az áhitatos farkasveremből kiszabadulhatott.

Így nehéz lesz összekötni az elszakadt fonalat.

No majd talán estére, ha többen lesznek együtt, könnyebb lesz szót váltani Juliannával; a többi aztán majd következik egymásból.

Ha az akarja, (pedig hát az iránt kétsége sem lehet) lehetetlen, hogy módot ne találjon megszabadulni alkalmatlan felügyelőjétől. Hisz nincs hozzá varrva. Mehet, a hová neki tetszik. Csak arra legyen egy pillanatnyi alkalom, hogy egymással megegyezzenek, merre lehet innen elmenni? és hová? és mi módon? Természetesen, a külső decorum teljes megőrzése mellett, a mire most sokkal több szüksége volt Juliannának, mint valaha. Neki a legjobb referencziákkal kellett birnia Bécsben, hogy tervei sikerüljenek. Be kellett bizonyítania, hogy érdemes mind arra, a mit a fiának kér.

A kávéestélyen Andrássy volt az utolsó a megjelenésben, a többi urak már ott voltak, az asszonyságaikkal együtt. Nagy társaság volt, az egész elfogadóterem tele volt velük. Egy hosszú asztalt ültek körül és «Hammer und Glocke»-t játszottak, czinderlingben; a mi igen kegyes és ártatlan mulatság. A mellett kávét és kuglupfot élveztek.

Löffelholtzné kérdezé Andrássytól, hogy szereti-e a «Hammer und Glockét?» A mire azt felelte neki Andrássy, hogy «ez az én szenvedélyem!» Arra aztán neki is helyet adtak az asztalnál. Azért jó játék ez, hogy annyi ember vehet benne részt, a hány csak az ablaktól a kályhasutig elfér a szobában.

De hát a kuruczgenerális még ebben az istenfélő emberek számára feltalált játékban is tudott olyan revolutiót előidézni, mely minden társadalmi rendet felforgatott. A «Schimmelt», meg a «Haus»-t úgy felliczitálta, hogy senki sem birt vele konkurrálni, s ezzel a hazardirozással hol nagyokat hagyott nyerni a Brodsitzer gregarius játszónépnek, hol meg az utolsó obolusát is elnyerte az egész társaságnak. Akkor aztán Wenczeszlaus revanchet akart venni, még jobban felliczitálta a «Haus»-t, rajta maradt; de az első tourban kivetették a koczkán a kaszszát, s az ő háza a nyakán veszett. És ez által tökéletesen bankrottá lett. Szétnézett a papa után, hogy a virtuális örök-

ségére nem előlegezhetne-e tőle egynéhány kurta forintot? hanem Alauda urnak az a circumspektus szokása volt, hogy mikor a fiát veszteni látta, hirtelen eltünt a szobából; tudva, hogy ennek az lesz a következése, hogy tőle kér kölcsön.

Ez a körülmény kényszeríté Wenczesżlaust egy időre felhagyni az önálló üzlettel s bibiczkedésre adni a fejét.

— Nem! Ezt a hazard játékot nem nézhetem tovább! szólt igaz keresztyéni elszörnyedés hangján Löffelholtzné s felállt a helyéről, átadva a székét a helyettesül behívott Blumevitznénak, ki eddigelé a konyhára és a szervirozásra ügyelt fel. Az kezdte el a maga csengő, leányos hangjával árulni a fehér lovat, meg a házat, ki ád többet érte?

No ez most kedvező alkalom Juliannával egy pár szót váltani! gondolá Andrássy, s odafordult a háta mögött égbenyuló Wenczezlauszhoz.

— No öcsém, nem folytatnád helyettem a játékot? itt hagyom mind a pénzt; veszítsd el, te értesz hozzá.

De nagyon tetszett ez az inditvány Wenczeszlauznak. sőt az egész társaságnak. Egy ilyen nagy úr, a ki csak úgy dobálózik a pénzzel, nem való játszótársnak az ilyen kedélyes társaságba, a ki mulatni akar a maga krajczárjaiért.

De a mint Andrássy az asztal egyik oldalán felkelt a székéről, Julianna is egyszerre elhagyta a helyét s ugyanazon ajtó felé sietett, a melyen Löffelholtzné eltávozott. Andrássy csodálkozva nézett utána, a míg az asszony az ajtóhoz nem ért, s ott hirtelen visszafordulva, a mutató ujja hegyét az ajka elé tette s a szemével jelentésteljesen intett.

Ezt már megértette. Sietett ő is utána. A társaságot hagyta osztozni a prédán.

A mint benyitott a harmadik szobába, kicsinyben mult, hogy valami váratlan meglepetés nem érte. Az ajtóban álló hölgyet csaknem megölelte, pedig az nagy hiba lett

volna; mert az Löffelholtzné volt, a ki őt ott várta. A szoba ugyanis sötét volt; csak égy asztalon égett valami lámpás, ernyővel letakarva, mely épen csak az előtte ülő alakra vetett világot, az pedig a sánta doktor volt.

— Jőjjön csak méltóságod; suttogá az eddigitől egészen elütő bizalmas hangon Löffelholtzné. Más mulatság van itt, mint czinderlingre koczkázni. Üljön le, kérem, oda a doktor mellé s segítsen neki.

Andrássy csak akkor kezdte a félhomályban levő alakokat felismergetni. Az egyik volt Alauda, a másik Julianna.

Az asztalon mindenféle felnyitott levelek voltak.

A mint Andrássy leült a doktor mellé, a tábornokné csendesen betolta az ajtózár reteszét, hogy senki se jöhessen utánuk.

A doktor nagyhirtelen informálta Andrássyt az asztalon heverő levelek mivoltáról.

Egy része azoknak Bécsből jő, más része Szathmárból. A postaút Bécsnek a Szepességen keresztül visz, másfelé most járatlanok és nem biztosak az utak. A két futár itt Lőcsén várja be egymást, s azután a bécsi átveszi a szathmári leveleket, a szathmári a bécsieket, a mivel fele út meg van takarítva.

A levelek addig a város archivumában vannak letéve. Annak az őrizője pedig Alauda úr.

Alauda úr úgy őrzi meg az államtitkokkal terhes leveleket, hogy idehozza őket a köpenyege alatt Löffelholtznéhoz. A beavatott doktor a maga ezermesteri tudományával fel tudja nyitni a levelek borítékát, a pecséteket ismét helyrepótolni s nyelvészeti ismeretei azoknak a tartalmát is segítenek lehüvelyezni, s így a két asszonyság mindent megtud, a mi ez idő szerint Bécsben és Szathmárban történik, vagy csak négy fal között is kimondatik. Sőt a mi kimondatlan gondolat ember agyában meg is szülemlik.

De hát mi szüksége van ennek a két úrhölgynek ezekre a titkokra?

Erről mindjárt felvilágosítást nyert Andrássy, a mint a most felbontott levelek tartalmát megismeré.

A békekötés alkudozásai folytak Bécs és Szathmár között. Mint a telített érczvíznek csak egy beléhulló mákszemnyi kavics kellett, hogy kristálylyá alakuljon egyszerre.

Nagyban és általánosságban mindenik fél óhajtotta már a békét, hanem a részletekben volt a sok akadály. Azokban annyi személyes érdek, ellenszenv, ambitió, gyanakodás, alattomos furfang dolgozott egymáson keresztül-kasul, hogy a legélesebb eszű diplomatát is kétségbeejtette.

Legtöbb baj volt ezzel a három szóval: enyém, tied, övé.

Ennek a három szónak a fogalma úgy össze volt zavarva, hogy a hány ember, annyiféleképen értette.

Micsoda birtokok kiknek adassanak vissza? kiktől vétessenek el?

A kurucz főnemeseknek csak azokat a jószágaikat biztosítsa-e a békekötés, a miknek birtokában vannak? vagy azokat is visszakapják-e, a miket már elvettek tőlük s régen másnak adtak? vagy épen még arra is igényt tarthassanak, a miket Rákóczy fejedelem vett el a királypártiaktól s aztán a maga hiveinek adományozott? Némely birtoknak három gazdája is akadt, a ki igényt tartott hozzá. Egy sereg felköltött reménység követelte kézzelfogható valósággá alakítását. Ezer egymásba ütköző érdek, vágy, aspirátió dolgozott nyiltan és titokban, álutakon, kerülőkön; igéretek, kinálatok és fenyegetőzések alakjában.

Ezek mind ott játszották el a szerepeiket azon a kis asztalka színpadán, a lőcsei Thurzó-házban. Komœdiának is mulatságos volt, összeolvasni a bécsi és a szathmári bonyodalmakat. Látni magát a tüzet, a mi a boszorkányüstöt forralja.

De ezeknek az uraknak és asszonyságoknak nem épen a mulatság volt czéljuk ezzel a kiváncsisággal. Ők maguk is érdekelve voltak mind abban, a mi Bécs és Szathmár között történik. A mit elvben elhatároznak itt, vagy amott,

az rájuk nézve birtok és hatalom kérdése. Voltak nekik hű kovácsaik itt is, amott is, a kik ütötték a vasat, míg tüzes. Löffelholtzék nem egyszer lettek említve e levelekben. Keresték, hogy hol tegyék meg őket földesuraknak.

Ez nem volt olyan könnyű feladat, mert a mint egyik vagy másik Rákóczy-párti úrnak a birtokát odaigérték Bécsben, már jött Szathmárból Pálffytól az ellenmondás, hogy az Istenért, azt ne bántsák, hisz az titokban a legnagyobb híve a kibékülésnek a kurucz táborban. Erre viszont a bécsi udvartól jött a replica, hogy a ki a hűséget manifestálni akarja, térjen meg azonnal. Pálffy megint visszairt nekik, hogy a mihez nem értenek, ugyan ne szóljanak hozzá.

Egy helyütt Andrássy Istvánról is volt szó. Példaképen említék, hogy milyen okosan tette, hogy idejekorán megtért a király hűségére, most lám az ő birtokait nem háborgatja senki, kezében van a király kegyelmi diplomája. Köszönje a jó angyalának, a ki azt neki sugta.

(Jó angyalának! Mások meg az ördögének nevezték azt a tanácsadóját! Ilyen zavar volt a fogalmak világában akkor.)

Egyik nagyhatalmu főúr odavetőleg említi, hogy még Andrássy nem volt Bécsben, a legmagasabb helyen megköszönni az élvezett kegyelmet. Mentségére szolgál azonban a táborban levő elfoglaltatása.

(Az összetalálkozó szempillantások mondtak erre valamit.)

Most már nem találta Andrássy olyan unalmasnak a Löffelholtzék kávéestélyeit, de ezentúl első volt a megjelenésben.

A mindennap érkező levelekből azt is meg lehetett tudni, hogy hanyatlik rohamosan Rákóczy ügye lefelé. Mindennap elpártol tőle az utolsó hívek csoportjából néhány ismeretes név, s siet a «majthényi síkra». (Itt rakta le a fegyvert az utolsó tizennégyezer kurucz.) Lám, milyen jó volt az első elpártolók között lenni! mondák ilyenkor

az Andrássyra vetődő tekintetek; utoljára mikor végkép elhagyja az országot Rákóczy, már csak igen kevés kisérő neve említtetik, azok között Korponay.

Ennek a helye bizony «vacat»! Juliannával azonban még mindig nem beszélhetett Andrássy; a kedélyvilág sem arra való volt. Juliannának az arczáról látszott, hogy most nem ő róla gondolkozik, — nem a szerelemről.

Egy este a felbontott bécsi levelek egyikében különös jó hir volt Korponaynéra nézve. Az alkudozó nádornak megküldték azt a lajstromot, melyben a fejedelem által donátiót nyerteknek a nevei foglaltatnak, a kik később a királynak olyan szolgálatokat tettek, hogy érdemeseknek találtattak e donatiókban való legfelsőbb megerősítésre. S ezek között volt Korponayné fiának a neve is. Intra parenthesim megjegyeztetett «nem az apjának, hanem az anyjának az érdemeiért». Az illető adománylevelek a rangosztási diplomákkal együtt, már mind ki vannak állítva, minden hivatalon keresztül mentek, jelenben már ő felsége cabinetirodájában feküsznek s csak a legfelsőbb névaláirásra várnak.

Erre a hírre rögtön visszatért Julianna arczára a rég nem látott jókedv. Mintha egy nehéz varázstól szabadult volna meg, mely tiltotta neki eddig, hogy élvezze az élet örömeit.

Tehát a fia megkapja a nagy birtokot és a főrangot hozzá, a mi egész életének nyugtalan ábrándja volt.

Most azután ő neki is megjött az adakozó kedve. Lehetett volna tőle kérni akármit — bárkinek. Volt azonban egy ember, a kinek kérni sem kellett: eléje hozta.

— Mit szólsz hozzá kedves barátném? fordult Löffelholtznéhoz. Nem volna-e nekem czélszerű magamnak felmenni minél előbb Bécsbe, ő felsége kegyelmét elfogadni és megköszönni?

— Nehezen várod, míg helyedbe jön, úgy-e? Én magam is azt tenném, hogy felmennék.

— Úgy lesz! Holnapután azonnal indulok. De nem,

nem! szólt a kalendáriumot előkapva. Akkor Boldogasszony napja van. Ünnepnap nem indulok. Hanem az után való nap.

Erről a szóról «ünnepnap» aztán olyan ügyesen belecsavarta a beszédet a vallásos discussio sodrába, hogy egyszer csak azt vette észre az egész társaság, hogy benne vannak a reformátió fölötti vitában s azon disputálnak, hogy ki volt nagyobb, Luther-e vagy Calvin?

Utoljára Julianna odafordult Andrássyhoz, ezzel a kérdéssel:

— Ugyan tábornok úr, most nem jut eszembe, mi volt a neve annak a cseh papnak, a ki legelőször kezdte a reformatiót, a kit aztán a constanczi zsinaton megégettek?

— Husz! Husz! kiálták egyszerre a jelenlevők mind.

— Igen! «Husz» volt. Hogy nem jutott eszembe. Pedig olyan ismeretes név! Eszembe juthatott volna a jó Husz apóról, a poprádi vendéglősről, mert hisz holnapután annál fogok éjszakára megszállni. Tehát Husz . . .

Itt aztán elkezdte Huszt magasztalni, de nem a poprádi korcsmárost; hanem a martyrt, s védelmezte azt, mint hajdan Giskra, a túlnyomó többség ellen.

Csak Andrássy nem szólt bele a vitába. Ő tudta azt jól, hogy még is csak Husz apóról, a poprádi korcsmárosról van itt voltaképen szó; s az egész akademiai vita csak azért volt kezdve, hogy ő vele tudassák, hol fog harmadnap este a szép asszony megszállni? — Amanti pauca!

XXVI. FEJEZET.

A LEVELEK TRAGŒDIÁJA.

A mi hősünknek nem kellett több kémszemlészet, hogy a haditervét megállapitsa. Ismerte már a terepet egészen.

Megkerülni az ellenség hadállását és lesbe állni: ez kipróbált kurucz taktika volt.

Andrássy is nagyon jól ismerte a Husz apó vendéglőjét Poprádon. Emberemlékezet óta mindig Husz apó volt annak a vendéglőse, öregapa nélkül soha sem volt a ház; ha egy meghalt, már akkor a fia is öregapó volt. Ennek a korcsmának már nemessége volt. Bátran folyamodhatott volna az arany-gyapjas rendért, mert ki tudott mutatni tizennyolcz őst. És azok mind hiresek voltak a jó boraikról, a kitünő konyhájukról, a puritán becsületességükről és a souverain gorombaságukról. Szepességi úr, még ha Felkáról Farkasfalvára utazott is, meg nem állhatá, hogy ebédre, vagy vacsorára ott ne maradjon Poprádon Husz apónál. S ha valakinek nagyon sietős volt a dolga, legalább egy itatásra is megállt a poprádi vendéglő előtt s megtölteté az átalagát igazi hegyaljai máslással, a milyet messze földön nem kapni.

Tehát Andrássynak az volt a haditerve, hogy ő nem szól senkinek, hanem felül egy három lovas szánkóra s egyedül, minden szolgakiséret nélkül előre elvágtat Poprádra, egy nappal hamarább, mint Julianna; ott megrendeli a szállást, a vacsorát, s az utóbb érkezőt már készre várja.

Elég finom érzéke volt annak a felfogására, hogy ezúttal nagyon kimélni kell Julianna jó hirét, mert az most Bécsbe megy, a hol most a legszigorubb erkölcsi nézetek uralkodnak, s a legkisebb botrány annak minden eddig kivívott sikerét koczkáztatná. Tudniillik, hogy titokban mindent szabad az embereknek kicserélni, a mi azért adatott kinek-kinek, hogy mást tegyen vele boldoggá, hanem a nyilvánosság előtt még csak a keztyütlen kéznek az odanyujtása is bűnjelnek számíttatik be.

Ő tehát előtte való nap úgy tett, a hogy tervezé. A bástya-utczán át távozott el: nem a saját hintaján, hanem egy iramszarvasbőrös szánon (még a Szepességen hó volt), jól behúzva magát a farkasbőr bundájába, s az asztrakán süvegébe, hogy csak a szemei látszottak ki belőle.

Az öreg kapunál azonban megállította a strázsa.

Az őrmester előjött a kapuszobából s meg akarta tudni, hogy kinek hivják azt, a ki a városból kimenni szándékozik. Ezt a tábornok jó jelnek vette, hogy a katona nem ismert rá; pedig nem rég alattvalója volt, ő tudta annak a nevét. A Czelder Orbán német hajdui közt szolgált, a kik a minapi betörésnél átpártoltak.

«Szentkirályi István, katonatiszt.»

A strázsamester megbiztatta, hogy csak várjon, míg ő visszajön.

Kis idő mulva aztán visszatért s azt mondta, hogy kegyeskedjék a tisztelt pasasér úr felsétálni a kapitány úrhoz, a ki látni akarja.

Andrássy nagy mérgesen ugrott ki a bundájából, össze adtateremtettézve a németjét, s kénytelen-kelletlen felment a toronyban lakó kapitányhoz.

Akkor volt aztán a meglepetése tökéletes, mikor azt maga előtt látta. A kis Serédy volt az a kapitány, az ő távoli sógora.

Nagyon boszus volt rá, hogy minek hivatta fel!

— Hát miért nem tette a nevéhez oda urambátyám, hogy Csik-Szentkirályi? Akkor tudtam volna hogy ki az, de így nem találtam ilyen nevet sem a jelenlevők schematismusában, sem a passusregestrumban, hát kételkednem kellett. Mivelhogy a városunkon mostanság annyi szélhámos, kém és félkéz kalmár jár keresztül . . .

— De minthogy én egyik sem vagyok, hát nyittasd ki a kaput s ereszsz utamra.

— Hát hiszen eresztem. Adja ide a salva guardiáját.

— Micsoda?

— Hát, hogy vidimáljam.

— Miféle salva guardiát?

— No, a Platzkommendánstól valót. Hát nem adott urambátyámnak Belleville ilyet? Nem is kérte talán? Hja, urambátyám, ne gondolja, hogy most is a régi Magyarországban vagyunk. Most rendezett államban élünk. Utazni csak salva guardia mellett lehet.

— De hisz nem utazom én az operentiákra, hanem csak ide a szomszédba.

— És ha nyulat lőni megy is ki urambátyám a kapun, ahhoz is pecsétes levél kell, azért csak ne sajnáljon visszafáradni Belleville ezredes úrhoz; most még otthon találja, és vegyen tőle egy pázsurát, mert az én katonáim addig, a míg azt a kétfejü sast meg nem látják, ki nem eresztik a kapun.

Andrássy servust sem mondott a kis sógorának, mérgesen vágta be maga után az ajtót s pokolra kivánta ezt az egész ostoba intézkedést, mely minden légyottnak elveszi az alapját, a kellő titoktartást.

De hát kénytelen volt Bellevillehez visszafáradni. Azt csakugyan otthon találta s elmondta neki, hogy mi hozta ide.

Az az irónia még mindig ott volt Belleville barátságos mosolygásában.

A tábornok igyekezett lehető legközönyösebb arczot csinálni az előadásához.

— Minthogy nálatok most az a rend, hogy a városból kimenőnek salva guardiát kell előmutatni, kérlek, adass nekem egyet. Itt vár a szánkóm. Sietek.

— Készséggel: azonnal! Mit parancsolsz a salva guardiába fölvétetni?

— Én? a salva guardiába?

— No, igen. A marschroutát illetőleg.

— De hát ahhoz mi köze valakinek, hogy én hova és meddig utazom? Teringettét! Kapom magam, idejövök az egész dandárommal s kiteszem a szürötöket innen!

Belleville nagyot nevetett.

— Hiszen nem arravaló ez a kérdés, hahaha! mintha valaki korlátozni akarna a szabad járás-kelésben, hanem csupán arra való, hahaha, hogy minden statióra, a hol lovat akarsz váltani, előre izenhessek stafétával, hogy ott készen várjanak a postaháznál az előfogatok. Hahaha!

— Hahaha?

Ez is olyan bolond dolog, a min az egyik ember nevet, a másik meg boszankodik.

— Ejh, én nekem nincs szükségem a ti gondoskodásotokra, ha én kihúzom a szarvasbőr erszényemet s megcsördítem benne a tallérokat, hát az nekem nagyobb készséggel előteremti az előfogatokat, mint a cs. kir. Platzkommando avisoja.

— Pedig hidd el, hogy jól tennéd, ha elfogadnád. Épen most akarom útnak indítani a lovas stafétát utasításokkal a postamesterekhez egy másik magas utazó kellő ellátása végett, egy füst alatt részedre is meg lehetne tenni a rendelkezést. A szép istenasszony indul holnap Bécsbe.

Andrássy erre a szóra rákvörös lett. Hanem aztán csak jónak látta mosolygós arczot csinálni a boszantáshoz.

— No, én nem akarok olyan messze utazni.

— No, hát csak a legelső státióig? úgy-e bár? Elég lesz, ha Poprádig fog szólni a salva guardia? Husz apónál lesz egy kis dinom-dánom?

Andrássy közel volt hozzá, hogy ezt mondja: no, hát nem megyek sehová! Itt maradok!

Hanem a franczia hirtelen lefegyverezé a boszuságát. Kordialisan megszorítá a kezét s azt sugta a fülébe:

— Tudod, hogy én mindig hűséges czimbora voltam. Ezután is én tartom a létrát.

Andrássy vállat vont, mint a ki érti is, nem is, miről van szó.

Belleville kiment az irodájába, utasítást adni a mentslevél kiállítására. Mikor visszajött, azt mondá:

— De már most ne menj azon a három lovas szánkón, mert az utazásod elvesztvén az incognitóját itt Lőcsén, ezzel csak bajt okoznál; hanem fogasd a hintódba a négy almásszürkét s indulj ki csengőkkel. Hiszen te nagy úr vagy, generális vagy, mi köze a filiszterségnek azt találgatni, hogy te merre utazol? Az intrigua közöttünk marad. Tudod te azt, hogy ki az a Belleville? Egyszer már a nyakamat is koczkáztattam a gavalléri titoktartásért.

Erre Andrássynak is jól kellett emlékezni, hisz ő volt az egyik elnöke annak a vészbiróságnak, a hol Belleville lába majd spanyolcsizmát fogott.

Tehát a lovag felől egészen meg lehetett nyugodva.

A minnelovagok törvénye szerint, egyik vetélytárs a másikat tartozik elősegíteni a közös ellenség (az asszony) elleni haditervben.

Andrássy tehát, a míg az irkafirkát elkészíték, még onnan az ezredesi lakból leküldött egy ordináncziot, hogy meneszsze haza a szánkóját, ellenben keresse fel a korcsmában a parádés kocsisát, hogy fogja be a négy szürkét a hintóba s aztán hajtasson ide a Platzkommandó elé.

Mikor aztán Belleville aláirta, meg is pecsételte a salva guardiát, azt mondá Andrássynak:

— És már most csak egyet mondok még neked, mélyen tisztelt barátom.

— Hallgatom.

— Az egész intrika a legszebben van elintézve. Te ma elmégy Poprádra. Holnap utánad megy a szép menyecske. Hanem egy veszedelemre figyelmeztetlek, a mitől a fejedet megóvni nem áll hatalmamban.

— Mi az? Talán kuruczbandák ólálkodnak, hogy utamat állják?

— Azok ellen tudnék tenni. Aztán van is azoknak eszökben ilyesmit tenni! Ha utadat állnák, legfeljebb azért tennék, hogy kegyes pártfogásodat kikérjék. Más veszély az.

— Csak nem esznek meg tán a farkasok?

— Nem. Kegyelmes uram, drága barátom. Nem ezt hivom én veszedelemnek. Hanem a mitől óvlak, ez az: «vigyázz magadra, nehogy ez a szoknyás ördög neked is a Ketterhäuschen kulcsait nyomja a markodba a hálószobáé helyett!»

De már erre Andrássy volt az, a ki felkaczagott. Vele nem történnek ilyen tévedések!

A hintó előjárt, jöttek jelenteni. A két egymást megértett minnelovag megölelte egymást s azzal Andrássy a diadal előérzetét ragyogó orczával távozott el onnan s az őrség tisztelgése mellett ült fel a hintajába, nagy ostorpattogással indulva az útnak.

Ez alkalommal a strázsa nem állt az útjába az ó-kapunál, hanem «Kverauz»-t kiáltott torkaszakadtából, a kaput nyitották nagy sietve, a csapóhid csörömpölve hullott le s a kirukkolt kapuőrség fegyverrel tisztelgett az elvágtatónak. Serédy öcsém vidimatiójára sem volt semmi szükség.

Szentkirályi Istvánt, azt megfogják, kivallatják, hanem Csikszentkirályi és Krasznahorkai Andrássy István generális előtt glédába állnak és presentálnak.

— — — — — — — — — — —

Ezen napnak az estéjén Andrássy nélkül tartották meg a Thurzó-házban a szokott felolvasásokat.

Minden ember tudta, hogy a tábornok elutazott valamerre. Minden ember nagyot hunyított rá, s gondolt hozzá valamit.

Az, a mi útközben történik, nem tartozik az erkölcsbiróságra.

Julianna alig birta rejteni az izgatottságát, egyszer-egyszer azon vette észre magát, hogy dalolni kezd, hirtelen a szájára ütött, «Uram, bocsásd bűnömet! jobb volna bizony, ha imádkoznám».

Ezuttal Bécsből csak egy levél érkezett, az Pálffy nádornak szólt, attól a bizonyos anonymustól, a ki a császárhoz igen közel állott.

Ez a levél titkos chiffrekkel volt irva, a minek a kulcsát azonban Löffelholtzék szintén meg tudták szerezni a barátaik által.

Kiváncsian lesték a doktor arczmozdulatait, a míg a titkos irást megfejtegeté. Az pedig tökéletes doktori arcz volt, a minek a beteg előtt nem szabad elárulni a diagnosis alatt, hogy mi véleménye van a baja felől, megél-e, vagy meghal?

Mikor az egész levéllel készen volt, akkor egyet hemgetett.

— Hm! Egy kis baj van.

— Mit? Mi az? kérdék megrettenve az asszonyok és Alauda.

— De igazán komoly baj. Igen, nagy baj! A császár megbetegedett...

— Az Isten szerelméért! kiálta fel Julianna, kezeit egymásba csapva.

— Ez a levél is azon kezdődik. «Az Isten szerelméért! Végezzék be kegyelmességtek a békekötést rögtön, minden áron. A császár veszélyesen megbetegedett. Orvosai a legrosszabbtól félnek. Ha be talál következni a catastrópha, az egész egyezkedés porrá omlik. A trónörökös tanácsosai mind a háborupárthoz tartoznak. Tudassa kegyelmességed azt a hirt Károlyival. Ne skrupulisáljanak most. Kössék meg a békét, a mint ezt a levelet megkapják. Még most mindent tehet kegyelmed a császár plenipotentiájával. De ha a császár meg talál halni, a mit ne adjon Isten, a plenipotentia erejét veszti. Kegyelmességed helyébe egy német tábornagyot fognak küldeni a Rákóczyánusokra, a ki föltétlen megadást fog követelni s senkinek sem ád meg semmit az eddig tett igéretekből. Summum periculum in mora.»

E levél hallatára Julianna elájult, alig tudták életre hozni. Ezuttal komolyan szükség volt az orvos életserkentő szereire.

Mikor aztán magához tért, akkor rögtön útra akart kelni, hogy ő megy Bécsbe.

— De ugyan minek? A császárt úgy sem gyógyítja meg.

— Beszélni akarok vele. Eléje kell jutnom, ha az egeket ostromlom is meg!

Nagy nehezen tudták rávenni, hogy legyen türelemmel, várja be a holnap reggelt. Éjjel nem tanácsos utazni, s a mi legfőbb akadály, a relais-k mindenütt későbbre van-

nak a számára rendelve, azokra úgyis várakóznia kellene minden állomáson félnapig, jobb ha azt az időt itthon tölti, nyugodalmasan ágyban fekve.

Alig várhatta, hogy megvirradjon. Útra kelt, Löffelholtzné, mikor a kávénál megjelent, már csak az üres csészéket találta az asztalon, kettőt pedig, mert Korponayné Krisztinát is magával vitte.

— Csodálatos nagy barátság! szörnyűködék a tábornokné. Ez a fiatal menyecske jobban szereti barátnéját, mint a férjét. Ezt hagyja egyedül utazni a táborba, pedig már nincs háboru, s amazt elkiséri Bécsbe, a hol a himlő pusztít. Mit fog mondani Blumevitz, ha ezt megtudja? Minek bizta a feleségét erre a bolondos asszonyra? Nem érti az ember az ő dolgaikat.

A kegyes úrhölgy nem mulasztá el imádkozni barátnéja utazásának szerencsés kimeneteléért.

— — — — — — — — — — —

Andrássy István gyors erdélyi lovaival késő délután érkezett meg a poprádi vendéglő elé. A hintót lépésben húzták a lovak; az úr, a vadász és a hajdu pedig gyalog jöttek mellette.

A vén Husz nagyapó künn ült a tornácz alatt és pipázott.

Andrássy nagy sietve ment fel a tornácz lépcsőin. Husz apó még csak a bagósüvegét sem emelte meg, nem hogy maga emelkedett volna ki a lóczájából.

— Beste lélek kurafia! szitkozódék a betoppanó vendég, jónap kivánás helyett.

— Az én titulusom ez? kérdé Husz apó, a pipát a szája egyik szegletéből a másikba igazítva.

— Dehogy a kendé! Ezt a karóba húzni való kocsist szidom. A gazember nem nézett utána a hintónak. Útközben kelle észrevennem, hogy mind a négy keréktalpon lóg az abroncs! Jó, hogy a kocsi össze nem tört az úton. Van-e itt valami kovács, a ki ért a hintóvasaláshoz?

Ekkora sértés Poprádnak!

— Van! felelt Husz apó, még mélyebbre nyomva a süvegét a szemöldökére. Annyi kovács van, mint Lőcsén főbiró, s egy sincs megbolondulva. Olyan kovács, a ki az óráját is megcsinálja az úrnak, ha romlott.

— No hát szaporán! el kell vontatni a hintót a kovácshoz, húzza fel a sineket hamar, egy, kettő, három! Két óra mulva minden készen legyen, hadd utazzam odább.

— Te Náczi gyerek! kiálta Husz apó, s aztán egyet füttyentett a két ujján keresztül. Miért nem szaladsz, mikor hívlak, te tacskó?

Pedig sietett az eléggé a tulsó lépcsőn fel a tornáczra.

Ez volt a legöregebb fia Husz apónak. Lehetett már a tacskó valami ötvenhat éves. Már messziről lehúzta a süvegét, úgy jött az apja elé, s megállt előtte katonásan.

— Eredj, kölyök, hord fel a kegyelmes úrnak a bagázsiáját a hintóból a zöld szobába, fűts be a kandallóba, tedd fel a bográcsot. Anyádnak mondd meg, hogy készüljön a vacsorához. A vendég úr itt hál, itt marad két napig.

— Ördög mennykőt maradok! toporzékolt Andrássy.

— No, no, nem kell ördögöt emlegetni; torkolá le Husz apó. Nagy úr az; ne kössünk bele. Azt csak minden okos ember tudja, hogy négy keréksint levenni, megnádalni, újra felhúzni nem egy Miatyánk alatt esik meg. A poprádi kovács nem szent Péter apostol, a ki a ló lábát levágta s úgy verte fel rá a patkót. Áldhatja a nagyságos úr a szenteket, ha holnap estig visszakapja a hintaját.

(Hiszen maga is így számította azt ki Andrássy.)

Hanem azért csak tovább játszotta a boszus utazót, a kinek nagy dolgai múlnak a késedelem miatt.

— Ezer milliom mennykő!

— No no. Geduld bringt Rosen, biztatá őt csendesen Husz apó, s megtöltve újra a pipáját, Andrássyt is megkinálta a dohányzacskójával, hogy tegyen hasonlóul.

— Nem vagyok pipás! töröm a lencséteket! Most itt

rostokoljak, mint a kecske a kútban. Hogy verje agyon az ember az időt ebben az átkozott fészekben? Mi van itt valami mulatságra való?

— Van medve, felelt nagy flegmával a vendéglős.

— Hol volna?

— Arra ni, a vigályosban! mutatá Husz apó a papucsa orrával az irányt. Lehet rá vadászni.

— Csak olyan poprádi medve lesz az.

— Mit? poprádi medve? tüzelt az öreg úr. Vannak ott akkora medvék, mint az úr maga. Ha meglátja, tudom, hogy elfelejti mi az «ursus»-nak a genitivusa?

— No azt már szeretném látni.

Husz apó most sziszegve füttyentett, a hogy a galamboknak szoktak a csalogatók s a legvékonyabb hangon kiáltott.

— Te, Hanzi gyerek!

A Hanzi gyerek volt a legfiatalabb az egyenes utódai között, körülbelül egyidejű a tábornokkal.

— Vedd csak a puskádat, vezesd ezt a vendég urat az erdőbe, mutass neki medvét.

Andrássynak tetszett ez a mulatság. Eszébe jutott, hogy Juliánna sokszor emlegette, milyen kiváncsi volna megizlelni, milyen lehet a medvetalp kocsonyája. Most egészen alkalmi szerencse volna, ha valami bolond maczkó a szép asszony kedvéért idehozná a mancsait.

Ő is vállára kapta a dupla puskáját, csizmaszára mellé dugta a török kését, s aztán a fiatal Husz Hanzi vezetése mellett neki indult az erdőnek, egyedül.

Rég ideje már, hogy a vadászat nemes mulatságát nem gyakorolta, a hosszú ostromzár alatt nem volt rá alkalma. S szent Hubertus különösen kedvezett a mai cserkészetnek. Egy szembejövő anyamedvét volt szerencséje, egy lövéssel homlokon találva, leteríteni; a tavalyi bocsok egyikét meg Hanzi durrantotta le. A tábornok az elejtett medvének csak a mancsait hozta el magával, de Hanzi a nyakába vette a maga tropheumát s hazáig czipelte.

Husz apó azzal dicsérte meg a hazatérő vadászt, hogy «no ugy-e hát, van Poprádon medve?»

A mancsokat odaadták az asszonynak, készítse el őket holnapra fainul borssal és babérral, meg szerecsendióval, medvetalp-kocsonyának. Talán több vendég is érkezik még hozzá.

Husz apó nagy tapasztalású férfiu volt! Nem először történik az Poprádon, hogy a hintós uraságnak elvész az útközben a hintajáról egy sróf, a miért kénytelen ott maradni, s aztán nemsokára érkezik egy másik hintóval egy asszonyság, a ki megtalálta az elveszett srófot. Akkor aztán mehetnének odább, hanem ott maradnak. Nem először fordul ez így. Azért van az a zöld szoba úgy berendezve, hogy abból egy másik szoba nyilik, a melyiknek az ajtaján erős tolózár van. Becsukták-e vagy nyitva felejtették? gyónják meg a papnak!

A vadászat fáradalmai után jókor álomnak hajtá a fejét a tábornok.

Bizony nem feküdt a vetett dunnáságyba, hanem a mellékszobácskában volt egy hárságy, arra heveredett le, a bundájába takaródzva s nem kellett neki ringatás; nem is álmodott semmit, pedig reggel Husz anyó megkérdezte tőle: ha álmodott volna valamit, abból megjövendölte volna neki, hogy szerencse éri-e ma, vagy szerencsétlenség?

Reggel sokáig is el talált aludni, mert ködösre fordult az idő, mikor fölneszelt s kinézett az ablakon, a fák csupa ezüstből voltak a zuzmarától. «Gergely» utoljára rázta meg a szakállát.

Az ilyen ónos idő még vadászatra sem való, az ember igazán nem tehet egyebet, mint hogy a tornáczba kiül, Husz apóval «Langepuffot» játszani, meg a fiataloknak a vadász kalandjait hallgatja s hozzá szürcsöli az anyóka által erjesztett méhsert a forgácsfánk mellé, a minek a neve «borkorcsolya» volna, de azért «sör-szánkának» is beválik.

Andrássy úgy számított az idővel, a hogy Juliannától hallá.

A szép asszony azt vetette oda (a Hussus és Hyeronimus felől folytatott értekezésben), hogy ő Poprádon Husz apónál fogja tölteni a Boldogasszony napja utáni éjszakát. Ilyenformán alkonyatra kell neki megérkeznie, mert különben nem volna elfogadható ürügy a gyorsutazóra nézve, hogy miért maradjon meg éjszakára egy közbeeső állomáson, holott Liptó-Szent-Miklósig is eljuthat még.

Annál nagyobb volt a meglepetése, a mint déltájon a köd felszakadozván, s a vidék egyszerre kitárulván, a legkisebb Husz-ivadék azzal a hirrel lepte meg a poharazókat, hogy a kakas-lomniczi út felől négylovas hintó jön vágtatva Poprád felé. A hintó karmazsinpiros.

Ilyen színű hintaja az egész ismeretes világban csak Juliannának volt. A rikító színeket csak excentrikus emberek szeretik az utazóhintajaikon.

Bizonyos volt felőle, hogy Julianna az, a ki érkezik.

Ugyancsak siet a találkozóra a menyecske!

Fölkelt az asztal mellől s lesietett a vendéglő kapujába, hogy ő lehessen az első, a ki az érkezőt fogadja s őt a hintóból leemeli.

A karmazsinpiros hintó vágtatva jött a négy paripával a kakas-lomniczi kanyarodón alá, a postakocsis a nyeregből vezetett s a városba érve, hatalmasan fujta a trombitát, hogy a szemközt jövőket kitérésre ösztönözze.

A hintó bőrfüggönyei le voltak húzva, s azokon csak egy kerek üvegablakcsa volt, ólomkarikába foglalva, amin keresztül a bennülők kitekinthettek. Kívülről nem lehetett a hintóba belátni.

A bakon azonban felismerte Andrássy Julianna belső inasát és a szobaleányát, már messziről.

Egész bizalmassággal közelített a kapuból a hintó felé.

Ez azonban, nagy bámulatára, nem hogy megállt volna a vendéglő előtt, vagy hogy behajtott volna annak az udvarára, sőt inkább itt kezdett el a postakocsis a leg-

hatalmasabban trombitálni, s mikor azt elvégezte, fogta a hosszú ostort s nagy pattogatással ösztönzé a gyeplüst, meg az ostorhegyest a sebesebb vágtatásra. A hintó elrobogott Andrássy mellett, a nélkül, hogy a bőrfüggöny meg is mozdult volna.

Andrássy csak nézett utána egy darabig, a míg beláthatta az utczán. Eleinte az hivé, tán Juliannának is az az ötlete támadt, hogy a hintaját, kigondolt ürügy alatt a kovácsnál hagyja, a kinek a műhelye épen ide látszik, a rigó-sárga hintó most is ott áll a műhely előtt s vár a keréktalpvasalásra.

Azonban a karmazsinpiros hintó a kovács előtt sem állt meg, hanem gördült tovább.

— Mi ebben a tréfa? kérdezé magában a tábornok. Egy perczre eszébe jutott Bellevillenek az a fatális figyelmeztetése: «vigyázz magadra, nehogy az a szoknyás dæmon neked is a Ketterhäuschen kulcsát nyomja a markodba a hálószobájáé helyett!» hanem ennek sehogy sem akart helyet engedni. Nagyon el volt kényeztetve az asszonyok által, őt még nem csalta meg egy is.

Hogy őt még csak meg sem látták volna, az útfélen állva.

Ez lehetetlenség!

Addig kereste, mig talált ki valami magyarázatot.

Julianna eszesen óvatos. Ki akarja játszani a mendemondát. Bizonyosan a város túlsó végén fekvő postamesteri házhoz hajtatott. Ott természetesen meg kell pihennie, míg az új előfogatot előkerítik a számára, a magyarországi postáknál pedig az a jelmondás, hogy «gyorsaság nem boszorkányság!» Annak, a ki érti a dolgát, nem kell ide sok magyarázat.

Kezébe vette az ezüstfejű fokosát, s neki indult gyalog a város tulsó végén levő postaházat felkeresni.

Semmi kétsége sem volt az iránt, hogy Julianna ott fogja őt bevárni.

«Ovatosság a bölcseség anyja!»

Mire azonban a postaházig ért, már akkor nem volt ott a hintó.

Egy csoport veréb osztozott az elhullatott abrakon a kapu előtt, s egy háziszolga czepelte be az abrakos jászolkákat a kapun.

— Nem volt itt a karmazsin szinü hintó az imént? kérdé a főúr a szolgától.

Az felelt neki valamit szepesi nyelven, a mitől nem lett okosabb.

— Lélekadta pemákja! dörmögé Andrássy s bement a postamesterhez.

Az pedig már valóságos felső-ausztriai német volt, száraz és goromba, most importálták ide.

— Nem volt itt az imént egy asszonyság, egy karmazsin piros hintóval?

— Asszonyság? Mit tudom én, hogy asszonyság-e, vagy uraság? Látok én keresztül a kocsibőrön?

— Jól van. Nem álltak itt meg, lovakat váltani?

— Nem. Itt csak egy abrakot adtak a lovaiknak. A relais a következő állomáson van megrendelve.

— Nem hagyott itt nekem egy levelet az, a ki a kocsin utazott?

— Nekem! Nekem! Ki az a nekem? Tartozom én tudni, hogy kinek híják az urat?

— Igaza van. A nevem báró Csikszentkirályi és Krasznahorkai Andrássy István tábornok.

— Várjunk csak! Aligha nem lesz. Szólt a postamester s bürocratai pedántériával húzta elő a littera «C» alá sorozott csomagot, egyenkint hajigálva az asztalra az abba sorozott leveleket, s folyvást mondogatva magában «Csiki» «Csiki». Itten van egy «Csiki» etcætera, István generális. Már a tizedik postastátió van rajta. Ugyan keresték vele az urat «ibi ubi». Kassa, Eger, Tokaj, Eperjes, Lőcse. No most megvan. Hogyan mondta csak?

«Csikszentkirályi és Krasznahorkai Andrássy István».

— Richtig! úgy van. — Hohó! Elébb kérem a négy garast.

— Micsoda négy garast?

— Hát a portó. Micsoda négy garast? Azt gondolja az úr, most is a régi Magyarországban élünk? Most rendezett államban élünk. Nem hordja a czigánypostás a levelet ingyen, hanem fizetni kell érte az æráriumnak négy garast.

S addig meg sem hagyta nézni a levelet, a míg a tábornok elő nem keresett neki egy máriást a tarsolyából.

Akkor aztán megkapta a levelet.

Meg sem nézte jól, csak eldugta a dolmányába, s akkor vette elő, mikor már künn volt az utczán.

Nagy boszankodására az öcscsének, a dervisgenerálisnak a kezekörmekaparását ismerte fel a levélborítékon.

No iszen elképzelte, hogy mi van a levélben belül? Szitkozódás, piszkolódás, hetvenkedés.

Arra sem tartotta érdemesnek, hogy feltörje rajta a pecsétet.

El nem tudta képzelni, hogy mi történhetett ezzel az asszonynyal, hogy az őt itt hagyja a faképnél?

Félelem-e az tőle, vagy tulságos óvatosság? Vagy talán hűtelenség?

Nem talált sehol megnyugvást. Visszabandukolt a Husz apó vendéglőjébe. Az a homályos képzelődése volt, hogy a csalfa asszony őt csak megakarta boszantani. Ures hintó volt az, a mit előre bocsátott. Ő maga ezután érkezik az iramszarvas szánján. Talán azóta már ott is van a Husz apó vendéglőjében? Összebeszélt mindenkivel, hogy titkolják el a megérkeztét. Aztán majd mikor ő nagy boszusan és kedvetlenül végig nyitogat az üres szobákon, a zöld szobából a kis benyilóba: egyszer csak az ajtó mögül a nyakába ugrik, s azt mondja: «no ugy-e megijesztettelek?»

Szokásuk ez a szép asszonyoknak, elébb megkínozni jól a rájuk várakozót, azután kárpótolni a megkínzásért.

Hanem ezuttal ez a képzelődése nem teljesült.

Husz apó vendéglőjében nem várt rá a szép tündér.

Ki nem tudta találni, mi történhetett vele?

Már arra a gondolatra vetemedett, hogy utána fog vágtatni lóháton a piros hintónak, valahol csak utóléri. Hanem aztán a jobbik esze csak azt mondta neki, hogy annyira még se tegye ki se a maga nevét, se azét az asszonyét a mendemondának. Hátha mégis levélben fogja értesíteni arról, hogy miért másította meg a szándékát.

Erről a szóról «levél» eszébe jutott az öcscsének az epistolája.

Most előveheti és elolvashatja. Hisz az egyik méreg épen arra jó, hogy a másik méregnek a hatását elveszi.

Feltörte hát és elolvasta.

Az volt az utolsó levele Miklósnak, a miben a krasznahorkai csodaeseményekről tudósítja a bátyját.

A levél végén utóirattal volt néhány sor a nagyobb fiutól.

«Kedves édes apám. Jöjjön haza kegyelmed. Azóta én halál beteg vagyok!»

Andrássy István mint a gutaütött, rogyott össze, egy álló helyében, e levél olvasta után.

Idő telt bele, míg magához tudott térni e szédítő csapástól.

Ekkor aztán ujra elővette az öcsese levelét s végig tanulta annak a sorait.

Elgondolta, hogy az a nő, a kit ő annyira elkárhoztatott, már azon a napon, a melyen ő Krasznahorka alá megérkezett, halva volt. Nem tarthatta vissza a fia kezét.

S ugyanaz a kéz most azt irja neki: «jöjj haza, halálomon vagyok». És a nő, a ki már hetek óta halva van, még most is vár reá s nem engedi magát eltemettetni.

Az élő kedves ime cserben hagyta, hanem a holt kedves, az még most is hű hozzá.

Nem volt maradása tovább.

Uti iszákjából előkeresé azokat az egy csomagba kötözött leveleket, a miket sajnált elolvasni, még csak felbontani is, azt hitte, szemrehányásokkal vannak azok tele, most eltevé őket a tarsolyába.

Azután a puskáját a vállára vetve, kiment a tornáczra. Kifizette Husz apónak a vendéglői tartozását, szót sem szólva tovább, a kovácshoz sietett, a hol a hintaját tatarozták. Azt mondta, hogy hagyják abba: hogy minden jól van úgy, a hogy van. A keréksinek eltartanak így is hazáig. A kocsis fogja be a lovakat azonnal. Ő maga nem vár reá, hanem elindul gyalog Hrunó felé, a kocsi menjen utána.

Hrunó a Hernádon túl fekszik, a mi a gömöri utat átszeli. Ez az út vezet a Feketehegy szorosai felé, a hol a félelmes sztraczenói sziklakapu van, s a rossz hirü dobsinai barlang: kóbor martalóczok menedéke. Ezt az utat erős kiséret nélkül nem szokták járni.

És Andrássy elindult ezen az úton egyes egyedül, gyalog, nem várva be, míg a hintaja elé a lovakat befogják, s a zuzmarától ropogó gyepen végig haladva, egyenkint tördelé fel a hetek előtt hozzá irt leveleket, s olvasá azoknak a tartalmát.

Mily megmérhetetlen mélysége a szerelemnek, mily végeláthatatlan magassága a megbocsátásnak volt ezekben a sorokban. Angyali jóság, semmi egyéb!

Hogy óvta őt a védangyala az őt fenyegető veszélyektől! hogy kérte, könyörgött, vigyázzon magára. És semmi bünét nem vetette a szemére!

Most tudta csak meg, hogy mi volt az, a mit elveszitett.

Egyszer csak azt vette észre, hogy a Hernád partján áll, messze eltérve a rendes úttól. Jó szerencse, hogy a hintaja ott állt meg a Hernád hidján, különben gyalog ment volna haza Krasznahorkára. Lett volna oka e búcsujárásra.

XXVII. FEJEZET.

EGY KIRÁLY, A KITŐL MINDENKI FÉL, S EGY ASSZONY, A KI SENKITŐL SEM FÉL.

Korponayné nem utazott egyedül.

Magával vitte Krisztinát is, Blumevitz fiatal feleségét.

Azzal is el tudta hitetni, hogy nagy szüksége van a Bécsbe utazásra. Az atyjának, a Rákóczyhoz még most is hű, a kibujdosott Fabricziusnak a vagyonát lefoglalták, sietni kell vele, hogy az öregnek amnestiát nyerjenek, míg valahol el nem fogatja valamelyik császári hadvezér s úgy nem tesz vele, mint a kézsmárki polgármesterrel, Krayval tett Heister, hogy a míg a kért kegyelem leérkezett a számára, addig hamarosan leüttette a fejét.

Tehát ketten utaztak együtt, Julianna a fiáért, Krisztina az apjáért sietett könyörögni.

Bizony igaz érzés volt ez mind a kettőnél. Csodálatos világ az asszonyi szív, hogy abban annyiféle provincia elfér, s a mint a globus fordul, hol az egyiket világítja meg a nap, hol a másikat.

Mind a két asszony ott hagyta a szerelmét, még Krisztina sem írt levelet a nyugtalankodó férjének. Tudta, hogy annak semmi örömet sem csinálna vele, ha azzal a hírrel lepné meg, hogy most Bécsbe utazott.

Bécs félelmes város volt akkor. A ki csak tehette, menekült belőle. Az egész útvonalon csupa szemköztjövő hintókkal találkoztak az asszonyok, a mik tömve voltak asszonynéppel, gyermekekkel. Bécsben a himlő pusztít!

Oda ilyenkor csak az megy, a ki Istent akar kisérteni.

Válogathattak a megérkezettek a bécsi vendéglőkben: üres volt az mind.

Rögtön a kocsiról leszállás után, sietett Korponayné a feladatát megkezdeni.

Gyalog ment ki: a gyaloghintók átkozott hírben állottak most; nem lehetett tudni, melyikben szállították egy órával előbb himlőbeteget. Krisztinát is magával hurczolta.

A savoyai herczeg palotáját sietett felkeresni. Nem használt semmit az elutasítás, betörtek hozzá erőszakkal. A herczeg galant ember volt, megbocsátott a szép asszonyoknak az erőszakoskodásért.

A mint egyszer aztán Julianna odaszoríthatta az ablak közé a zentai hőst, az addig onnan ugyan meg nem menekül, míg az ő egész causáját és a Fabriczius leányáét apróra meg nem értette.

A herczegnek nem volt kellemetlen a cerniroztatás, türte az approchokat, csupán azt a kérdést bátorkodott a szép fiscálishoz intézni, hogy:

— Én nem vonom kétségbe, hogy kegyelmeteknek egészen igazságos az ügye, csak azt nem értem, miként jutok én ahhoz a szerencséhez, hogy kegyelmetek épen én hozzám fordulnak ezzel az egész informatióval, a ki nem vagyok kormányférfi, hanem simpla hadvezér, a ki államügyekbe, administratióba, udvari intritikába soha nem avatkoztam, a magyar ügyekhez pedig épen semmi közöm. Miért nem fordul kegyelmed inkább Illésházy kanczellárhoz, a ki kegyelmednek hazafia s a magyar ügyeknek épen hivatott elintézője?

Oh, szegény herczeg! milyen embuscadeba hagyta magát csalatni ezzel a kirohanással: hiszen a megszálló fél épen ide akarta őt hozni a maga contreescarpejai közé.

Julianna azokból a Lőcsén felnyitogatott levelekből bőséges tudomással birt a felől, hogy a magyarokkal való kibékülést, még nagy áldozatok árán is, épen ez a hős hadvezér sürgeti legjobban az udvarnál; az ő levele volt az épen, mely Pálffy Jánost az Isten szerelmére kéri, hogy siessen azonnal megkötni a békét Károlyi Sándorral, mert a király nagy beteg, ha meg talál halni, más államférfiak kerülnek a hatalomra, a kik a magyarok erőszakos leveré-

sét kivánják, s akkor ismét vérbe, lángba borul az ország!

Ő keresztül látott a herczegen. De ezt nem árulta el előtte.

— Megvallom őszintén, szólt asszonyi szinjátszásának művészi szerénységével, nekem a saját honfitársaimhoz: a Bécsben lakó főurakhoz nem lehet bizodalmam. Azoknak ellenkezők az érdekeik, mint a békés kiegyezés. A hű Eszterházyak, a császárpárti Andrássyak azt szeretik, ha a rebellis Eszterházyak, a Rákóczypárti Andrássyak maradnának számkivetve, elitélve, hogy azoknak a birtokai reájuk szállnának. Illésházy valamennyi Rákóczyánus főnök javait mind a maga számára szeretné commassálni. Azok a trón előtt nekünk megkegyelmezetteknek természetes pörlekedő ellenfeleink, nemhogy pártfogóink volnának.

Eugén herczeg egészen meg volt lepetve ennek az aszszonynak az éles esze által. Hisz ez úgy beszél, mint egy államférfi, mint a legtapasztaltabb diplomata. (Könnyü volt neki, mikor mindezt a felnyitogatott levelekből tudta.)

A hős hadvezető kezdte észrevenni, hogy most mindjárt el lesz vágva a visszavonulási útja.

— Hát ebben lehet valami. Azonban mégis mi oka van kegyelmeteknek asszonyaim azt képzelni, hogy én tehetek ebben a dologban valamit?

Hogy elfogták aztán ekkor mindenestül!

— Serenissime! Hogy ne fordulnának kegyelmességed felé minden országból a szerencsétlenek szemei? Kegyelmed szabadította föl vitézlő jobbjával egész országunkat a rabiga alól. Kegyelmed nem akarhat mi ránk a balkezével más rabigát tenni. Kegyelmed tudja, hogy mi az a háború, learatta annak minden babérjait, de azt is legjobban tudja, hogy mibe kerül a harczi dicsőség s milyen nyomor marad a diadalmak után hátra. Kegyelmednek annyi része volt már a dicsőségből, hogy nem vágyódhatik

apró hadi kalandok után. Az igazi békének csak az igazi hős lehet az apostola. Kegyelmed minket nem azért szabadított meg, hogy elveszítsen. Kegyelmed idegen mi köztünk, épen azért igazságos biránk.

És ez valóban így is volt.

Savojai Jenő azt hallotta magáról elmondatni, a mi szivének legmélyebb titka volt: hogy ő, az idegen, ezt a megérthetetlen magyar fajt, melyet annyiszor látott maga mellett és maga ellen küzdeni, jobban érti, mint az maga magát, jobban szereti azt, mint a saját nagyjai.

Meg volt fogva egészen. Engednie kellett ennek az asszonynak, hogy kitűzze a zászlaját tartózkodása várára.

— Nem tagadom, — szólt meghatottan a herczeg, — hogy szivem szerint jó indulattal vagyok kegyelmetek iránt, a hol lehet, a hol kezem ügyébe esik, kész vagyok segíteni azokon, a kik Magyarországról hozzám folyamodnak pártfogásért, de mit tehetek a kegyelmetek ügyében? Nem látok semmi stratagémát, a mivel hozzá kezdjek.

— Óh én nekem van egy tervem, csak ebben segítsen elő serenissime, én azután helyt állok mindnyájunkért.

— Tehát egész kész haditerv? Adja elő kegyelmed. Hol akarja elkezdeni?

— Nekem be kell jutnom a királyhoz.

— A királyhoz! kiálta elszörnyedve Jenő herczeg. Talán nem tudná kegyelmed, hogy a király minő betegségben szenved?

— Tudom. A variolákban.

— Akkor talán nem ismeri kegyelmed azt a borzasztó vészt, a mitől minden tizedik ember, ha megszabadul, de az is, a ki megmenekült ebből a halál keselyüivel folytatott tusából, úgy szétmarczangolva kerül vissza onnan, hogy minden ember rámutat: íme ez már a másvilágról került vissza, a hol az Isten képét ott feledte az arczáról.

— Jól tudom azt.

— Hát azt nem tudja-e, hogy elég egy ilyen betegnek

az ajtaján benyitni, elég annak egy öltönydarabjához hozzáérni, hogy azok a dögvész keselyüi rögtön belevágják a körmeiket? hogy a királyon ez a vész a legnagyobb mértékben kitört? hogy az ajtaján be nem mer lépni senki: — se a legmagasabb családtagok, se a legközelebb álló kormányférfiak, — még a cselédjei sem; előszobák, audienczia-termek olyan üresek, mintha ki volna halva a császári várlak, maguk az orvosok is csak aromatikus kendőkkel kötözve be orrukat, szájukat, közelítenek a nagy beteg kínfekhelyéhez, a végszentségeket hozó pap tömjénnel füstölteti magát körül, és senki a felséges úr fekhelye körül nem mer helyt maradni, egyedül az önfeláldozó parabolána apáczák.

— No hát ilyen parabolána akarok én lenni, hogy oda mehessek a királyhoz.

— Mit akar ön?

— Ápolni a királyt, a mikor deliriumban van, s ha egyszer magához tér (pedig úgy tudom, hogy a halál előtti órákban teljes eszméletét visszanyeri a haldokló), akkor elmondom neki, hogy szerencsétlen anya vagyok, ki a gyermekéért még ilyen irtóztató úton is kész volt a trón zsámolyáig elhatolni; megmutatom neki az irást, melyről csak az ő neve hiányzik, hogy üdvözültté tegyen egy elkárhozottat, kezébe adom a tollat, s azt mondom neki: Uram! egy kézvonásod megnyitja én előttem is, de te előtted is a mennyországot, mert minden harangszó és misemondás nem töri be oly erőszakkal az egek kapuját, mint egy anyának a hálaimája. S a király meg fog engemet érteni. És akkor nem lesz közöttünk semmi közbenjáró, csak egyedül a halál angyala. Az azután, nem bánom, hadd jöjjön értem, ha egyszer a fiam boldogságát a kezemben tartom. Vigyen el magával, akár örök birám elé, oda tárom eléje szivemet: «nézz bele! Te látsz azon keresztül. A mit vétettem, szeretetből vétettem. Itélj felettem! Vagy huzza le a mirigy mérges körme arczomról ezt a sokat szidalmazott szépséget, azzal sem törődöm: a himlő ragyái

nem lesznek azon a legszégyenlendőbb foltok! Engedd óh uram, hogy a királyhoz mehessek!

Jenő herczeg meg volt rendülve az elemszerü kitörésétől az asszonyi indulatnak. Csaknem hihetetlen, hogy az érzések legszelidebbike, az anyai szeretet, ily vad szenvedélylyé fajulhasson el. Ki ismerne rá a «madonná»-ra, ha egyszer csak felkapná magasra a fejét, a mit eddig a kebléhez simuló gyermekére hajtott le szeliden. S azt kiáltaná fel az égre: «nem adom oda! nem hagyom keresztre feszíteni!»

Jenő herczeg azt mondta: «jól van asszonyom!»

Azzal sajátkezüleg két levelet irt: az egyiket a parabolána apáczák fejedelemasszonyához, a másikat Wratislaw osztrák kanczellárhoz. Ez is a kibékülés híve volt, a ki azt magával Rákóczyval is megkisérté, még I. József trónra jutásakor, az érsekujvári nevezetes találkozásnál, de sikertelenül. Julianna a titkos levelekből megértette, hogy Wratislawban is legjobb pártolójára fog találni.

Akkor Jenő herczeg a saját hintaját fogatta be a számára, hogy gyorsan eljárhasson a dolgában.

Mikor elváltak, megszorítá Julianna kezét. Köny ragyogott a szemében.

— Szivem szerint kivánok önnek legjobb sikert, asszonyom. Ön egy hősnő!

Szerelmes menyasszony nem sietett nagyobb örömmel a lakodalmára, mint Julianna az ajánló leveleivel a rettenetes halállal adott találkozóra.

Krisztina reszketve követte.

— Te nem jösz oda velem, kicsikém, mondá neki Julianna. Nem! Te nem való vagy az ilyen csatába. Te félsz. A halál harapós kutyái azt, a ki megszalad előlük, megmarják. De én rájuk kiáltok: «juhoz kormos!» s elkotródnak. Engem ne félts! Ha felfordítottam Lőcsét, felfordítom én még Bécset is. Megmutatom én azt, hogy még két villámsugárt is csomóra kötök, s nem égetem meg vele a kezemet. Te csak maradj veszteg a vendéglőd-

ben, míg a diadallal a kezemben érted jövök. Én elhozom a te apád amnestia-levelét is, ha Isten megsegit!

És volt gyémántkemény szíve megtenni mind azt, a mit agyában kifőzött.

A parabolána apáczák köntösében behatolt a halálkínt szenvedő király fekhelyéig. Ott virrasztott rettenetes éjszakákat keresztül. Keblébe dugva tartá az iratokat, a miktől gyermekének sorsa és Fabriczius élete függött. Az bálványa, ez ellensége volt; de megigérte Krisztinának, hogy apját megmenti, s a mit asszony asszonynak igér, azt megtartja.

Csak órákra engedte magát felváltani, s akkor is a haldokló melletti szobában heveredett le, rövid álomra, meghagyva a helyettesítő apáczának, hogy a mint a szenvedő király magához tér, világosan beszél, őt hijja be.

Maga is mindent elkövetett, hogy a király betegségében a kedvező válságot előidézze.

Ő ujítá meg a fekélyektől elcsufitott arczon a hűsitő borítékokat, ő adta be neki arany kanálkával az orvosi kotyvalékot, a mit gyógyszernek neveztek.

Az orvosi tudomány tehetetlen volt.

Az egész fakultás bölcsesége sem birta itt marasztani ezt az egy életet, a kire annyi népnek szüksége volt!

A király folyvást hagymázban volt, iszonyu látványokkal harczolt, kínzott agyának rémei végtől-végig betöltötték a nyitvahagyott ajtaju termeket s kiszálltak az ablakon, a hogy a beteg rémkiáltásai szárnyra kelték őket. Futott e szobákból minden élő lélek s még a kapu előtt őrt álló granátosnak is tetőtől talpig reszketett minden ize, mikor ezeket a hangokat hallotta; csak Julianna maradt meg a helyén rendületlenül, s számlálta a beteg üterén, mikor kezd az érverés csillapodni?

Egyszer aztán megjött az óra, a mikor az ér lüktetése halkabb lesz. Itt a forduló válság.

A király föleszmélt, lázálmai megszüntek. Szomjat

érzett. Julianna odatartá égő ajkaihoz a kristálypoharat a mandulatejjel.

— Ki van itt? kérdé a haldokló király.

— Isten szolgálója, mondá Julianna.

— Add kezembe a feszületet.

Julianna előhozta a kis elefántcsont feszületet, mely mindig a király ágya előtti asztalon állt, s odatette azt a kezébe.

Most már egészen eszméleténél volt a király, most lehetett vele beszélni.

De annak mással volt beszéde mostan.

Imádkozni kezdett.

«Mi atyánk, ki vagy a mennyekben.»

Julianna utána rebegte az Ur imáját.

«Amen!» sohajtá a király.

«Amen!» rebegé utána az ápoló hölgy.

A király a két összetett kezében tartott feszületet szájához emelte, s Jézus képmását erősen szorítá ajkai fölé.

«Fölséges királyom!» rebegé Julianna.

Már akkor az nem volt többé király; maga is ott állott az ő királya előtt, a csillagok fölött.

Julianna egy holt emberhez beszélt.

XXVIII. FEJEZET.

A NYAKTÖRŐ VERSENYFUTTATÁS.

Egy pillanatra elzsibbasztá a rémület Julianna minden idegeit.

A halál jelent meg előtte.

Az az oroszlánfejű angyal, a kinek az arczát nem látta ember, mégis tudja róla, hogy ez az oroszlán, az állatok királya, az embert is odaértve az állatok közé.

Ha egy gyermeket ragad is el magával, akkor is borzalom az ő láthatatlan arczába tekinteni, a nem hallott

lépteit neszelni, hát még mikor egy királyért jön el, hogy elvigye innen!

Egy lehellete elég, hogy a kit a holt király mellett talál, azt is magával ragadja.

De csak egy pillanatig tartott az asszonynál ez a lélekzsibbasztó dermenet, a másik pillanatban már megint úr volt a lomha idegek fölött a megfékezhetetlen csodalény, a lélek, ez az örök ellenfele annak az öldöklő nemtőnek. Csak a sártömeg reszket előtte, ez az aristokrata izomhalmaz, a mi fél visszaváltozni azzá, a mi volt, paraszt porrá. A lélek tusára kel vele! A királyi dæmonnal a demagog lélek!

«Juhoz, kormos!»

A másik pillanatban már megszületett az agyában valami uj terv; talán elébb is gondolkozott már rajta, a hosszu rémséges éjszakákon, a míg a haldokló király deliriumának hangjai tarták ébren az éjt.

Ha egy csata elveszett, készülni kell a másikhoz.

Betakarta a halott arczát a kámforos borékkal, s kiment a mellékszobában alvó apáczához, a kinek fel kelle őt váltani. Azt felköltté s ezt sugta a fülébe:

— A király elaludt, csendesen szunnyad. Ne engedj, testvér, senkit hozzája bemenni, a míg nem hallod a neszt, hogy fölébredt. Az orvosok ha jönnek, mondd nekik, hogy a király csendesen alszik, magához tért; inni kért, imádkozott, úgy aludt el.

Ezzel a kegyes hazugsággal nyerni remélt hat órai időt.

Lesietett a svájczi lépcsőn keresztül a vár udvarra, s onnan ki az utczára.

Vehette észre, hogy az utczán járó közönség hogy oldalog el mellőle, s igyekszik át a tuľsó gyalogjáróra, a mint a parabolánák köntösét meglátja rajta. Minden ember tudja, hogy ezek ápolják a himlőbetegeket. Mikor hazaért a vendéglőbe a «veres háztetőhöz», be sem eresztették, hanem a mint megmondta, hogy ő ideszállt vendég: egyenesen a fürdőszobába vitték, ott le kellett vetnie az

öltönyeit, magának egy kámforos eczettel telitett fürdőbe beleülni, úgy hozatták le a szállásán hagyott ruháit, hogy oda felmehessen. S ez nagyon helyesen történt így, mert a rettegett apáczaköntösben máshová sem nyerhetett volna bebocsáttatást.

— Készülj rögtön az utra, mondá Krisztinának; fogass be, s hajts a kocsival a karinthi kapu elé; ott várj reám, míg megérkezem. Csomagolj össze sok ennivalót az utra; mert hosszu utunk lesz, s a körmünk közül kell élnünk. Egyebet most ne kérdj.

Azzal sietett Wratislawhoz.

A kanczellártól kapott passe partout mellett rögtön bebocsátották az államférfihoz, ki az ő jövetelére kituszkolt az ajtón egy pár excellencziást és Durchlauchtot, a kik nála voltak; olyan nevezetes személy volt előtte ez az asszony.

— Nos, ifjasszony! Mi hir a császárról? kérdé tőle, midőn egyedül maradtak.

— Meghalt.

A kanczelláron észrevehető volt az összerezzenés.

— Tudja már valaki?

— Rajtam kívül még senki sem. A virrasztó apáczának azt mondtam, hogy a király alszik, ne hagyjon hozzá senkit bemenni, még az orvosokat sem. Ezzel öt-hat órai időt remélek nyerni.

— S mit nyer az ifjasszony ezzel az időhaladékkal?

— Megelőzhetem a futárt, a kit a király halálhirével Szathmárra fognak küldeni.

— Ah! — Az államférfi érzeni kezdé azt a meleget, a mi ennek az asszonynak a szemeiből kisugárzik.

— Ön Szathmárra akar innen futni! Gyorsabban, mint maga a staféta?

— Kegyelmességed érteni fogja, hogy miért. A király halva van: ő nem szentesíthet többé semmit, sem azokat a nagy országos szerződéseket, sem az apró emberek kegyleveleit, a mik tőle várták valósulásukat. De van még egy

ember, a ki a király személyét képviseli: Pálffy nádor, a király teljhatalmazottja. A mit ő szentesít, mielőtt a király halálhirével együtt a teljhatalmat megszüntető parancsot megkapja, az szent marad. Kegyelmeteknek még öt-hat órájuk van, hogy két ország béke és háború kérdését befejezzék. Bizza rám: én odasietek vele s megelőzöm az ellenfelei küldönczét.

— Egy asszony akar versenyezni egy férfival?

— Ah mit! Ha férfi is az, csak ember!

(Nem egészítette ki a mondást: «én nem asszony vagyok, hanem dæmon.»)

A helyett természetes magyarázatul tevé hozzá:

— A futárt csak a kötelessége fogja siettetni, de engemet a kétségbeesés, a fiam boldogsága, az anyaszeretet lángdühe korbácsol a futásban.

Wratislaw rábólintott a fejével.

— Hát az ifjasszony sietni fog Pálffyhoz, hogy a királyi kegylevelet ő vele irassa alá.

— A hogy a többi magyar urakét is, a kurucz fővezérekét. Mind, mind ő nála vannak. Csak egy intő szóra van szükség kegyelmességedtől és minden tökéletessé válik.

A kanczellár kezdte hinni, hogy az asszonyi akarat az első nagyhatalom a földön.

— Hát lássuk, hogy kezd az ifjasszony hozzá?

— Legelőször is azonnal útra indulok, a hintóm már itt áll a karinthi kapu előtt; az első állomáson hat lovat fogatok eléje, s a gänserndorfi postának valamennyi lovát felfogadom a szomszéd helységekbe küldve. Onnan túl azután vágtatva sietek, éjjelt nappallá téve, keresztül a Szepességen, s minden postaállomásnál magammal viszek minden rendelkezés alatt levő fogatot.

— Ez az ifjasszonynak sok pénzébe fog kerülni. Engedje meg, hogy én is járulhassak hozzá.

Azzal a kanczellár a szekrényéből kivett öt darab tekercset. Ezer arany volt azokban.

— Ezzel segíthet magán az út közben. Tehát csak tegyen úgy, a hogy mondta. Foglaljon le minden lovat az állomásokon: ne engedjen magának pihenést. Ha szerencsésen megérkezik Szathmárra Pálffyhoz, mutassa meg neki a tőlem kapott passe partout, s azután mondja el neki élőszóval, a mit megtudott és azt is, hogy egy másik futár jön a nyomában a visszahívó rendelettel. De hátha az a futár utól találja az ifjasszonyt érni valahol az ecsedi láp feneketlen utain?

— Az annak lesz baj, nem nekem!

Ehhez a mondáshoz olyan ördöngős fenyegető arczot tudott mutatni az asszony, hogy a kanczellár hinni kezdett abban a fogadásában: «én még a kettészakadt villámsugárt is csomóra fogom kötni!»

A villámsugár pedig ugyan ketté volt szakadva!

— Nincs veszteni való pillanat: én bucsuzom kegyelmességedtől a viszontlátásig.

— Ne siessen még, ifjasszony. Egy kérdés még függőben van. Hátha Illésházyék a hirmondójukat nem azon az útvonalon futtatják végig, a melyen kegyelmed elindul?

— Adná a magasságos ég, hogy azt tennék. Vajha a bölcs tanácsuraknak az az áldott spuriusuk jönne, hogy a mappát vegyék a kezükbe s czirkalommal mérjék ki, melyik a rövidebb útvonal s azon eresztenék el a stafétájukat. Mert azt mondja a magyar példabeszéd, hogy «arra közelebb; erre hamarább». A hosszabb út a Vág mellékén vezet végig, Liptón, Szepesen át Lőcséig, onnan le Kassára. Tokajnál átvisz a Tiszán; onnan a Nyirségnek, Nyiregyházának, Nagy-Károlyig. Az egész Felső Magyarországon mindenütt csinált kőutak vannak, a Nyirben tavaszszal még barátságos a homok, csak a Szamos közelében, az ecsedi lápon keresztül lesz keserves az utazás. Aztán ezek itt mind meghódolt vidékek, vendégszerető nemesi házakkal. De a rövidebb út, Pesten, Szolnokon át egész Debreczenig, a Hajduságon keresztül, az most csak

annak való, akit halálért küldenek. Ha ott nem vész a sárban, bizonyosan agyonverik a hajdúk. A Tiszán túl nagyobb bátorságot ád az asszonyköntös, mint a császári uniformis. Engem nem bántanak se a hajdúk, se a betyárok, ha közéjük tévedek, eléneklem a nótájukat, iszom a kulacsukból, s még ők fognak a pusztákon, nádasokon keresztül elvezetni.

— No hát, Isten segítse az ifjasszonyt.

. . . .

Arra nem jól számított Korponayné, hogy a király halálát öt-hat óráig nem fogják megtudni. Az orvost nem lehetett a király fekhelyétől visszatartani, s az mindjárt megtudta, hogy az az álom az örökkévalóság álma. Hanem más körülmény jött a segítségére az előresiető asszonynak. Az özvegy császárné, Eleonora, midőn az országnagyok, a császár halálhirére, odasiettek hozzá, hivatalos állásaikat rendelkezésére bocsátani, midőn Wratislaw is letette a kezébe az ország pecsétjét, — nem fogadta el a leköszönésöket, hanem arra kérte az urakat, hogy kiki maradjon meg a helyén, míg a trónörökös, Károly megérkezik, s a kormányzat iránt intézkedik. Károly akkor Spanyolországban volt. Előbb őt kellett tudósítani bátyja váratlan haláláról, a ki után ő következett a trónra. — Csak ennek az elintézése után lehetett arra gondolni, hogy Pálffy nádort is értesítsék a király kimultáról, s teljhatalma megszüntéről.

Hanem ekkor a békét ellenző főurak épen a tulbuzgóságukkal rontottak a stratagemájukon; ők azt akarták, hogy Pálffyt rögtön hívja vissza az anyakirálynő, s szakítson félbe minden alkudozást a magyar fölkelés vezéreivel. E fölött aztán hosszu vita támadt, melyben Wratislaw és Savojai Jenő herczeg is részt vettek. A hős vezér talán valamennyi csatája előtt nem tartott annyi beszédet, mint most e szóharczban. Az mind Korponayné javára vált. Végre Eleonora császárné azzal vágta ketté a vitatkozást, hogy Pálffynak csupán az iránt kell dekretumot küldeni,

hogy függeszsze fel a békekötést a trónörökös haza érkeztéig. Ezt a határozatot Illésházynak, mint magyar korlátnoknak kellett elkészíteni, s az özvegy királyné aláirásával elláttatni.

A míg ez mind rendbejött, az alatt szépen beesteledett, úgy, hogy a dekretumot vivő megbizott csak angelus harangszó után ülhetett a csézájába.

A megbizott futárt Andernach Wilibald lovagnak hitták, kapitány volt a veres sisakos furirezrednél: bátor és ügyes fiatal ember.

Andernach lovagot már az első állomáson meglepte, hogy a postaházból minden lovat elvittek előle, s minden hatalmaskodása mellett is egy pár órai késedelembe került, a míg a városban magánosoktól drágán megfizetett fogatot kerítettek a számára.

Azt a barátságot azonban még nem tette meg Korponaynénak, hogy más utat válaszszon Szolnok és Debreczen felé, hanem haladt mindenütt a nyomában a biztos útvonalon.

Tudott segíteni magán. Ha a postaháznál nem kapott lovakat, kiállt az útszélre s a legelső utazót feltartóztatta, felvont pisztolylyal a kezében, kifogatta a lovait annak a hintójából, a saját kocsija elé köttette. A császári stafétának ehhez kegyetlen privilegiuma volt.

Ilyenformán minden pénzvesztegetés, borravalóosztás és szép szóval könyörgés mellett is alig volt több megnyert egérutja Andernach lovag előtt Korponaynénak, mikor Lőcsére megérkeztek, mint mikor Bécsből kiindultak.

Andernach lovag útközben csak annyit tudott felfedezni, hogy előtte «egy» asszonyság utazik (a másik nem mutatta magát) a ki az összes istállókészletet elviszi előle, s annak is felsőbb rendelete van, a mit érvényesít. Hanem még arra nem jött rá, hogy ez neki versenytársa.

Mikor Julianna Lőcsére megérkezett, egyenesen Alauda háza elé hajtatott, valamit irt egy czédulára s azt fel-

küldte a kocsissal a biróhoz. Korponayné ki sem nézett a hintó ablakán, hanem odavárta Alauda uramat; az beült hozzájuk a hintóba s ott maradt addig, míg a friss lovakat befogták a hintóba, akkor kiszállt onnan s sietett a városházára.

Már innen kezdve nem ért semmit az a fogás, hogy a postalovakat mind kiárendálják; mert Lőcsén elkezdődött a császári seregek pivotja, s azok mindenütt el vannak látva elégséges vonó állattal; a császári staféta könnyen segít magán: rekvirálja a podgyászszekerek fogatait.

Tehát itt valami mást kellett kigondolni.

Korponayné és Blumevitzné déli harangszókor hagyták el Lőcsét, a nélkül, hogy Alaudán kívül valaki látta volna őket; hat lóval vágtattak odább. Hat órát kongta, mikor az ókapun berobogott Andernach lovag csézája. Az sem sokat időzött a városban; a mint a friss fogat gyeplűben, hámban állt, tovább indult. Hanem a kaput, a min bejött, zárva találta maga előtt.

Azt gondolta, hogy ha nagyon kiabál, hát mindjárt kinyitják.

Mondták aztán neki, hogy senki sem süket itt: soha se rontsa a tüdejét; a kapukon nem szabad kimenni egy teremtett léleknek sem holnap reggelig. A biró parancsolta így.

— Mit nekem a biró! pattogott Andernach lovag. Hol van az a biró? hadd beszéljek a fejével.

Az biz a városházán volt a kis tanácsszobában földszint.

— Melyik itt a biró? Az úr az? Hogy meri az úr a város kapuját bezáratni előttem, a ki a császár stafétája vagyok?

— Azt akárki mondhatná, szólt Alauda uram. Hol az irás?

Az irás kéznél volt: Illésházy kanczellár nyilt parancsa minden útbaeső elöljárókhoz, hogy a stafétát vivő futárt elősegítsék, feltartóztatni ne próbálják.

Alauda uram elővette a szemüvegét, megnézte közelről

is, távolról is az irást, azután a nagyító üveget hozatta ki a kanczelláriából, azon keresztül vizsgálta meg az iraton levő pecsétet nagy figyelemmel.

— Nos! Eléggé megtanulta már kegyelmed, hogy mi van abban a levélben? Kiáltá rá nyersen a lovag, erősen boszankodva, hogy a filiszter még őt birálgatni meri.

— Még nem eléggé, szólt Alauda, s a kiterjesztett irást az ablak felé tartá, hogy a viznyomatot tanulmánya tárgyává tehesse. — De ebből hiányzik a személyleirás.

— Úgy? No hát azzal is szolgálok. Itt a bécsi rendőrfőnök passe par toutja. Tessék kielégíteni a kiváncsiságát.

Alauda uram leült az asztalhoz, s annak a fiókjából egy összegyűrt czédulát vett elő s aztán a két iratot úgy olvasta össze, hogy hol az egyikbe, hol a másikba tekintett.

— Üm, ühm! Dünnyögött a biró. Ez bizony egészen összecsappan. Hallja csak, lovag úr! Ma reggel kaptam ezt a titkos jelentést legmegbizhatóbb kútforrásból: «E napokban fog Lőcsén keresztül utazni Péter czárnak egy titkos megbizottja, Rákóczy izenetével, a kinek feladata a Szepességet insurgáltatni.»

Következik a személy leirása.

«Fej: alul keskeny, felül széles.»

«Arcz: sovány.»

«Szemek: szürkék.»

«Száj: többnyire nyitva.»

«Fogak: nagyok.»

«Szemöldök: láthatatlan.»

«Haj: szőke. Allonge-parókát visel.»

«Bajusz, szakáll: kenderszin.»

«Termet: magas.»

«Különös ismertető jelei: egyik lába golyólövéstől merev.»

— No az én vagyok.

— Ez az úr, valósággal. Itt ebben a másikban is így van leirva. Beszél: magyarul, németül, tótul, francziául — az egyik leirás szerint. A másik leirásban hozzá van téve

még: oroszul és lengyelül, az idegen nyelveket lengyel kiejtéssel.

— Veszszek el, ha csak a csizmám talpa is tud lengyelül csikorogni!

— Beszéd! Beszéd! — Azt majd mindjárt kitudjuk. Mondja az úr utánam ezt a phrasist: «Weine nicht mein lieber Löwe.»

— Mi a mendergetett mennykőnek?

— Csak mondja utánam az úr. Majd abból megtudjuk, hogy miféle nemzet.

Andernach lovag hát elmondta azt az öt szót.

— Ott van ni! kiálta fel diadalmasan Alauda uram. Minden szóban elárulja magát a lengyel accentus: «vájnye nyicht majn lyiber lyőve».

— De ezer szakkerment! én nem ejtem úgy ki, hogy «vájnye nyicht mein lyiber lyőve!» Én becsületesen ejtem azt ki, a hogy mi Stájerországban szoktuk, odavaló vagyok! Soha se beszéltem lengyelül.

— Nem használ semmit. Az úr gyanus személy. Más császári staféta rendesen föl szokott jönni a városházára, mikor Lőcsére érkezik, s itt átadja a szathmári stafétának a paksamétáit; az úr csak úgy suttyomban akart keresztül osonni a városon. Nekem a titkos feljelentés következtében kötelességem az urat átadni a hadbiróságnak, hogy ejtse meg a vizsgálatot.

— Ezer milliom ördög! Ez ellen én protestálok! Nekem sürgetős küldetésem van a magas kanczelláriától. Minden óra egy világot ér fel most.

— Majd tessék az úrnak a hadbiróságnál előadni a kifogásait. Nekem kötelességem az ország békességét megőrizni, s a gyanus személyeket in flagranti deteneálni. Tessék az úrnak a drabantok által a platzkommendáns úr quártélyára vezettetni magát.

Andernach lovagnak még a fogai is csattogtak dühében.

— Figyelmeztetem az urat, hogy a mikor engem letartóztat, a fejével játszik!

— Az nekem szokásom, felelt Alauda, elpusztíthatatlan humorral. Mikor kuglizunk, le szoktam srófolni a koponyámat, egyet gurítok vele, s mikor visszajön, megint visszasrófolom a helyére.

— Ön átkozott élczes, uram!

— Arra nekünk privilegiumunk van, lőcseieknek, Lengyel László királytól kaptuk.

— Majd én körülmetélem a kendtek privilegiumát.

— Akkor meg épen pogányok leszünk.

— No hát ha meg kell lenni a benevolisatiónak, hát csak végezze az úr hamarosan! mert az én időm drága.

Hamar bizony!

— Tessék addig odakünn az őrszobában pipára gyujtani, a míg a comitivát megirom, mondá Alauda uram, s leült az iróasztalhoz és beledugta pennáját a nagy ólomkalamárisba.

Aztán csak hamarosan!

De bizony azt tapasztalá Andernach lovag, — hogy az egész utazásában a leghosszabb stácziót a lőcsei biró kalamárisától a névaláirásig való távolság képezi.

Jó sötét este lett, a mire Alauda uram a rapportot elkészítette a katonai parancsnokhoz; az pedig ilyenkor már a Heinrich-házban ült és bankot adott.

Már aztán csak kövesse meg magát Andernach lovag, ha abban az illusióban él, hogy egy bankadó, olyankor, mikor nagy vesztés után a szerencse egyszerre megfordul s kezdi regressirozni magát, akárki fia stafétájának a kedvéért ott hagyja a székét és megretiráljon — az ütközet derekán!

Belleville lovag bizony el sem olvasta addig Alauda értesítését, a míg a bankját szét nem robbantották.

Akkor meg aztán elképzelhető, hogy milyen mérges volt. Végig nézte a rapportot. Gyanus embert fogtak. — Muszka kém; Rákóczy küldötte. Kedve lett volna rögtön főbe lövetni első furiájában.

— Be kell csukni! Várjon a gézengúz!

Aztán még is azt gondolta ki boszujában, hogy azokat a tiszt urakat, a kik legnagyobb szerencsében voltak, válogassa ki a zöld asztal mellől, hogy megalakítsa belőlük a hadi törvényszéket, hogy azoknak is elrontsa a mulatságát. Azok könyörögtek, hogy csak «még egy osztást!» Éjfél is volt már, mire fixumfertig ott ült a haditörvényszék, melynek minden tagja nagyon áhítozott vissza ahhoz a másik zöld asztalhoz, a honnan elzavarták.

Andernach lovag reszketett már a dühtől, mikor az élet-halál felett biráskodó tribunál elé bevezették. Nem is tett lakatot a szájára; hanem teljes májából lehordta az egész lőcsei hivatalos apparatust, mely a császári stafétákat kémek helyett elfogdossa.

A mint Andernach lovag a maga igazoló «docé»-it előmutatta, azok között a királyné által aláirt decretum öt pecsétes csomagát is, melyre kívül ez volt keresztbe irva: «cito! cito! citissime! Ibi: ubi!» hát akkor Belleville ezredes mindjárt átlátta, hogy Alauda uram itten nagy subscust ejtett; Andernach lovag valóban császári stafétavivő és nem orosz emissarius; aztán nincs is a kiejtésében semmi lengyeles; de meg a logikával is tökéletesen ellenkezik, hogy ha valaki kémnek jön be Lőcsére, itt körül se tekintsen, senkivel szót ne váltson, hanem sarkon fordulva, rögtön tovább hajtasson. Hisz ezt nem kellett volna galléron ragadni!

Ekkor aztán Alaudára lett dühös Belleville. Annak tulajdonította, hogy a Landsknechtnél szerencsétlenségbe került: az az átkozott rapport elfoglalta a figyelmét; szeleskedett, mikor a contenantiáját meg kellett volna őriznie.

— Ez impertinentia. Ez hivatali visszaélés! harsogott az ezredes. Kegyelmednek, kapitány úr, ecclatans elégtételt kell kapnia. Hol van az a biró? Ide kell czitálni, meg kell neki ünnepélyesen követni a lovag urat. Satisfactiót kell adni, fényeset, mikor egy czivilista egy katonatisztet így compromittál; a portepée becsületét fenn kell tartani a «digák» előtt.

Ezt valóban Andernach lovagnak is minden porczikája megkivánta. Tisztelet, becsület az államügyeknek; de a magánbecsület s különösen a katonatiszti becsület még azoktól is megkivánja, hogy álljanak félre és várjanak sorukra, míg teljes elégtétel fog adatni.

— Hiják ide a birót!

A biró pedig éjfél után két órakor már nincs ezen a világon, hanem a boldog álomvilág paradicsomkertjében osztja a parancsolatokat az instantiát hozó angyalkáknak; a kapuja is be van zárva. A míg azt a kaput nagy dörömbözésre kinyitják; a míg a kapussal meg a belső drabanttal megértetik, hogy nem arról van szó, hogy tűz van a városban, vagy az ellenség betört volna a «mészáros toronyba» ; hanem hogy a colonellus úr parancsolja a biró úrnak, hogy azonnal keljen fel és menjen fel hozzá: idő telik abba. Ez megint egy kis jegyzékváltásra adott alkalmat. Alauda úr, mint főbiró, és mint minden álmából felvert ember, haragos volt, s azt izente vissza az ezredesnek, hogy az ő lakása épen annyi lépés az ezredeséhez, mint az ezredesé ő hozzá. Hanem ezt a geometriai axiomát megczáfolta az a hajdu, a ki kettőt lépett egy helyett, mikor másodszor is visszaloholt a biróhoz azzal a categoricus parancsolattal, hogy ha rögtön nem siet fel a haditörvényszék elé biró uram, katonapikétet fognak érte küldeni s muskéták között vitetik fel.

Ezzel mégis csak capacitálni hagyta magát Alauda, s felöltözve teljes hivatalos parádéba, lámpásvivő drabantjai kiséretében átvonult a főparancsnoki szállásra.

Ott aztán megkapta a mi dukált, a főparancsnok lehordta érdeme szerint; a többi tiszt urak secundáltak neki.

Alauda úr egész prosopopœiával neki fohászkodott a maga mentsége előadásának, s elfoglalt állását kellő világításba helyezé. Előszedegetett tarisznyaszámra igazoló leveleket, melyekben őt a hamu alatt lappangó tűzre, a kiűzött kuruczok titkos összeesküvésére figyelmeztetik, s ezekkel kapcsolatban a csalhatatlan bizonyítékait az orosz

beavatkozásnak; mikor már két óra hosszat beszélt és magyarázott, Andernach lovag az Isten szerelmére is kérte, hogy hagyja már abba: elhiszi neki, hogy kötelessége szerint cselekedett, nem kiván több bizonyitékot; inkább ő kér bocsánatot Alauda uramtól; csak ereszsze már az útjára!

De biz azt Alauda uram aztán el nem hagyta vétetni magától, hogy a hivatalos buzgalmában elkövetett sértésért megkövető ünnepélyes bocsánatkéréssel ne szolgáltasson teljes elégtételt egy ok nélkül megsértett lovag úrnak; s tette ezt a megkövetést az eloquentiának oly tetézett mértékével, az ornata syntaxisnak és a poétai hasonlatoknak, nem különben a classicusokból szedett citatumoknak oly conglomerálásával, hogy annak épen a hajnali harangszó vetette végét.

— Phüh! fujt nagyot Andernach lovag, a ki jobban ki volt fáradva a hallgatásban, mint Alauda uram a beszélésben, az óráját előrántva a zsebéből; — én ugyan teljes satisfactiót kaptam; de teljes tizenegy órát elvesztettem az úti időmből.

No, hogy teljes tizenkét óra legyen belőle: még arról is gondoskodott Alauda uram.

A bocsánatkérés után ugyanis kezet szorítván egymással az akaratán kívül sértő és a sértett fél, a barátságos hangulatnak kelle felváltani a törvényszéki szigor tenorát.

— De már most el nem bocsátom ám kegyelmedet addig, a még a kibékülés poharát együtt meg nem iszszuk. Úgy sem früstökölt még a kapitány úr.

De bizony nem is vacsorált a lovag. A természet is követelte a magáét. Belleville és tiszttársai is körülfogták, hogy de bizony, ha már ennyit késett, még egy kis félórai ráadás nem a világ; a kocsija úgy sincs befogva, a lovakat bekötötték az istállóba; a míg azokat előhozzák, addig egy kvaterkára nem árt lemenni a lőcsei híres városházpinczébe.

Ha pedig egyszer már odalenn van az ember, tiszta

vétek volna, ha sorba nem kóstolná az apostolok neveit viselő hirhedett hordókat. Mire Andernach lovag előkerült a városház pinczéjéből, már jó világos volt.

Alauda uramnak sikerült éppen tizenkét órai haladékot kiszédelegni Korponayné számára a versenytársa felett.

És Andernach lovag még mindig nem tudta, hogy honnan fázik.

Pedig mindennapra volt gondoskodva a számára valami új meg új meglepetésről.

Sirokánál a mély hegyi utat a faluvégi vendéglő előtt egészen elzárva találta fenyőszálakat szállító pemákoktól, akik miatt nem tudott hintajával odább hatolni. A pemákok minden áron annak az asszonyságnak az urát akarták benne feltalálni, aki egy nappal előbb ezeket a fenyőket megvásárolta tőlük s elrendelte, hogy a sirokai szoros útnál várjanak az utána jövő férjére, aki azokat ki fogja fizetni; adott rá nekik felpénzt öt aranyat; de a pemákok még tizet követeltek s nem akarták odább ereszteni a lovagot, amíg a fenyőiket át nem veszi. Utoljára is, hogy biró elé ne vigyék, kifizette a fenyők árát, s csak úgy tudott megszabadulni.

Eperjesnél egész sereg mindenféle falusi ember várta egész csődülettel, akik között valaki elterjesztette azt a hírt, hogy ő az a császári biztos, a ki azért járja be a vidéket, hogy a hadjárat alatt okozott pusztításokat összeirja és kifizesse; körülfogták a kocsiját, telerakták instantiákkal s majd hogy széjjel nem szedték a keserves rimánkodásaikkal s ez a mulatság tartott rá nézve egész Kassáig, megujulva minden faluban, ahol csak lovat váltani megállt.

Itt már kezdett olyasmit sejteni, hogy ő előtte aligha nem fut valaki, mint az ichneumon a krokodil előtt, a ki fellármázza a világot.

Kassa alá érve pedig az a nagy tisztesség érte, hogy az egész katholikus népség a papsággal és a templomi zászlókkal az élén kijött eléje és elállta az útját. Kapott egy

üdvözlő szónoklatot az egyik paptól, egy historico-theologico archæologiai értekezést a másiktól, hosszúakat természetesen, s mikor aztán a türelméből kihozva, rájuk rivallt, hogy mi a kék csodát akarnak tőle? akkor sült ki, hogy a kassai székesegyházát féltik tőle, a mit csak most kaptak vissza a protestánsoktól; az a híre, hogy a békekötéskor ezt ismét vissza akarják adni azoknak, hát az ellen jöttek protestálni, minthogy az ő rá van bizva. De bizonyára be sem eresztik Kassára, ha ezt a decretumot hozza magával. Andernach lovagnak ünnepélyes esküt kellett letenni a kapun kivül, hogy semmi ilyen decretumot nem hoz magával. Akkor azután processióval kisérték végig a városon — lépésben, kantárszáron vezetve a lovait kétfelől.

Most már mégis kezdett élni a gyanuperrel, hogy az ő útjában talán nem is egészen maguktól teremnek ezek a válogatott galibák.

Annyit már kitudott, hogy Bécstől elkezdve az egész uton végig egy skarlátszinű hintó jár előtte, a miben egy asszonyság utazik, a ki bőséges borravalókat osztogat, s a hol megszáll, ilyen czifra híreket terjeszt az utána jövőről.

A mint Kassán alul Németinél a Hernádon át kanyarodik az út, ott már kezdődik az áldott buzatermő fekete föld; nagyon jó föld az, csak utazásra rossz — tavaszi időben; itt már kezdődik az előnye a könnyű csézának a nehéz uti hintó felett. — Mikor Andernach lovag Tokaj alá megérkezett, ott ismét meg kellett pihennie, mert az innenső parton nem talált semmiféle járművet; dereglyék, csónakok, halászladikok mind a tulsó oldalon voltak; a repülő hidnak a kompja is ott vesztegelt a rakamazi révben. Azt mondták, hogy elszakadt a vontató kötele. Alkalmasint újat készitenek helyette, mert napestig sem jön vissza a hidlás; a tokaji révben már egymás hátán van a sok szekér, a mi át szeretne menni a Tiszán.

Egy-egy súgva elejtett szóból azt veszi ki Andernach lovag, hogy egy császári hadtest érkezését várják Tokaj

alá, mely átkelendő a Tiszán, azért vân odaát minden vizi jármű. Hát ezt ugyan ki hiresztelhette el?

Egy vigasztalása azonban volt a kényszerített pihenés alatt: az, hogy a rakamazi révfogadó kapuja előtt ott látta vesztegelni azt a bizonyos skarlátszinű hintót, a mely őt előtte futtában üldözi (a mi valóságos ellenmondás az összeállításban).

«Aha! Annak bizonyosan valami porczikája eltörött; kovácsok forgolódnak körülötte; azt tatarozzák. Most már majd csak megtudjuk, hogy ki ül benne, s mit visz olyan nagy sietve?»

Végre hát a repülő hid kötele is elkészült, a hidlás átvádolt az innenső partra. Andernach lovag, hivatalos tekintélyének egész erőhatalmát felhasználva, szerencsésen kieszközölte, hogy az ő csézáját is beguritsák a kompba; így aztán Neptun segítségével valahogy csak átjutott a kivánt révpartra.

A mint a három lovát befogták a csézája elé, egyenesen a révfogadóhoz hajtatott, a hol a veres hintó állt kinn a szabadban. Két kovácslegény kalapált rajta kegyetlenül.

— Héj atyafiak! szólt Andernach lovag, elővéve a magyar nyelvtudományát. Kinek a hintaja ez?

A kovácslegények egymás között szarka nyelven beszéltek, azon felelt az egyik a kérdezőnek vissza:

«Ergeb kérgédirgi kurgutyarga bárgánjarga».

A lovag nagyot bámult rá: hisz ezek tatárul beszélnek. Pedig azt teszi az, ha a szarkacsergést kiveszszük belőle, hogy «eb kérdi, kutya bánja!»

Bement a vendéglőbe s előzaklatta a fogadóst.

— Ki annak a hintónak a gazdája odakinn?

Az sokáig nem akarta megérteni, hogy miről van szó? Elébb beszélt neki egy lengyel úrról, a ki borokat vásárolni megy a Nyirbe (!), azután egy gazdag zsidó kereskedő jutott neki az eszébe, a ki sertéseket vásárol, majd meg egy matyó fuvaros, a ki sót szállított Pestre s most visszatéret diákokat visz Debreczenbe. Míg egyszer aztán egye-

nesen azzal a kérdéssel szorítá a falhoz a lovag, hogy «hát az az asszonyság, a ki ezen a veres hintón jött?

— Úgy? Az a veres hintó. Hát annak bizony eltörött a hátulsó rugója, aztán meg a ferhéczének elveszett a muttedlije; a kerékagya puskájának megtágult az egzergáziája. . .

— Nem bánom én, akármi történt a hintóval, de hol van az asszonyság, a ki rajta utazott? Azt nekem látnom kell.

— Hát akkor csak vegye elő az úr a perspektiváját, ha van s úgy nézzen utána, mert az még tegnap elutazott a frajjával együtt.

— A hintaja nélkül?

— Hát ki a bolond indulna neki hintóval a Nyirnek, földárja idején, mikor ekhós szekéren jár minden okos ember.

Ezzel Andernach lovag is okosabb lett. Az őt megelőző rejtélyes útitárs megrovott előéletű piros hintaját ott hagyta a parton, hogy az utána érkezővel elhitesse ottrekedését; bizonyosan ő hiresztelte el a császári ármádia közeledését is, s fogadni lehet rá, hogy a repülőhid bajának is ő volt a mestere. Az alatt pedig maga felült egy könnyű, ekhós tetejű szekérre, s jól elhajtatott előre.

Most már kétségtelen volt Andernach lovag előtt, hogy az a valaki az ő általa vitt decretum megérkeztét akarja megelőzni. Andernach lovag is elővette hát egész férfiui erélyét s hozzáfogott a komoly versenyhez az asszonyi furfang ellenében.

Ő is ott hagyta a rakamazi révfogadóban a csézáját, hátas lovat requirált, nyereg és lószerszám készen volt nála minden eshetőségre, az okiratait a nyeregkápába tette, kulacscsal, úti elemozsiával ellátta magát két napra, s akkor aztán neki indult lóháton versenyt futtatni az előre kapott asszonynyal.

XXIX. FEJEZET.

PINTYE GREGÓR KÉPMÁSA.

Az út csakugyan elképzelhetetlen rossz volt a Nyirségen keresztül, a földárja tengerré változtatta az egész sikságot, a miből nagy távol Tisza-Eszlár tornya meredt elő. Azután feltünedeztek a sik láthatáron a többi tornyok (egyedüli útmutatók) Nyiregyháza, Nagy-Kálló, Nyir-Bátor, végtére Nagy-Károly. Ha az ember néhol szárazföldre talált, a hol nem tolta a tengely a sarat, ott az utasok leszálltak pihenni, s gyalog jártában igyekezett kiki egymáshoz illeszteni megint a szekér döczögéstől szétrázott porczikáit.

Még mindig nem érte utól Korponaynét a kanczellár futárja. A patkót soha nem ismert szabolcsi lovak, meg a bőséges borravalók csodákat míveltek. Éjjel-nappal szakadatlan tartott az utazás, még ha szakadt is a zápor.

Nagy-Károlytól aztán határozottan keletnek fordul az út s kezdődik egy messzeterjedő szikes avar.

Gyönyörű lefesteni való kép! A föld olyan fehér, mintha hóval volna borítva; ujjnyi vastagon takarja a szikpor, a miben zegzugos vonalakat rajzolnak a vízi gázlók, meg a rókák sétanyomai; egy-egy kajla nyir ereszti búnak a virgácstermő ágait valami emeltebb buczka tetején, hanem a messze rónaság tele van hintve apróbb nagyobb tömpölyökkel s azoknak a partjain díszlik aztán a buzogányos nád, az élesmosó sás, s a zsurlók és páfrányok mindenféle nemzetsége. Az alkonyodó ég lángvörös, s annak a visszfényétől a pocséták országa biborpiros színben ragyog vissza, melyből a vízi növények dárda levelei feketén meredeznek elő.

Julianna is egészen szépnek találta ezt a látványt, egy tárgynak a kivételével. A hátrahagyott kanyargó úton fel-feltünt előtte, amint egy hepehupás halomra felkapott,

egy magányos lovagnak az alakja; nem lehetett már közöttük nagyobb a különbség egy magyar félmértföldnél. Kitalálta, hogy ez az ő embere!

Volt dolga a boros kulacsnak, hogy a kocsis kedve el ne aludjék valahogy.

Az északi láthatáron látszott közeledni valami rejtélyes sötétség, a mit még az alkony biborfénye sem volt képes megszelidíteni: az az ecsedi láp. Kelet felől mered föl hegyesen Domahida kakasvégű tornya.

— Csak odáig elérjünk még éjszaka előtt! Hajtson bácsi, hajtson! biztatja a vén hajdufuvarost Korponayné, szivreható szóval.

— Odáig eljutunk, gyémántom! Hanem hogy aztán a vármegye gátján hogy gázol kegyelmed keresztül ezzel a szekérrel? azt én meg nem mondom.

A nap egészen lenyugodott, mérges sugárküllőket lövellve végig a háromfelé vágott égen; már a kaszáscsillag is ragyogott, s az ég még mindig sávokra volt osztva, az egyik kék volt, a másik opálsárga. Egyszerre aztán rögtön beállt a sötétség, a láthatár eltünt, csak a fekete vonal a fehér szikesföldön mutatta, hogy merre van az út.

Julianna gyakran tekintgetett hátra a szekér bőrernyője alul. A vén hajdu kitalálta, mit néz?

— Az «ipse» is oda igyekezik úgy-e? kérdé fogai közé szorítva a makra pipát.

A hallgatást feleletnek vette.

— «Német?» kérdé aztán kis vártatva.

Megint olyan választ kapott.

— No hát majd segítünk az «ipsén», csak azon a hidon túl legyünk la!

Az ecsedi lápnak egyik lefolyása fölé építtetett a vármegye egy dobogó hidat, a mi jó magas ívre volt alkotva, hogy a vízáradás el ne vigye.

Mikor Korponayné szekere túljutott a hidon, azt mondá a vén hajdu kocsis:

— No nagyasszonyom ; már most hagyjuk abba az imádkozást s tegyünk magunk valamit. Ha tud segíteni, hát csinálhatunk egy kis tréfát.

Julianna leszállt a szekérről s visszament a kocsissal a dobogó hidra.

Az bizony tiszta kriminalitás volt, a mit az öreg tréfának nevezett; de azért csak megtették. Négy padlógerendát kiemeltek szépen három lépésnyi közökben a hid közepéből, s azokat a mellvéd mellé rakták. A sötétben utánok jövő lovasnak valamelyik résbe csak bele kell botlani, s akkor a lova menthetlenül kitöri a lábát.

Olyan egyszerű ez, mint a Columbus tojása.

Akkor aztán felültek megint a szekérre s nagy lelki nyugalommal csörtettek a sötétségben arra felé, a honnan egy kivilágított ablak vezérfénye pislogott eléjük.

Az a vármegye gátja előtti fogadónak az ablaka.

A fogadós egyúttal bérlője is a vármegyének, a ki vámot szed az utasoktól, a miért az ecsedi lápon át szabad nekik menni szekérrel. Az a hír van felőle, hogy ő nála előfogatokat is lehet kapni; mely hirnek a valósága azonban egészen a körülményektől függ.

Korponayné megérkeztekor például egészen ellenkező körülmények voltak napirenden.

A hosszú, nagy istállóban egyetlen egy ló sem volt található. Az okát is megmondták. Tavaly nem lehetett szénát takarítani a sok esőzés miatt: a boglyák, kupaczok most is ott úsznak a vízben, fenékig elrohadva; az eleség mind az utolsó szalmaszálig elfogyott a télen, a lovakat, ökröket mind ki kellett csapni a füre : azok legalább is két óra járásnyira vannak kinn a karámnál. Idehaza nincs más, csak a bivalyok: azok megeszik még a siskát is, csak legyen. De nem is viszi ám át a szekeret most semmi más négy lábú állat a vármegye gátján, csak a bivaly.

Szép kilátás! Bivalyvontatta szekérrel ragadni el a verseny pálmáját.

Korponayné megkisértette a vén hajdu kocsist lekenye-

rezni, hogy ha a lovai kipihenik magukat, vigye őt tovább Szathmárig.

— Nem ettem bolondgombát, dohogott az öreg. Hogy lovaimmal neki vágjak a vármegye gátjának, hiszen mind az öt lovamnak a bőrét hoznám haza a hátamon.

Nem is volt tovább beszélgetésre bírható. Vette a bundáját, békóba tette a lovait s kicsapta a fűre, maga ott rakott tüzet csereklyéből s lefeküdt melléje.

Hát így is majd megélünk, mondá Korponayné. Be kell hát fogni azokat a bivalyokat szaporán a szekerembe. Hány van itthon? Nyolcz? Tehát mind a nyolczat!

— Még az éjjel tetszik? kérdé a korcsmáros.

— Hát természetesen.

Azután elővette az irószerszámját Korponayné s hirtelenében néhány sort irt egy darabka papirra, azt összehajtotta, lepecsételte s czimezte Pálffy János nádornak.

Azután suttogva szólt Krisztinához:

— Fogd ezt a levelet kicsikém; aztán ülj fel a szekérbe, ne félj semmitől. A mint megérkezel Szathmárra, siess vele a nádorhoz és add át neki.

Krisztina csak elhült erre a megbizásra.

— Nos! Csak nem bánt talán a félsz? Hiszen hajtottál te már ennél merészebb megbizást is végre. Emlékezzél csak a lőcsei földalatti útra. Gondold, hogy most is úgy üldöznek mind a kettőnket.

— Nem magamért vagyok megijedve. De mi lesz veled? Te itt akarsz maradni?

— Itt bizony. Már most akarom, hogy az az utánunk vágtató úr utolérjen. Kerüljünk hát egy födél alá! Azért válunk mi most ketté. Te előre mégy, én hátramaradok.

A vendéglős komolyan hozzálátott a bivalyok befogatásához az utazó szekérbe. Úgy látszik, nem új dolog az ilyen éjszakai gyors utazás ezen a tájon. Fáklyavivő béresek is vannak készen, a kik majd elől mennek gyalog, s megvilágítják az utat, az ecsedi lápon keresztül.

Az alatt Korponayné szétnézett a tágas ebédlőben, a

minek az egyik szegletét a bormérő söntés foglalta el, a másikat meg egy nagy kandallóforma tűzhely, a melyen tőzeggel tüzeltek.

A vedlett falakon üvegtelen rámákban képek voltak felaggatva: Rákóczy, Tököli, Bocskay István, rikító szinekkel kifestett rézmetszetek; egy arczkép fejjel alá felé lógott le a szegről: ez volt Ocskay Lászlóé, az árulóé. (Andrássy István szerencséjére nem került oda.)

De legnagyobb tisztességben részesült az a kép, mely a benyiló ajtajára volt felszegezve: az volt Pintye Gregor képmása, a hirhedett rablóvezéré. Ez volt a legtarkább színekkel kipingálva; a mint félmázsás buzogányát a feje fölé emelve tartja az egyik kezében, a másikban pedig azt a húsz fontos lánczos golyóbist, mivel az üldözőit szokta meghajigálni.

A talitarka kép alá gyönyörüséges szép versek voltak irva, a mik a nép ajkán örökké élő hőst, a nagybányai barlanglakó vitézt megéneklik.

Korponayné tisztában volt már egészen magával.

Mikor a korcsmáros lépteit közeledni hallá, odaállt Rákóczy arczképe elé s a szemét törülgette.

— Szegény urunk! sóhajta nagyot a csaplár hallatára.

— Szegény urunk! dörmögé oda a vén csaplár: miért volna ő szegény? Nem mult még el a diószegi vásár. Lesz még szőlő, lágy kenyér! Annyit a kerék fel, a hányat alá!

— Hiszen csak az én irásomat kaphatnák meg a magyar urak oda át, hamarább, mint a bécsi staféta ideér, tudom, hogy lenne még egyszer országos dáridó. Mormogá fogai közül az asszony.

— Hát talán az ifjasszonyka izenetet hoz a mi uruktól? Ugyan mondja meg, mi van benne? Én nekem megmondhatja. Igazhitű hajdu ember vagyok, ha ketté fürészelnek, sem veszik ki belőlem.

— Nem is kell azt titokban tartani, de bár egy akkora trombitám volna, hogy az egész hajduságnak egyszerre

elkiálthatnám vele, hogy nem kell hinni a németnek. Vége van már a hatalmának. A franczia háború megint kitört, a császár kénytelen minden hadait kihivni Magyarországból s a mint az meglesz, jön Lengyelország felől a muszka a segítségünkre, csak minket le ne vegyenek addig a lábunkról.

— De szeretem az ilyen szót hallani. Eszem a lelkét az ifjasszonynak. Hát ezt irta meg a levélben? Na, ha azt tudom, magam megyek a szekérrel s úgy elviszem azt a másik ifjasszonykát, hogy a lába sem éri a földet Szathmár-Némethiig. De hát lelkem, maga mért akar itt maradni?

— Hát azt is megmondom. Azért, mert itt jön a nyomunkban a császár hirmondója, a ki azt hozza a pecsétes levélben, hogy meg kell kötni a békét a kuruczokkal minden áron, akármibe kerül; igérni kell nekik mindent, csak hogy tegyék le a fegyvert. Azok le is teszik, ha biztatást nem kapnak.

— De hát azt megkapják; már arról felelek. Azt a kurirt meg úgy lesomodorintjuk itt a nádasban, hogy a kutya sem ugat többet felőle.

— Azt nem jó lenne tenni, mert magunknak csinálnánk bajt vele. Inkább hadd járja meg a bolondját. Én teszem őtet meg. Van-e kegyelmednek valami szolgálója, a kinek a ruhája rám illenék?

— De van bizony egy menyecske leányom; annak a gunyáját mintha csak a termetére szabták volna az ifjasszonynak. Gyere elő Tercsa! Add rá az ünneplő ruhádat erre az úri asszonyságra.

Mire a szekér előállt a nyolcz bivalyos fogattal, Julianna is ki volt öltözve kaczkiás hajdu menyecskének; a sárga haja bekötve tarkaszélű piros keszkenővel, patkós piros csizma a lábán, két-szél kötény a csipejére kötve.

Mindjárt hozzá is látott a tésztagyuráshoz, úgy illett a kezébe a sodrófa, mintha mindig azt forgatta volna. Olyan hamar megteremtette a Terka segítségével a vacsorát, a paprikás csirkét meg a turós csipedettet, hogy

kivánni sem lehetett gyorsabban. Csak azon serénykedett, hogy a Krisztina vacsoráljon meg hevenyén, aztán induljon Isten hirével. A pinczetokot az asszúborokkal hagyják itten.

A csaplár meggyujtatta a fáklyákat, s maga ment el vezetőnek egy darabon a szekérrel, megmutatni a dülő utat, a merre a veszedelmes kátyút ki lehet kerülni mindjárt a kezdetén a vármegye gátjának.

Korponayné ott maradt a csárdában, s vigan dalolva mosogatta el a tányérokat a vacsora után: az a másik menyecske alig jutott tőle valami dologhoz.

Hát a mikor már éppen a tüzet betakarni készülnének, nagy dobogás támad odakinn a tornáczban; valaki azzal a hangosan nyilvánított véleménynyel közeledik az ajtó felé, hogy ezt a világot az ördög teremtette.

Julianna veszi az asztalon álló drótozott lámpást s az ajtón kaparászónak eléje világít.

Ő az, a várva várt. Senki más, mint Andernach lovag. Siralmas egy alak. Ha a fülén tul volna valamije, még az is sáros volna. Csak úgy fujtat elpilledve a nagy fáradtságtól. A hosszú egyenes kardját mankónak használja; az egyik vállán czepeli a nyerget, a másikon a zsabrákot, meg a kantárt.

— Ördög teremtette pogány országotok. Azt hittem, soha sem jutok el idáig. Hol van a korcsmáros? Adjatok valamit innom, kiszakad a gégém!

Julianna szaladt a söntésbe s hirtelen előhozott a szomorú vendégnek egy korsó sört.

— Hát a lova hol van? kérdi tőle nagy gondoskodással.

— Hol hát? Ott van a pokolban, az átkozott lyukas hidatokon. Beleesett a hézagba, kitörött a lába. Magam czepelem egy mértföldről a hátamon a nyerget, hogy az isten nyila . . .

— No no, lovag uram, minek az a káromkodás. Hát hiszen megesik az más emberen is, nem kell azért mindjárt úgy ungorkodni.

— Te meg ne trécselj! Hol van a gazdád?

— Kérem! Én vagyok a korcsmárosné.

— No hát, tekintetes korcsmárosné, hallja kend! Hol van az ura?

— Az bizony elment annak a nagyságos asszonynak a szekerét elvezetni a vármegye gátjáig, a ki még az éjjel tovább akart utazni Szatmárnémetibe.

— Nagyságos asszony, úgy-e? Minden lovat magával vitt?

— Nem vitt biz az, lelkem. Nem járják lovas hintóval ilyenkor az ecsedi lápot. Nyolcz bivalyt fogtak a szekerébe, úgy vontatják.

— Bivalyfogattal? Akkor frissen nekem egy hátas lovat ide!

— Ejnye no! Hát még csak vacsorálni sem akar nálunk?

— Lesz szalonna, kenyér; elköltöm az úton. Rögtön akarok tovább indulni.

— Abból pedig semmi sem lesz édes lelkem, mert egy ló sincs a háznál. Mind kinn vannak a karámnál.

— No hát ki kell futtatni egy szolgalegényt a karámhoz, hogy hozzon be nekem egy lovat; nem bánom ha táltos lesz is.

— Az ám, galambom, nyalka kurir, de egy teremtett férfilélek sincs a háznál, mind elment, ki bivalyt hajtani, ki fáklyát vinni a nagyságos asszonynyal; magunk vagyunk ketten idehaza a Tercsával; meg az öreg Dorka nénő! de bizony mi egyikünk se kódorgunk ilyen sötétben ki a pusztára. Már csak meg kell kegyelmednek várni, míg az uram, a kocsmáros hazakerül a gát mellől; nem soká tart az, régen elment. Addig bizony el is készíthetem a jó paprikás csirkét.

— No hát csak szaporán.

— Gyere Tercsa, lámpással. Segíts csirkét fogni a félszerben.

Andernach lovag ezalatt, a míg a két menyecske a csir-

két vadászta, rikatta, koppasztotta, ráért az unalmát üzni, s a hogy tudta, végig nézegette a falra aggatott képeket, leszótagolta a kés hegyével felkarczolt mondatokat a falról; végig nézegette a korcsmáros albumát, már t. i. azt a hosszú keresztlábu asztalt, a mibe a vendégek belefaragták a neveiket, utoljára megakadt a figyelme a benyiló ajtajára szegezett pikturián, Pintye Gregor képmásán.

Végig olvasgatta az egy szál faggyugyertyánál azokat a szép verseket, a mik a népies Herakles tizenkét facinusát (jelent hőstettet is, meg gonosztettet is) elzengedezik. Egyik hihetetlenebb, mint a másik, s mind igaz történet.

— Du verfluchter Kerl! dörmögé Andernach lovag, a csodálkozás és bámulat önkénytelen támadó kifejezésével.

S aztán a míg egymagában volt, s hangosan fütyörészve járta végig a hosszú ivószobát, minden fordulónál megállt a rabló hős képe előtt fejcsóválva: «De jó, hogy már meg vagy lőve!»

Az asszonyok nem sokára előkerültek a koppasztott csirkével. Egy görbehátú vén banya, a kit Julianna Dorka nénőnek szólongatott, egy nyaláb tőzegpogácsát hozott utánuk, új tűz élesztésére.

— Aztán hallja kend, vén anyó! kiálta a visszaczammogó öreg után Andernach lovag. Odakinn van a tornáczon a nyergem, zsabrákom, lószerszámom, csupa sár mind, tisztogassa meg kend.

A vén banya bizonyosan süket volt, nem felelt rá semmit.

A sörös kancsó ez alatt kiürült, a lovag bort akart inni, elmondva a példabeszédet: «Sörre bor mindenkor: borra ser soha sem.»

— Átkozott rossz vinkó! mondá rá, mikor megkóstolta.

— Hát biz a nyiri máslás ilyen! tréfált vele Tercsa.

Ezalatt meg Julianna a tűzhelyhez látott, s nemsokára kellemes, zsírbahányt hagyma illata tölté be az ivószobát, a mi messziről is behivja a vendéget.

— Szereti a galuskát is a paprikás csirkéhez? kérdé Julianna a lovagtól.

Szeretett az most mindent, mert agyonéhes volt. De a közben az is szemet szurt nála, hogy ej de szép gömbölyű karjai vannak ennek a korcsmárosnénak!

Egyszer csak hangzott aztán a nagy kutyaugatás odakünn. A komondorok mind elmentek a gazdával, azért jöhetett be a lovag olyan észrevétlenül; most megint jöttek vele vissza, mint az avantgarde, előre rohanva.

— Itt az uram! mondá Julianna a lovagnak.

Az nagyon meg volt lepve, mikor a betoppanót megpillantá. Ejnye, ugyan hogy kerülhetett egy ilyen rücskös pofáju, bibircsós orru vén salabakterhez egy ilyen csinos menyecske feleségül?

Julianna szóhoz sem hagyta jutni az öreget.

— Ennek a kurir úrnak egy hátas ló kell a ménesről! kiálta eléje vágva, s azért félbe sem hagyta a galuskaszakgatást.

— Most? éjszaka! Hát aztán ki legyen az a ló, a ki azt a lovat elhozza?

— Kelmed maga! igazgatá az asszony. Ennek az úrnak nagyon kell, megfizet érte.

— Ötven aranyat adok egy lóért, innen Szatmárig, ott visszakapja kend, sietett az igérettel Andernach lovag.

Ötven arany! Az nagyon szép pénz.

Az öreg kurucz hajdu minden szilárd elvei bomlásnak indultak az ilyen nagy igéret előtt. Aztán a Julianna is odavágott neki a beszédes szemével, hogy csak menjen.

— «Másnak» száz aranyért se tenném meg! De hát ha a császár parancsolja! (Hát a mi urunk mit szól ehhez?)

Azzal csak vette megint a hosszú nyelű fokosát, nyakába veté a karikást s kettőt a komondorok közül magával szólítva, kiindult a pusztára.

Julianna aztán szépen felterítette a veres csíkos abroszt az asztal végére, czíntányért, kalázlit, sótartót rendén odakészített s még egyszer megforgatva a paprikás csirkét

a galuskákkal együtt a tejfeles levében, odaállította azt bográcsostul a lovag elébe.

— No most lelkem, kurirocskám, vacsoráljon meg kegyelmed egész ápitussal; elég ideje van rá. Megtart két óráig az uramnak kiczammogni a pusztára; a míg ott egy lovat elfognak, a míg azzal előkerülnek, lesz másik két óra, bizvást lefekhetik kegyelmed addig a paplanos ágyba, jól fog esni a fáradt testének.

Andernach lovagnak valami villámlott az agyába, talán ennek a menyecskének a hamis két szeme sugára? A gazda vén toprongyos, a menyecske fiatal, tűzről pattant Éva leánya: lehet ebből kellemetes kaland. Az elkésés úgy is megvan, a helyrepótlás úgy is meglesz, lóháton a bivalyfogatot megelőzni, ha hat órai előnyben van is, nem lesz nagy mesterség. A mit Isten adott, azt el kell fogadni.

— No hát gyönyörűséges szép korcsmárosné, ide nekem a legjobb borából! Aranynyal fizetem.

— Hej én is «számlálatlan adom, számlálatlan veszem!» Dalolt csapodár negéddel a szépséges szép asszony s hozott neki abból a borából, a mi a pinczetokban volt: az igazi tokajiból; azzal traktálta meg. Izlett a lovagnak! Mind a vacsora, mind a bor, mind a szép asszony enyelgése, a ki odaült mellé a padra s nem haragudott érte, ha a lovagnak a keze a csipeje körül tévedt.

Andernach lovagnak pedig kezdett a feje egyre nehezebb lenni.

Vajjon a közé a megivott ser, bor közé nem tévedt-e egy pár a doktor Kornidesz cynoglossum labdacsaiból?

Száz fortélya van az asszonynak!

Hogy megdalolt, mikor a paplanos ágyat megvetette a lovag számára:

«Nem fekszem én nyoszolyára,
Mert elalszom éjszakára»,
«Ne félj, majd felköltlek jókor;
Éjfél után egy órakor.»

Nagyon tetszett a lovagnak ez a nóta!

Ennél szebb idyllt már a poéták sem tudnának kigondolni.

Nem sokára horkolt a lovag a tarka dunnák közé eltemetve, de Julianna nem dalolgatott az ő édes álmai felett. Hanem más egyebet végzett, a kurir uram tarsolya körül, a mihez még az ajtót is bezárta, hogy a Tercsa se lássa. Egyszer aztán lódobogást hallott közeledni. Kisietett a kis ajtóba.

Két lovas volt kivehető a felkelő hold világánál; erősen ügetve jöttek. Nagyon is hamar megjárta a csaplár az utat, mintha igazán fiatal felesége volna otthon.

A másik lovas egy fiatal csikós legény volt.

— Itt vagyunk la; dörmögé az öreg, a lóról leszállva. Hol van az a kurir?

— Alszik az most, mint a bunda. Hadd horkoljon. Én viszem el azt a lovat.

— Hogyan?

— Hát úgy, hogy felülök rá.

— De hát az én ötven aranyam?

— Én adok kendnek a lováért százat.

— Isten áldja meg a mi urunkat! Tudtam én, hogy nem szolgálja az én lovam a császárt soha. Azért is hoztam kettőt. Az egyiken megy a fiam, útmutatónak.

Julianna egy oldalpillantást vetett a fiatal lovasra. Igazi eredeti betyáralak volt, csigákban leomló fekete hajjal, karikára pödört bajuszszal, lobogó ingujjakkal, tulipános szürrel, rézgombos rájthuzlival, hosszúnyelű rézfokos a jobb kezében, darutoll a süvege mellett.

— Hát csak szaporán hozza ki a nyerget, meg a kantárt, ott van az ambituson, aztán fel kell szerszámozni a lovamat.

— De hisz a nyereg, meg a kantár azé a kuriré odabenn.

— Hát bánom is én akárkié! Nekem szükségem van rá; ott veszem, a hol kapom.

A csaplár a tenyerébe csapott.

— De szeretem, hogy egy hiten vagyunk!

Az ő tíz parancsolatában is így volt az megirva.

A fiatal legény még jobban pödörgette a bajuszát; neki is az volt a nótája: «Isten adta, nem vettem, szép szerivel szereztem.»

Az öreg bement a tornáczba, kihozta a nyerget, lószerszámot, felszerelte vele a bojtorjános rémondát.

— Ez se hitte volna, hogy ilyen uraság éri.

Ezen asztán mind a hárman nevettek.

— Hiszen ha még csak a nyergét emelném el a jámbornak! Dörmögé bizalmaskodva az úrhölgy a csaplár fülébe.

Az elértette, hogy miről van szó.

— Hát már is megvan! Teremtucscse derék asszony! Kezet csókolnék neki, ha a hitem nem tiltaná, hogy valakinek kezet csókoljak. Hát csak előre «hopp hirével». Szép holdvilág süt.

Julianna egy szökéssel fenn termett a lovon; férfi módra ülve meg a nyerget. Nem tesz semmit, hogy a piros csizmaszáron fölül a hófehér lábikrákból is kivillog egy tenyérnyi. Annak baj az, a ki meglátja.

Egész jártas férfi módra szedte a bal markába a kantárt, megtapogatta a nyeregkápákat: ott vannak-e a pisztolyok; a kulacsot megtöltette a maradék aszuval, a kengyelszijat rövidebbre húzatta s aztán onnan a magas lóhátról adta oda a száz aranyas tekercset a csaplárnak az elvitt lóért. Az még csak a süvegét sem billentette meg köszönet fejében; hanem a helyett nagylelkűen átengedé a merész lovag nőnek a saját karikás ostorát, megtanítva rá, hogy az nem a lovat ütögetni való, hanem csak sebesen vágtatás közben kell kiereszteni s nagyokat kongatni vele; ha például a komondorok a pusztán, vagy a csikasz farkasok a berekben üldözőbe vennék: «Aztán te kölyök úgy vigyázz ám rá, mint a két szemed fényére.»

Julianna a fiatal lovashoz fordult most.

— Hát fiacskám, nem tudnál-e az ecsedi lápon keresztül egy rövidebb utat, a min a vármegye gátját el lehetne kerülni?

— Dehogy nem!

A két férfi jelentésteljes összekacsintást váltott.

— Hát a «gyih te lopott! tolvaj hajt!» útja? dörmögé az öreg, rábólintva a fejével, mintha helyeslését adná rá, hogy «ennek» szabad azt felfedezni.

— Tíz arany borravalót kapsz érte, mondá Julianna.

A legény kétfelé törülte a pörge bajszát.

— Jobb szeretném, ha kilencz aranyat kapnék, meg egy csókot.

— Ej ha, fiacskám, hisz így te eltékozlod még az apád mentéjét is, ha egy aranyat adsz egy csókért. No hát vedd szaporán. A kilencz aranyat majd megkapod, ha oda át leszünk.

S onnan a lóhátról megadta a betyárnak a kért csókot, nagyot is nevetett hozzá, mint a ki jó vásárt csinált vele.

Arra aztán a legény szilaj jó kedvében neki is indult a vágtatásnak, csak úgy duzzadt a lobogós ingujja, mint két fehér vitorla. Julianna biztos kézzel fékezve a keményszájú lovat, robogott utána; nem sokára eltakarta mind a két alakot a parti rekettye bozótja.

Az a rejtett út, a mit csak a beavatottak ismertek, folyvást bozóton, nádason vezetett keresztül, s neve gyaníttatja, hogy ezen szokták egyik vármegyéből a másikba áthajtani azt a lovat, azt a marhát, a mi gazdát cserélt az első gazdája akarata nélkül.

Éjfél után volt az idő, szép holdvilág sütött, nagy csend ülte a mocsárvilágot, csak a bölömbikamadár mély hangja búgott a zsombékból; a fiait szoptató farkas vonított néha a berekben, s a mocsár fülemüléje, a nádiveréb patvarkodott rikongatásaival az éjszakában. A nádas még nem nőtt ki magasra, tavaszi idő volt, a tukorcza (a friss nádhajtás) még most hegyesedett ki, a télen levágott nád nagy kúpokba rakva ágaskodott a dombos hegyeken: egy-egy

sánczforma földturáson buslakodott egy félig kiégett, félig kizöldült törzsü reves fűzfa.

A gyepes út folyvást czuppogott a lovak lába alatt, a fű gyökere mind a vizet éri. Néhol ingadozik a talaj, s az előre baktató csikóslegény figyelmeztette az utána jövő amazont, hogy maradjon hátra: bürü következik; így hívják azt a nádgyökérből, zsombékból, szederinda szövevényből századon át összetömörült pallót, mely mintha ruggyantából volna, lobbálódik a rajtajáró teher alatt; alatta mély mocsárvíz, fölötte zöld moha, mellette fehérlő lófejek, ökörkoponyák, állatok maradványai, a mik valamikor ott vesztek a dágványban.

— Nem kell semmit félni! dörmög hátrafordulva a csikós.

Nem is fél ez az asszony semmitől sem; még tőled sem fiacskám!

A gönczölszekere már egészen fölfelé fordult a saroglyajával, a fiastyuk magasan járt az égbolton, a mocsárvilág ébredezni kezdett, közel volt a hajnal. Vadkacsa hápogott, kócsag sikoltozott, daru, gém durrogott a sáserdő mélyén, a hold körül szivárványos udvar szérüje ivellett, kisértetes világot terjengetve az emberlaktalan világ fölött. Egyszerre csak egy széles viztükör állta el az utat.

— Itten van a Kraszna! mondá a vezető legény, megfordítva a lovát a rekettyés parton, melyen túl a nymphæa széles bőrleveleivel s az urticularia apró sárga virágaival bekerített víztükör kezdődött.

Az innenső parton volt egy hátahoporjás halom, azon épült egy nádkunyhó, befuttatva földi tökkel és alkekengivel; körülötte nyiltak a nadálytők és gólyahirek, egymásra hullatva rózsaszin és aranysárga tavaszvirágaikat. A kunyhó háta mögötti lapályon egy csoport tüneményes láng tánczolt; lidérczfény, bolygótűz: a mocsárvilág rejtélyes meteorja.

Az egész partmentét a tavaszi nyárbokor, vadánis és

gyökönke friss hajtásai lepik, éjszaka kipárolgásukkal valámi édesen kábító illatot terjesztve szét a légben.

— Itt meg kell pihennünk. Mondá a csikós Juliannának.

— Miért ? Ki van elfáradva ? kérdé Julianna.

— Előttünk a Kraszna.

— No hát legyen mentül előbb a hátunk mögött.

— Nehéz ám éjszaka a gázlót eltalálnunk.

— Ha el nem tálaljuk, majd keresztül usztatunk rajta.

A csikós szemei úgy villogtak, jobban, mint a lidércztűz, jobban, mint a «pásztorcsillag» : odaléptetett Julianna mellé.

— Mondok, hogy szép asszony! Szeretném én az én díjamat előre: azt a kilencz aranyat, de fölváltva: egyszerre, kilencz tüzes csókra fölváltva!

Julianna csendesen, nyugodtan húzta elő a nyeregkápából azt az egyik pisztolyt s odairányozva a legény villogó szemének, azt mondá neki nagy szeliden:

— Kapsz, fiacskám, csókot; de tüzeset pedig, ebben a nyomban, hogy soha se kivánsz többet, ha még egyszer hátra mered fordítani a pofádat hozzám. Most fordulj és vezess!

— Az ördög látott ilyen asszonyt! dörmögé a csikós. Azt gondoltam, hogy fenékig tejfel.

Azzal meggondolta magát, az arany még is jobb, mint az ólom. Boszujában elővette a pipáját, kicsiholt, rágyujtott.

— No hát tessék utánam sétálni.

S csak azért is a legmélyebb viznek vezette az utitársnéját.

Az nem törődött azzal, hogy a lónak szügyéig ér a hullám, csak a pisztolyokat őrizte a felázástól.

Mikor a szétterült lomha Kraszna vizén keresztül gázoltak, már virradni kezdett. A mocsárvilág egyszerre fölzendült. Mikor a sík rónán szétlövelt a fellegbontó napsugár, a madárkiáltástól, békabrekegéstől még a szatmári harangszót sem lehetett hallani.

A mocsár véget ért; Szatmárnémeti tornyai ott meredtek már a keleti láthatáron.

Julianna nagyot sóhajtott a derült égre, czélnál volt már.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Andernach lovagot is felkölté mély álmából a nagy ludgágogás.

— Hu, mi a menykő! kiálta, kikeczmelegve a sok tarka dunna, vánkos közül. Én ugyan elalvám.

S kezdte homályosan tájékozni magát, hogy mint került ide, s mik történtek vele tegnap óta.

Legelső dolga volt az uti táskáját megvizsgálni, nem hiányzik-e belőle valami? Nagy megnyugvására mindent rendben talált: az öt pecsétes levél ott volt sértetlenül.

— Héj korcsmáros gazda!

— Mi baj, kurér uram?

— Miért nem költött fel hamarább az úr?

— Költöttem; de ha nem ébredt.

— Átkozott máslása! Hogy elaludtam tőle!

— Máslás! Nyiri máslás? tisztelem a torkának a garatját, ha a karczosunkat is máslásként öntögette fel rá.

— Hát van-e már ló a számomra?

— Hogy ne volna? Éjfél óta itt áll a sövényhez kötve.

— Akkor csak siessünk!

Andernach lovag hirtelen összeszedte az uti holmiját s sietett ki a kis ajtóba, a hol a lóval várt reá a gazda.

— No hát frissen a kantárt, meg a nyerget.

— Miféle kantárt, miféle nyerget?

— Hát a magamét, a mit ide hoztam.

— Hol van hát?

— Oda tettem le a tornáczba.

— A tornáczba? akkor azt a kantárt, nyerget úgy hivják már, hogy «szervusz neked!» Régen lába kelt már annak! Máskor, ha az úr az ecsedi láp szélén reggel is akar még beszélni a nyergével, tegye a feje alá este, úgy aludjék rajta. Ellopunk itt mindent, a mi le nincs szegezve.

— Jól van! Köszönöm a tanácsot, majd máskor úgy teszek; hanem már most teremtsen kend nekem frissen más szerszámot.

— Elébb gondolkoznom kell, hogy hol vegyem? A kuruczok mind elvitték a háboruba.

— No hiszen majd visszaadják nem sokára!

A csapláros kerített aztán a lovag számára valahonnan a padlásról valami pókhálós szerszámot, a mi aligha a tatárfutásból nem maradt hátra: a nyeregnek két nagy bolond szarva volt elől-hátul, a kengyelvasat meg valami fapapucs pótolta.

De azért még a lovag tartozott köszönettel, hogy ötven aranyért ráadásba még lószerszámot is kapott.

Nem bánta már, akármilyen volt a paripa és a készség, csakhogy egyszer megindulhatott alatta.

A soha embert nem hordozott csikó ugyan kipróbálta eleinte a lovasát, ha nem dobhatná e le a hátáról, karikába forgott vele, hanem azután, mikor látta, hogy emberére akadt, csak kötélnek állt, lesunyta a két fülét s ment, a merre hajtották. Egy darabig a kocsmáros maga is segített a lovagnak elindulni, egy hosszú fűzfaruddal hátul biztatva a kanit.

A kani külömben nem volt rossz ló; ha bele melegedett, úgy vitte a lovasát, mint a táltos; s tudta már, hogy ott legjobb a járás, a hol legnagyobb a sár.

Délfelé Andernach lovag utólérte a vármegye gátján az ekhós szekeret.

A sárból készült töltés fenékig volt ázva; a bivalyosoknak minden száz lépésnyire státiót kellett tartani s bicsakkal lefaragni a kerekekről a sarat, a mi minden küllőt egymáshoz tapasztott. Akkor aztán hozzáfogtak újra a bivalyok mozgásba hozatalához. Ostor nem használt ott semmit, csak a vasvilla.

Még akkor épen csak a Kraszna hidjánál voltak. Az épen fele útja lehet Szatmár-Németinek.

Andernach lovag tehát mégis csak diadalmaskodott a

bécsi versenyfuttatóján: egy egész lóhosszával, meg a maga hosszával.

Mikor az ekhós szekér előtt elment, kiváncsian bekukkantott az ernyő alá. Látta, hogy egy asszonyság ül oda bent. Ez az a bizonyos. Az arczát nem láthatta; mert le volt fátyolozva.

— Karsamadiner, madám! kiáltott oda neki gúnyos udvariassággal. Szerencsés utat kivánok.

Meg is verte nyomban az Isten, mert a mint a kocsit kikerülte, úgy belesüppedt a lova a sárba, hogy nem tudott belőle kivergődni; utoljára is le kellett szállnia a hátáról s úgy vontatni ki a kantárjánál fogva; a bivalyosok segítettek neki ruddal kiemelni a kanit.

De hát azért mégis csak ő ért be hamarább Szatmár-Németibe, mint az ekhós szekér.

Szatmár-Németi akkoriban még kerített vár volt, híres a sokáig kiállt ostromáról Rákóczy ellenében; azután is nagy hadszálló hely, püspöki város, s mind a mellett két kálvinista templom fenntartója. Andernach lovag már a város kapujában őrtálló tisztnek elmondá, hogy kinek a küldötte, s hogy haladéktalanul a nádorhoz vezessék.

Pálffy a Károlyi kastélyban volt szállva, fényes kiséretével együtt. Andernach lovag azon módon sárosan, mosdatlanul bevezetteté magát a magyar főurak és diplomaták legfinomabbikához, a ki őt elfogadó termében várta.

A nádornál császári tisztek és kurucz főtisztek vegyest voltak jelen; egy pár asszonyság is volt látható, hátrább huzódva, a kik valószinűleg valamelyik főúrhoz tartoztak, bécsi divat szerint öltözve.

Andernach lovag, minden gavallérsága mellett sem törődött most az asszonyok szemügyelésével, hanem egyenesen a nádorhoz sietett, s a magával hozott ötpecsétes levelet kivette a tarsolyából.

«Illustrissime Domine, Comes Palatine! Kanczellár ő excellentiája megbizásából van szerencsém ezen stafétát átszolgáltatni. Andernach lovag a nevem.»

A nádor átvette a levelet, ollót kért az asztaláról, azzal felmetszette a pecséteket s kivette a levél tartalmát.

Minden ember feszülten leste a nádor arczán a hatást. Mit fog megtudni? Csak Andernach volt bizonyos a maga dolgáról. Ő tudta, mit adott át a nádornak. A visszahivatásáról szóló decretumot: a császár halálának rémhirét. Ez lesujtó hatásu lesz.

És Pálffy nádor, a mint kibontotta az összehajtott papirost, először elámult, szeme szája nyitva maradt, aztán meg elkezdett hahotával kaczagni.

Szegény főúr! mondá magában Andernach lovag, a nagy csapás elvette az eszét: megtébolyodott!

Hanem aztán a többi urak is, a kik a nádor háta mögött álltak, s beleláthattak a széttárt ív papirosba, szintén mind elkezdtek ki csendesen, ki hangosan nevetni; a szerényebbek a markukba fojtották a kiprüsszenő jó kedvet.

Andernach lovag csak bámult, mint egy álomjáró.

— Hát mit jelentsen ez, lovag úr? kérdé a nádor a szétbontott ivet a tartalmas oldalával a sürgönyhozó felé fordítva.

Az a decretum — Pintye Gregornak az arczképe volt, a hozzáirt versekkel együtt, a hogy az a domahidai csárda ajtajára fel volt valaha szegezve.

Andernach lovagnak az ajkait ez önkénytelen visszatérő szavak hagyták el e látványra:

— Du ver — fluchter — Kerl!

XXX. FEJEZET.

A HAJPOROS HÖLGY. A KASZÁLT REND A MAJTHÉNYI PUSZTÁN.

Andernach lovag Illésházy magyarországi korlátnoknak a legbizalmasabb embere volt, tehát nemcsak azt tudta jól, hogy mit tartalmaz az általa nagy sietséggel küldött levél, hanem arról is értesülve volt, hogy ennek minő

fordulatot kell okozni a két ország történetében? A háborut folytatni fogják, a mi most már nem végződhetik másként, mint a kuruczok teljes leveretésével. Az egész kurucz hadsereg nem tesz már többet tizenhárom ezer lovasnál, a gyalogság a várakba bezárva, vagy capitulatio alatt, a maradványnyal könnyű lesz elbánni. S akkor aztán prédára esik mindene a legyőzöttnek: («væ victis!») ingóbingója, még a házája is. A hívek meglépesednek!

Nagyon szépen ki volt ez a terv főzve.

Magának Andernach lovagnak is kilátása volt bizonyosan valami bitang dominiumocskára, vagy talán egy egész mezővárosra, olyanformára, mint Hódmezővásárhely, vagy Szarvas, vagy legalább is egy olyan falura, mint Békés-Csaba (akkor még falu volt tízezer lakossal).

És mindezeket a szép légvárakat, légkastélyokat, légfalvakat ellopta a «du verfluchter» Pintye Gregor.

Életében sokat rabolt ez a hirhedett haramia vezér, de még akkora zsákmánylást nem követett el, mint most. Aztán ezuttal is úgy tett, mint hajdanában, hogy mikor egy kereskedő karavánt kifosztott, az elrablott posztót kiosztotta a szegény parasztok között, rőf hiányában egyik fától a másikig mérve a sing hosszát.

Andernach lovag sorba bámult a nevető arczokon. No, ilyen nyiltnak nem képzelte ezt a társaságot, minden embernek beláthatott a szájába, úgy kaczagtak körülötte. Talán nem kaczagnának, ha megmondaná nekik, hogy a mi abban a levélborítékban volt, az a császár halálhire! De hátha épen ezért kaczagnak, mert tudják már és fel vannak rá szabadítva, hogy még se tudják? Itt a talány!

Nem előzhette-e őt meg mégis valaki? Az a bivalyos szekéren hátrahagyott hölgy csakugyan egy személy-e azzal, a ki Bécstől Domahidáig ő vele versenyt futtatott?

Egyszerre megakadt a szeme egy arczon a társaságban, melyre nem ragadt el a nevetés.

Több hölgy is volt jelen a teremben (a nádor kiséretéhez tartozó főurak nejei talán, vagy olyan hölgyek, a

kiket a nádor közbenjárásra használt föl a királypártiak s a kuruczok között?) nemzeti viseletben, vagy divat szerint öltözve. Azok között volt egy magas, karcsú alak, széles abroncs-szoknyában, bouffantsokkal, szalüppel, toronymagas frizurával, a haja fehérre beporozva, az arcza etiquetteszabály szerint kifestve, s a szokásos szépséglegyecskékkel ellátva, szemöldei és szempillái feketék (lehet, hogy chinai tustól azok), könyökig meztelen karjai a reczés keztyűn keresztül villogó alabastromfehérek, s kezének ujjai, miket a félkeztyű fedetlen hágy, azzal az előkelő finomsággal birnak, a mi ritka adomány; szép arcz, termet mindennapi jelenet, de egy szép kéz tünemény.

S ez az egy nő nem nevet Andernach lovag tréfás helyzetén. Mikor a Pintye Gregor képmása kézről-kézre jár, ő is átveszi azt azokkal a visszahajló végű, rózsaszinbe játszó ujjaival, s azt kérdi a mellette álló dámától hideg ábrázattal:

— Qu'est que cela? C'est drole!

— Pokolra szekerezzek, dörmögé Andernach lovag, ha ez a hölgy nekem a mult este paprikás csirkét nem készített. Ezek a rózsaszinű, hátrahajló ujjak! Nagyon megnéztem őket, mikor a galuskát szakgatta a főzőkanállal.

A márványarczú hölgy azonban őt figyelmére sem méltatta; úgy látszik, neki volt valami komoly oka, hogy részt ne vegyen az általános derültségben. Instans nő volt! Kiderült abból, hogy a mint a kaczajvihar egy kissé lecsillapodott, elegáns lengéssel odalebbent a nádor elé, szép kiejtésű francziasággal ajánlva még egyszer az ügyét ő magassága kegyelmébe.

A nádor kezet nyujtott a folyamodó hölgynek s igen meleg hangon biztositá őt kérelmének teljesítése felől. Számolhat a leghatározottabb pártfogására. És azután egész a terem ajtajáig kisérte őt s méltóságos asszonynak czímezte.

— Azért mégis ketten együtt törtük mi el tegnap a paprikás csirkének a sarkantyuját, gondolá Andernach lovag. Furfangos tréfa biz ez, mondá aztán a nádorhoz fordulva. Bizonyosan tudom, hogy hol tették meg rajtam ezt az elcsempészését a hozott levélnek, engedjen magasságod pár napi haladékot nekem, hogy utána járhassak s az elcserélt iratot visszakeríthessem.

A nádor egész jóakaratú komolysággal biztosítá a lovagot, hogy türelmesen fogja várni az elveszett levél előtüntetését.

Andernach lovag sietett bucsút venni. Künn a várakozó teremben megkérdezte a nádor kamarásától, hogy ki volt az a szép hölgy, a ki épen most eltávozott.

Megmondták neki a nevét és állását: «Korponay Jánosné, született Garamszeghi Ghéczy Julianna, kurucz főstrázsamester hitvese».

Most azután még jobban meg volt confundálva a lovag.

Ha ez a kurucz alvezér asszonya: akkor mit keresett volna Bécsben? S ha nem onnan jött, hogyan tudhatott volna valamit arról, hogy ő mit hoz Bécsből magával?

A legegyenesebb mód lett volna erre a kérdésre választ kapni, ha felkeresi Korponaynét és kiveszi belőle ezt a titkot. Csak épen újra kellene equipálnia magát, mert ilyen sárosan, szurtosan, mint staféta, prezentálhatja magát valaki a nádornál, de nem tehet látogatást egy elegáns úrhölgynél. Görög bolt van Szathmáron elég, a hol kész öltözeteket árulnak. (Bizonyosan Korponayné is onnan kölcsönözte a divatöltönyét.) Hanem ezalatt elszalaszt valami más sakkfigurát, ez a bivalyos szekéren utazó hölgy.

Ez okvetlenül azonos azzal a rejtélyes személylyel, a ki Bécstől elkezdve az egész úton ő előtte futott, akadályokat rakva mindenütt az ő útján keresztül. Ezzel neki találkoznia kell, mielőtt Szathmár-Németibe érkezhetnék, még az úton.

Sietett új lovat vásárolni, s a mint az nyereg alatt volt, felkapott rá s visszaügetett azon az úton, a mit nem rég megtett.

Az echós szekeret csakugyan megtalálta még az ecsedi láp szélén. A nap forrón sütött, a bivalyokat csipte a légy, belefeküdtek a pocsolyába, csak az orruk látszott ki belőle; semmi ösztökélés ki nem birta őket onnan mozdítani.

Az echós szekér künn állt a parton, a zsombikok között, a hová ezt a béresek kivontatták, a mig a bivalyoknak méltóztatik a fürdést megelégelni, s a hivatalos órát újra megtartani. Az úrhölgy ott ült az ernyő alatt, köröskörül tocsogó sömlyék volt, csak úgy ugráltak a ló lábai elől a békák mindenfelé, a mint Andernach lovag odaléptetett hozzá.

A lovag azt gondolta, hogy no most mégis csak a kezében tartja egy fonalát annak a gubancznak, a mibe beleketeveredett. Belekötött a menekülésre képtelen hölgybe.

— Legalázatosabb szolgája, asszonyom! Nem Korponayné asszonysághoz van szerencsém?

A lovag nagyon csalafinta akart lenni, azt gondolta, hogy erre a névre majd valamiképen reflectálni fog az a delnő.

Csakhogy Krisztina már akkor kijárta Juliannának az iskoláját, be volt tanítva minden eshetőségre.

A ki csak hazudni tud, az nem tud hazudni, de a ki az igazsággal tudja keverni a hazugságot, aztán hol alatta, hol mellette elsurranni, ez birja az igazi tudományt.

— Nem, kapitány úr! felelt Krisztina, a fátyolát hátravetve, hogy az arcza még őszintébb legyen. Én Blumevitz császári királyi ezredes felesége vagyok.

— Tisztelem, urasszonyom. Én pedig Andernach lovag cs. kir. kapitány vagyok, Korponay Jánosné asszonyságot keresem, a kinek igen fontos izenetet kellene átadnom.

— Hát csak keresse, kapitány úr.

A lovag nem tágított.

— Ezer bocsánat, urasszonyom! Nem asszonyságod volt az, a ki Bécstől kezdve folyvást előttem utazott, egész a Tiszáig egy karmazsinpiros hintón?

— De én voltam az.

— Ugyan örülök, hogy van szèrencsém megismerkedhetni asszonyságoddal. Nem mondhatná meg nekem, miért igyekezett engem olyan halálos sietséggel megelőzni?

— Őszintén megmondom, kapitány úr. Én azért mentem fel Bécsbe, hogy ő felségénél szerencsétlen atyámért könyörögjek, a ki fej- és vagyonvesztésre van itélve, talán nevéről ismeri kegyelmed, Fabriczius lőcsei főbiró. Kegyelmet kértem a számára. Rémületemre azt a hírt kellett meghallanom, hogy a császár hirtelen meghalt. Ekkor az a gondolatom támadt, hogy lesiessek Pálffy bánhoz, a ki a felség teljhatalmazottja, s tőle kérjem az atyám számára a kegyelmet, a kinek ezt megadni egész addig hatalma van, a míg vissza nem hívják. Ezért akartam a kapitány urat megelőzni, mert azt hittem, hogy kegyelmed hozza Pálffy bánnak a visszahivó decretumot. Sajnos, hogy mégis megelőzött kegyelmed, s ezzel szegény atyámnak az ügye veszve van.

Krisztina szemében két könycsepp ragyogott. A köny egészen igaz volt, hanem az alapjául szolgáló indok nem volt az. S Andernach lovagot megcsalták a könyek.

— Ne keseregjen, urasszonyom. Semmi sincs elvesztve a kegyelmed részéről. Mehet egész csendességgel a bivalyfogatán Szathmárig, én nem hoztam Pálffy bánnak semmiféle visszahivó decretumot. Hanem elhoztam neki a Pintye Gregor figuráját.

Krisztina arczán az az őszinte, tudatlan elbámulás látszott e név hallatára, a mi kétségtelenné tette, hogy ő sem a névről, sem annak a viselőjéről nem tud semmit. Azután pedig rögtön az eltitkolhatatlan öröm ragyogása látszott rajta, egész hévvel kérdezé: «Hát nem hozta kegyelmed a visszahivó decretumot?»

— Nem ám.

— Menjünk, emberek! menjünk! kiálta Krisztina a heverő hadnak. Sem ember, sem bivaly nem akart mozdulni.

Azzal Andernach lovag udvariasan üdvözölte a hölgyet s megfordította a lovát, a vármegye gátja felé.

Újra meg kellett tennie az utat azon az elátkozott sártöltésen keresztül.

Megint este lett, mire a domahidai csárdához elvergődött.

Ezuttal bevezette a lovát a pitvarba s odakötötte a kantárját az ajtókilincshez.

A fogadására természetesen nem jött elő senki.

A fogadósnak dolga volt oda bent, dohányt vágott a hosszú asztalon egy kettétört fringiával, s tudomást sem igen vett a belépő vendégről.

— Jó napot, korcsmáros! köszönte be a lovag.

— Ha jó, edd meg! dörmögé a bajusza közül a vendéglős.

— Megint itt vagyok ám.

— Bánja a ménkü.

— Hát nem ismer tán kend?

— Ismeri a ménkü.

— Én vagyok az a vendég, a ki tegnap itt hált!

— Vendég? Ezer vendég hál én nálam naponta, mit tudom én melyik a kesely, melyik a fakó?

— De arra csak emlékezhetnék kend, hogy én vettem kendtől tegnap egy remonda lovat ötven aranyért.

Már erre a szóra csak kinézett a korcsmáros onnan a süveg karimája alól a félszemével.

— Hát talán visszahozta az úr a lovat, hogy most meg én vegyem meg?

— Hoztam a gutát. Eladtam én azt még Szathmárban.

— A lócsiszárnak?

— Dehogy a lócsiszárnak, cserzővargának.

— No az jól járt vele, mert több volt azon a bőr, mint más lovon.

— Nem azért jöttem én vissza, hanem a kend feleségével szeretnék beszélni.

— Az én feleségemmel? Ha csak ez a kivánsága az úrnak, hát az megtörténhetik iziben. Hej Dorka te! Gyere csak be! A kapitány úr akar veled enyelegni.

Erre a hivásra csak beállít a terembe az a vén banya, a ki egészen hozzá illő párja volt a korcsmárosnak.

— Tessék vele diskurálni. Akár magukra hagyom.

— Mi a csoda ez? Hát ez a kend felesége?

— Fájdalom, hogy az! még pedig ötvenhárom esztendő óta.

— De hiszen nem ez volt a tegnapi, hanem egy szép fiatal, karcsú termetű, kökényszemű, sáfrány hajú menyecske volt, a ki itt danolt, sütött-főzött, nekem tokaji bort töltögetett.

Erre a szóra a korcsmáros azzal felelt, hogy öklébe szorította a dohányvágó félkardot s megfenyegette vele a vén asszonyt, olyan haragos pofával, a miből kiritt a félelem s mérgesen dörmögé:

— Heh! Te fertelmes gonosz csont! Már megint gonoszban törted a fejedet! No megállj! Feladlak a törvényszéknek, csak bekerüljek Szathmárba!

— De nem erről a vén banyáról beszélek én! szólt, türelmét vesztve Andernach, hisz ezzel csak annyi dolgom volt, hogy neki adtam oda a nyergemet, meg a kantáromat, hogy tisztogassa meg.

— Ahun van ni! kiálta föl erre méltatlankodva a fogadós s ledobta az asztalra a félkardot. Kegyelmed maga hát akkor a hibás! Minek az ilyen asszonynak nyerget, meg kantárt adni a kezébe? Micsoda rettenetes nagy hiba volt ez már!

Aközben forogtak a szemei, hányta magára a keresztet s dörmögött olyasmit, hogy «tüske a talpad alá!»

Andernach lovag nem értette a dolgot.

— No hát mi lesz már?

— Ni, hogy keresztbe állnak már a szemei! dörmögé a korcsmáros, s úgy reszketett, majd a hideg rázta.

Az igaz, hogy a vén asszony csunyául tudott kancsalítani, az ember soha sem tudta, hogy melyik szemével néz rá?

— Hát hallja az úr, suttogá a korcsmáros, megmondom az igazat, de adjon rá parolát, hogy nem mondja odább, egy teremtett léleknek sem.

— No, parolát adok rá.

Andernach lovag odanyujtá a kezét a vendéglősnek, az a mutató ujjával elébb egy karikát rajzolt a tenyerébe s azután belecsapott csattanósan. Ezt úgy hivják, hogy «karikás parola», ez a rajzolt kör képviseli a L. S.-t (Locus Sigilli).

— Már most hát megmondom igazán. Ez az én feleségem boszorkány, valóságos czéhbeli boszorkány, azoknak is a kapitánya. Ha ennek este, gyertyagyujtat után, kantár, meg nyereg akad a kezébe, a kinek azt a nyakába veti, a hátára dobja, abból repülő ló lesz egyszeribe, de hogyha embert, vagy kutyát, disznót nem kap, a min legörömestebb nyargal, hát akár egy üres hordót is fölkantároz, az is elrepül vele, csak azt mondja: hipp-hopp! Ott legyek, a hol akarok! Egy fütty alatt ott terem a Szent-Gellért hegyen, elhozza magával a bűbájos írt, a mivel aztán ha bekente magát, egyszerre átváltozik csodálatos szép tündérré, az ember azt hinné, hogy farsangi új menyecske. Kegyelmed is így botlott rajta keresztül, köszönje a szenteknek, hogy meg nem ütötte benne a bokáját, szép szerével megszabadult.

— Dehogy szabadultam! Inkább nagyon is rajta vesztettem. Elbolondított a danolásával, leitatott a máslással!

— Danolással? A bizony, hollókárogással! Máslással? De bizony nyiri karczossal! Nem alszik el ettől ember. Halottnak beadják, felébred tőle, olyan savanyú. Boszorkányság volt az. A csonka hegyről hozta, a hol a boszorkányok pinczéje van.

— Bánom is én, akárhonnan hozta! hanem az én tarisznyámból kilopta a levelet, a mit Bécsből hoztam. Egy drága irást, a mire nagy szükség van Szathmáron.

— Micsoda ? ! kiálta fel a korcsmáros, kétfelé törülve a bajuszát. Azt mondja az úr, hogy meglopták ? Az én házamban? Tudja meg az úr, hogy én nemes ember vagyok. Bocskay nemese! Engem ne merjen dehonestálni. Az én házamnál soha egy gombostűt el nem loptak.

(Gombostűt az igaz, hogy nem.)

— Hát a lószerszámom! kiáltá mérgesen a lovag.

— Azt sem lopták el! Minek adta az úr a boszorkány kezébe ? Dorka te, Dorka! Becsüld meg magad! Szépen kérlek. A Herkópáter nevére! Hozd vissza a lovág úrnak a készségét. Ne bolondozz!

A vén banya bebújt a kályhalyukba, ott kaparászott, csörömpölt, s aztán csak előbujt megint, az eltűnt nyerget és kantárt hozva nyalábban. Odadobta a padra.

A lovag bámulva ismert rá az elveszett holmijára. A pisztolyai is ott voltak a nyeregkápában, csak az egyikén volt a kakas felhúzva.

(Ezt bizonyosan visszaküldte Korponayné a vezető legény által, a ki a mocsári úton került előre.)

— Ez hát megkerült volna, dörmögé a lovag, már most bárcsak a levelem is előkerülne, adnék érte kemény száz tallérokat, a ki visszaadná!

— Száz tallér! A császár levele volt? kérdé a korcsmáros. (A száz tallér megint nagyot rendített a pártállásán.) Milyen volt az a levél ?

— Öt pecsét volt rajta a császári sassal, de hisz a boríték nem is veszett el, a pecsétek is mind rajta maradtak, hanem a belét vették ki s mást tettek helyébe.

— No ez már boszorkányság volt! mondá fogvaczogással a korcsmáros. Ehhez tudnak a boszorkányok. Még a gyereket is kicserélik, mikor a bábaasszony keresztelni viszi, a maguk porontyát odaváltják a selyemtakaró alá, az úrfit meg eladják a czigányoknak. Hova tetted, te

gonosz csont, a császár levelét? Add elő mindjárt! vagy négyfelé hasítlak.

(Ellenben a kályháig retirált féltében a gazda.)

— Nem láttam semmit... dörmögé a vén banya, leülve a rokka mellé s rákezdve a csepüfonást.

— Valld meg mindgyárt, hogy mit dugtál a levél helyébe? vagy cziherre teszlek, hamuvá égetlek.

— Nem tettem semmit! motyogá az anyóka, térdéig görbítve a lesunyt fejét.

— Dehogy nem! allegált a lovag. Azt az átkozott zsivány figuráját tette a helyébe, azt húzta ki a borítékból a Pálffy bán, mikor felvágta a pecsétet rajta.

— Micsoda zsiványét? kérdé meghőkölve a vendéglős.

— No hát azét a hires rablóét, a Pintye Gregorét, a mi ide volt a benyiló ajtajára szegezve.

(A benyiló ajtaja akkor épen befelé volt tárva.)

— Azt a verses képet innen az ajtóról? kérdé a gazda.

— Hát persze, hogy azt az ebszülöttét!

Most már még a süvegét is lekapta a fejéről a gazda, úgy hányta magára a keresztet.

— Szent Habakuk, ne hagyj magamra! s aztán lábhegyen settenkedve lopódzott a benyilóig, a befelé tárt ajtót kihúzta s odamutatott, babonás borzalommal. Nézze a lovag úr, hiszen most is itt van.

A biz oda volt kiszegezve most is, az a bizonyos Pintye Gregor, azokkal a szép versekkel, a miket valami falusi poéta esztergált.

A lovag bámultában leült a padra, rámeresztett szemekkel.

— Du verfluchter Kerl!

(Persze, hogy ez is azon az úton került vissza, a min a lószerszám, a lovagot megelőzve.)

Most már csakugyan szentül hitte, hogy boszorkányság van a dologban.

Már most hát köttesse be kend a lovamat az istállóba,

éjszakára mégis csak itt kell maradnom ebben a boszorkányos hajlékban. Szólítsa menyecskeleányát.

— Tercsa te! jer elő. Készits jó vacsorát.

Még az a halovány reménysége volt a lovagnak, hogy talán ettől a menyecskétől tudhat ki valamit, hogy ki volt az a tegnapi «czifra asszony», a kivel ő olyan jól mulatott volna, ha el nem aludt volna? hanem a Tercsa, ha a fejét lefürészelik, sem emlékezik másra, mint az «édes szülémre», az pedig tegnap sem volt se szebb, se fiatalabb, mint ma.

— Igy van ám az, magyarázá a gazda, tudós jártassággal, hogy ezek a gonosz boszorkányok úgy tudják magukat elváltoztatni, hogy csak az látja őket bűbájos czifra asszonynak, a kinek a szemeit megbabonázták, a többi meg mind csak ilyen toprongyos vén csoroszlyát lát maga előtt la.

Ehhez aztán a Tercsa is tódított, a mennyit csak tudott s a vacsoránál úgy jól tartották Andernach lovagot paprikás bürgével, meg boszorkány históriákkal, hogy annak a szája égett, a háta meg fázott.

A vén Dorka pedig hallgatta mindezt csendesen, s mekegtette egyformán a kecskerokkát; a fekete kandur ott dorombolt mellette a kályhapadkán.

Mikor aztán lefektették a lovagot a dunnaverembe s rácsukták a benyiló ajtaját, akkor összefogóztak mind a hárman: a gazda, meg a leánya, meg a vén Dorka, s úgy tánczolták hármasban a kalamajkát.

Andernach lovag komolyan elhihette a boszorkány históriát, mert ő jó nevelésben részesült a vorarlbergi minoriták kolostorában, de ezek itt czudar, hitetlen eretnekek, a kik nem hisznek semmit, még boszorkányokat sem.

Másnap reggelig ráért a lovag álmodni róla, hogy mit tegyen már most, merre felé fordítsa a lova fejét? Elég diplomatiai jártassága volt felfogni a fatális helyzetet, a mit a decretum elvesztésével okozott. Hazamenni Bécsbe

s megint visszatérni, kétheti idővesztesség. Azalatt Pálffy és Károlyi azt tehetik, a mit akarnak. A bivalyosszekér is megérkezett azóta, s Blumevitzné tudatta az urakkal, hogy a császár meghalt. Hivatalos tudomást azonban erről Pálffy nem kénytelen venni s az időhaladék az ő szövetségese.

Már kora hajnalban sietett nyergeltetni a lovag, azzal a szándékkal, hogy mégis visszatér Szathmárba és élőszóval mondja meg a bánnak, hogy az uralkodó egy hét óta nincs az élők között.

A mint azonban a vármegye gátjáig jutott, ott nagy népcsődület állította meg; száz meg száz szekér, tizszer annyi paraszt, egy egész ezred granicsár. A szekerek meg voltak rakva rőzsekötegekkel, nádkévékkel. Lárma, kiabálás volt elég. Lovas szerezsánok segítettek a zürzavart szaporítani.

Andernach lovag nem birt közöttük előrehaladni.

Nagy nehezen akadt egy granicsár őrnagyra, a ki tudott németül. Attól megtudta, hogy nem szabad neki a vármegye gátján keresztül menni. A bán parancsolta, hogy két nap alatt az egész gát, a milyen hosszu, járhatóvá legyen téve, mert az egész császári hadseregnek, a mi a Kraszna tulsó oldalán állt, át kell rajta jönni Nagy-Károlyba. Addig pedig senkit a gátra ráereszteni nem szabad.

Ennek az intézkedésnek az okát aztán könnyű volt Andernach lovagnak, a politikai helyzettel való ismeretsége mellett, kihüvelyezni.

A királyi teljhatalmazott, Pálffy bán és Rákóczy meghatalmazott fővezére, Károlyi Sándor, addig az alkudozások alatt, a seregeikkel együtt farkasszemet néztek egymással, ha az alkudozás félbeszakad, a verekedésre azonnal készek. Ha Pálffy most a Kraszna jobb partjára átvonul seregével, egész Nagy-Károlyig, ez azt jelenti, hogy a két meghatalmazott már megkötötte és aláirta a békét s most már csak a befejezési parádéja következik a

hosszu háborunak. A kuruczok kevély népek: nem akarják letenni a fegyvert a csatarendben álló ellenség tábora előtt. Ezért küldi át a seregét az ecsedi láp tulsó oldalára a bán.

De még egyéb oka is volt annak, a mit Andernach nem tudhatott.

Rákóczy Ferencz odakinn Lengyelországban épen olyan gyorsan értesült I. József haláláról, s ő is azonnal gyors futárt indított Károlyihoz, azzal a parancscsal, hogy a fővezér rögtön szakítsa félbe az alkudozásokat, s készüljön a had folytatására. Ha nincs király, nincs kivel egyezkedni.

A fejedelem futárja Korponay János volt.

Ápril 17-én halt meg József király.

Betegségének sulyos fordulata előtt az özvegy császárnénak és a miniszterének megküldé irásban azon végóhajtását: hogy ha ő meghal is, Magyarországot kibékítsék; a nemzettel és Rákóczyval igazságos békét kössenek, Wratisláw és Savojai Eugen csak az uralkodó végakaratát teljesíték annak halála után. A becsület az ő részükön volt. A fondorkodás a Bécsben lakó magyar főuraktól származott. Ezuttal a becsületes emberek csaltak. Szabad volt nekik: kötelességük volt.

Ápril 24-én érkezett meg Korponay Jánosné a bán főhadiszállására a király halálhirével és a visszahivó decretummal. Nem lett az elsikkasztva; eljutott oda, a hova küldve volt. Julianna átadta azt Pálffy bánnak. Abból megértheté a főúr, hogy felhatalmazása vissza lett vonva; helyette Cusani tábornok lett kinevezve a császári hadsereg vezérévé; őt magát Bécsbe hivják: a békealkudozásnak vége.

Pálffy bán zsebébe dugta a visszahivó parancsot, s rögtön futtatá a megbizottját a kurucz táborba Károlyi Sándorhoz, azzal az izenettel, hogy ő kész aláirni azt a békeokmányt, a mit együtt szerkesztettek. Károlyi jöjjön a seregével Szathmárra; ő a császári sereggel Nagy-Károlyig fog előle visszahuzódni.

Azt is tudatta Károlyival, hogy mit kapott Bécsből.

A két fővezér átlátta, hogy itt egy napot sem szabad elveszteni.

Épen ezen módon dugta el a tarsolyába Károlyi Sándor a fejedelemnek ápril 19-én Kukizovból kelt levelét, melyben Rákóczy e békekötés halogatására ösztönzi, s Husztra hivja össze az országgyűlést. Még akkor nem tudhatta a király halálát.

Ápril 27-én érkezett meg Korponay János Rákóczynak azzal a levelével, a mit már a király halálhirének vétele után irt. Nagy kerülőt kellett tennie a marmarosi hegyi utakon keresztül.

Szathmárra utasították.

Már akkor sem a császári, sem a nemzeti hadsereg nem volt ott. Egy nap alatt úgy megrakták a vármegye gátját rőzsével, náddal, hogy ágyutelep, lovasság, podgyászszekér mind átkelhetett rajta. Az ecsedi láp tulsó oldalán álltak már.

Korponay János az elhagyott főhadiszálláson, a szathmári Károlyi-palotában, csak egy csapat kurucz muskétást talált még. Régi jó ismerősök voltak, a lőcsei önkéntesek, a kik a város feladásakor vele együtt törtek keresztül az ostromzároló császári harczvonalon, utolsó hivei Rákóczy Ferencznek. A parancsnokuk az ősz Fabriczius volt.

A mint meglátták egymást, összeölelkeztek.

— Mit hoztál, fiam? kérdé Fabriczius a kurucz vitéztől.

— A fejedelem parancsát, s a király halálhirét.

— Elkéstél vele, fiam. A vezérek ma irták alá a békekötést. Nincs már fejedelem.

Korponaynak egyszerre megeredt a szeméből a köny.

Sirt, mint egy gyermek.

Azután dühöngni kezdett: «hogy történhetett ez meg?»

— Három nap alatt összeboronálták a dolgot. Éjjelnappal tanácskoztak, lélekzethez jönni sem engedtek senkit. Most már odaát vannak: holnap utoljára lövik ki az ágyúkat, puskákat, salve gyanánt az eltemetett dicsőségre.

— Ki sugalhatta ezt nekik?

— Hát ki? Az, a ki a király halálhirét Bécsből hamarább meghozta, mint te.

— Hamarább, mint én?

— Három nappal hamarább, mint te.

— Hisz én éjjel, nappal, hóban, zivatarban vágtattam; három lovat agyon hajtottam.

— De az repült!

— Akkor ördög volt, ha engem meg tudott előzni!

— Jól mondod. A feleséged volt.

Korponay a fogait csikorgatta dühében!

— Ha én egyszer még azt az asszonyt a tőrömnek a hegyével elérhetném!

A mocsár tulsó oldalán meg Andernach lovag dühöngött ellene.

— Ha én egyszer még annak az asszonynak, a ki nekem paprikás csirkét főzött, a selyem kendőjét a nyakán a markomba kaphatnám.

Szegény asszony! De nagyon készülnek ellene!

Május első napja volt, a midőn Nagy-Károlyban, a gróf Károlyi-palota termében, nyitott ajtóknál felolvasták azt a korszakalapító okmányt, melynek szathmári békeszerződés a neve. A czím a kuruczoknak tett engedmény volt, az ő főhadiszállásuk volt Szathmár-Németi, a császáriaké Nagy-Károly.

«Mi első József, Isten kegyelméből stb. stb.» kezdődik az okmány.

I. József már akkor a díszravatalon feküdt, bebalzsamozva, a lobogó viaszgyertyák vetették rá sárga világukat. De bizonyára az ő akarata volt az: hogy kizöldüljön a fű a kiontott vér helyén egész országszerte.

Azt a tizennégy napot, a mi alatt egy koronás halottnak ott kell feküdni, országai czimereivel felpompázott ravatalán, jól felhasználta a halott: kibékítette az országait. A mit elkezdett élve, bevégezte holtan.

Nagy esemény volt ez: millió és millió embernek öröme,

ugyanannyinak keserűsége, a legtöbbnek együtt keverve mind a kettő. A napok megszüntek fényesek lenni, de az éjszakák sem olyan sötétek: nincs remény, de rettegés sincs. Nincs győztes, de nincs legyőzött sem.

S hogy senki se maradjon az országban, a ki az 1711-iki május elsejét meg ne emlegesse, maga a felséges természet, a szent geodæmon is megörökítette azt a maga hozzájárulásával. A május első reggelére virradó éjszakán olyan általános fagyot eresztett az országra, hogy a Kárpátoktól a Vellebitig minden növény gyümölcse virágjában elromlott. Az idén nem lesz se buza, se bor. Siessen minden ember haza, alászántani a leforrázott vetést s tönkölyt, tatárkát, tengerit vetni, a míg lehet.

A felkelő nap előtt dértől megőszült rónák terülnek el; a zuzmarától csillogó lombok lankadtan csüngnek alá a gyümölcsfákról. Épen ilyen lankadtan csüngnek a zászlónyeleken a lobogók, a «pro libertate» aranyfakó betüivel.

Tizenháromezer kurucz vitéz áll ezredekre sorakozva a majthényi rónának egy négyszögű terén; utolsó maradványa annak a hadseregnek, mely tizenkét éven át egy darab világtörténetet csinált.

Ma irják meg az utolsó lapját ennek a történetnek s aztán porzót hintenek rá.

Nincs fegyverlerakásról szó; ez nem capitulatió, ez szabad akaratú békekötés. A tizenháromezer kurucz vitézt nem fogja körül ellenséges tábor, nincsenek ágyuütegek ellene fordítva, a király személyesítője, Pálffy bán, csupán egy escadron savojai dragonyostól, mint díszkiségérettől követve, jön ki Nagy-Károlyból a sereg elé s ott szemben jön reá egy, az ő díszkiséretét számra meghaladó fényes lovagcsapat: Károlyi Sándor vezér, a kurucz tisztekkel.

Sokszor összecsengett ezeknek a kardja amazokéival, nem fog csattogni többé.

Ezek azok a kurucz tisztek, a kik még tegnap letették a hűségi esküt, a szathmári gyűlésteremben Pálffy titkára,

Pulay János előtt; a kik eddigi rangjukban most már a királyi zászlók alatt fognak szolgálni.

Károlyi bemutatja őket névszerint Pálffy bánnak, s akkor ő maga is a szabad ég alatt, fedetlen fővel leteszi a hűségi esküt Pálffy bán kezébe.

Akkor aztán felolvassák a hadirendben álló kurucz sereg előtt a békekötés levelét.

Közbocsánatot kap minden ember, a kicsinytől a legnagyobbig. Maga Rákóczy Ferencz is visszakapja birtokait, túszul tartott gyermekeit; csak a fejedelmi czímét veszti. Visszaadják mindenkinek az elkobzott vagyonát, megerősítenek kit-kit a fejedelem által adományozottakban; az özvegyeket, árvákat üldözni nem engedik, senkit a multakért kérdőre nem vonnak.

Helyreállítják az ország szabadságát, a vallásszabadságot; az elvett templomokat visszaadják.

Összehivják az országgyűlést s a mi sérelme van a nemzetnek, ott azt mind megorvosolják.

És végtére nem kivánják a kurucz seregtől, hogy fegyverét lerakva, kard nélkül az oldalán világ csúfjára oszoljon szerteszét; mindenki megtartja az ősi kardját, a magyar viselet kiegészítő alkatrészét, csak a karabinokat rakják le: azokat sem capitulatióképen, hanem tisztességes árban, minden lőfegyverért kap a tulajdonosa hat rénes forintot; a mi árnak igen tisztességes.

Az átadás előtt ezredszámra lövik ki vezényszóra a karabinokat, végső tisztességül, mint a temetésnél, s azután lerakják szép sorban egymás mellé.

Igazi festői látvány, minőt soha a világ egy rakáson nem fog találni többé, ez a kurucz sereg. Mindenik ezrednek más az egyenruhája: zöld, piros, kék, narancsszinű dolmányok, más-más szinű nadrágokkal és csizmákkal, a mikből csak a zöld szín hiányzik (ez megbélyegző volt); a kalpagok, kucsmák, csákók és sisakok formája is annyifelé változik; a dolmány zsinórzata fehér, vagy fekete. Az ezredek nagy zászlói, a kornéták, majd biborpirosak,

majd fehérek, majd zöldek, rajtok az ország czimere, a Rákóczy czimer, vagy a Boldogságos szűz, s az aranyhimzésű szavak: pro libertate; azután minden ezrednél a századoknak külön lobogóik, a miknek csikjai azon ezredek egyenruháinak szineit képviselik: arra valók, hogy a harczi zűrzavarban a szétrobbant vitézek oda találjanak megint a saját zászlóikhoz. Ennek a szép tudománynak mind vége van most már. A tárogatók utolsó takarodót fújnak.

A vezérek eskütétele után leszállnak a zászlótartók lovaikról, s leütik a földbe a zászlónyeleket; a zászlók mögött következik a sorba lerakott karabinok rendje, olyan az, mint egy lekaszált gabonarend, középett a nagy kereszttel, a kornétával, körülrakva a tábori rézdoboktól, azok sem jelzik már többé a riadót.

A két csoport, a kurucz tisztikar s a császári lovas kiséret egybe vegyül, egy csoporttá gomolyodik, s megindul Nagy-Károly felé, s ezzel ki van adja a nagy jelszó: «mehet kiki a merre lát!»

A nemzeti hadsereg a szélrózsára van bizva. Az ezredek csapatokra bomlanak, megszünt a parancsszó, a fegyelem; nincs tiszt, nincs közlegény többé; az a kérdés, ki, mely vidékre tart? A Szathmár felé fordulóknak keserves a dolga. Az ecsedi láp gázlóin nem lehet most áthatolni, mert ott ujjnyi vastag jég fagyott a vízre, a mi a ló alatt beszakad s a lábát összemetéli, csak a vármegye útján kell végig hatolni, a hol a felturt sár göröngyei csonttá vannak fagyva. Van nagy káromkodás!

S aztán a lovas csapatok után egy másik tábor kezd hozzá a kibontakozáshoz, a szekerek tábora. Ezer meg ezer kocsi, hintó, szekér, tele menekült néppel, asszony, gyermek, öreg ember, a ki a visszavonuló kurucz sereggel együtt futott, minden mértföldnél növekedve, mint a lavina, bomladozik most már szerte-széjjel s keresi az utat, melyen hazájába visszatérhet.

A szekértömeg közt poroszkál előre, meg-megakadva, a

torlaszban az ekhós szekér is, mely a két asszonyt viszi, Juliannát és Krisztinát.

Ők még Majthényban ebédeltek meg, a gazdag mezővárosban, melyet itt a hajduvilág közepében csupa német gazdák laknak, hires gyümölcstermesztők. Innen keltek útra alkonyatfelé, mikor már a szétoszló nemzeti sereg lovasai, a kik a keleti országrész felé laktak, elvonultak az uton; addig a Majthénynál álló szekértábor nem indulhatott meg.

Akkor pedig, mihelyt szabad lett az út, ugyan indulni kellett, mert Majthény már ki volt élve.

Ötezer szekér volt egy rakáson! Egész tábor!

Annak futni kellett saját maga elől egy várossal odább. S a mint azt megszállták, megint hamar odább, az éhinség elől, míg a tenger apródonkint szét nem oszlik apró folyamaiba.

Korponayné ugyan jól ellátta magát élelmi szerekkel, az ismeretes közmondás szerint: «télen kenyeredet, nyáron meg ruhádat el ne hagyd», mert a vendégszeretet egy egész tábor megérkezésekor még Magyarországon sem gyakorolható.

Eddig a két asszony nem sokat gondolt éhséggel, szomjusággal. Bámulatos az, hogy ebben a tekintetben menynyit képesek az asszonyok kiállni. Azután a gond, az aggodalom nagyon jó asztalnok és pohárnok, úgy jól tudja tartani az embert, hogy nincs olyan vendéglős. Hanem most már ennek a gyomorterhelőnek mind vége van. El lett érve a czél, megkapták, a miért fáradtak, van nagy öröm s az öröm étvágyat csinál.

Hát hiszen erről gondoskodva van; hanem fenmaradt egy másik baj: a takarmány kérdés. Az utazóknak lovaik is vannak. Szénának, zabnak, s egyéb abrakfélének hire sincsen. Azon is segített a véletlen. Itt a sok elfagyott őszi vetés. A szép tábla rozsvetések most már nem valók egyébre, mint lekaszálni, fölétetni. Az egész út mentében aratnak, kaszálnak, mint derék nyárban. Szomoru aratás: nem köt kévét senki!

Az út mellett, Majthényon túl, egy nagy rozstábla szélében kaszál egy pőrére vetkőzött nagy szál férfi. Kettő vagy három a tábla tulsó oldalán heverész a levágott rend végében, mint a ki napi munkáját végezte már; ez az egy még vágja erősen az embervállig érő vetést. Mögöttük egy egész tarló látszik már, a melyiket a ledöntött gabona hosszú sorban takar.

S a hol a levágott rozs megszünik, kezdődik egy másik tarló. Egy nagy négyszögű parlag mezőt végtől-végig betakarnak az egymás mellé rakott karabélyok, a miket a kurucz sereg ottan hagyott. Miként egy lekaszált tarló! A hajdani dicsőség tarlója. Ez is a mult éjszaka fagyott le. A sorba lerakott fegyversor mintha csak a folytatását mimelné a kárbament rozs kaszált rendének. Hát azok a póznák ott a közepén minden sornak micsodák? azokkal a fecskefarkkal végződő rongyokkal? Madárijesztők! Valamikor zászlók voltak, a mik repültek a szélben, mikor diadalra robogtak, körülöttük a felrugott dobok, üres edények!

Ez az a hires majthényi síkság, a min azóta olyan nagyot nőttek a fák. A tizennyolczadik évtized járja már, hogy ott terül e földdarab körül árkolva, egy darab senki földje. Senki sem nevezi magáénak, ingyen sem kell, nincs gazdája. Fák, bokrok, összevissza nőnek a területén sűrű bozóttá, soha azokat emberkéz nem irtja, nem hordanak belőle tüzelőnek valót: még egy ostornyelet sem vágnak a gesztjéből. Minden vadnak biztos menedéke, oda vadász nem megy: ez a majthényi puszta, a hol a nemzeti sereg a fegyvereit a földre lerakta.

A nap le volt már alkonyodva, de az ég csupa arany volt még; az alkonyfényben a két tarló között állt mereven az a férfi, az a nagy szál ember, s a kaszáját fente. Háttal állt a nyugati égnek, arcza és alakja feketének tünt fel, mintha vasból volna.

Korponayné megállíttatá a szekerét, s a kocsisának azt mondá, hogy jó lenne ezt az embert megszólitani: talán

adna jó pénzért abból a most lekaszált rozsból a kiéhült lovak számára egy jó kötélre valót.

— Hej atyafi! kiálta a kocsis onnan az ülésből.

A kaszás ember rá sem ügyelt, mintha nem hallotta volna. «Tán nem tud magyarul? sváb lesz az istenadta.»

Ekkor Julianna maga hajolt ki a kocsiernyő alól s odakiáltott a kaszásra, csengő, hizelgő hangjával.

— Ugyan édes jó barátom, nem lenne szives ide fáradni egy szóra?

A megszólított férfi erre vállára vetette a kaszáját, s átugorva az út melletti árkon, odasietett a szekérhez s ott megállt és a szeme közé nézett a szép asszonynak.

Az a rémülettől eldermedve veté magát a kocsi hátsó ülésébe vissza, a hol barátnéja, a másik instansnő aludt csendesdeden. Ennek a kaszás embernek az arcza olyan ismerős volt! Mintha Fabriczius volna, a lőcsei biró.

Hogy néz rá mereven!

Vagy tán csak álom ez? Hallucinatio. Érzékek káprázata.

Úgy tetszik, mintha beszélne. Mintha azt mondaná, kaszájával arra a nagy négyszögű pusztára mutatva, a sorba rakott fegyverekkel, a rongyos zászlókkal:

«Hát hogy tetszik az aratás? A te vetésed ez! Nézd csak! Ez a te dominiumod! A míg a világ világ lesz: el nem veszited ezt. A mi rajta terem, száz meg száz éveken át, örökké, mindig a tied lesz. Nézd, milyen nagy uraságod van.»

Julianna reszketve húzta magát a kocsi mélyébe, arczát eltakarva e félelmes tekintet elől; de hallania kellett, a mit ez ember mondott, akárhogy elburkolta előle a fejét. Az az ember őt megátkozta.

— Verjen meg az Isten a magad kezével! Ott bűnhödjél meg, a hová legjobban sietsz. Mikor olyan magasra hágtál, a mennyire vágytál, onnan legyen meg a lebukásod. Az öljön meg, a kit legjobban szeretsz. Azért halj meg, a kit elárultál.

Julianna menteni akarta magát; de nem jött a szó a nyelvére, barátnéját hitta védelmére, mutassa fel az atyjának a megszerzett amnestialevelet; hisz ő érte is fáradtak, neki is megszerezték a bocsánatot, visszakapja a vagyonát, nem ütik le a fejét, mint leütötték a kézsmárki biróét! De Krisztinát nem tudta fölébreszteni, az olyan mélyen aludt.

Az átokmondás után nagyot kaczagott a kaszás férfi, s az a kaczaj még rettenetesebb volt a mondott szavaknál is. Julianna nagyott sikoltott s a mellette ülő Krisztinára vetette magát.

— No, mi baj kedveském? kérdezé ez fölébredve.

— Nem láttad őt? kérdé Julianna.

— Kit?

— Azt az embert, a ki ide jött a szekerünkhöz. Az apád volt az, Fabriczius!

— Nem, kedvesem, én szundikáltam.

Julianna félve húzta széjjel a kocsiernyő bőrkárpitját, kikémlelve a nyiláson: előtte terült el a majthényi róna, a hosszú rakott rendek, a karabélysorok, a letüzött zászlókkal, odább meg más dült rendek, a learatott fagyverte rozs. Az árokparton állt egy magas szál férfi, fedetlen fővel s egykedvűen köszörülte a fenőkővel a kaszáját.

Julianna egész testében reszketett, talán az esteli hideg harmat miatt?

XXXI. FEJEZET.

VISZONTLÁTÁS ÉS JUTALOM.

Rakamaznál meglepetés várt az utazó hölgyekre. Ott találták Blumevitz ezredest; a ki három hét óta lót-fut a felesége után előre-hátra az országban, mint a veszett csikó, míg végre rátalál a karmazsinpiros hintóra a tiszaparti vendéglőnél s ott megragad, várva, míg annak az utazói megint visszakerülnek a hintajukhoz.

Nem is hagyták azt ott.

Hanem a lovag dühös volt Korponaynéra.

— Én nem úgy értettem azt, mikor kegyelmedre biztam a kis feleségemet, hogy már most hurczolja magával ungon-berken keresztül, pusztákon, mocsárokon át, lóhalálában; hogy én majd futó-bolonddá lettem az utána való szaladgálásban.

Korponayné nyugodtan válaszolt neki; de némi keserüséggel.

— Pedig bizony higyje el kegyelmed, hogy hálával tartozik nekem azért, hogy a feleségét magammal hurczoltam.

Krisztina is iparkodott a férjét megengesztelni.

— Az atyám megkegyelmeztetése miatt jártunk. Lásd, itt van az amnestialevele nálam. Ezért fáradtunk.

— Ejh, szólt boszusan Blumevitz, mit nekem a te bolond apádnak az amnestia-levele? Azért, ha megkapják valahol, ha száz amnestialevél van is a számára nálad, leütik a fejét.

Erre a szóra sirva fakadt az asszonyka.

Julianna neheztelve szólalt fel.

— No ez ugyan szép gavallérság kegyelmedtől, az első viszontlátásnál azon kezdeni, hogy megrikatja a feleségét. Már elfelejtette kegyelmed, hogy mit tett ez a kicsi gyönge portéka a kegyelmedhez való szeretetből, mikor éjszaka a földalatti úton kiment a berekbe, hogy felkeresse.

— No hisz az az emlékezet meg épen nem tesz hajlandóbbá az öreg iránt. Elfeledjem talán a Ketterhäuschent? Nem akarta-e lenyakaztatni a saját leányát? S most ez a megkínzott, halálra üldözött, meggyalázott teremtés még maga töri magát Pontiustól Pilátusig, hogy egy ilyen eszeveszett bolondnak a fejét megmentse.

— Ismerje meg kegyelmed e maga kincsét; a ki még akkor sem tagadja meg a szeretetet, a mikor azt gyülölettel viszonozzák.

— Én pedig nem akarom, hogy a feleségem mást is

szeressen, mint engemet; még az apját sem. Én nem akarom őt tovább a kegyelmed iskolájába járatni.

— Kegyelmed keresi az összeveszést velem? Kérdé Julianna harczias tekintettel.

Erre aztán Blumevitz elnevette magát, s kezét nyujtva, mondá Juliannának.

— Dehogy keresem, szép asszony; hiszen mi régóta jó czimborák vagyunk; egyik kéz a másikat mossa. Lehet még egymásra szükségünk. Hanem a feleségemet nem kölcsönzöm ki kegyelmednek többé használatra. Ezt az egyet bocsássa meg. Ismerjük mi egymást! No nevesse el magát kérem, ne húzza úgy össze a szemöldökét! Emlékezzék csak vissza arra a bizonyos légyottra közöttünk. Ezt tudom, hogy nem mondta el a feleségemnek.

Julianna kénytelen volt elnevetni magát. A mire aztán Krisztina megdöbbenő gyanakodással bámult rá nagyot.

— Az szép kis téte-a-téte volt! folytatá Blumevitz. Igazán tüzes találkozás! Az istenasszonyok legszebbike azon kezdé, hogy egy kétcsövű pisztolyt irányzott a homlokom közepének.

Krisztina ijedten takará be a tenyerével a férje homlokát, s zila tekintettel nézett a kedves barátnéjára.

— Aztán úgy enyelegtünk tovább; ő a pisztoly ravaszán tartva azt a szép rózsaszínű ujjacskáját, én meg a pisztoly csöveibe kacsintgatva.

— De hát mi volt az? kérdé Krisztina, a ki nem tudta, hogy tréfára kell-e ezt venni vagy komolyan?

— Hát azt mi tudjuk ketten, szólt Blumevitz, mialatt Julianna, mint aféle rajtakapott asszony, vonogatta a vállát, — s ha erre visszaemlékezik kegyelmed, szép tündérnő, akkor egy levelkét hagyott az asztalon.

— Kérem, uram!

— Hiszen nem mondom el a feleségem előtt, hogy mi volt a levélben. Hadd higyje, hogy billet doux volt az, s legyen kegyelmedre ezentul féltékeny. Hanem azt el kell mondanom, hogy ennek a levélnek kegyelmedre nézve

igen messzeható következése lett. A kegyelmed kivánsága belejött a lőcsei capitulátiós levélbe.

— Ah!

— Igen bizony. Itt van nálam az eredeti conceptusa annak az irásnak, a hogy azt azzal a másik úrral együtt elkészítettük, minden törlésekkel és igazításokkal együtt. Erre most már senkinek sincs szüksége; de kegyelmednek még lehet.

— Nekem?

— Az ám. Kegyelmednek. Mert nem lehet ám nekem azzal a szóval port hinteni a szemembe, hogy kegyelmed azt a mostani nagy lófuttatást a feleségem társaságában azért követte el, hogy pályadíjul a vén Fabriczius buksi fejét megtartsa a nyakához nőve; hanem inkább az én asszonyom segített kegyelmednek, ki tudja, hogyan? mi módon? a kegyelmed dolgát nyélbe sütni; a minek az alapja az a bizonyos lőcsei capitulátió.

— No, és ha úgy van? Valami vétket követtem el benne?

— Korántsem. Az egyik asszony az apját, a másik a fiát akarta megmenteni. Azért szöktek meg az uraiktól. No én már visszakaptam a magamét, a multakért amnesztiát adhatok. Kegyelmednek pedig, asszonyom, átadhatom ezt az eredeti egyezséget a lőcsei capitulatióról, a minek a marginalis punctatiói kegyelmedre nézve olyan fontosak, hanem egy föltétel alatt.

— Mi az?

— Hogy tőlem a feleségemet soha el nem fogja szöktetni többé.

Julianna nevetve nyujtott kezet Blumevitznek, ki az összehajtott nevezetes irást átadta neki.

De Krisztina duzzogott érte.

— Látod, te rossz ember vagy. Elszakítasz bennünket, mikor mi úgy szerettük egymást, mintha egy test, egy lélek volnánk.

— De én csak egyiteket akarlak szeretni. Vagy téged, vagy a másikat. Válaszsz!

— Eredj! Bohó vagy. Van ő neki, a kit szeressen.

Erre impertinensül elkaczagta magát Blumevitz. A sértő kaczajra eleinte haragvörösre gyult Julianna arcza; hanem aztán csak ő rá is elragadt a nevetés. — Hát hadd legyen! «Kinek van; annak van!»

Ezzel aztán helyreállt a régi bizalmasság. Egy alföldi vendéglő extraszobájában összeszorulva, egész kedélyesen cseveghetett a három tagból álló társaság mindenféle ügyeiről s a világ folyásáról. Senki sem itélte meg érte; senki sem tudott a kilétükről.

— Hát már most a sok közül melyiket keresi fel legelébb, szép asszonyom? kérdezé Blumevitz, lakoma után boros kedvében.

— Még nem tudom, felelt az mosolyogva.

— Korponay János uramat, úgy hiszem, alig-alig . . .

— Az csak ő tőle függ.

— Maradhat legutoljára, a míg eszéhez tér. Ha addig le nem vágják. Milyen jól illenék kegyelmednek az özvegyi ruha.

— Rossz órában legyen mondva.

— Egyiket a többi közül már utolérte ez a gyász. Andrássy István generális uram már özvegy ember lett.

— Ugyan? suttogá Julianna; egyszerre átmelegült tekintettel; úgy nézett a két karikára felnyitott szemével, mintha két telehold volna.

— A bizony, meghalt ő kegyelmének a felesége. Isten nyugosztalja!

— Mikor?

— Éppen azon a napon, a melyen a generális haza akart menni Krasznahorkára. Engem hagyott hátra a szomszéd faluban a seregénél s egyedül indult el a hintájával, minden kiséret nélkül. Aztán nagy hirtelen megint visszakerült. Nekem nem mondta meg miért? Az öcscséről beszélt valamit, a ki félbolond, a dervisgenerálisról, s aztán elszaladt egyenesen Lőcsére. Ott talán látta is kegyelmed? Csak később tudtam meg, hogy a derék jó

Andrássy Istvánné meghalt épen annak a napnak reggelén.

Juliannának egész tenger zúgott végig az agyán.

Tengernél is nagyobb az a mérhetetlen talány, hogy lehessen egy férfi, olyan nagy lélekkel, mint Andrássy István, a ki azon a napon, a melyen a felesége meghal, a háza ajtajából egyszerre visszafordul s egyenesen visszasiet ahhoz az asszonyhoz, a ki még «él!»

Ez több a varázslatnál! Ez az istennők hatalma az emberi szivek fölött. Büszkeség töltötte el egész lelkét; mint a ki csak most tudja meg, hogy milyen hatalomnak ura?

S aztán ezt a dæmonoktól eredt lángot hogy nem érezte ő meg a lobogásáról! Hogy felejtette őt ottan egy egész felgyujtott pokol közepette a poprádi vendéglőben; még csak meg sem állva a kedvéért, hogy megmondja neki, mi sietteti e kétségbeesett útra.

Az ijedelem, az önzés olyan fagyasztó erővel bir-e?

Még csak egy pár sorban, egy futó levélben sem értesítette róla, hogy mi oka volt őt ily hirtelen elhagyni?

A sebes szivdobogás vádolta belül.

Hátha kialudt már ez a láng, s csak a hamuja maradt meg?

— Hol van most a tábornok? kérdezé közönyt szinlelve.

— Én bizony nem tudom. Mert én, a mint Kassa kapitulált s a mi hadtestünk a Szepességre visszavonatott, siettem fel Lőcsére, a feleségemhez. Ott hallottam meg, hogy kegyelmed elvitte magával az asszonyomat Bécsbe; azóta mind a nyomukat kergetem. A míg Lőcsén voltam, Bellevilletől hallám, hogy a generális a poprádi erdőkben medvére vadászik. No ha őt nem, hát Bellevillet mindenesetre ott fogja találni kegyelmed.

Julianna boszusan csettentett a nyelvével.

— Van is nekem Bellevillere gondom!

— Ez nagy megnyugtatás a lőcsei puskaporos tornyokra nézve! példálózék az ezredes.

Krisztina nem tudta, hogy mi nevetni való van ezen?

— Ha pedig egy várossal odább megy kegyelmed, szép asszonyom, teszem föl Kézsmárkra, ott megint megtalálhatja kegyelmed egy másik imádóját: a jó Czelder Orbánt. Hanem akkor jó lesz sietni, mert az alatt meglehet, hogy hűtelen lesz kegyelmedhez.

— Hogyan? Talán házasodik?

— Olyanforma történik vele.

(Czelder Orbán tudniillik halálra volt itélve, fejét készültek venni; ez volt az az «olyanforma».)

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Csakhogy már Eperjesen megtudá, hogy a tábornok nincs többé a Szepességen, hazament Krasznahorkára.

A donatiós levelének a kihirdetését pedig csak úgy eszközölheté, ha előbb a magyar kanczellária meghagyását elhozza magával; a nélkül az alispán a jószágba igtatást nem eszközölheti.

Juliannának tehát most a legsürgősebb dolga az lett volna, hogy a legegyenesebb úton siessen Eperjesről Bécsbe. Azonban ehhez már most az egész asszonyi fegyverzetére volt szüksége: a Lőcsén hátrahagyott drágaságaira, fényes öltözeteire, a mikre az úton semmi szüksége nem volt; de annál több lesz Bécsben, a hol ez alkalommal nem az esedezők gyászköntösében, hanem a kegyosztásért hálálkodók rangbeli pompájában illik megjelennie.

Lőcsén, a Thurzó-házbeli szállásán már nem találta Löffelholtznét. Doctor Cornidestől megtudta, hogy a tábornokné Kézsmárkra költözött át, a hol a férje főparancsnok a szepességi császári hadtestnél. Blumevitz felment Marmarosba, a hol még az utolsó kurucz vár ellenállt, annak az ostromában résztvenni (csak szinleges ostrom volt az már), a feleségét is oda vitte magával.

Hogy a békekötés a császáriak és a magyarok között már alá van irva, s hogy annak a szövege mit tartalmaz,

még ezen a vidéken nem tudta senki. A Majthény alól hazaballagó csapatok csak annyit mondtak el, hogy lerakta a sereg a puskát meg a zászlót; de hogy ezt valami rendes szerződés előzte volna meg, ezt minden hazatérő vitéz tagadta. Árulás volt az! Hogy ismerné el a közkatona, hogy ő kapitulált! Elárulták a tisztjei!

Lőcsén pedig még mindig Belleville volt a térparancsnok.

A beszédes doctor Cornides azt is elmondá Korponaynénak, hogy a szegény Czelder Orbán ugyancsak megjárta. Mivelhogy fegyverrel a kezében fogatott el, s mert korábban a császári hadseregnél szolgált, mint szökevényt a haditörvényszék elé állították s halálra itélték. Hogy még le nem vágták a fejét, csak annak köszönheti, hogy a két generális, Löffelholtz és Heister, összeveszett az illetékesség fölött; az egyik Kassán, a másik Kézsmárkon akarja kivégeztetni.

Ez a hír megzavarta Julianna útitervét.

Szegény Czelder Orbán! Ez is egyike volt a hét planétának. Eszébe jutott, hogy mennyit mulatott furcsaságain ennek az ő leghivebb imádójának! Annak a veszedelme fölött elfelejtette a saját ügyének a sürgősségét. Hiszen ő megmentheti ennek az embernek az életét! Könnyelmű asszony volt. Akármelyik imádóját ott tudta felejteni a szerelmi találkán, ha más tréfája akadt; hanem ha egy közülök halálos veszedelembe került, azt nem tudta elhagyni.

Nem sokat gondolkozott rajta, hogy mit tegyen. A bécsi útja előtt átrándult Kézsmárkra Löffelholtzékhoz.

Löffelholtz tábornok, egy régi német nemesi család ivadéka, a ki különben is sógorságban volt a magyarokkal, Absolon Dávidnak, Zrinyi Ilona titkárjának a leányát birva feleségül, a többi császári vezérek között a legösszeférhetőbb kedélyű katona volt, a ki a pallost nem örömest használta hátrakötött kezű emberek ellenében. Korponaynénak egyébiránt nemcsak a lőcsei furfangért, mely Löffel-

holtznak a generalmajori állást szerezte meg, hanem azért is jóakarója volt, mert a feleségének leánykori barátnéját ismerte benne.

Korponayné előmutatta a tábornoknak a szathmári békekötés másolatát, a mit ő Pálffytól kapott meg. Löffelholtz ebből értesült először a megkötött békességről.

Julianna figyelmezteté a tábornokot a békeszövetségnek arra a pontjára, mely teljes bocsánatot biztosít minden fogságban levő kurucz tisztnek, s az amnestiát kiterjeszti a császári seregből átpártolt tisztekre is.

— Remélem, hogy kegyelmességed rögtön intézkedni fog, hogy a fogoly Czelder Orbánt azonnal szabadon bocsássák! sietett azonnal az inditványát megtenni a szép asszony.

A tábornok csóválta a fejét.

— Madame csak úgy frühstökre kéri tőlem mindjárt a gavallérja fejét.

— Inkább azt kérem, hogy hagyja meg neki! Nem vagyok én Heródiás.

— Ugyan mit kap ezen a csuf madárijesztőn?

— Hát azt én tudom.

— Furcsa gusztus! — Egyébiránt én nem tartoznám tudomásul venni ezt a békeszerződést, a mit kegyed közölt velem, mert nekem hivatalosan még meg nem küldetett, s ha akarnám, azonnal kivitethetném Czelder uramat a piaczra a vesztőkő elé, s úgy tehetnék vele, mint Krayval tett Heister, hogy leüttette a fejét, mikor már jött a staféta a megkegyelmezéssel.

— De azt a tábornok úr nem fogja tenni, mert kegyelmességed először is nem Heister, azonkivül pedig sokkal lovagiasabb ember, mint hogy énnekem szomoruságot akarjon okozni.

— Tehát igazán örömet csinálok vele a madamenak, ha a kuruczvezért futni hagyom?

— Nekem örömet, a Heisternek boszuságot, s ez dupla ár.

— Maradjunk csak az első rubrikánál. A madame kedvéért tudomásul veszem a szathmári békeszerződést, s azonnal szabadon bocsátok minden kurucz foglyot, a ki az én kezem alatt van, köztük Czelder Orbánt is.

— Örök hálára fog vele lekötelezni tábornok úr. Kegyelmességed tudja azt jól, hogy ennek az embernek a vére az én lelkemet terhelné.

— No e miatt ne legyenek lelkiismeret-furdalásai, madame. Ez az ember előbb-utóbb el fog szaladni a fejétől. Ha ma nem, holnapután. Nem az az ember, a kit érdemes megajándékozni a saját fejével. Nem fog nyugodni, a míg azt viseli. Ezúttal hadd köszönje a megmaradását kegyelmednek. Hanem egy dologra kérem a szép asszonyt. Ne találkozzék a kurucz ezredessel a kiszabadulása után. Én ugyan elhiszem, hogy kegyed ideálját találja ebben a telegrafkelephez hasonlatos lovagban, de azért mégis türtőztesse az indulatát s ne tartson vele semmiféle találkozót.

— Azt se tudassam vele, hogy én szabadítottam meg?

— De éppen senkivel se tudassa ön azt. Nem lenne hasznára. Kegyelmednek nagy pozicziója van az érdemek könyvében feljegyezve, arról legyen bizonyos, de ha kegyelmed apródonkint kiszedegeti a kegyelmet, majd egyszer azt veszi észre, hogy nagyon kevés marad benn a kapitálisból. Ha ennek és annak kéreget kegyed az udvarnál hol egyet, hol mást, elkoptatja vele a szükséges jó indulatot odafenn. Azért még egyszer figyelmeztetem rá, hogy elhallgassa mindenki előtt, miként eszközölte ki a kurucz vezér kiszabadulását. Arra is gondoljon, hogy ez a tüzesfejű ember minden bizonynyal bele fogja magát ártani valami galibába a mint kiszabadul, s akkor az azután történtekért nagyon rosszul fizetnének meg a barátságos kiszabadítónak.

Hanem azért Julianna e bölcs tanács daczára sem állhatta meg, hogy legalább akkor, a midőn a foglyokat

a börtönből kibocsátják, a hintajával oda ne hajtasson a börtön közelébe.

Sokkal inkább asszony volt, semhogy megállhatta volna, hogy mikor azt mondják neki valamire, hogy «ebből ne egyél, mert megárt!» hát azt meg ne kóstolja.

Neki látnia kellett azt, hogy az ő pártfogoltja miként lép ki a börtönajtón.

Ez magában nem lett volna baj, hanem az is meglátta őtet.

S aztán őt meglátni és minden haragot, gyanút, keserűséget, megkínoztatást, hűtlenséget, árulást elfelejteni, az egy dolog volt.

A kuruczvezér megint csak az imádott napját látta maga előtt, a kinek üstökös csillagává szegődött. Az üstökösnek nagy elliptikus útja van, mégis visszatér a maga napjához. No a lőcsei kapu küszöbétől a késmárki vesztőhely grádicsáig való pálya szintén elég nagy ellipsisnek nevezhető.

Czelder Orbán, a mint a hintajából kikandikáló szép asszonyt megismerte, felkapta a süvegét a fejéről magasra a másik kezével meg a tarkójához kapott, léczalakjával valósággal azt a figurát képezve, mint mikor a régi módi távirókelep azt jelzi: «fegyverbe az őrség!» s odakiáltott az imádott szép hölgynek:

«Mire megujul a hold: a nap is meg fog ujulni!»

Ez pedig olyan szó, mint az a csodálatos mustármag, a miről a biblia azt bizonyítja, hogy pálmafa nő fel belőle.

Julianna hátravetette magát a hintajába, valami eszes állat (a mi nem lakik az emberben, csak úgy körüle kóvályog) azt sugdosta neki, hogy nagy hiba volt ezt az ő kedves barátját nem engedi szétvágatni.

Azzal aztán sietett a maga dolga után, fel Bécsbe.

Ezt Löffelholtz tanácsolta neki, a ki megértve a váratlan fordulatot, előre látta, ami arra következni fog. Ő jól be volt avatva az udvarnál folyó cselszövényekbe. József

király halálával egészen más kezekbe kerül az ország ügyeinek vezetése. S az irott papiros nem sokat ér, ha azt az, a kinek a kezébe kellene venni, a talpa alá teszi.

Azzal a nehány nappal, a mit Czelder Orbán kiszabadításával töltött el Julianna, elszalasztotta az időt, a míg hatalmas két pártfogóját, savoyai Eugen herczeget és Wratisláw cseh kanczellárt Bécsben feltalálhatá vala.

A bécsi kormány, a magyar szabadságharcz megszüntével nem szorult többé a hős hadvezér kardjára: itthon pedig egy ilyen magas piedestálon élő szobor nagyon alkalmatlan. Elküldték Angliába, a britt kormányférfiakkal értekezni. Mutassa meg, hogy hát a szájával milyen hős tud lenni? Wratisláwot pedig felruházták teljhatalommal, s elküldték Csehországba.

Bécsben a magyar főuraké maradt a tér.

Semmi sem volt természetesebb, mint hogy a nagy nemzeti háború bevégeztével azok a magyar főurak kerüljenek az ország kormányára, a kik az egész hosszu háború alatt folyvást hűségesen a trón körül csoportosultak. Hanem még a főhivatalok magas székeivel nem volt rajtuk segítve. Őket a hadjárat alatt a kuruczok kizavarták birtokaikból, kastélyaikat felprédálták, istállóikat kiürítették, jobbágyaikat katonákká tették; jövedelmeik nagy része oda veszett, nevöket a proscriptionális táblákra irták fel, s gyalázattal tetézték. A boszu szomjas és éhes. A németekkel csak kibékültek a magyarok, de nem a magyarokkal, a bécsi magyarokkal.

Julianna a Vág völgyén végig utazva, minden ismerős kastélyban, a hová pihenőre beszállt, csupa aggodalmas arczokkal találkozott, a suttogásokból kiveheté, hogy rossz hirek szállongnak, a háborúból visszatért urakat kastélyaikból éjszaka elhurczolják, hasztalan hivatkoznak az általános amnesztiára, viszik őket Pozsonyba, az itélőmesterek elé állítják, s úgy elzárják, hogy a hozzátartozóik nem is beszélhetnek velük. A mi foglyokat Löffelholtz, a német generális, szabadon bocsátott, azokat

otthon házaiknál fogdostatja össze Illésházy, a magyar főkanczellár.

Ezek a rémhirek előéreztették Korponaynéval, hogy mi vár ő rá, ha a bécsi főurak gräcziájára talál szorulni.

Rossz sejtelme növekedett, a mikor Bécsbe érve megtudta, hogy sem savoyai Jenő, sem Wratislaw nincsenek a rezidencziában, a magyarországi ügyekkel mindenkit a magyar kanczellárhoz utasítanak, Illésházy Miklóshoz.

Hogyne ismerte volna Korponayné Illésházy Miklóst? Ők egy tekintetben riválisok voltak. Ugyan két ellenkező pályán, de hasonló sikerrel futának.

A hogy a szép Korponaynéról hirlelé a fáma, hogy minden férfit, a kivel összetalálkozik, menten rabszolgájává tesz, s nincs előtte sem magas, sem alacsony, herczeget, diákot egyformán meghódít, éppen ilyen szép hire volt Illésházy Miklósnak az asszonyi szivek ellen folytatott hadjáratában. Ő róla is az a hir járt, hogy minden virágot leszakaszt, akár pálmafán nyilott az, akár tüskebokor alatt.

És így némileg versenytársak voltak. Úgy lehettek, mint két hires birkózó, a kik közül az egyik Európában, a másik Amerikában nem talál ellenfélre, a kit le ne gyűrjön, s végre vágyat kap egymással szembekerülni, s koczkára tenni győzhetetlen hirét.

Illésházy Miklósnak még a rámában levő arczképe is tanuskodik róla, hogy korának egyik legszebb férfia volt. Délczeg, daliás termet, athléta vállakkal, azon egy igazi Jupiter fő, csakhogy szakáll és bajusz nélkül, s fehér bodros parókával, szép metszésü szája, öntetszésselteljes szegleteivel, hódító szemöldökei, varázsló sötét szemei, kevély nagy boltozatos homloka még így festve is elárulják azt a nagy büverőt, a mi ezt, a hajdani köznemesből grófi rangra, s az ország legmagasabb méltóságára emelkedett férfit, egykor ellenállhatatlanná tette.

Hanem ha a másik dalia, Andrássy István mellé állítják a képet, ott minden előnye kárba vesz. Illésházy szép-

sége kihivó, mesterséggel ápolt, cziczomázott; Andrássyé természettől eredt, egyszerű, keresetlen: azért leigézőbb; Andrássy arczát az ábrándos rajongás, Illésházyét a követelő önzés jellemzi. És aztán Andrássy a valódi magyar nemzeti typus képviselője, míg Illésházy idegen; amannak az öltözete a kaczagányos kurúcz jelmez, ezé az udvaronczszabásu divat-viselet, a min csak a paszománt nemzeti. Andrássy Istvánban még a harczi dulakodás után is, ha portól be van lepve, még a tivornya közepett is, ha bortól el van ázva, meg lehet találni az igazi nemest, a kit a szive jóságánál a gyermek is megfoghat, míg Illésházy Miklósban ott van az udvari ünnepélyek ragyogása közepett is az erőszakoskodó, dölyfös kastélyos úr.

Korponaynénak előre be kellett jelentetnie magát a hatalmas kanczellárnál a kért kihallgatásra. Köszönettel tartozott érte, hogy nagyon meg nem várakoztatták.

Ellátta magát nemcsak a szépséget emelő piperével, hanem az igazaihoz tartozó mindennemű okiratokkal is.

Illésházy kanczellári palotája előtt egész sora állt a hintóknak és gyalogszekereknek, mikor Julianna megérkezett a kihallgatásra. Sokan megelőzték.

Mindamellett az elsők között volt, a kik a várakozási teremből a kihallgatásra bebocsáttattak.

A magyar kanczellár kihallgatási terme ugyanazon gobelin szőnyegekkel volt feldiszítve, a mik mostanság a magyar delegáczió gyüléstermét ékesítik: mythologiai képcsoportok, Venus és a gráczиák, Ariadne és a bacchansnők, fürdő nymphák a szerelmeskedő istennőkkel, csak hogy akkor még elevenebb szineik voltak, a butorzat luxuosus és luxuriosus, a mely két szót gyakran összetévesztik; nehéz granátszin selyemdamaszt függönyök az ablakokon, a mik a szobát félhomályban tartják, hasonlószinű kárpitok takarnak egy mélyebb alkovent, felbuggyant redői alól kitündöklő aranyozott fehér butorzatával; az oldaltálló velenczei tükörből egészen a fenekéig látni a vakszobának, a falon levő Danae képpel, a

rokoko iróasztalon a hátrafelé néző Vénusz márványszobra, az iróeszköz zománczozott bronzremekmű, miniatur remek festésekkel, benne kékre, rózsaszínre festett tollak, a padlót vastag, puha szőnyeg fedi, a butorzatról lefüggő csillár üvegprizmái, az ablakon át belopózó napsugártól szivárványszínű bolygó tüzeket vetnek szerteszét a szoba félhomályába, a mik előre-hátra tánczolnak, szineiket váltva. És az egész szobát eltölti valami keleti füstölőnek mámorító éd-illata. Ez nem egy államférfinak, hanem egy élni tudó gyönyörvadásznak a szobája.

Ide lépett be Julianna, két duplaajtón keresztül, a mik közül a külsőt alabárdos testőrök strázsálják.

Rajta és a kanczelláron kívül még két élő személy volt a szobában. Nem éppen emberi lények, de azokhoz legközelebb állók, egy majom és egy papagáj. Ha a tudósok feltalálták tetteinkben a családi eredetet a majomtól, követelhetjük, hogy ugyanazt keressék föl beszédünk alapján a papagályoknál. Egy ős még nem nemesit meg: legyen kettő.

A madárember pompásan tud fecsegni, jó tanítója lehetett, legkedvesebb szójárása az, «Sei nicht spröde! Frau schöne! Ein Kuss thut nicht weh!» s akkor elkezd csókolni a csókzene minden fiorituráin keresztül. A négykezű ember eleinte azzal mulatja magát, hogy egy kicsiny sípláda tekerőjét forgatva, a divatos behizelgő francziachansonokat hangoztatja, de majd később odamegy a szép asszonyhoz, s leülve a lába elé, tolvajkodó kézzel babrál a czipője szalag-csokrán s vigyorgó pofával sandalog fölfelé.

Az országhirű szép asszony szemközt állt a világhirű szép férfival. Mind a kettő azzal a szándékkal volt, hogy a másikat lefegyverezze. Ez a fagyos önérzet volt kifejezve arczaikon.

A kanczellár megkínálta udvariasan a hölgyet a kerevetre üléssel, Julianna megköszönte azt.

— Kérelmező vagyok, állnom illik.

S azzal röviden, világos mondatokban, minden affektanczia nélkül előadta ügyét. Úgy beszélt, mint a ki egy befejezett ügyet ad elő, a minek az elintézéséhez már semmi szó nem fér; csupán a végrehajtása van még hátra, annak az elrendelését kéri a kanczellártól.

Illésházy éppen olyan jéghideg tudott lenni vele szemközt.

— Igen sajnálom, nagyasszonyom, hogy kérését nem teljesíthetem. A mi a bárói czímet illeti, azt gyermekeknek nem szokták osztani, hanem férfiaknak, kitünő érdemekért. Ha a kegyelmed fia atyjának vannak ilyen érdemei, azokat előadhatja, méltatva lesznek. A sztropkói uradalom iránti igényei pedig nagyon kétségesek. Azt az uradalmat pedig hárman is impetrálják, először a Pethő család, melytől azt Rákóczy elkobozta, azután az özvegy Ocskay Lászlóné, a kinek férjét, mivel áttért a király hűségére, a kuruczok Érsekujvárott lefejeztették. A harmadik megint kegyelmed. És én mondhatom, hogy a három közül egyik sem fogja megkapni, mert az ilyen gazdátlan uradalmakra mások is tarthatnak igényt, a kik nem későn, bünbánva tértek meg a trónhoz, mikor már a felkelés ügyét hanyatlani látták, hanem a kik eleitől fogva rendületlenül megállták a hűséget, s itt őrzék a trónust akkor is, a midőn Rákóczy hadai Bécs város kapuit döngették a fokosaikkal.

Korponayné láthatta, hogy az apocalypsis legrettentőbb unicornisával áll szemközt: az önzéssel. Minden más fenevadnak van szíve, ennek nincs, ennek csak gyomra van.

Még sem hagyott fel a tusával.

Elővette iratai közül a szathmári békeszerződés másolatát, s allegált belőle a kanczellárnak, akár egy fiskális. Ráolvasta, hogy minden birtok azé marad, a kinek azt a király legutoljára adományozta, és semmi korábbi jogczímen az ellen pert indítani nem szabad. Ez volt a legtovább vitatott kérdés, a mihez a kuruczok ragaszkodtak, s csak ennek a részükre történt eldöntése után kötötték meg a békét.

Erre nyers dölyffel válaszolt a kanczellár.

— Ezen az iráson bátran kalácsot süthet a nagyasszony! Mert az egész úgynevezett szathmári békekötés erőtelen és haszontalan. Pálffy János jogtalanul kötötte azt meg, s a diaeta meg fogja semmisíteni. A mikor e szerződést aláirta Pálffy, valamint a kegyelmed donacziós levelét, már akkor I-ső József császár és király a megdicsőültek sorában volt, s Pálffynak a visszahivatása megküldetett Bécsből.

— De Pálffy jóhiszeműleg kötötte meg a békét, s egész bona fide élt a királyi teljhatalommal, mert a visszahivatása dekretumát nem kapta meg.

— Hogy tudja ezt kegyelmed?

— Úgy tudom, hogy akkor épen ott voltam kihallgatási termében, Szathmáron, a mikor a futár megérkezett hozzá, a hozott levélben nem volt semmi dekretum, hanem holmi allotriák.

A kanczellár látta, hogy az elenfele jól tud parirozni.

— Hát majd ezen nagy kérdések felett dönteni fog az országgyülés. Addig várhat kegyelmed a prætensióival.

— Bocsánatot kérek, de nem akarok odáig várni, sem az országgyülés határozatától a magam igazait függővé tenni. Nekem semmi közöm ahoz, hogy elismeri-e a magas kormány és a tekintetes Karok és Rendek a szathmári békepontozatok érvényességét: az én igazságom a lőcsei kapituláczió pontozataiba van foglalva, a miket bátor vagyok excellencziádnak ime bemutatni, az eredeti fogalmazásban. Ez még József császár életében lett aláirva, a császár meghatalmazottja, Löffelholtz tábornok által. Ennek az erejét se kormány, se országgyűlés meg nem gyöngítheti. A stipulacziók között ott van, hogy Andrássy István tábornoknak Lőcse átadásáért minden birtokai visszaadatnak, s ugyanott van a kegyadomány, a mivel én jutalmaztatom. Andrássy István meg is kapta a királyi kegylevelet, s minden birtokába be lett helyezve, pedig Lőcse átadásának nehéz munkájában enyém volt

az oroszlánrész, ő csak tűrte, a mivel kénytelen volt, de a kényszerítés én valék!

A kanczellár megdöbbent, hogy most mindjárt legyőzik. Kénytelen volt egy lépést hátrálni a támadás elől.

— Andrássy István csak azt kapta vissza, a mi az övé volt: a maga ősi birtokait. Ha ez jutalom, úgy abban kegyelmed is részesülhet. A lázadó férje, Korponay János s a hóbortos apja, Ghéczy András birtokait nem háborgatja senki.

— Oh kegyelmes uram, az csak a mesében járja, hogy a jutalmat kérő gólyának, a miért a farkast a torkán akadt csonttól megszabadította, azt válaszolja a megmentett: «Köszönd meg, hogy le nem haraptam a fejedet, mikor a fogaim között volt.»

S egy kis kalk nevetés is hangzott e ripost után.

— Hm! dünnyögé a főember, csipőjére feszítve a kezét. S ezt a nagyasszony csakugyan nem tartja kegyelemnek? Hogy a hatalom megbocsátja a korábbi vétkeket, azoknak egész hosszú sorát egyetlen későbbi érdemért? Ámde még ebben sincs kimondva az «amen». Megmondhatja kegyelmed Andrássy Istvánnak, hogy a győrvári vereséget nagyon soványul takarja a lőcsei kapituláczió, hogy a mi a királyi kegylevélben nincsen megemlítve, a gömöri főispánság nem is száll rá vissza, hanem a bátyja Péter, a mindig hű királypárti fog helyette a székbe ülni, s ő tartja a gyűléseket Krasznahorka vármegye termében.

Julianna belevágott a főúr szavába s nem hagyta tovább beszélni.

— Ha izenete van excellentiádnak Andrássy István generálishoz, küldje el postával; én sem kegyelmességednek, sem ő kegyelmességének izenethordozója nem vagyok. Én ügyemet előadtam, kértem, a mihez alapos igazságom van; több szavam nincsen kegyelmességedhez.

A végszót erősen megnyomta, hogy értse meg belőle a kanczellár, mi mindenre képes ez az asszony? Ez képes

az új királyt is felkeresni, mikor az még kívül jár Németországban, s informálni fogja a bécsi és magyarországi állapotokról.

Ha így bocsátja el Korponaynét maga elől, akkor ő lesz a megvert fél.

— Maradjon még nagyasszonyom, szólt, nyájasságot erőltetve arczára. Még nekem van egy szavam kegyelmedhez. De már most kérem, foglaljon helyet itt a pamlagon, míg az irataim közül valamit előkeresek.

Korponayné letelepedett a pamlagra, s a kis kapuczinus majommal enyelgett, a ki oda kuporodott melléje, s bujósdit játszott a karját körüldudorló csipkefodrok között, eldugva azok közé ocsmánykedves pofácskáját; a kanczellár ez alatt az iróasztala kihuzott fiókjában keresgetett valamit. Vártatva rátalált.

Aztán egy karosszéket odahuzva a pamlag elé, a hol a hölgy ült, kibontá a megtalált iratot.

— Itt van, nagyasszonyom, a kegyelmed rubrikája. Meggyőződhetik belőle kegyelmed, hogy mind az, a mit cselekedett, nincs a feledékenység szeleibe szórva. Ezeket a jegyzeteket maga Wratislaw irta fel, az ő titkos archivumából lettek a «hungarica»-k között hozzám átszármaztatva, mikor ő excellentiája Prágába áttette lakását. Tehát itt van: «Korponay Jánosné». Érdemei és jutalmaztatása, egész chronologice datálva. Itt van a «lőcsei capitulatio», «Andrássy István» stb. stb., nem kivánja, hogy részletesen felolvassam? Veres tintával aláhuzott recommendatio. Azután ápril 17-én (épen ő felsége halála napján) Korponay Jánosnénak ezer darab arany.

Julianna megrettent az 1000 darab arany szóra. Arcza elsápadt, mint a ki vívás közben sebet kapott, s még nem tudja, hogy halálosat-e?

A kanczellár észrevette a hatást s elég kiméletlen volt a kapott előnyt felhasználni.

— Itt áll: ezer darab arany. Ezt nem fogja kegyelmed eltagadni. Wratislav sajátkezű irása.

— Az az ezer darab arany . . . hebegé Julianna zavarodottan.

— Nos ? Kezéhez jutott-e kegyelmednek vagy sem ?

— Igen, de amaz ezer arany . . .

Nem állhatott elő vele, hogy az neki mi czélra lett adva ? Hogy ezt azért nyomták a kezébe, hogy minden áron, minden vesztegetés felhasználásával előzze meg a cabinet futárát, a ki a visszahivó decretumot viszi Pálffynak; hogy ez neki sikerült is, de a siker mellett az összeg jóformán el is lett használva. Hisz ha ezt felfedezi a kanczellárnak, akkor annak a leghatalmasabb érvet szolgáltatja a kezébe az egész szathmári békekötés felforgatására, s ezzel elveszt óriási nagy dolgokat, helyreállt békességet, magas pártfogóit s azonkívül saját magát is. Neki nem szabad arról az ezer aranyról beszélni.

— Kevesli talán a nagyasszony a tett szolgálatért azt az összeget? kérdé a kanczellár. Én mondhatom, igen szép summa pénz. Kegyelmed ezzel igen jól meg lett fizetve.

Megfizetve !

Buzogánycsapás nem sujthatott volna le kegyetlenebbül, mint ez a szó. Megfizetve ! A hogy egy világ leányát, a hogy egy árulót szoktak megfizetni, s aztán nem ismerik többé ! A világ forogni kezdett szédülő agya körül; keze a szemei előtt járt, ajka egyszerre száraz lett és szederjes, a szivdobogása majd megfojtotta. Az ájulás kezdé környékezni. Az előtte álló alak s a pompás úri terem helyett a majthényi síkot látta maga előtt, a kaszált buzarenddel, s annak a folytatásával, a lerakott fegyverek soraival, és azt a kaszás embert, a ki átkozódik, s homályos rémarcza Fabricziuséhoz hajaz. De erőt tudott venni magán, összeszorítá a fogait és az ökleit, hogy megrázkódott bele. Nem szabad neki elveszteni az eszméletét ! Kényszeríté a szemeit, hogy hagyják ott azt a kaszált tarlót, azt az átkozódó rémet s lássák meg azt a másikat, azt a mosolygót.

A főúr most már mosolygott kegyesen. A legyőzöttet megilleti a kegy.

Közelebb huzta székét a szép hölgyhöz.

— Megbocsásson szép asszonyom, hogy ily őszintén nyilatkoztam. Kegyelmednek a multban levő érdemei már meg vannak jutalmazva. Ha többre vágyik, szerezzen magának új érdemeket.

S az a sovár tekintet megmagyarázta, hogy mik legyenek azok az új érdemek.

A papagáj ott a rézkalitban úgy csattogtatta a csókokat, keverve az asszonyi rimánkodás, nyafogás jól utánozott hangjaival.

Juliannának egyszerre lángveres lett az arcza.

Szép festék az az ifju női arczon!

S csak egy mozdulata a szempilláknak kellett volna hozzá, hogy e lángtól égő arcz a bűbáj varázsával legyen elárasztva; csak a szemérmes gyöngeségtől kellett volna aláhanyatlania azoknak a hosszú selyem pilláknak a kék szemekre, a mikben ilyenkor éjsugáros kék ég borong, s meg lettek volna szerezve az új érdemek. Hanem a szempillák nem azt a mozdulatot tették, de felnyiltak kerekre, s ilyenkor ezek a szép szemek zöldek, mint a dúvad szemei; a lángban égő arcz, ezzel a szilajon felnyitott szempárral, nem igéző, hanem fenyegető.

A nő felállt és fejét büszkén fölemelte.

Haragtól tompitott, keserűségtől reszkettetett hangon rebegé:

— Fogok új érdemeket szerezni!

S azzal, még csak az etiquettszerű bók-görnyedést sem végezve, kisietett a kanczellár szobájából.

A várakozási terem tele volt instáns néppel. Jámbor öreg matronák álltak és üldögéltek, irásaikkal kezeikben.

A kilépő szép asszony tekintetéből rossz előjeleket olvashattak le. A hol így lángol az ég, ott vihar következik. Mankós lábú hadastyánok dörmögék magukban: «Si hoc

in viridi, quid adhuc in arido?» (Ha a zöld ág is így jár, hát akkor a száraz ágra mi vár ?)

Meg is bukik ma minden esedezés, a mi ő kegyelmessége keze ügyébe kerül.

Julianna futott a kapott sebével, mint a megnyilazott szarvas. Kereste a magányt, hogy tanácsot üljön magával, valjon kigyógyulhat-e ebből ?

Még nem akarta elhinni, hogy beteljesült a fején amaz öreg ember szava: «mikor legmagasabbra eljutottál, onnan essél le!»

Nem tudta kiszakítani szivéből azt a nyilat: «meg lettél fizetve!» Ha igaz volna is, és ha ezernyi-ezer lett volna az összeg; ez a szó «megfizettünk!» kavicscsá változtatná az aranyat, a milyenné Szent László változtatta a kunok elszórt pénzét.

Első gondolatja az volt, hogy Wratislawot keresi fel; hanem aztán jobban megérlelve letett róla: annak a pártfogása most csak rontaná az ügyét.

Az új király elé is hasztalan vinné a panaszát, az ismét csak a magyar kanczelláriához utasítaná vele.

Az eltagadhatatlan ezer arany miatt le kell tennie a lőcsei capitulatióba foglalt igényéről s ragaszkodni egyszerűen a Pálffy által a király nevében aláirt adománylevélhez, a minek a jogosultsága a szathmári békekötés pontozatain nyugszik.

Ez pedig olyan alap, mint a gránit.

Tehát Pálffy Jánoshoz kell fordulnia oltalomért a kanczellárral szemben.

Azt tudta jól, hogy ezek ellenfelek, mert versenytársak. Egy közös országos titok: a visszatartóztatott decretum comœdiája, mindenkor igényt ád az abban főszerepet vitt tényezőnek magas pártfogójára és szövetségére apellálhatni.

Csak azt kellett még megtudnia magas összeköttetései nyomán, hogy hol találhatja most meg a bánt?

Annak még a szathmári békekötés után jó darab mun-

kája volt, Munkács vára ostromával, melyet Rákóczy utolsó hű vezére, Sennyey István védelmezett az utolsó ágyúkkal.

No de azok is elnémultak már; Pálffy János megkapta Munkácsot, s a várral együtt a nagyteremben halomra rakott százhatvankilencz császári zászlót, a mit a kuruczok harczaikban elfoglaltak.

Most már Kassán van Pálffy s ott hozza rendbe a dolgokat.

Hogy micsoda dolgokat hoz rendbe a bán? S miféle eszközökkel? azt nem mondták meg Korponaynénak; őt sem nagyon érdekelte, hogy ezek felől kérdezősködjék. Sietett utazni.

Korponayné Gömörön keresztül utazott Kassára.

Mikor Rozsnyótól Szomolnok felé haladt az országuton, csak egy kürtfuvásnyi távolban maradt el mellette a hatalmas várkastély, Krasznahorka.

A míg csak láthatta ezt a várat, le nem vette róla a szemeit. Miket érzett? miket gondolt ez alatt? Csak egyet nem, azt, hogy kitérjen utjából s felhajtasson egy látogatásra oda.

Pedig tehetné, Andrássynak nincs már felesége, özvegy embert látogatni szabad szép asszonynak, szalmaözvegynek.

S ennél meg is találhatná azt a hatalmas pártfogót, a ki könnyebben segíthetne a baján, mint saját maga. Andrássy Istvánnak nem kerülne az nagyobb fáradságába, mint elhagyni a sziklafészkét, felmenni Bécsbe, ott az olyan főurat tárt karral fogadják, a mit kimond, ezt kivánom, már meg van adva. Csak tűrnie kellene a kitüntetését s az magától hullana az ölébe. Ha megmondaná neki valaki, mennyire várják odafenn, szinte neheztelnek érte, hogy oly soká késik magát prezentálni. Akkor aztán az édeskedvesnek csak egy elvetett szava kellene hozzá, hogy a szép asszony követelése erősebb alapot nyerjen minden békekötéseknél és capitulatióknál. Talán a szive is beszélt valamit.

De még sem tehette, hogy felmenjen hozzá. Ez az egy ember volt, a ki előtt szerette titokban tartani igazi ábrázatját, a ki előtt óhajtott annak látszani, a minek a világ tartja: könnyelmű asszonynak. Inkább higyje róla azt, hogy a midőn őt szerette, szivből vétkező volt, mintsem megtudja azt, hogy minden ledérségeinek indoka egy rögeszmévé izmosodott vágy volt: egyetlen fiából nagy urat csinálni.

Lehetetlen, hogy ő Andrássy Istvánnak elmondja ezeket.

— Emlékezel-e rá, mikor a szófán a te nótádat vertem, a kedvest? mikor a hajamat a hajaddal összefontam, az aranyost? mikor az éjjeli órát siettettem a ráakasztott kulcsokkal? emlékezel-e még arra a forró csókra? Akkor csak arra gondoltam, hogy a vasketrecz kulcsait megkaphassam tőled s kiszabadíthassam azt a leányt, a ki Lőcse földalatti bejáratát el tudja árulni. Fiamra gondoltam és az árulásra; te magad csak egy súly voltál a mérlegben, a mely az enyimet magasabbra nyomja. S nézd, hogyan megcsaltak! Nem adják meg a díjt, a miért annyiszor vétkeztem, annyit elárultam! Még tégedet is hozzá!

Nem. Andrássy István előtt soha sem lesz szabad neki elmondani ezt a panaszát. Inkább higyje őt elkárhozott szerelmes asszonynak; de ne felejtse el a szerelmét! de ne gyógyuljon ki a szive fájásából.

És talán ő maga is igazán szerette ezt az embert?

A krasznahorkai vár bástyaormán egy férfi alakot lát állni, a ki mozdulatlanul néz a távolba. Talán ő az? Talán ez is azt a hintót nézi, mely a fehér úton végig felveri a port maga után? Talán, ha a hintóból kihajolna s fehér kendőjével feléje intene, az a mozdulatlan alak is vissza intene rá. Azt sem tette, kiverte a fejéből a szerelmes emlékezet izzó csalképeit s futott tovább a rögeszméje után.

Mindig azzal édelgette a kis fiacskáját: «majd hozok én neked aranyos hintót; ez az aranyos hintó futott előtte mindenütt szárnyas hyppogryphoktól röpitve; néha már

azt hitte, hogy elérte, megfogta s megint elragadták előle a griffparipák.

Mennyire szerette ezt a kis porontyot! s mégis úgy el tudta hagyni, hogy már fél év óta hírt sem hallott felőle. Az az öregapjánál volt Garamszegen, s oda nagy okai voltak Juliannának, ez idő szerint, el nem látogatni. (Az öreg úr fanatikus hive volt Rákóczynak: maga is vakmerő seregvezető, a míg egy villámcsapás idegkórossá nem tette, azóta még szenvedélyesebb ellensége mindennek, a mi a császártól jön.) Magánál sem tarthatta a kedves fiát Julianna. Ahhoz a nagy hajszához, a miben ő álomképe igért kincseit kergette, a gyermek nagy teher lenne. Egyre változtatnia kellett a szerepét. Vakmerő kalandornő, cselszövő diplomata, csapodár világhölgy, hős amazon, czifra divatbáb, paraszt korcsmárosné, tündér, boszorkány, minden lehetett ő, csak anya nem, a ki kis fia ágyacskája mellett virraszt s meséket mond az aludni nem akarónak.

De ha egyszer meg lesz az «aranyos hintó»!

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Másnap este, Krasznahorka után eljutott Korponayné Kassa alá.

Az akkori Kassát ma hiába keresné az ember. Magán a gyönyörű székesegyházon s a Szt.-Mihály templomán kívül csak néhány középület és főúri palota az, a mely eredetét ezen korig felviszi.

A krónikák Magyarország öt királyi fővárosa között Kassát nevezik rangra elsőnek (Buda, Pozsony, Székes-Fehérvár, Nagyvárad a másik négy.)

A hatalmas várnak, mely évekig tartó ostromokban egész seregek rohamát visszaverte, még csak egy köve sem látható már. S a város maga még hatalmasabb erősség volt, mint a vár; hármas kőfallal körülkerítve, mik ágyúkkal voltak megrakva. Megtörtént, hogy az ostromló éjjeli

meglepéssel elfoglalta a várat, de még azzal Kassát le nem győzte; akkor a város harczolt a vár ellen.

A hatalmas falaknak is alig van már nyoma, itt-amott, mint kerítés, támaszfal tűnik elő az új házsorok közül egy-egy időkormozta bástyadarab: a tornyos kapuk felvonó hídjaikkal eltüntek. Hát még a vízárkok sánczkarózataikkal! de még az a patak is, mely kétszáz év előtt Kassa városát szigetekre osztá, hogy harmincz hidon át kellett egyik utczából a másikba járni.

Már messziről uralkodó méltósággal emelkedik ki a csupa palotákból alkotott belváros symmetricus tömbje, párkányos bástyáinak rámájában megkoronázva a Szent Erzsébet egyház monumentalis remek épületével. És a palotáknak nincsenek tetejeik. Magas rizalithfalak takarják a homlokzataikat s azokon belül lapos födélzetek vannak, ólommal, márvány lapokkal fedve. Fölül mind erkélyekkel ellátva, úgy, hogy a háztetőkön sétálni lehet. Az ostromlók tűzgolyói nem árthatnak nekik. A székes egyház harangtornyának teteje dúsan aranyozott réz, jegenyeként magasra emelkedő, felül az arany kakassal. (Ma már ez is változtatta alakját.)

A külvárosokat tágas pázsitterek választják el a belváros bástyafalaitól, a glacis-kon szokták tartani a hetivásárokat, a mikre a vármegye minden népe felsereglik.

Mikor Julianna a szőlőhegyek alá ért, az itató kútnál megállíttatá a hintaját, szokás szerint. Az utasok itt pihenőt szoktak tartani — tájékozás végett.

Mert Kassán nagy a rend!

A városnak két kapuja van: keleti és nyugati. De egyszerre soha sincs nyitva mind a kettő. Nehogy árulással lophassa meg a várost az ellenség, vagy a «martalóczság». Mikor az egyik kaput kinyitják, akkor a másikat bezárják. Mindenik kapunak két zárja van, az egyiknek a kulcsa a főbirónál van letéve, a másikat a katonai parancsnok birja. Mikor a zárt kaput ki akarják nyitni, száz katona vonul ki fegyverben s ugyanannyi polgár, buzogányokkal

kezében, zeneszó mellett, s ezek őrzik ott a kaput és egymást, éjjel-nappal. Nem lehet itt árulást elkövetni.

S hogy a heti vásárra jövő nép már a város alatt tájékozhassa magát, valahányszor az egyik kaput felnyitják, a toronyőr a harangtoronynak azon kapu felé forduló erkélyén egy óriási dobon mennydörgő nagyokat üt, hogy annak puffanását Gönczig is meghallani. Erről aztán a vásáros nép megtudja, hogy a két vásártér közül melyiken telepedjék le a szekerével?

A belvárosba pedig behajtatni nem szabad. Oda csak hintónak engedtetik a bejárás. Magát a gyalog népet is csak csoportonkint eresztik be a kapun, s a mi ütő, vágó eszközt hoz magával, azt a kaputornáczban lerakatják vele.

Ezen a napon a nyugati kapu felől hangzottak a jeladó dobütések, mely a székesegyház homlokzatával szemben nyilik. A dobütések után a torony öreg harangja kezdte rá a kongást, mély, búskomor, zúgó hangjával, még pedig úgy, a hogy tűzvész alkalmával szokott kongni a harang, csak a féloldalát ütve.

Valami veszedelem van odabenn.

Korponayné látta, mikor a vásártéren végig hajtatott, hogy a vidékről feljött vásáros nép odahagyja a szekereit, s tódul a megnyitott kapu felé, alig tudott a hintajával lépésben haladni a sokaság között.

A felvonó hidnál aztán épen megtorlott a tömeg, a drabantoknak úgy kellett furkósbotokkal utat nyitni a hintó előtt, hogy a kapun keresztül mehessen.

Valami veszedelem van itt; pedig füst nem látszik, hogy tűzveszély volna.

— Mit jelent ez a harangfélreverés? kérdé Julianna a kapuőrség parancsnokától.

Az régi ismerős volt, hajdani kurucz hadnagy, most pedig hadnagy a császáriaknál, nevén szólítá Korponaynét. Ő is a lőcsei kapitulatio alkalmával szegődött át, hogy ne ismerte volna a «lőcsei szép asszonyt»? a kié

az oroszlánrész ebben a munkában; de inkább igen nagy tisztelője volt.

— Nincs semmi veszedelem, nagyságos asszonyom! Csak tessék igyekezni a szentháromság piaczra, épen jókor fog érkezni a nagy parádéra. Ugyan sajnálom, hogy nem lehetek kisérője. De nekem itt kell rostokolnom ezen az átkozott vártán, hogy el ne lopják a várost, de majd rendelek kegyelmed kocsija mellé két drabantot, hogy szabadítsanak utat a népség között. Hej, hogy én nem láthatom azt a czifra dolgot.

«Nagy parádé! Czifra dolog!» Most már maga Korponayné is kezdett kiváncsi lenni, hogy mi lehet az? s igen kedves szolgálatnak vette, hogy a két drabant az alabárdjaival megkönnyíté az előhaladását az egyre sűrűbbé tömörülő néptömeg között.

Úgy látszott, mintha az egész vidék felcsődült volna a kassai főutczára, a mit a hajdan emlegetett patak hasított kétfelé, közepén egy kis szigetet képezve. Ezen a helyen áll most a pestis emlékére, királyi bőkezűségből emelt szoborcsoportozat, abban az időben pedig egy lánczos kolonczokkal körülfogott emelvény foglalta el a helyet, öt széles kőlépcső talapzatán egy három oldalon mellvéddel zárt négyszögű márvány.

De sok vér csorgott le hajdanában a négyszögű kövek eresztékei közt: bűnös kalandorok, vétkes szép asszonyok, vitézlő szabadsághősök, hitbuzgó vértanúk kiontott vére. Ez volt a vesztőhely.

Ha valaki összeszedné a történet lapjaiból a rémjeleneteket, a mik e szinpadon lejátszattak, mióta Nagy Lajos király vérhatalommal ruházta fel a várost!

Oldalt e szomorú sziget mellett állt III. Ferdinánd király palotája, melyből Rákóczy alatt kiüzték a jezsuitákat; az utolsó harcz alatt ugyanazt a kassai főkapitányok használták; nemrég még a kuruczok; most már a császáriak. A palotának a kapuja felett izmos oszlopokon nyugvó kőerkély volt, a minek kőpaizsáról a czímert

lekopácsolták valamikor; de a kőoroszlán ott tartá körmei közt a bíborszín zászlót, a kétfejű sassal; a miről mindenki tudhatta, hogy ott maga lakik Pálffy János, a főhadvezér.

A hol a főutcza piaczczá szélesül, ott négyszöget képezve zárja be a tért három sor muskétás és katona. A székesegyház felőli téren s a főhadparancsnokság épülete előtt pedig két erős csapat dragonyos lovasság van felállítva. Az utcza két oldalát képező épületek ablakai tömve vannak kiváncsi nézőkkel, minden ház teteje tarkállik a néptől; az egész város itt van, a falusiaké az utcza.

Korponayné hintójának lehetetlen tovább hatolni, az Arany bárány vendéglő bejáratát elzárta a lovasság; kénytelen ott maradni a népsokaság között.

És még most sem találja ki, hogy mi lesz az a czifra dolog, a minek annyi bámulója csődült össze?

Talán most hirdetik ki ünnepélyesen a szatmári békekötést?

Csak akkor támadt előtte világosság, mikor a körül csoportosuló nép elkezd kiabálni: «Ott jönnek már! Az az! A medvebőrsüveges!»

Még csak a medvebőrsüvegét látni, de majd nem sokára látható lesz a skarlátvörös palástja is, a mint az emelvény kőfokain fellépdegél; a vörös dolmánya, s a bőrtokba dugott hosszú nagy pallosa. Ez a hóhér!

Utána hozza két csamangó az alacsony tölgyfaszéket, a minek kurta lábai és támlánya vasszorítókkal vannak ellátva.

Itt kivégzés készül.

Juliannának erre a látványra zúgni kezdett az agya. Nem volt ő elkényeztetve: gyakran látott csatákban vérontó jeleneteket; a szeme láttára harczoltak néha azok, a kiket szeretett; s azután az akkori idők megszokott halálneme volt az, hogy a nagy emberek fejét levágják, mint, hogy ha azt halljuk, hogy a hajós a vízbe fuladt. — De azért mégis zsibbadás szállta meg eszét és idegeit,

mikor megtudta, hogy ez a vesztőhely itten, s hogy nem menekülhet innen: végig kell várni, a míg le lesz játszva a «czifra dolog.»

A hóhér levetette a palástját s lehuzatta magáról a legényeivel a veres dolmányát. Látszott a tekintetén, milyen büszke arra, hogy őt most annyian nézik és rettegik.

«Ott jönnek az urak!» kiabált most a népség, a palota erkélye felé mutogatva.

Korponayné odanézett s az erkélyre kilépegető urak között több ismerőst talált, azok között volt Pálffy János maga, aranytól ragyogó díszöltözetben; ő maga az erkély közepén áll, a többiek körüle sorakoznak.

Most trombitarecsegés hangzik: a kapu előtt álló lovasság kétfelé bontakozik s a szabadon hagyott térre a kapugádor alól előjön egy csoport férfi, a kiknek csak a fövegeit látni; egy közöttük fedetlen fővel van.

Annak az egynek az arczát nem láthatja Julianna; mert az elitéltet háttal vezetik a vesztőhely felé.

Most újabb trombitaszóra egy hivatalos zamatú hang olvas fel valamit: az bizonyosan a halálitélet. Nem érteni belőle semmit; csak az hallik, hogy valaki nagyon kiabál.

Az itélet felolvasása alatt a polgárok leveszik a fövegeiket.

Mikor vége van, egy katona jön az erkélyre Pálffy Jánoshoz. Ez a szokásos kegyelemkérő, a ki a fekete pálczát nyujtja.

A főparancsnok ketté töri a kegyelem botját s ledobja az utcza kövezetére.

Ekkor felzendül a lovasságtól körülvett tér közepéről valami mélabús karének, a lutheranus diákok éneklik a gyászdalt a halálra-menőnek.

«Nostrast végeznek ki!» jegyzi meg Julianna magában.

Az a névtelen iszonyat, mely egész testét reszketésben tartá, úgy készté, úgy kényszeríté, hogy vesse magát hátra hintaja belsejébe, huzza be a bőrfüggönyöket, rántsa a

fejére a palástját, hogy ne lásson és ne halljon többet semmit! — De a kiváncsiság erősebb volt a rettegésnél. Addig csak takarva tudta tartani a szemeit, a míg a gyászének hangzott; hanem a mint annak vége szakadt s a népzúgásból kivehette, hogy a nap hőse ott áll már a halál trónusán, erőt vett rajta az ösztön, s egy pillanatra oda tekintett a vesztőhelyre.

Felsikoltott. Az a férfi, a ki ott a vesztőhelyen áll, Czelder Orbán.

Olyan szép most az alakja! Nincs asszony, a ki most belé ne szeressen ebben a pillanatban! Olyan délczeg, méltóságteljes, az arcza ragyogni látszik.

A nép zúg, az ablakokból sírás hangzik; e nagy zajban ki hallaná, mit sikoltoz ez az idegen asszonyszemély, a ki a tömeg közé szorult hintajából kihajlik s oda kiabál az erkélyen álló főurakhoz s a két kezében egy szétterjesztett irást lobogtat feléjük. «Kegyelmes úr! Te Pálffy bán! Itt van a szatmári békeszerződés! Te irtad alá. Amnestiát adtál mindenkinek! Megesküdtetek rá! Él az Isten, a ki meghallotta! Kegyelmet! Igazságot! Emberek! Nagy urak! Erős Isten! Ne hagyjátok a vérét ontani! Hát nincs Isten? Nem hall ég, föld, senki!?»

Dehogy hallgattak rá! Hiszen ilyen kiabálást más asszonyok is szoktak produkálni, az az ő virtusuk.

Most az elitélt a magas emelvényről a néphez kezd szólani. Csak egy pár szavát hallani: «szabadság! haza!» a dobok repedésig recsegnek, elnyomnak férfihangot, asszonysikoltozást, el a szörnyűködés kitörő zúgását.

Valami villámlik a levegőben.

A napsugár villant meg a hóhér pallosa tükrén.

A másik perczben aztán elégedettség morajává alakul át a néptenger zúgása. «Nagyon szépen levágta!»

A halál szolgája üstökénél fogva emeli fel magasra a hirhedett kuruczvezér fejét.

Az az asszonyszemély ott a piros hintóban rongyokra szakgatja a kezében hánytorgatott irást, marokkal szórja

azt arra felé, a hol az ő hatalmas pártfogója ott az erkélyen — most épen hátat fordit.

A szathmári békekötés másolata volt az az irás. A szél, mely tudvalevőleg minden kivégzésnél fel szokott támadni, szerteszét repkedteti az iratrongy libegő pilléit: — a halál boszorkánypilléit.

— — — — — — — — — — — —

Hová és merre most?

Közöttük a tenger! Ő és hatalmas pártfogója között. Nagyobb veres tenger, mint a milyenen Mózes átvezette a népét: — Czelder Orbán kiontott vére!

Nem akart érzékeinek hinni, nem akarta a szemeinek, füleinek elhinni, hogy ez valóság lehetett, hogy az a legmagasabb polczon álló magyar főúr, Pálffy János, a ki nemzete kibékitését oly merész felhasználásával minden lehető és lehetetlen eszköznek sietett végrehajtani, a legelső lépését azzal kezdje meg, hogy vérpadra hurczolja azokat a szabadsághősöket, a kiknek az arany függő pecsétes királyi szerződés általános bűnbocsánatot biztosított; hogy ugyanazt a Czelder Orbánt, a kit a német tábornok, a külföldön született idegen, a szigorú tábori regulától elkérgesült szívű zsoldos, szabadon bocsát, egyszerű előmutatására annak a békeszerződésnek, a minek a létéről ő tudomást sem tartozott venni, hogy ugyanazt a derék hőst, a kuruczok bálványát, a csatamezők daliáját, maga az a Pálffy, a ki azt az országos szerződést aláírta, hitetlenül elfogassa, és rendes birái nélkül az ország törvényei kigunyolásával kivégeztesse!

Kit védelmez hát meg akkor az a telefirkált papiros?

Azt ugyan Korponayné megtudhatta volna, ha felmegy Pálffyhoz, hogy mi oka volt neki Czelder Orbánt lenyakaztatni, de mégis jobban tette, hogy nem kérdezte.

Igen rossz órájában találta volna a bánt.

A vitéz kurucz ezredes mondott valamit akkor, a midőn a börtönajtóban azt kiáltá a hintajában ülő megszaba-

ditójának: «mire megujul a hold, a nap is meg fog ujulni.»

Voltak, a kik ezt a szót feljegyezték, voltak mások, a kik értelmezni tudták és aztán megint mások, a kik utána jártak.

Mert Czelder Orbán az a makacs ember volt, a kit holmi olyas csekélységgel, mint a saját visszaajándékozott feje, nem lehetett lekenyerezni. Azért, hogy a vérpadot átugrotta, ő soha egy órára sem szünt meg ott folytatni, a hol elhagyta.

A «Fekete hegyektől» a «Fehér hegyekig» nagyon sok szép regényes tájék van. Azoknak a rejtekeit mind jól ismerte a kurucz vezér. Tizenkét esztendeig mind azt tanulta. Hol őt kergették ott, hol ő kergetett mást. Szétverték a seregét? Eltünt az egyszerre, mintha a föld nyelte volna el. Mire megujult a hold, megint talpon volt a sereg, mintha csupa lepkebábból pattant volna elő. S fegyvere volt elég: ki tudja hol vette. Évtizeden át folyt ez a mulatság. Ismert ő már ottan minden falut, a nép szájait, a verekedésre kész nemes legényeket, a hadakozó papokat, a kibékíthetetlen csizmadiákat. A bibor és paszománt pacificálva van már, de még a darócz szűr nincs megfordítva! a sarkantyús csizma leszállt már a kengyelből; de még a bocskor talpon van! Az urak és uraságok, a főméltóságok hadd alkudozzanak; a nép «veto»-ja még hátra van.

Alig, hogy a késmárki börtönnek hátat fordíthatott, sietett a fekete hegyek közé, felbiztatta, feleszelte a falvaiba hazatért hajduságot, rendezte az új népfelkelést, összeakadt egy magához hasonló kurucz ezredessel, Pongráczczal, Ocskay Lászlónak hajdani vitéz alvezérével; ketten együtt merész tervet koholtak ki: Pálffy bánnak volt az szánva. Csak egyben számították el magukat: azt nem vették eszükbe, hogy az ellenség, a kit meg akarnak lepni, maga is magyar; a királypártra áttért kurucz maga is érti a régi stratagémát, a merész vállalatnak siral-

mas vége lett. Czeldert megrohanták a maga erdejében, Pongrácz elmenekült a kelepczéből; ő pedig magára maradva, foglyul esett; úgy vitték el lánczok közt Kassára. S biz a jámbor kuruczok, a kik arra vártak, hogy zászlóval a kezében jön közéjük s akkor mellé állnak, a labanczra másznak: azt is csak eljöttek megnézni, mikor a hóhér megsuhintja a híres vezér feje fölött a pallost, s azt mondják rá: «ugyan jól leütötte!»

Tehát nem hitszegő módra végeztette ki a békekötésben biztosított amnestia daczára a vitézt Pálffy János, a hogy Julianna, s vele együtt az egész világ hitte, a ki a felolvasott itéletet nem hallotta; hanem egy újabb felkelési kisérletért; — és ha Korponayné ezen a napon a bán elé járult volna, daczára a szépenkérő szemeinek, biztatás helyett a legkiméletlenebb szemrehányásokat kapta volna; mert ő volt az egyenes és közvetlen okozója ennek a veszedelemnek, a ki Czelder Orbánt a késmárki börtönből kikönyörögte s ezzel a diadalával úton-útfélen minden ismerősének eldicsekedett, nem gondolva Löffelholz bölcs óvásával, hogy erről mélyen hallgasson. Most ezzel még Löffelholznak is boszúságot szerzett.

Így állt a szekerével ott rekedve a néptömeg közepett a kassai piaczon. Máskor legalább a lelke tudott repülni és látni, most az is béna volt és vak.

Mikor ezt a csupa emberfejekből álló tengert látta, hallotta, érezte maga körül, azt képzelte, hogy neki ebbe a tengerbe bele kell fuladnia.

S hol ennek a tengernek a partja?

A milyen széles az ország, olyan széles ez a néptenger; s annak minden hulláma ellensége a benne kétségbeesetten uszónak.

Ő az egyedüli hajótörött rajta.

Mit küzdött, mit áldozott azért, hogy a czélhoz jusson! . . . Hitvesi hűséget, családi boldogságot, az otthon édes nyugalmát mind koczkára tette . . . s a mit nyert helyébe, tiltott boldogságot, lángoló szerelmet, azt is

utána dobta . . . okos emberekből őrjöngő bolondokat csinált . . . egy ártatlan lánykát, ki hozzá gyermekül ragaszkodott, megátkoztatott a saját apjával, s az átokból maga is kivette a részét, beleavatkozott az óriások harczába s bálványokat segített ledöntögetni . . . s szerzett magának utoljára olyan nagy hírt, nevet, hogy minden ajtót becsapnak előtte, s a piaczon ujjal mutogatnak rá, s még a világtörténetben is ott fog az maradni, a hol legsötétebb a folt.*

És mind ezt miért? Mit nyert vele? Egy kártyavárat, a mire ráfujtak s összedült.

Hát ezért kellett egy tél, tavasz, nyár évadján keresztül nélkülözni annak az édes csevegő gyermekajknak mindennapi csókját?

Csevegő gyermekajk!

A parttalan nagy ellenséges tenger közepett van még egy kis sziget, — a mit az a gyermek játékszereivel körülrak; itt egy pálczaló, ott egy zengő körte, meg egy doboló nyul, aztán egy fakard, egy tábornokkalap czifra papirosból, a varázskör egész zodiacusa.

Az aranyos hintót nem hozzák el a játékszerek közé, hanem hoznak helyette egy összetört, kifacsart, minden hitétől, és minden reményétől megfosztott nyughatatlan szívet.

Korponayné még az nap elutazott Kassáról, a nélkül, hogy az egész városban egy uri emberrel is szóba állott volna.

Mikor kihajtatott a kapun, még egyszer találkozott egykori imádójával. Oda volt neki a feje tűzve egy hosszú póznára. Erős szél fujt, a fej köszöngetve bókolt, agyiő szép asszony!

* II. Rákóczy Ferencz Emlékirataiban elmondja a panaszát a hizelgései által oly nagy döntő csapást szerzett szép asszony ellen s Thaly Kálmán a Századokban igazolja a névnek és a személynek azonosságát. J. M.

XXXII. FEJEZET.

EGY EMBER, A KI SENKITŐL SEM FÉL, CSAK AZ ÚR ISTENTŐL S EGY GYERMEK, A KI SEMMITŐL SEM FÉL, MÉG A HALÁLTÓL SEM.

Garamszeghi Ghéczy Zsigmond volt az az ember, a ki arról volt nevezetes, hogy senkitől sem félt a világon.

Minden forradalomban, összeesküvésben, a mi csak Bethlen Gábor óta lefolyt Magyarországon, ott kellett neki lenni.

A Zrinyi-Nádasdy összeesküvés leveretése után egy odvas fából nézte, mikor a vezértársát, Köröskényi Gáspárt Kobb Farkas, császári vezér, huszadmagával karóba huzatta; ő lett volna a huszonegyedik, ha rátalálnak.

Azt mondta rá: «csigavér!» A mint kimenekülhetett az egyik veszedelemből, sietett a másikba, fel az öreg Tökölyhöz, Árva várába, annak az egész ostromát végig kiállta s mikor már elfoglalták a várat, ő volt az, a ki a fiatal Tököly Imrét földalatti pinczeboltokon keresztül megszökteté s aztán az embernemjárta hegyszakadékon át az üldözők seregei közül kimenekíté.

Akkor az erdélyi összeesküvők közé állt, azoknak az izeneteit hordta a portához, folyvást két pallos között válogatva, hogy melyiknek jobb az éle, a török szultáné-e vagy Apafi Mihályé. Épen csak a szele érte mind a kettőnek, mikor elugrott előle.

Épen úgy nem törődött vele, mint a hogy nem törődik az ember egy mellette elhajtó kocsival, a mi bizony elgázolhatta volna, ha el nem ugrott volna előle.

Hogy egy pár vértörvényszéknek a halálitélete, mint az eperjesié, meg a kassaié, ő kegyelmének a fejvétele végett, minden város kapujára ki van szegezve, az már csak az

álmát sem rontotta el; hiszen minden vételnél kettőn áll a vásár.

Egyszer megcsipték már éjjel, bujdostában, Fügedi Nagy Endre házánál s a pozsonyi törvényszék elé hurczolták a szállásadójával együtt. Kettőjük közül az egyiknek a fejét ott kellett hagyni. Az övé volt súlyos vádakkal terhelve, Fügedyé csak azzal, hogy őt szállásra befogadta. Azonban Fügedynek nagy dominiuma és sok pénze, kincse volt, ő neki pedig csak egy udvartelke és a rézbányája, a min nem lehet a biráknak megosztozni, tehát levágatták Fügedynek a fejét, az övét pedig futni hagyták a maga lábán.

Még ez a csere sem gyógyította ki a vakmerőségéből. Ha a császár ellen nem mehetett, neki fordult a papoknak. Feluszította a népet a templomfoglaló váradi püspök, Várady György ellen s azt Turalukán félholtra verette. Ezzel aztán magára vonta az egész papság és jezsuita rend haragját.

Ekkor volt csak elemében!

A míg a császári vezérek Kendével, Szuhayval dulakodtak a Sajó mellett, ő felbiztatta a lutheránus tótokat Árvában s azokkal megrohanva Árva várát, azt nagy hirtelen elfoglalta s onnan kezdte el a Pilátus-kergetést. Árva várát ugyan nemsokára visszafoglalták a császáriak, de Zsigmond úr szépen kimenekült a várból egy megölt Pálffy ezredbeli muskétásnak az öltözetében s fittyet vetett az akasztófának, a mire aztán helyette a jámbor Pika Gáspár birót huzatta fel Spork tábornok.

Hát hiszen a kit megkaphatott, ő sem sajnálta azt válogatott halálnemével költöztetni ki ebből a világból: az elfogott jezsuitákat csalánban, tövisben hengergetteté meg, csupaszon az utczákon végig tánczoltatta korbácsütésekkel, a meztelen sarkaikra patkókat veretett s hátukon dohányt vágatott (a hogy ezt a katholikus rendek a soproni országgyűlésen felpanaszolták.) Ha ezért némely társai szemrehányást tettek neki, azt mondá: «hát mikor az oláh elevenen nyuzza meg a kecskét, hogy porhanyóbb

legyen a husa!» A kecske pedig csak kiméletre méltóbb állat, mint a labancz.

Ő vállalkozott Absolon Dániellel (akkor még nagy jó barátjával) Varsóba kimenni s ott az osztrák követnek csaknem a füle hallatára, megkötni a szövetséget a francziával, a minek aztán meg is lett a gyümölcse: a Tökölyi Imre-féle támadásban.

Zsigmond úr ezt is végig verekedte. Egynehányszor úgy vágta magát keresztül hatalmas öklével, kardjával az ellenség sorain, mert soha sem akarta elhinni, hogy a kuruczok elvesztették az ütközetet; de ez nála veszedelem számba sem ment, ez csak mulatság volt. S ha sebet kapott, hát ez nála csak helyettesíté az érvágást, a mivel úgy is tartozik minden okos ember a diæteticának minden æquinoctiumkor.

Hogy Zentánál egy egész éjszakát a halottak közt fekve töltött: ezt számítá a legédesdedebb álmai közé, s mikor aztán a hold lementével előbujt a hullagarmadából s keresztül úszta a Tiszát, a míg ellenséges őrök golyói mellette csapkodtak le a vizbe, ez rá nézve csak egy kis fürdői sport volt.

A híres Józsa István prédikátort, a kuruczok hatalmas vezérét, a kit a labanczok elfogtak s Kassán fogva tartották, ő szabadítá ki vakmerő furfangossággal a börtönéből, s akkor e népvezérrel együtt megrohanta a bányavárosokat s azokból a császáriaknak tömérdek ezüstjét, aranyát szekérszámra elzsákmányolta. Rövid időn aztán Józsa István árulóvá lett, elpártolt a hiveivel együtt a királyiakhoz; Ghéczy Zsigmondot ez sem hozta zavarba, meg maradt hiveivel utána ment a hűtlen jóbarátnak s azt Tállya körül utolérve, megtámadta, seregét szétverte, őt magát megölte, a sok ezüst, arany kincset elrejté valahová, úgy, hogy azt meg nem tudta senki. Mivelhogy a maga szükségére nem adott ki több pénzt, mint akármely napszámos, csak ha háborura, zenebonára kellett, akkor nyult az elrejtett kincsekhez.

Mikor Tököly Imre Teleki Mihálylyal összejött Somlyón, barátságos lakomára, a minek kibékülés volt a czélja a két magyar fővezér között (mivelhogy Tököly visszaküldé a jegygyűrűt Teleki Mihály leányának), hát akkor mind a két nagy úr igen gyanakodott a másikra, s nem mert a lakomán a feltett boros kupához nyulni, pedig ugyancsak tele voltak töltve a «verejtékes» ezüst kancsók, azt hitte mindenki, hogy a bor meg van mérgezve: hát akkor egyedül Ghéczy Zsigmondnak volt az a «disznó szive», hogy felragadjon egyet a rettegett kupákból, s azt fenékig ürítse a jó barátságra. Ezzel a bátor tettével lett aztán megtörve a jég a két főúr között.

De még jobban bebizonyítá Ghéczy Zsigmond semmi látható és láthatatlan lénytől nem félő természetét, mikor a nagy háború közepett kitört a keleti dögvész az országban: úgy hullott az ember, mint az őszi légy. Maga Ampringen uram, a híres kormányzó is szedte a sátorfáját s úgy elinalt az országból, mintha soha proclamátiót nem adott volna ki; hát akkor Ghéczy Zsigmond csinálta meg azt a tréfát, hogy a mely városból a labanczok a dögmirigy miatt kénytelenül kitakarodtak, ő abba rögtön beköltözött a kuruczcsapatjaival, s nem félt lefeküdni abba a nyoszolyába, a miből előtte egy nappal egy labanczvezér szállt alá poklokra.

De hogy mennyire erős szive vagyon, s hogy nem fél semmi teremtett lélektől, azt a két háboru közti interregnum alatt bizonyítá be legjobban: a Tököly és Rákóczy közötti időszakban.

Ekkor már ötven esztendős volt s ilyen idős korában szánta rá a fejét, hogy megházasodjék.

Ez már a vakmerőségnek az igazi netovábbja.

Ebbe a merész vállalatba aligha bele is nem törött Ghéczy Zsigmondnak a fejszéje. De annyi bizonyos, hogy a Garamszegi Ghéczy családfa levelei között e név után: I. Zsigmond, nem áll ott parenthesisben, a hogy minden többi névnél szokás, a hitves társnak a neve; hanem csak

alája van írva, hogy a leánya volt Julianna, Korponay Jánosné.

Azt sem tudni hová lett az asszony, a ki Juliannának az anyja lehetett? Megölték? Elzüllött? Semmi szó nincs róla.

Ellenben azt tudni, hogy Juliannát kora gyermeksége óta Absolon Dávidék nevelték, együtt a saját leányukkal; azt az apja, saját veszedelmes kalandozó életmódja mellett magánál nem tarthatta, Absolonéknál pedig igen jó nevelésben részesült, ők a fejedelmi pompával ékeskedő Munkács várában laktak, a családfő Tököly belső titkárja, megbizott embere, Zrinyi Ilonának legbuzgóbb híve volt, a míg el nem árulta.

Munkács vára és Zrinyi Ilona elárulása után Ghéczy Zsigmond hazavitte a leányát Absolonéktól, akiknek az egész pereputyjukkal együtt örök halálos boszut esküdött, megtagadva minden eddigi jó barátságot egymás között.

Otthon Gömörben a szép hajadon, a ki már akkor tizenhat éves volt, megismerkedett a szomszéd Murány vár kapitányával, Korponay Jánossal, a ki beleszeretett, s megkérte a kezét.

Ghéczy Zsigmond azt a föltételt szabta a kérő elé, hogy térjen át a Rákóczy pártjára.

Hogy Korponay János otthagyta a császári zászlót, s átpártolt a fejedelemhez, azt szó nélkül megmagyarázzák Julianna veszedelmes szép szemei. A labancz vezérből kurucz lett, egy kacsintó szempillavágásért.

Ghéczy Zsigmond már akkor közelebb járt a hetvenhez, mint a hatvanhoz.

Szép, hatalmas öreg ember volt, egész sátort képző sűrü, fehér hajjal, nagy, hullámokban aláomló, ezüst csillogású szakállal.

Az eretnek kuruczok, a kik a szentségeket nem igen respectálták, úgy is hitták maguk között, hogy az «öreg úr Isten». Neki magának is tetszett ez a titulus, s nagy önelégültséggel szokta végig húzogatni a tíz ujját a hosszú

szakállában, s szándékosan is odaállt a pápista templomban az oltár elé, hadd tünjék fel, milyen nagy a hasonlatossága az ő halandó fejének azzal a képpel, a melynek jelvényében a teremtőt tisztelik.

Pedig hát nem jó az Istennel komázni!

Három évvel a lőcsei catastropha előtt történt az az eset az öreg kurucz vezérrel, hogy egy juliusi délután ágyuöntéshez való rezet szállított társzekerekkel a sztraczenói völgyön át Kassa felé, s a zivatar útban kapta, kezdte záporral, folytatta jégesővel, Zsigmond úr káromkodása versenyzett mind a kettővel. Mikor legjobban osztaná az instructiókat a mennydörgő mennykőnek, hogy hová csapjon le, az egyszer csak kapja magát, úgy bele csap abba a szekérbe, a melyen maga Zsigmond úr ült, hogy ő már csak azt a recsegő hangot hallotta, a mi a lecsapó villámütést megelőzi, s a mi hasonló ahhoz, mintha ezer deszkaszálat repesztenének egyszerre szilánkokká. Jó szerencséje, hogy a szekér tele volt rézrudakkal, a villám azokon oszlott szét, őtet csak a lángja perzselte meg, a tigrisbőr kaczagánya volt a vállán s a mennykő a macskaszőrt nem szereti. Hanem azért mégis alig tudták magához téríteni, s a teste a jobb vállától a sarkáig, olyan fekete lett, mint a pukovai posztó.

Ettől a villámcsapástól fogva nagyot változott az öreg úr természete. Az előtt lármás kötekedő volt, most hallgatag gyanakodó lett, senkinek sem hitt; fürkésző, kételkedő tudott lenni, a ki máskor hebe-hurgya, és nyiltszivű volt, s a rettenthetlen férfinak voltak órái, a mikben gyávaság lepte meg.

Mikor valami zivatar közeledett.

Azt ő előre megtudta érezni. A villám ütötte váll olyankor sajátságosan bizseregni kezdett. Ilyenkor nem lehetett vele emberi dolgokról beszélni. Egy csinyt tett gyerkőcz megfenyítésére nem volt elég erélye. S ha a mennydörgést meghallotta, a hangja egyszerre megvékonyodott, olyan lett, mint egy kappané, arczkifejezése a tehetetlenség ma-

kutyi mélaságába lágyult bele, nem tudott egyebet, mint az istennyilától félni.

Még akkor azt hitték, hogy a villám afféle Zeus által használt zsebpisztoly. Aristoteles nyomán a tudós világ égékeny levegőnek tartotta, a mi a felhők surlódásától meggyullad. Még akkor Franklin nem született.

Tehát az lett az egyedüli félelme Zsigmond urnak: az «Isten haragja».

Ő azonban tudós ember volt: kitanult bányász és chymista; dobsinai bányájában, rézen kivül, piskoltot és kénesőt is termelt s azokkal messze külföldre elpályázott. Az ilyen tudós tudja a módját, hogy kell magát a halandó embernek a földfeletti hatalmak ellen megvédeni.

A mennykőnek már akkor is kitanulták a sympathiáit és antipathiáit. Tudták, hogy mik azok az elementumok, a miket a villám perhorrescál.

E czélból Ghéczy Zsigmond egész stratagémát készített magának, a mivel megvédje magát a rettegett Isten haragja ellen.

A legbelső szobája közepén volt egy gömbölyü asztal lignum sanctumból, annak a teteje be volt öntve gyantával, azon volt egy embermagasságú kalitka üveglemezekből, a mik spanyolviaszszal voltak egymáshoz ragasztva, fölötte pedig egy selyemernyő volt kifeszítve halcsont bordákra.

A mint egy villámlást meglátott, vagy egy mennydörgés moraját meghallá Ghéczy Zsigmond, egyszerre abba hagyott minden dolgot, discurzust, édes álmot, nyakába keríté a fekete macskabőrből varrt palástot s beült az üveg kalitkába.

Innen az «insulából» várta végig a zivatar elmultát.

Fenyegethették ott akár tüzzel, akár vassal, nem félt ő semmitől, csak az úr Istentől.

Itt aztán igazán tréfás alak volt: egy Jupiter, a ki fél a mennykőtől.

Pedig ez a rettegés nála igen komoly betegség volt.

Tudta jól, hogy mennyire erőt vett az idegein, s gyülölte s rettegte saját magát, a miért ebben az egyben úgy el lett gyalázva. Csak télen volt élő ember, a mikor a mi klimánk alatt nincsenek zivatarok, nyáron holt ember volt. Tudta jól, hogy Szentgyörgy nap után nem vehet kardot a kezébe, mert a mint egyet dördül az ég, el fogja dobni a kezéből, nem ülhet lóra, mert az a végzetes villám a minap még a sarkantyut is leszakította a sarujáról.

Pedig ha valamikor, most volt egy egész világ terhe a vállán.

Eddig is ott volt, csakhogy az eddig egy fennálló világ volt, könnyü volt emelni, de most egy összeomló világ lett belőle!

Voltak, a kik nem hitték el, hogy vége mindennek· Ujra is lehet azt kezdeni.

A kibékülhetetlenek őse, tanácsadó lelke volt Ghéczy Zsigmond.

Elrejtőzve a gömöri hegyek egy olyan szakadékában, a mi félre esik minden hadjárás útjából, maga a lakóháza egy mély völgy fenekén, elrejtve régi bányahordás kupjai közé, toronymagas fenyőfák sűrüjébe, a honnan annyi lik-luk vezet hegyoldalba vájt tárnák folyosóiba, hogy azokba egy dandárt el lehet rejteni, minden fajta szökevénynek menedékül szolgált a háza; hát ha a szomszéd Dobsina meg volt is rakva labanczokkal, a kik az erdők útjain éjjel-nappal portyáztak, azért az öreg Ghéczy Zsigmondnak mégis módjában volt a szétzüllött kuruczokkal folyvást összeköttetésben maradni. Hozzá jöttek külföldről a bujdosó vezérek utasításai, s azokat ő közölte az idebenn lappangó hivekkel, a kikkel tele volt erdő, berek, hegyszakadék. Erre a feladatra csak ő volt alkalmas.

Csak ne félt volna attól az egytől: a villámtól!

Ide jött haza Julianna: a fehér asszony, a ki feladta Lőcsét a császárnak.

A míg a felföldi hegyvidéken végig utazott Julianna, tanulmányozhatta az emberek köszönésmódjából a nép

hangulatát. Eleinte csak hangzik a falvakban a hintón utazó elé az «adjon Isten», a válasz rá «fogadj Isten!» (a kálvinistáknál), a «dicsértessék» — «mindörökké» (a pápista helyeken), hanem a mint beljebb nyomúl az erdő közé az út, ott már a palóczok humorizálnak s az «adjon Isten» mellé, a szép asszonynak azt ragasztja a legény «engem kendnek!» s a «dicsértessék» után a fogai közt azt mormogja: «a szép asszony». — Ezek már kuruczok voltak.

Még odább következnek a tótok, de nem az «indios fideles»-ei a magyar felsővidéknek, a jámbor tótok, a kik messziről leveszik a kalapot az utazó uraság előtt, s a háta mögött mondják el a «pan Boh dájt»-t; ezek az «indios bravos»-ok, a nem köszönő tótok, a kik vasvilla tekintettel néznek a malomkő karimáju kalap alól az idegenre s el nem árulnák, kogy beszélni tudnak; a házaikat is úgy építik, hogy azt a kert, meg a felfutó tök eltakarja a szem elől, a templomukat eldugják a völgybe, s az országutat a helységen keresztül úgy hagyják, hogy azon tengelytöréssel jár az átvádolás.

Otthontalan, kényelmetlen érzés üli el a keblet, mikor egy ily haragos falu záródik be az utazó háta mögött, s a mi utána következik, még szomorúbb otthon. Egy félig elpusztított falu, a mit a hadjárat alatt vagy ellenség vagy jó barát felpörkölt és kirabolt. Csupa koldus lakja. Rongyos nép, a ki az utazó elé kicsődül az utczára, elállja az útját, belekapaszkodik a hintajába, sirva, rimánkodva, fenyegetőzve, szitkozódva unszolja az alamizsnát; egy csoport félmeztelen gyerek, rongyos asszony félmérföldnyire elüldözi a hintót, mint az éhes farkassereg, azért a keserves rézfillérért szerencsétlenkedve.

Még mélyebben a hegyek közé hatolva, aztán egy egészen elpusztult faluba kerül az utas, a mit nagyon régen porig égettek már s azóta nem szállta meg senki. A házomladékokat benőtte a laboda, a tetőtlen torony ablakából aláhajlik a vadszeder; valami nagy emeletes épület

üres ablakain keresztül kasul látni az eget; a piaczot benőtte a bogáncs, a lósóska, az utczai kút kankalinjáról egy emberkoponya függ alá, a kútkámva csontokkal megtöltve, egy fenekével felfordított kőkoporsó oda van dobva az út közepére, a kocsijárás kikerüli azt kétfelől, mint egy közbenmaradt szigetet. A sekrestye ablakából egy rókacsalád kandikál elő, — az övék a patronátus, az egész helység fölött lármázó varju, holló sereg zavarog: — az övék az allodium. A neve nincs már feljegyezve a falunak sehol. A hogy a piacz közepén elkezdődik az a buja rekettyebozót, úgy folytatja azt a mező, egy elsemlyékesült patak mentén, embermagas virágtermő ligetet verve föl a völgy lankaságán, a min keresztül sötétzöld vassalakból vert országút vezet, elárulva a közelben levő vasbányákat.

Ez volt az utolsó falu, nem emberlakta hely, a nagy világ és Julianna szülötte helye között.

Julianna atyja nem abból az ágából volt a Ghéczy családnak, mely az ősi prædicatumos birtokot, Garamszeget birta. Ezeknek csak a dobsinai bányabirtok jutott. Egy másik Ghéczy Zsigmond unokatestvére, szintén ezredese volt Rákóczynak, de korán megtért a király hűségére, hanem azért elég alkalma volt összetévesztetni az unokabátyjával, Zsigmond urral s nem egyszer megülte ő kegyelme helyett a pozsonyi koronatorony tömlöczét, míg kiderült a veszedelmes személycsere, Zsigmond úr pedig az alatt olyan biztosan ült otthon a maga odujában, hogy ha csak hadsereget nem küldtek ellene, őt ugyan ki nem fogták onnan.

Az elpusztult falutól kezdve a hegyoldalak egyre meredekebbé tornyosulva húzódnak tölcsér alakúan össze, míg egyszer csak elzárja a völgyet egy rézsut keresztbe fekvő sziklafal, melynek megmászhatatlan oldalaiból magas fenyőszálak nyúlnak ki egyenest, póklábforma gyökereikkel megkapaszkodva a sziklahasadékokba.

Emberi tudomány nem alakíthatta volna ennél külömb

remekét a hadépítészetnek. Ez egy bevehetetlen sánez, a mi egy egész vidéket elzár.

A sziklafal fenekén, egyenlő magasban az úttal, tátong egy természetalkotta kapuboltozat, alig tágasabb, mint hogy egy társzekér keresztül férjen rajta, ez a híres sztraczenói sziklakapu.

Mélysége nem több, mint egy átjáró házé, a tulsó völgy mint egy rámába foglalt tájkép tünik ki belőle.

Ez a völgy a sztraczenói sziklaszoros.

Két oldalt meredek sziklafalak emelkednek a magasba, csak egy keskeny égszalagot láttatva odafenn, melyen a mint keresztül szaladnak a felhők, az érzékcsalódás azt hiteti el a feltekintővel, hogy a sziklafal lódult meg.

Egy rohanó hegyipatak zuhog végig a völgyön, majd zöld, majd vörhenyes, a milyen sziklán végig vágtat, mélyen alávágva a kőfalat, úgy, hogy néhol egészen eltünik a bércztömeg alá, s másutt tör ismét harsogva elő. A kanyargó sziklafolyosó festői szépségben váltakozva bontakozik tovább, mint egy fölséges cyclorama.

Ha ötven elszánt ember fölteszi magában, hogy a sztraczenói sziklakapun be ne eresszen egy egész hadsereget, hát bizvást ura maradhat a fogadásának.

Mikor Julianna keresztűl hajtatott a bérczfolyosón, a minek homlokfalára két keresztbe tett kalapács van festve, a bányászok jelvénye, a kapu két oldalán innen is, túl is a fűben heverésző emberek ütötték fel a fejeiket, a kiknek az orczáikba nem láthatott a nagy kalapkarima miatt, úgy látszott, mintha ezek a kapu őrei volnának. Mikor azt látták, hogy a hintóban nem ül más, csak egy asszony, megint visszaheveredtek a fű közé.

A belső folyosón azonban egy gubás alak szegődött a hintaja mellé, a ki a süvegéről itélve hevér lehetett, csakhogy a gubája alól kikandikáló puskacső épen nem tartozik a bányászok eszközei közé. Ez belefogózva a hintó bakjába, nagy lépésekkel tartott együtt a koczogó lovakkal, s a közben mindenféléről beszédbe elegyedett a ko-

csissal, honnan jönnek, hová igyekeznek? aztán egyszer csak eltünt a sziklák között egy kanyarulatnál; s rövid időn ott látta ez alakot Julianna fenn a sziklafal ormán előbbre haladni: ki tudja, hogy jutott fel oda?

Ez a vidék volt az ő szomorú hazája.

Soha sem szeretett itten lakni, olyan volt az, mint egy természetalkotta börtön, a hol az emberek nagy része a föld alatt lakik, a bányákban. Mindenütt látszanak a hegyoldalban a turzások, letarolt erdők aljában a kőtörmelékből garmadolt kuphegyek, patakok, a mik gáliczťól kékek, vasrozsdától veresek, salaktól feketék; őserdők, a miknek döbbentő magányában a medve és vadkan tanyázik, s ez az örökös dobogása az érczzuzó kallónak, mely a mély völgyből felhangzik, ez a golyvásnyakú köznép kínos beszédjével, és ez az egész összeszorított vidék, a hol már ebéd után beáll az est, nyári gyümölcs csak késő őszszel érik, mind olyan kellemetlen emlék volt rá nézve. Talán még egyéb is. A visszaemlékezések a gyermekévekre. Talán a viharos jelenetekre az apa és anya között? Aztán a titokteljes árván maradás, a miről nem volt szabad beszélni, a félelemben eltöltött éjszakák, a miken a poroszlók jövetelét lesték, a kik az összeesküvőket elfogdosni jönnek, s még az asszonyok szobáit is felkutatják. Egyetlen egy kedves emléke sem volt, a mi őt a szülői házhoz csalogatta volna, mind csupa szomorú rémledezések.

Csupán csak a gyermeke hozta vissza.

Arra is készen kellett lennie, hogy az apja, a mint eléje lép, az első dühében fog egy pisztolyt és keresztül lövi, vagy még azt sem várja, hogy belépjen a házba, hanem a mint megismeri a hintaját, még a tornáczajtóból elkezd rá puskázni.

Kitelik az attól, a milyen hevesvérű.

S magában azt mondta, hogy meg is érdemli, mert bizony nagy gyalázatot hozott a fejére.

Hanem hát mikor egy asszony a fejébe vette, hogy valakit meglásson, a kit szeret, az akkor nem becsüli sem-

mire a veszedelmeket: átmegy az a borotvahidon is! Hát még ha ez a valaki a kis fia?

Addig el tudta őt magától hagyni, a míg az aranyos hintót hajtotta fel a számára; most aztán, hogy minden reménye álommá foszlott szét, annál erőszakosabban tért vissza a szívébe a megtagadott érzés. Nem csinált belőle nagy urat, nem nagyságos urat: megmaradt kis emberkének, ölbevaló, csókolgatni való kicsiny emberkének.

Meg akarta látni, bármi lesz az ára.

Eszébe jutott, hogy ő most a kis fiát jő látogatni és semmi ajándékot sem hoz a számára, erre nem is gondolt. Pedig milyen hires a kassai mézeskalács. Nem volt akkor arra gondja. Pedig üres kézzel érkezni nem lesz szép.

Mikor a sziklák utján haladt a hintó, visszaemlékezett rá, hogy itt valamelyik bérczvápa napos oldalában, mint gyermek leány gyakran talált nemes gyopárt (Edelweisz), tán most is tenyészik az ottan? Egy kis ruhaszaggatással jár biz oda felmászni; de azért megtette, felkapaszkodott az ismerős sziklafalon, s rátalált a nemes gyopárra, épen virított az.

Sok időt is el talált ezzel tölteni.

Kocsisa, a kinek ez alatt az uton várni kellett, figyelmezteté az égen tornyosuló felhőkre, hogy jó lesz sietni, mert zivatar jön, nehogy itt kapja az útfélen. Azt mondá neki, hogy csak menjen előre az országúton; a míg a hintó az egész völgyet körül kerüli, addig ő az ismerős hegyi ösvényen gyalog hazatalál a kastélyba.

Csokorba kötötte a virágot, a minek levele, szirma, kelyhe csupa ezüst, s aztán a hintót előre bocsátva, maga egy ideig a patak partján haladt gyalogolva, majd egy karfátlan gyaloghidon átkelve, egy buja növényzettel fedett réten keresztül vágott, a hol fel kellett akasztania a ruháját, hogy össze ne harmatozza.

Hogy ez a szép séta itt a virágos réten keresztül halálos utja is lehet, azt sejtette, de nem gondolt vele.

Csak azt főzte magában, hogy láthassa meg a kicsikéjét.

A tornyosuló fellegek nyomásától oly forró lett a lég az összeszorult völgyben, mint egy érczolvasztó pitvarában. Ilyenkor a gyermekek bizonyosan odakinn játszanak a kertben, katonásdit vagy kapókövet; ott leghamarább meg fogja kaphatni a kis fiát.

A réten túl következett egy hatalmas szál erdő háromszázadlátott bükkfákból; az be sem volt kerítve; annak az oldalában volt a palánkkal körülvett kastélykert, a min keresztül folyt a patak: itt még kristálytiszta volt a vize, tele ficzkándozó pisztrángokkal, csak alább került az érczmosók közé, a miket a szál erdő takarva tartott. A kert rendbeültetett gyümölcsfákból és bogyárbokrokból volt rendezve, szőlőlugasokkal, a miken sohse szoktak megérni a fürtök.

Gyümölcs egy szem se volt a fákon; az első májusi fagy itt is leszüretelt; annál több volt a hernyó, azok úgy lógtak le hosszú pókfonalaikon a fákról. Julianna arra emlékezett, hogy hányszor összeégette a nyakát ebben a kertben az az átkozott méregszőrü féreg.

Nem hallott semmi gyermeklármát a kertben. Persze nincs gyümölcs: mit vágyna ide a gyermek?

Megállt a csalánnal végig nőtt kerti ut közepén és hallgatózott.

Egyszer aztán valami szomorú dudolást kezdett neszelni, mintha temetési dalt dudolna gyermekhang. A kert egyik szögletéből jött az.

Arra felé törtetett a bokrokon keresztül, s csakugyan ott találta a kis fiát, egyedül, magában.

Hogy megütötte a szive! Ki hinné, hogy idegen ököl nem tud olyan nagyot ütni, mint az a szív ott belül.

Mivé lett az a gyermek, a mióta nem látta! Hogy megváltozott!

Hová lett az a piros alma kép: az a nevető, fecsegő, csókosztó száj, azok a ragyogó szemek? Most a gyermek olyan sápadt, az arcza majd átlátszik; halántékain keresz-

tül kéklenek az erek, ajkai elvékonyultak; s azok a mindig ragyogó szemek, a mik a duzzadt pofáktól folyvást nevetésre álltak, most, mintha megnőttek volna, kerekre nyilva néznek és bámulnak.

Még akkor is bámulnak, mikor az édes anyát látják, olyan hosszú idő óta. Nem fejez ki ez a tekintet se örömet, se meglepetést, csak csodálkozást; s a gyermek nem ugrik fel a földről, hogy eléje szaladjon, nem hagyja abba se a dudolást, se a játékot.

Micsoda játék ez?

A kertfal és a palánk szögletében épített a gyermek mindenféle tarka kövekből, érczsalakokból egy kriptát, kápolnát tornyocskával, valóságos kis remekmű volna az.; de milyen szomoru ötlet! A családi sirbolt utánzása. Építészi lángész nyilatkozik ebben a gyermekben. De miért épen kriptát?

— Mit csinálsz itten kis fiam? kérdi Juliánna megdöbbenve.

— Temetést csinálok.

— Temetést? Hát te avval játszol?

— Mivel játszanám? A gyerekek rosszak, lármáznak, verekszenek. Nekem nem kellenek. A selyembogaraim most kötik be magukat. Azokat elnézem. Ha én is úgy beköthetném magamat! Mikor egy meghal belőlük: csinálok neki kis koporsót s idehozom a kriptába. Egy egész sor kicsi koporsócska volt már végig rakva a kis sirboltba, tarkára festett apró kis koporsók, a miket a gyermek maga faragott zsindelyből.

— Micsoda szomorú mulatság ez? szörnyedt el Julianna, a gyermek mellé telepedve a pimpimpárévirágos fűbe.

— Jaj, anyókám, itt minden szomoru.

Julianna magához ölelte a gyermekét, összevissza csókolta annak halavány arczát; az csak türte, de nem adta vissza sem a csókot, sem az ölelést.

— Hát nem szeretsz engem? kérdé Julianna, nyugtalan, esengő szóval.

— Nem.

— Nem ? Te nem szeretsz engem?

— Senki sem szeret téged.

— Miért nem ?

— Mert te sem szeretsz senkit.

— Ki mondta azt neked ? Nagyapád mondta ?

— Senki sem mondta. Magamtól tudom. Szeretnek engem a selyembogaraim. Rámásznak az ujjamra, mikor etetem őket. Szeretnek engem a fecskék. Odajönnek énekelni hozzám az ablakvasra. Szeret engem a Cziczke kutyám. Oda fekszik a lábamhoz, nem hágy el, ha enni hívják sem. Tudom én, hogy ki szeret engem !

Julianna szemei megteltek könynyel.

— Hogy mondhatod azt nekem, hogy én nem szeretlek téged ? Egyetlenem ! Azért, hogy olyan soká távol voltam tőled. Hisz csak teérted jártam a világot.

— Hát mit hoztál nekem ? kérdé a kis fiu, egy ötven éves philosophus egoista tekintetével.

Ez ám a fogas kérdés ! hát mit hoztál a kis fiadnak ? Hetedhét országról ? Hol a vásárfia ? Az «aranyos hintó»? Elrepültek azzal a bagolyfejü pillék !

Julianna kivette a kebléből az ezüstgyopár csokrot s azt nyujtá a kis fiának.

— Hm ! mondá az, azzal a bölcs biráló tekintettel szemlélve meg az ajándékot, a milyennel a hozzáértők szokták felbecsülni a kapott kincs értékét : igaz-e az, vagy hamis ?

Aztán csendesen bólintott a fejével.

— Köszönöm szépen. Ez épen jó lesz ide az én kriptámhoz koszorunak az én kis halottaim számára.

S odatüzte a kis gyopárcsokrot a kis épületke homlokfalába.

Julianna kétségbeesetten kulcsolta össze a kezeit.

— Fiacskám ! kis angyalom ! Mit játszol te a halállal ? Nem félsz tőle?

— Nem, anyókám. Nem félek én semmitől. Látod, mi-

kor elküldtél magadtól: kis leánynak öltöztettél, azt mondtad maskarába megyünk! Jaj de rossz dolog volt! Ha te azt megtudnád! Majd megfagytunk; majd éhen elvesztünk. A farkasok is kergettek. Azután sokáig feküdtem az ágyban. De sokat kiabáltam utánad éjszaka, mikor rémitettek! iszonyukat láttam! De te csak nem jöttél! Aztán csak elpihentem. Azt mondják, meghaltam. Már a kis koporsómat is megcsináltatták. Megláthatod, ott van a tornáczban. Nem olyan rossz ám az! Mikor halva voltam, nem álmodtam rosszat. Nem is tudom, minek költöttek fel? Nézd: a szép hajam, hogy ott maradt a másvilágon.

Ezek voltak aztán azok a gyilokdöfések, a mik keresztül járják azt a dölyfös, nagyravágyó lelket; ezek a fulánkok, a mik beleszakadnak abba a ravaszsággal, kiszámitással teljes szivbe! Hát van-e a heraldikának annyi águ koronája, a melyik kárpótlást adjon azért az aranyhajért, a mi e gyermekfőről eltünt? A világ minden fénye, gazdagsága mentségnek elég-e egy elmulasztott éjszakáért a beteg gyermek kórágya mellett?

Julianna a földön fetrengve sirt, és a homlokát verte a kezeivel.

A gyermek pedig nem segített neki sirni.

Gondosan betámasztá egy nehéz kővel a miniatur kripta nyilását, hogy sirdúló bogarak be ne törhessenek, s aztán nagy okosan rátámasztva az állát az öklére, ilyen bölcs reflexiókkal oktatá az anyját:

— Én nem félek a haláltól, anyókám; de te félhetsz tőle. Előre megmondom, hogy vigyázz magadra. Nagyapó azt mondta, hogy a mikor meglát, rögtön meg fog ölni.

— No hát lásson meg. Rebegé Julianna és felkelt a földről.

A kis bölcs férfiu azonban megfogta a köntöse ránczát és visszatartá:

— Várj még. Ne siess. Ott jön egy felhő. Villámlik. Várd meg, míg mennydörögni fog. Nagyapótól akkor nem kell félni. Akkor ő fél. Bebujik az üveg kalitkába. Én meg

nevetek rajta. Én nem félek a villámlástól, mennydörgéstől. Egész éjjel elnézném. Ő meg fél tőle. Várj addig. Én aztán majd odavezetlek.

S mint a ki bölcs tanácsadása után még arról is meg van győződve, hogy magas pártfogása mennyi sulylyal bir a jelen esetben, felkérezkedett az anyja ölébe, s átkarolta annak a nyakát — protectióból.

XXXIII. FEJEZET.

A DÜHÖS OROSZLÁN AZ ÜVEGKALITBAN.

Az öreg Ghéczy Zsigmond kastélya nem olyan volt, milyenek más rendes uri házak szoktak lenni, a miknél a főszempont a lakályosság. Ez egy valóságos labyrinth volt, örökké csukott ajtókkal, a miknek a zárait tudomány volt kinyitni, se kulcs, se kilincs nem engedelmeskedett ott a rendes erőműtani szabályoknak: azt ki kellett tanulni, hogy mint kell a kilincset fél kézzel lenyomni, aztán a zárpléhet másik kézzel felemelni, akkor hirtelen a térddel egyet taszítani az ajtón, hogy felnyilják. Azután következett egy hosszú folyosó, a melyiknek a közepén van egy ajtó. Azt ki lehet nyitni. Van benne egy sok fióku állvány, tele tányérokkal és csészékkel. Azt az ember becsukja s békét hágy neki. A folyosó végén van egy szűk lépcső, azon fölmegy az ember, talál maga előtt egy másik folyosót, annak a közepén van egy ajtó, azon benyit, s egy fülkében találja magát, mely tele van bundákkal. Ott nem marad: tovább keres; a folyosó tulsó végén talál egy másik lépcsőt, azon megint lemehet s ott van, a hol az előbb volt, a bejáratnál. Élő teremtésre pedig nem talál, a ki megmagyarázza neki, hogy ha ezt meg amazt a rézkarikát így meg amúgy elfordítja, hát akkor kimozdul a sarkából az egész tányéros állvány s annak az üregében következik egy igazi lépcső, a melyen aztán felmehet a ház belsejébe,

s ha ott még egynéhány csapó ajtóval meg tudott alkudni, s az üres, lakatlan szobák, tornáczok tévesztőin el nem vesztette magát, valahogy elvégre ráakad arra a donjonforma kerek toronyszobára, a hol az öreg úr megtalálható, ha csakugyan otthon van. Ennek a toronyszobának vastag pohárfenék üvegekből készült teteje van, azon keresztül kapja a világosságot, azonkivül három lőrésforma szük ablaka, egyik szögletében pedig van egy sülyesztő, melynek fogaskerekü gépezetével a szobából egész a pinczébe lehet leereszkedni, a honnan aztán kijárás van a rézbánya tárnáiba, s azokon keresztül az erdők mélységeibe.

Zsigmond úrnak ezen napon különösen szorgos munkája volt. Levelei érkeztek külföldről, Lengyelországból és Törökországból, a menekült kuruczok vezéreitől. Azokban fontos utasítások voltak az idebenn bujdosó kurucz vezérekhez. Új felkelést terveztek. Rákóczy nem ismerte el a szatmári békekötést, épen úgy, mint a bécsi magyar urak sem. Ő is folytatni akarta a harczot. Voltak új szövetségesek, a kik ellenállásra biztatták, az orosz czár, I. Péter és a török szultán. XIV. Lajos is igért, a mit igérhetett. Több volt mind ennél az elkeseredés ide benn, a mit a bécsi urak garázdálkodása okozott. A fegyvert lerakott sereg fő-fő emberei meg voltak sértve büszkeségükben, fenyegetve, elmellőzve. Erről mind értesíté Ghéczy Zsigmond a fejedelmet.

Királya sincs az országnak ez idő szerint, fejetlen az ellenfél.

Az új összeesküvésnek minden szála Ghéczy Zsigmond kezében fut össze.

Ma valami elhatározó lépésnek kell végbemenni.

A kastély kiholtnak látszik, csak az udvar hátulján levő ispánlakban volt valami élet. Ott lakik az öreg Ghéczy Julianna, Zsigmond úrnak a nénje, egy évvel idősebb, mint ő, évek óta ágyban fekszik már, hanem azért az esze most is helyén van, s onnan a nyoszolya dunnái közül vezeti az egész gazdaságát az öcscsének, aki azzal nem

törődik. Ennél főznek is Zsigmond úr számára, ha eszébe jut az ebéd ideje, de sokszor elfelejti s napokig beéri egy darab kenyérrel, meg avas szalonnával, mikor nagyon benne van a munkában.

Ma is csak úgy a kezéből kollácziózgatott, az éles görbe késsel nyiszálva a szalonnát a kenyérhéjon, miközben a titkos irásjegyekkel szerzett leveleket betüzgeté.

Finom hallását már régóta ütögeti valami közeledő moraj, de még nem birja kivenni, hogy mi az? kocsizörej-e vagy égdörgés?

Egyszer aztán közelebb jön a dübörgés. Hintó gördült be az udvarra.

Zsigmond úr az ablakhoz rohan s kikémlel az udvarra. Nem akar hinni a szemeinek. Ez a hintó? Ez a leánya hintaja! Nem az ő leánya! az ördögé! A kocsisára is ráismer. Ide mert jönni az átkozott! A «lőcsei fehér asszony!» Haza mert jönni a kigyó, a dühös oroszlán barlangjába, nem fél tőle, hogy összetépi?

A hintó megáll a bejárat alatt s nemsokára hallja Ghéczy Zsigmond a hiradó jeleket, hogy jön valaki fel hozzá. Minden ajtó el van látva csengetyüvel, a mi megszólal, a mint felnyitják.

Ghéczy Zsigmond első furiájában ökölre fogja azt a görbe kést s úgy szaladgál alá s fel a szobájában; majd a lőrésen kiabálva ki a kocsisnak: «Fordulj vissza! ki ne fogj! Takarodjatok innen!» majd meg a szomszéd szobába a leánya ellen: «Be ne tedd a lábad! Kiontom a véred! Te pokolvirága! Te Jézabel! Te Goneril! Te gyilkos Darvulia! Puskát fogok rátok!»

Ekkor aztán jött egy másik dörgés; de ez már nem hintógördülés volt, hanem a felhők beszéde egymással; a zivatar üdvözlése. S erre a hangra egyszerre eldobta kezéből az öreg azt a kést, azt a villámvonzó vasat; elkezdett reszketni, délczeg alakja összegörnyedt, arcza zöldes fakó szinre sápadt; az ajkai még ismételték a szitokneveket, de már vékony, félelemtől reszketős hangon: «eh te

Jezabel! hej te Darvulia, czudar! s a közben rakta le magáról, a mi érczféle volt: zsebéből az órát, derekáról az ezüstcsattos övet, saruiról a felkötött sarkantyukat oldozgatta le, s aztán sietett, mint a hidegleléstől rázott beteg az ágyba, a maga menedékébe, a gyantaszigeten épült üvegkalitkába, a hol összekuporodva meghúzta magát s onnan már most elő nem mer jönni, a mig csak a zivatar utolsó dörgését visszhangozzák a bérczek.

Az a rettenthetetlen szivű ember, a ki daczolni mert mindennap a királyok pallosaival, a ki neki rohant a kartácsos ágyuknak, egyszerre gyávább lett a kisértetmeséktől reszkető gyermeknél, a mint az égdörgést meghallotta. Már egyszer megkapta az ütését ennek a rettentő lángpallosnak. Akkor még csak a lapjával ütött rá. De az ütésnek emléke, a vakító lángoszlop rettentő csapása rabbá tette minden érzékeit. Mikor villámlott, mennydörgött, hasonlatos volt azokhoz, a kik már a túlvilágra mentek, az ismeretlen regiókba, s ott állnak az örök itélő biró előtt; csakhogy ő még ezt a büszke alakot hordozza magával e rettenetes törvényszék elé, hogy tanuljon reszketni.

Hanem azért nem imádkozik. Védi magát a tudomány paizsával. Az üvegen nem tör keresztül a mennykő.

Ott kuporog már az üveg ketreczben, mikor a leánya belép a szobájába, karján a gyermekével.

A mint őt meglátja, csaknem erőt vesz a bőszült indulat az ösztönszerű félelmen. Közel van hozzá, hogy szétrúgja maga körül az egész üvegkalitkát, s nem törődve égzengéssel, villámlással, rárohanjon erre az asszonyra s kitépje belőle a lelket! Azt hiszi, ez most őt boszantani jön; megtudva, hogy minő igézet alatt tartják ilyenkor az idegei: felhasználja azt az órát, a mikor az apját erőtlenné teszi az Isten haragjától való félelem, s gunyolódni akar.

Még jobban elkeserítette az, hogy a gyermekét az ölében hozza. Hát nem eléggé meggyülöltette ő ezzel a fiuval az anyját? Nem mondta el neki, micsoda kigyó, micsoda

boszorkány az ő anyja, számtalanszor? Elég volt egy találkozás, egy hizelgő szó, egy ölelés, s újra megszerette? Megszeretteti ez magát mindenkivel, a kinek gyülölnie kellene őt: még a kis gyerekével is! Mert varázsló boszorkány!

Hanem egy hatalmas csattanás, mely úgy hangzott, mintha a kastélyba csapott volna le a villám, egyszerre kioltá az öreg haragtüzét. Az egész épület rengett, a míg a sziklák visszadörögték a villámcsattanást; s a mint a zápor egyszerre elkezdett szakadni, éjjeli sötétet támasztva, ebben a sötétben úgy fénylett, valami rejtelmes, villó derengésben minden ércztárgya a szobának; és még az is, a mi nem volt érczből: annak az asszonynak az alakja.

Olyan volt, mint egy rémlátvány, mint egy kisértet.

Odament, a gyermekével karján, ahoz az elszigetelt asztalhoz, a hol az a félő öreg ember, azzal az öreg Istent ábrázoló tiszteletreméltó fővel ül, a villámoktól elzárkózva.

S ott letérdepel eléje.

— Miért jöttél ide? kérdi fogvaczogva az öreg. Te bünös asszony!

— Az vagyok! szól Julianna, nyugodt, szelid szóval. Hozzád jöttem, a ki birám vagy. Elmondok előtted mindent, a mit tettem; te itéld meg mekkora volt bünöm, hogy bünhödjem érte.

— Hazudsz, hazafutsz, apád mellé kuporodsz, ott is egy nagyot hazudsz! (Ezzel a mondással szokták a hazug gyermekeket gunyolni.)

— Többet fogok neked elmondani, mint a miket az ellenségeim beszélnek felőlem: tetteket és járásokat, a miket csak Isten és én magam tudok; még a titkos érzéseimet is meggyónom, a miket soha meg nem találna a szivemben senki.

— S lesz bátorságod a gyermeked előtt beszélni?

— Sőt szükséges, hogy ő azokat hallja. Nem fogja megérteni; nem foghatja még fel, mi volt az mind, a miért meg kellett az anyjának halni? (Mert bizonyára, ha min-

dent elmondok előtted, te engem élve nem hagysz ; s ha magad nem, másokkal öletsz meg.) De arra az egyre vissza fog emlékezni, a míg csak élte tart, hogy a mit vétettem, ő miatta tettem. Én nagy bolondságaim, én sürű vétkeim, engem kárhoztatnak el ; de a miből mindaz ered vala, az én végtelen nagy szerelmem volt az én szegény kis árvámhoz. Kérlek, hallgasd végig, a miket elmondok.

Julianna elkezdett vallani. Nyilt szívvel, őszintén, a legtitkosabb részleteiben elmondta egész életének titkát, a melyről olyan hiressé lett. Egy-egy égdördülés, egy-egy apaátok osztotta szakaszokra ezt a rémmesét. Odafenn a jégzápor verte az üvegtetőt, idebenn a fogoly öreg ember ökleivel a homlokát. A nő folytatta csendesen. A gyermek hallgatva bámult, s azt gondolta magában, milyen szép ez a villámlás, milyen szép az ilyen bűnös asszony.

Az öreg a hosszú fehér hajával törülgette a könnyeket szeméből : a szégyen és keserüség adóját.

Csak a vallomást tevő nem sirt.

Mikor aztán végtül-végig elmondott mindent az apjának, következett a befejező catastropha, a csalódás.

A kassai téren látott rémjelenetre való visszaemlékezés úgy elzsibbasztá erejét Juliannának, hogy nem birta azt végig elmondani. Ha csak színjátszás volna az, a mit most mivel, lett volna elég alkalma a sikoltozásokra, a rémlátó elmeredezésre, a hajtépő átkozódásra, a tragikus kitörésekre : semmit sem tett meg abból. Eltakarta két kezével az arczát s lecsüggesztett fővel rebegé : «ott voltam, mikor Czelder Orbánt lefejezték».

Ez a nehéz, elfulladó hangon ejtett szó erősebb hatású volt minden pathetikus előadásnál.

De hisz ő neki a gyermeke álmára is kellett gondolni.

Ghéczy Zsigmond meggyőződhetett róla, hogy a miket a leánya most elmondott, az mind igaz volt. Sokkal rosszabb dolgokat beszélt el magáról, mint a miket a leggonoszabb rágalmazói hirleltek el felőle. Akkor tehát a megbánása is igaz.

— Hát most miért jöttél ide? kérdezé a leányától.

— Hogy a gyermekemet meglássam, és meghaljak.

— A gyermekedet láttad már; hát meghalni hogyan akarsz?

— Most, hogy fiamat látom, szeretnék addig élni, a míg újra egészséges lesz s aztán megint szeretni fog.

— Látod, hogy mivé tetted?

— Én nagy bűnöm.

— De nem kapod ám őt vissza soha.

— Soha?

— Ha csak az itéleten keresztül nem mégy.

— Kinek az itéletén?

— Mindenikén, a ki csak birád. Birád az ország, az Isten, az apád, a férjed, még a fiad is.

— A fiam itéletét már megkaptam. Megmondta, hogy nem szeret. Ez még fájt, a többitől nem rettegek.

— Hát halld meg a többiekét is. Igazán megbántad, hogy oly átkozott árulást követtél el?

— Az égbe vágytam, s a porba estem, van ennél nagyobb bánat?

— Hallod, hogy dörög odafenn! Engem már lesujtott egyszer az Isten haragja; pedig én nem árultam el a hazámat, csak az Isten nevét káromoltam. Az álnokságért harmadiziglen, az Isten káromlásért ezeriziglen bünteti meg a Zebaoth a gyermekeket. Melyikünknek a büneért akarod, hogy az ivadékaid lakoljanak? Van-e lelked egy ilyen zimankó idején kimenni az erdőre, a hol most a villámtól felgyujtott fenyőfák lobognak, s azt az Istenharagot, a mitől én reszketve bujok el üvegbarlangomba, a fejedre lehivni?

— Ha elűzesz magadtól, úgy sincs hová mennem, mint a villámos ég alá.

— Dehogy űzlek. Inkább nagyon is szépen kérlek, hogy eredj. Te elmondtad nekem a magad keserüségét. Elhiszem, keserű. Most én elmondom neked az én gyönyörüségemet. Te hidd el nekem, hogy édes. Pedig egy dolog

a kettő. Az enyimet úgy hiják, hogy boszuállás. Akarsz belőle kóstolni?

— Hogyan?

— Akarod visszafizetve látni azt a nagy tartozást, a mivel a kevélyek kapujai alól elkergettek? Megalázni azt a dölyfös hadat, a melyiknek nem volt elég, hogy a magyar férfiaknak a becsületét csak úgy szárazon egye meg, még az asszonyainknak a gyalázata is kellett neki hozzá, hogy abba mártogassa, mint a czvibakot a csokoládéba!

Julianna felugrott a térdeiről s daczosan felemelte a fejét, a szemei ragyogtak.

— Bizz rám akármit! Bármilyen nagy dolgot.

— No hát «édes?» Azt szeretem. Belehalhatsz, ha beveszed. Mert méreg. Hát hallgass ide. Nekem ma épen ebben az órában el kellene mennem egy olyan helyre, a hol az ilyen fajta új poklot készítik, azoknak a számára, a kik bele valók.

— Új összeesküvés? kérdé Julianna, a kis fiucskát kötényével eltakargatva.

— Ne féltsd te őtet. Tud ő mindent, s nem fecseg ki semmit. Nem új összeesküvés, csak folytatása a réginek. Itt vannak a közelben. Én rám várnak. Az én dolgom átadni nekik az izeneteket a távollevőktől, a kik velünk egy czélt akarnak. És még más dolgom is van. A cselekvéshez pénz kell, ingyen a halált sem adják. S azt, hogy hol van elrejtve az a pénz, a mi a munka megindítására szükséges, csak én tudom. Soha senki rá nem fog akadni. A hány esztendő elmulik, annyival mélyebben lesz elrejtve. Ma és ebben az órában kellene azt nekik megmondanom. Ők nem jöhetnek ide hozzám; mert a labanczok minden utat, a mi a házamhoz vezet, megraktak kémekkel, vadászaik, dragonyosaik el vannak helyezve az erdőben, szénégetők, pásztorkunyhók, tárnabejárások közé; az én hiveim a napvilágon nem mutathatják magukat. Hanem én odamehetnék hozzájuk a magam buvó útjain. Ők várnak rám. De én nem tudok megmozdulni. Rettegek a villámlástól. Meg

vagyok átkozva. Gyáva vagyok. Arulónak fognak tartani, s aztán szélylyel mennek; ember soká nem állhatja ki azon a helyen, a hol ők összegyültek. És én még sem mehetek oda, a míg ez a zivatar tombol a fejem fölött. Emberi szó nem fejezheti ki azt a félelmet, a mi engem kínoz. Minden villámlás a szivemen nyilal keresztül, s a mennydörgéstől olyan a szivem, mintha két malomkő közé szorult volna. Ha most egy pálczával összezúznád ezt az üveg kalitkát a fejem fölött, bizony rögtön szörnyet halnék a rémület miá'.

Julianna még a selyemkendőjét is levetette a nyakáról, azt is rátakarta az üvegkalitra. Tudta, hogy a selymet is perhorrescálja az égi tűz.

— Hát oda mernél menni most helyettem azok közé, a kik rám várnak?

— Oda megyek.

— Ebben a zivatarban?

— Felveszem a «gyöngyösi privilégiumot», nem ázom meg.

(Gyöngyösi privilégiumnak hítták valaha azt a köpönyeget, a min semmi zápor keresztül nem hatolt; ma már nincsen.)

— Elvinnéd azokat a leveleket, a miket ha a labancz portyázók megkapnak nálad, egy fokkal magasabbra akasztanak fel, mint a levelek iróit?

— Nagyobbat is végeztem én annál.

— És azután leszállnál egy szál kötélen egy mély oduba, a minél a pokol kürtője semmivel sem rettenetesebb, hogy ott felkeress eldugott pénzes zsákokat, a miket a sárkányok őriznek?

— Nem hiszek a rémekben.

— Hát nem hiszesz a rémekben. Pedig elhihetnéd, hogy vannak olyanok. Teszem: ha csak egyszerre eléd toppanna az urad, Korponay János?

— Az valóban rémítőbb volna rám nézve minden kisértő léleknél.

— Aztán meg az öreg Fabriczius, azzal a hosszú kardjával.

— A hóhér a maga pallosával nem volna rám nézve iszonytatóbb.

— No hát ott, a hová küldelek, megtalálod az uradat, meg az öreg Fabricziust.

Julianna összeborzadt. Fásultságát megtörte ez a két név. Nem bátorság volt az, a mi őt biztatta, csak megvetése mindennek, a mi él. Hanem ezt a kettőt nem tudta megvetni. Ingadozott.

— Ne félj, anyókám, szólalt meg a kis öreg ott mellette. Én majd veled megyek, a nyakadba kapaszkodom. Nem bánt senki, ha engem meglátnak.

Ez a szó megolvasztá a jeges szivét, odaborult térdre a kis fiu mellé; elkezdett zokogni: ölelte, csókolta; majd hogy meg nem ette. Hát mégis csak szereti!

— Nem, pulyácskám, tégedet itt hagylak zálogban a nagyapónál, hogy bizonyos legyen róla: a mit rám bizott, elvégzem, megint visszajövök. Te csucsulj el, aludjál addig szépen. Mondja kelmed apám uram, mit végezzek? Ha az Isten haragjától nem rettegek, az uram haragjával is majd csak szembeszállok. Ő fogja ereszteni a kötelet, a min a mélységbe szállok, az öreg Fabriczius pedig mellette fog állni a nagy pallossal. Mondja kegyelmed a többit.

Azzal elkezdte dönczölgetni a kis fiát az ölében s dudolta neki a legújabb nótát:

«Hová lettél nyalka kurucz,
Ki kevély voltál, mint a strucz!»

Addig dudolta, addig ringatta, a míg szépen elaltatta.

Az öreg Ghéczy Zsigmond azalatt elmondta reszkető szóval, merre legyen a járása, mi legyen a mondása? A mennydörgő mennykő csak úgy hullott jobbra-balra; a dörgés egy pillanatig sem szünt; néha az egész házat megrázta, hogy az üvegek a háztetőn csak úgy csörömpöltek bele.

XXXIV. FEJEZET.

A JÉGBARLANG.

A magyar föld természeti ritkaságainak Kohinoorja, a dobsinai jégbarlang még akkor csak kevés ember előtt volt ismerve. A kik tudtak róla, nehéz eskü alatt kötelezték magukat nem beszélni felőle másnak, mint a híveknek.

Itt e hegy mélyében lakik az egyik demiurgus, a földszellem, a ki jégből alakít. Aeonok óta foly a munka. Kezdi mint bányász, mély üregeket váj, vízzel, szénsavval, azután folytatja mint építész, óriási boltozatokat emel a mélységek fölé, rengeteg oszlopokkal jégből, építészi remekeiben utánozza a zuhatagot, a lugast, a szőnyegeket, nem kellenek neki a doriai, a korynthi módok. Aztán oltárt emel, magasat, széles grádicsokkal. Nem feledkezik meg a boltozatos folyosókról sem, miknek karzatain csak párosával lehet áthaladni, vannak szép tündér grottái, alvó szobácskák talán, czirádákkal, czikornyákkal felcziczomázva, aztán egy-egy fejszédítő harántlap, csapinós eséssel mélyed alá a sötét végtelenbe, mint egy pyramid oldala, óriásoknak való szánkapálya, a mesebeli üveghegy, hanem a főtermében a tükörpadlaton egész mulatozó emberi társaság számára van elég hely. Azután beáll kárpitosnak, ezüstművesnek, a colossusi építményeket betakargatja drága szőnyegekkel, mik a légben függnek, egymást emelik, fentartják, finom jégkristályból szőtt, font, filigránozott, zsinegmódra tekert czafrangjaik le a padlatig érnek, rengeteg sátorok csupa kristálytűkből. Mikor épít, vakmerő, mint egy titán, mikor diszít, gyöngéd, mint egy tündér.

Mikor a földlakók itt ünnepet tartanak, ezernyi mesterséges fénynyel világítva be a barlang üregeit, akkor az egész isteni alhambra átlátszó lesz, át meg át ragyog az

óriási jégdóm, mintha gyöngyházzal volna kirakva, szivárvány töréseket tündököltet, a kárpitok ezüstje összefoly a merész zuhatagok átlátszó zöldjével, a belül üreges oszlopok, az oltárok tovább adják a keresztül törő fényt. Kívül felczifrázva fantasztikus képletekkel, a mik virágot, madarat, lófarkat, csipkézetet mimelnek; áttört ötvösmunkával, gyöngyfüzérekkel pazaron befonva. És a látogató elkezdi számlálni az óriás jégfalon, mely mellett elhalad, az évek sorait. A hány esztendő, annyi réteg. Mint egy nagy könyv egymáson fekvő lapjai. A meddig a világosság eléri, talán ezerig is el lehet számlálni. De hát a mi a jégpadlón alul van, hány ezredévet számlálhat az?

E jégbarlang bejárását a Gölnitz-völgy felől rég ismerték a dobsinaiak. Azt is tudták, hogy ott jég van. Nyári mulatságaik alkalmával odaeresztették le a seres hordóikat, de leszállni bele csak e század utolsó évtizedeiben mert két fiatal tudós, a ki azután ez isteni remeket a világ előtt feltárta.

A Rákóczy hadjárat idejében ez volt a találkozási rejteke a kurucz összesküvőknek.

Rendesen ott a barlang előtt ütöttek össze egy lábtót fenyőszálakból, a miken leszálltak a barlangba, s mikor visszajöttek, a lábtót összetörték, elégették.

Hogy a gölnitzvölgyi szádán kivül még egy másik bejárata is van a jégbarlangnak, ez csak a Ghéczy titka volt.

Mikor a közelmult években e barlang hirre kapott, egy dobsinai vén lakos felemlegeté, hogy ő is volt már ebben a barlangban fiatal korában; de egészen más nyiláson jutott bele, a «Hanneshöhe» oldalán. De nem tudott a helyre rávezetni többé.

Ez volt az a bejárat, melyen keresztül a Ghéczy Zsigmond kastélyából ide lehetett jutni, a hegyoldalból előtörő patak mentén lóháton.

Mikor Ghéczy Zsigmond az ő hajdan kedves czimboráját, Józsa István prédikátor-kapitányt áruló átszökése után

azon forrójában utolérte s agyonverte, egyúttal azokat a kincseket is prédára ejté, a miket ők együtt Körmöcz- és Selmeczbányából elhoztak, sok hordóra menő arany- és ezüstpénzt. Ezt ő akkor hazahozta a gölnitzvölgyi kastélyba, s aztán zsákokba töltögetve áthordta a hanneshöhei üregen át a jégbarlangba, ottan dugdosta el. Nem mind egy helyre. Fiókokra osztá. Számozva voltak; ennyi ezer itt, annyi amott. Ez volt az igazi Wertheim-pénztár! Hatalmas egy szekrény: igazán felnyithatatlan. A jégtündér már az első esztendőben betakarta a rejteket egy réteggel; minden évben egy új lapot borított rá. Nincsen ennek a zárnak kulcsa. — Ha majd egyszer szükség lesz rá, ha minden segitség elfogyott, akkor előadja Ghéczy Zsigmond az eldugott kincset. Addig érjék be a jó czimborák azzal, a mit a rézbányája keres. Ő maga beéri szalonnával, kenyérrel.

Hát most itt volt az idő. Újra kellett szervezni a szétzüllött kurucztábort. Izeneteket kellett hozni jószágaikba visszatért hajdani vezérektől, s az országon kivül történtekről; aztán csoportba gyüjtött lappangó hadaknak fentartásáról gondoskodni. Fel kellett nyitni a pénztárt.

Ez hozta ide a régi bajtársakat, a kiknek egyike jött Lengyelországból Rákóczytól, a másik Temesvárról, a török nagyvezértől, a harmadik Erdélyből, a többi innen-onnan az erdőkből, a pusztákról, a Fehérhegyekből, az ecsedi lápból, a hol még fegyverfogásra kész ezrek lesik a jelszót; mind valamennyinek egy utasítása volt: ezen napon, holdújsággal délután a gölnitzvölgyi jégbarlangban megjelenni, s ott várni Ghéczy Zsigmondra, a ki átadja a kincseket, s a kincsetérő leveleket a kurucz főuraktól.

Ezeknek már hajnalelőtt, mikor még sötét volt, át kellett vonulni az erdőkön, hogy a dobsinai labanczok figyelmét kijátszszák, s elhelyezkedni a jégbarlangban. Hoztak magukkal bundát, nem fagytak meg. Tüzet rakniok nem volt tanácsos, mert a kiszüremlő füst elárulta volna, hogy itt emberek vannak.

Lehettek valami huszan. Közöttük volt Fabriczius, a ki most járta be a Szepességet, Pongrácz, a ki a Czelder Orbán catastrophája elől menekült, s újra összeszedte a szétrebbent hajduit, Korponay János, a ki a fejedelemtől érkezett, és a többek között Pelargus, valamennyinek a közös izenethordója. Ez most is parasztleány ruhában volt, a többiek mind gölnitzvidéki hevérnek öltözve.

Három szál viaszgyertya tartott világosságot a sátorban, a hol letelepedtek. Most «beduinsátornak» hivják azt a jéggrottát.

Az urak, untokban, a jövő terveit fejtegették egymás előtt. Mind nagyszerü volt az, és mind kivihető, csakhogy mindegyikhez pénz kellett. Azt pedig honnan venni? A «libertás» rézforintoknak még az anyamintáit is összetörték már, s ki lett hirdetve, hogy a szabadságpénz egy fabatkát sem ér többé.

Azalatt Pelargus egy jégtaburetten ülve, jegyezgetett valamit egy darab pergamentre.

— Mit kalkulálsz, fiacskám? kérdezé Korponay.

— Azt számítom össze, hogy a jelenlevő uraknak a fejeire, kire mennyi díj vagyon kitüzve. Ha a fejeinket úgy el lehetne adnunk, a mennyire azok becsülve vannak, mindjárt nem kellene a fejünket törnünk, hogy hol vegyük a pénzt?

Jót nevettek a tréfán. — Igazán kellemes érzés egy olyan társaságban lenni, a hol minden ember azzal a tudattal hordja fenn a fejét, hogy erre száz, erre meg kétszáz arany van kitüzve. Legtöbbet ért a Korponayé, mert az háromszáz aranyat képviselt.

— De mégis legtöbbet ér az én buksim, enyelgett Pelargus, mert ha kevesebb is, de minden városban van rá feltéve valami. Hol ötven, hol száz tallér. Ha összeszámítom, megüti az ezret.

— No, majd meghozza a nervus bellit a Zsiga bátyánk.

Csakhogy a Zsiga bátya nagyon soká váratott magára. Fabriczius ezüst órája már mutatta a holdújságot. Jönni

kellene már neki. Itt a jégpalotában nem kellemes a várakozás. Csak a lengyel pálinka melegített. Aztán meg valami más. — Bolondság!

Már erősen zugolódott minden ember. Beszéltek cserbenhagyásról, gyávaságról, egy mormogó hang árulást is emlegetett. Egyszer csak megneszeli Pelargus éleshalló füle a föld felett dühöngő vihar moraját.

— Zivatar van odafenn. Akkor mi szépen süthetjük itt a makkot, mert az én Zsiga bátyám neki megy ugyan minden ördögnek, még az olyannak is, a ki a farkát a fején viseli, de az úr Istentől szertelenül retteg. A tizenkét zsidó patriárka, szent Dáviddal a hegyében, együtt nem félt úgy a Zebaóth Istentől, mint a jó Ghéczy Zsigmond, a mióta a tüzes mennykővel megczirógatta. Az most nekünk ki nem jön az üvegkalitkájából, ha mi adunk is neki annyi aranyat, a mennyit ő tőle akarunk kapni.

Lett erre nagy káromkodás.

A kurucz különben sem igen szokta kapiczányon tartani a nyelvét, mikor a mennybeli hatalmakkal kellett feleselni, most pedig épen tehette, mert itt nagyon biztos helyen volt a jégbarlangban.

S a zivatar csak nem akart mulni. A körül fekvő hegyek belseje csupa vas, azzal pedig a villám szeret csókolódni; minden mennykő a hegyoldalba csap le, s a sujtott szikla fenékig megrendül.

Az összeesküvők türelmetlensége chorusban tör elő; az az istenesebb, a ki jobban átkozódik.

Egyszer aztán egy olyan földrengéssel járó zuhanat rázza meg az egész jégbarlangot, hogy a kristályfalak és oszlopok megrendülnek bele; a villám oly apocalypticus hatalommal sujtott le a «hegyes bérczre», hogy betörte annak a tetejét, keresztülfúrta magát a sziklákon, lehatolt a jégbarlangba, egy pillanatra túlvilági ragyogványnyal árasztva el a felséges kristályépületet, minden oszlopaival, boltozataival, hogy e káprázatos fénytől a szem elveszté világát; a következő pillanatban aztán sűrű sötétség lett,

a miben rémséges zuhanatok hosszantartó dörgése rémíté el a szivet; a hegytető beomlott.

(Ez a hegyomlás ma is látható fenn a tetőn s alant a barlangban a lezuhant tömérdek sziklatömeg.)

S az iszonyu légnyomás eloltotta mind a három gyertyát.

Addig, a mig a lezuhanó sziklák robogása hangzott, miknek némelyike a száz ölnyi mélységbe gördült le (a mit most «pokol»-nak czimeznek), addig emberi hang nem szólalt meg ide lent. S mikor már a zuhanatnak vége volt, még sokáig lehetett rá lesni, hogy pendülnek, kondulnak meg a jégkolosszok, meg-megrepedezve, hogy cziterázik a magasból aláhulló jégkristályok permetege a jégtáblákon.

— Meg kellene gyujtani a gyertyákat, suttogá valaki a sötétben.

Erre a szóra többen elővették a tűzszerszámaikat; azt mindenki magával hordta; volt hozzá kénfonal is. De nem lehetett kicsiholni. A tapló úgy meg volt nyirkosodva, hogy nem kapott bele a szikra. Utoljára mind valamennyien elkezdtek a tűzkővel, kovával dolgozni . . . Olyan volt az, mintha dæmontábor szórná a szikrákat maga körül, pokoli sötétség közepében. Semmi sikere nem volt. A kioltott gyertyákat nem lehetett újra meggyújtani.

Most következett el még csak a rémület ideje.

A kik ide lenn vannak, e vak sötétségben, soha ki nem találnak a jégtömkelegből az Isten világára.

Kétségbeeshettek.

Előttük a csúf halál, a mi ellen semmi ész, semmi erő nem való a védelemre.

E szívzsibbasztó csüggedés közepett úgy tetszik, mintha a barlang mélyéből valami derengés hajnallana fel.

Pelargus vette azt legelőször észre.

— Világosságot látok! kiáltá, oda mutatva.

— Az a Ghéczy Zsiga! mondák a kurucz urak s elkezdének happ-happot kiabálni, hogy észrevegye őket a sötétben

a közelítő. S aztán megint elővették a tűzszerszámaikat s nekieredtek a csiholásnak, hogy hollétük helyét észrevétessék a jég Bábelben.

Mert nem olyan könnyü annak az alsó részéből a felső emeletébe áthatolni. A feljárás meredek és tükörsima, megszakgatva széles rianásoktól, mik feneketlen mélységet mutatnak.

A világosság azonban közeledett. Már ki lehetett venni az emberalakot, mely azt magával hozta.

Férfi alaknak látszott, bányász öltözetben. A világosságot egy szál viaszgyertya terjeszté, mely magas, nemezből készült süvegébe volt tüzve, mint egy tartóba. Hogy miért nem hozott magával inkább bányászlámpát, a mit a bőrövre akasztanak, azt megmagyarázta a sűrü előre-hátra bukdosása a sikos jégúton; estében kialudt volna a lámpa, míg a süveg felül maradt a gyertyával.

Keserves küzködése volt, a míg a jégbarlang felső emeletébe fel tudott jutni; félig meggörnyedve haladt felmentében a párkányzaton végig, vaskampós botjával megmegkapaszkodva. Térdeire kötött vaskarmokkal kúszott fel egy meredélyen, gémberedő kézzel fogózva a jégkolonczokba, s szeges talpu saruival akadályozva lecsuszamodását.

Már odáig jutott, hogy csak egy meredek, kürtőforma mélyedésen kellett felhatolnia. Itt egy kötelet leoldott a derekáról, s azt a végére kötött vaskapocscsal felhajítá a párkányzat orgonasíp alaku jégcsapjaira, s aztán a térdvasai segélyével elkezdett egy faderék vastagságu jégcsapon felfelé kúszni.

— Ez nem a Ghéczy Zsiga! dörmögé Pelargus. Nem látom a nagy fehér szakállát.

— Csak nem őrült meg, hogy másra bizza a titkainkat! mondá rá Fabriczius.

Korponay azonban segíteni akart a felmászással küzködőnek, s kampós botjával lenyulva a horgával megkapaszkodott kötélért, annálfogva elkezdte azt felfelé vontatni.

— Ez nem az öreg Ghéczy! dörmögék valamennyien, a mint az alak a mélységből fölmerült. A mint a kezével megkaphatta a jégmellvédet, egy pattanós szökéssel fölveté magát a sík jégpadlóra.

— Nem! Hanem a leánya, suttogá fuldokló hangon a megérkezett, lekapva fejéről a bányászsüveget az égő gyertyával: szép sárga haja izzadságtól csapzottan hullott lángoló arczába.

— Árulás! ordítá Fabriczius, s rohant a jégsátorhoz, hogy valami fegyvert kapjon a kezébe.

Korponay János pedig ugyanazt a kötelet, a melyen felhúzta a feleségét, hirtelen annak a nyaka körül keríté s úgy nézett annak az arczába, mint egy őrült. Nem szólt neki semmit, csak a szemeivel ölte, a kötél két hurokszálát egy markában tartá összeszorítva.

Julianna még csak egy mozdulatot sem tett a védelmére.

Ha azt a kezében tartott süveget gyertyástól a földhöz vágja, hát azzal eltemeti magát is, meg valamennyit a pokol sötétjében. Akkor aztán az jár jobban, a kit hamarább megölnek.

De nem tette. Odanyújtá a legközelebb állónak az égő gyertyát, s a legcsendesebb hangon szólalt meg.

— Itt vagyok, uraim. Apám küldött. Nektek hoztam üzenetet. Hallgassátok azt meg, aztán tehetitek velem, a mit haragtok rám mért.

— Meg ne hagyd szólalni a kigyót, Korponay! ordítá Fabriczius a jégsátorból; fojtsd bele a szót: mert megront, ha beszélni hagyod.

Korponay még szilajabb dühvel nézett Julianna szemébe s kezdte szorosabbra húzni az öklébe szorított hurkot.

— De biz azt a bolondot nem teszed! kiáltá Pelargus, s odaugorva Korponay mellé, sarlóforma éles késével kettévágta a kötelet s kirántva az asszonyt az ura kezéből, odaállt eléje, saját testével védve azt mindenki ellen.

«Hozzá ne nyuljon valaki az én asszonyomhoz, mert akkor nem ismerek sem Istent, sem embert! — Hát megbolondultatok, hogy megakarjátok ölni, a ki minket megszabadít? Az üzenethozót. Pongrácz ezredes úr! parancsoljon kegyelmed a kapitányoknak, vagy vér folyik köztünk!»

A kurucz vezérek csakugyan közbevetették magukat, hogy a dühöngő Korponayt félreczibálják, s az átkozódó Fabricziust elcsitítsák; amaz szidta a tacskó Pelargust, mit avatkozik az ő felesége dolgába, holott még szeretője sem volt, csak üvegen keresztül nyalta a mézet: az asszony bolondja.

— Bolond az, a ki kihallgatás nélkül itél! vágta vissza Pelargus. Eddig csak vádolták, de nem védte senki! Igazság ez? Egy gyönge asszony ellen annyi férfinak összeröffenni! Leventeség ez? A hitves asszonyát a saját urának elrágalmazni! Becsület ez? — Nem bánom, mondjatok bolondnak: én nem hiszek el felőle semmi rosszat! Csak az irigyei találtak ki rá minden csihést a szépsége miatt!

Julianna megsimogatta a gyermekhős fejét.

— Köszönöm jó Pelargus, hogy védelmemre keltél, magad vagy ebben a világban. — Hagyd abba, s azzal odalépve a férfiak csoportjába, megállt közöttük nyugodtan, ölébe leeresztett kezekkel: «Uraim! Biráim! Nincsen mit tagadnom. Hogy elkövettem az árulást az ország ellen Lőcsén, azt bevallom. Hogy vétkemet megbántam, azt bizonyítja az, hogy itten állok. Hogy helyre hozhatom-e azt? itéljétek meg, ha azt, a mi rám lett bizva, átadtam és elvégeztem. Ha úgy találjátok, hogy a jó, a mit ügyetekért teszek, felér azzal a roszszal, a mit ellene tettem, akkor feloldotok; — ha abban állapodtok meg, hogy marad fenn tartozásom: itt vagyok: végezhetitek életem; senki sem sirat meg. — És aztán, ha ti föl találtok menteni, még marad itt egy birám, ki fölöttem itél: az én hites uram. A mi közöttünk van, az nem dolga senkinek, csak a mi

kettőnké. Ti hagyjatok bennünket kettőnket hátra, mikor eltávoztok a gölnitzi szádon. Az uram majd később utánatok megyen. Hogy én merre mentem el: jobbra-e, balra-e, lefelé vagy fölfelé? Azt csak az Isten tudja meg.

A daliák e nyugodt beszéd által egészen meg voltak nyerve. Maga Fabriczius és Korponay is elhallgattak, hanem azért egymás mellé álltak, kezüket egymás vállára téve. Pongrácz ezredes volt köztük a fő; neki mondá el Julianna Ghéczy Zsigmond üzeneteit; az ő kezébe tette le a leveleket, a mik a hajdani kurucz főuraktól jöttek. És azután, atyja kipéczézése nyomán rávezette őket azokra a rejtekekre, a mikben a bányavárosokból elhozott arany- és ezüstpénz el voltak dugva. Minden előkerült. A kezdethez elég. Annyi kincs, hogy minden itt levőnek jut belőle czipelni való.

— Bevégeztem küldetésemet, szólt Julianna, mikor a rejtekekből előhordott pénzes zsákok egymás mellé voltak rakva, s azzal egyenesen Fabriczius felé fordult. Kegyelmed főbiró uram, ezen hivatalában legtudósabb, mondja ki rám az itéletet.

De bizony a jó Pelargus nem hagyta azt megtörténni, hogy itéletet mondjanak ki — prókátor közbejötte nélkül, odafurakodott Fabriczius elé, s az egyik kezével megfogta a biró vállán a puffos bányász mándlit, a másikkal pedig hevesen hadonázva, magyarázva, s a biró mellét ugyan ütögetve, megtartá a competens védőreplicát az ő imádott szép asszonya mellett.

— Hát ti urak, hogyha birák akartok lenni, ismeritek a just, ismeritek a logikát, ismeritek a principiumokat. Tudjátok, hogy mi az «in dubiis charitas». Ha tudna azzal az angyalarczczal, azzal a galambtekintettel asszony oly szörnyü árulást elkövetni, a milyennel őt ti, a férje, az egész világ és az ő saját szája is vádolják: hát nem módjában lett volna százszorta nagyobb és sulyosabb árulást elkövetni most, a midőn egy intés, egy szó kellett volna csak tőle, hogy mindnyájunkat a hóhér kezére adjon, hogy egy új

felkelés tervét még a csirájában elfojtsa? Ha lehető volna, hogy ebbe a szivbe a hitszegés beleférjen, hát nem siethetett volna az a rábizott levelekkel egyenest az ellenségeinkhez, s felfedezve az összeskövésünket, nem vihetett volna-e annyi főurat a vérpadra, hogy ugyancsak válogathatott volna a birtokaik közül vérdíj fejében? Ha ennek az asszonynak itt, csak úri pompa, fényűzés, duskálkodás gyönyörködtetné szivét-lelkét: így állna-e itt most közöttünk, sáros, tépett hevérruhában, összekarczolt kezekkel, hogy nekünk rejtett pénzbányák oduit fedezgesse fel, holott elhordhatta volna innen azokat a kincseket a maga gyönyörüségére, úgy hogy még a kakas sem kukorítana utána? Ilyen ábrázata van a bűnnek? Így festik-e a rossz lelkiismeretet? — Ime, nem csúsz-mász térdepelve előttetek, kezeit tördelve; nem vagdalja magát a földhöz, a hogy a bűnösök szokták. — Itt áll nyugodtan, mint egy martyr a római circusban az oroszlánok között. Nem hivogat sem szenteket segítségül, sem élőket tanubizonyságul, nem szépíti tettét, nem magyarázza, nem tagadja. Azt mondja, a mit tettem, megtettem. Nagy okai lehettek rá. Magában áll-e? Nem! Százan, ezren tették azt, a mit ő. Hittek a csábító szónak, biztak az esküvésben, a hatalmasok pecsétes leveleiben. Hány férfi, hány fővezér közülünk tette le a zászlóját egy ilyen mézes-mázos szóért. S ő, a gyönge asszony vétett volna csupán, mikor ráhallgatott? S mi az elpártoltat, ha megutálja tettét, s ismét hozzánk tért, tárt karral fogadjuk. Itt a leveleik a kezeinkben, áhitattal olvassuk, gyönyörködünk a megtérésükben; kérve-kérjük, jertek vissza, legyetek újra vezéreink, tanácsadóink; emeljük őket a fejünk fölé. Csak ezt az egyet dobjuk le a mélységbe? Azért mert asszony? azért, mert gyönge asszony? Azért, mert szép asszony? A mennydörgő ég odafenn, s ez a jégpokol idelenn úgy tartson meg és úgy veszítsen engem, a hogy esküvel bizonyitom, hogy ez az asszony ártatlan és igaz, mint ez a szűz jégoszlop itt előttünk. Fejemmel állok jót érte!

Az ifjú trubadur lángja elharapózott a többi keblekbe is. Az urak helyeslő mormogása hangzott közbe. A birói serpenyő mérlege valóban a szép asszony részére hajlott. Az érdemei súlya lenyomta a bűneiét. A megtérőt be kell fogadni, kivált a ki ily erős próbát kiállt, miként ez.

Az öreg Fabriczius intett a kezével, hogy legyenek csendesen. Ő maga leült egy jégkolonczra, mint valami birói karszékbe, a többiek körülállták.

Valamennyi gyertyát meggyujtottak már most, a jégsátor egész világos lett bele.

Fabricziusnak egy kasza volt a kezében, ő kaszás hanáknak volt álczázva. Úgy nézett ki vele, mint a vén Kronosz. Azzal, ha akarta, le is üthette a nyakát az előtte állónak.

Megszólalt, nehéz csend után.

— Halljad a mit mondok, te, kinek nincs neve, «lőcsei fehér asszony». Nem mondok én te rád itéletet. Az az Isten dolga. El is fogja hozni. De elveszem fejedről fenyegető kezemet s azt mondom, senki se bántson. Nem tudom, ki vagy ? Nem ismerlek. Elfelejtem, hogy valaha utamon keresztül mentél. Te emlékezni fogsz rá, hogy miket vétettél, más ne emlékezzék. Nem azért, a miket ez a nederes fiú beszélt a védelmedre, nem azért a csengő érczekért, a miket kezünkbe adtál, nem azért a gyertyavilágért, a mivel bennünket a pokoli sötétségből megváltottál, a ki nélkül veszve lettünk volna, nem ezzel váltottad meg magadat. Hanem azzal, hogy az apádtól küldve jösz most ide. Csak egy embert ismerek a világon, a ki nálamnál törhetlenebb szivű, csak egy embert, a ki hazáját irtóztatóbb lélekkel szereti, mint én, az a te apád. S csak egy ember van a világon, a ki ellen nagyobbat vétettél, mint én ellenem, mert nagyobb csorbát ütöttél a czimerén, mint az enyémen; s a ki ezért téged jobban keresett a halálra, mint a hogy én kerestelek: ez az apád. Ha te meg tudtad venni Garamszegi Ghéczy Zsigmond szivét, ha ő te rád bizta azon titkait, miket soha senkinek el nem mondott: akkor valami varázslat jár veled, a

mibe az én véges eszem be nem tud hatolni. Térj vissza apádhoz, a mely uton jöttél, s vidd el neki azt a levelet, a mit neked adok, nem sok szó lesz benne, de elég: «leányod betölté küldetését».

Fabriczius papirost kért a körülállóktól, mert nála nem volt. A többinél sem volt. Pelargus oda adta neki azt a darab pergament, a mire az imént társai nevét felfirkálta, utánuk téve a fejeikre kitűzött díjakat.

— Ez jó lesz, monda a biró. Már a neveink is rajta vannak.

Azzal a pergamen elejére felirta azt a három szót.

A pergamen sorra járt; mindegyik vezér oda írta a neve után: «vidi».

Szándékosan hagyták Korponayt utoljára.

Ő nem irta a neve után a «láttam»-ot, hanem bedugta a pergament a köntösébe.

Igaz. A nagy hazafiak, a törhetlen szabadságharczosok elintézhették a maguk perpatvarát azzal, a ki őket egyszer elárulta. Ha másszor jó szolgálatot tett: ki van egyenlítve a rovás. De hát a férj számadása ki van-e?

Az még nehéz egy szó lehet.

Nem mondtak ellene. Összeszólalkoztak. Kiki felvett a vállára a pénzes zsákok közül; fogta a gyertyát s indult a jégbarlang kifelé vezető sikátora felé. A távozó alakokat egyenkint eltakarták a jégkárpitok, a bolygó fények eltünedeztek az átlátszó falak mögött. Csak két gyertya maradt hátra: Korponayé és az asszonyáé.

Ott álltak egymással szemközt: körülöttük a fehér éjszaka, a csillámló jégpokol. A padmalyról perczenkint egy-egy vízcsepp hullott alá a jégsátorra, mint egy folytonos óraütés számlálva az örökkévaló időt.

Julianna a férfiöltözetben is tökéletesen asszonynak látszott most: kérő, esdeklő meghajlása, összekulcsolt kezei, mik térdeit érinték meghajoltában, lecsüggesztett feje, árnyékvető szempillái alól kisugárzó szemei rávallották, hogy asszony.

Szava nem volt, csak azt tette, hogy az összefogott két kezét felemelé lassan s úgy nyujtá ki karjait ama másik alak felé, a kinek még a jégfalra vetett árnyéka is tudatá, hogy férfi.

Visszautasítólag intett a kezével.

— Ne szólj hozzám. Mind hasztalan volna. Ha ezt az egész jégbarlangot meg tudnád is olvasztani egy lehelleteddel, engem nem olvasztanál meg benne. Nincs közöttünk semmi közös érzés: még a gyülölet sem.

— Elfelejthednéd-e kis árva gyermekünket? rebegé az asszony.

— Ne hozd elő, mert még megátkozom az órát, a mikor született.

— Az volt a vétkem, hogy őt oly nagyon szerettem.

— Tudom. Azért akarnám elfeledni, hogy fiam van. Mert jobban tettem volna, hogyha szétzuzom a fejét, minthogy keresztvizre tartám, mert az én dicsőségem az, hogy egy poronty született, egy Antikrisztus, a ki nem megváltója, hanem elvesztője lett a világnak! Ott lesz a nép imádságaiban: «fogantatott a gonosz lélektől!» örömhír lesz rám, ha azt hallom, hogy meghalt.

— Az Isten szerelméért! Hogy mondhatod ki ezt a szót?

— Térjünk másra. Hisz nincs nekünk semmi okunk a czivakodásra. Megcsaltak, úgy-e? A kik arany hegyeket igértek. Hogyne csaltak volna meg? Hisz Fabriczius leányát is kiforgatták az apja birtokából; pedig azt császári tiszthez adtad, hitét elhagyattad vele; apját, szülővárosát elárulni te tanítottad meg. Most az is földönfutó, mint te.

Ez egy új nehéz kő volt Julianna szivére. Hát az ő kedvenczét is szerencsétlenné tették azok, a kikben bizott? Ez is az ő lelkére támadó vád, az ő álmainak réme?

— Értelek már most egészen, mondá Korponay. Csalva vagy, sértve vagy, semmivé vagy téve. Magad üldözöd magadat. Dehogy kergetlek, dehogy állom el az utadat; hagylak magad elől futni. Velünk egy uton futsz most, azt látom; el is hiszem; belekerültél abba a forgószélbe,

a mi bennünket sodor magával. Boszut akarunk állni, mink is, te is. Ebben találkozánk s még úgy jöhet, hogy sokszor fogunk egymás jöttére várni, a hogy ma vártunk s az is meglehet, hogy egyszer a hóhér a fejeinket egy kosárba dobja. De az én ajkam a tiedet megcsókolni még ottan sem fogja. Rám nézve nem vagy asszony, nemnélküli lény vagy. Úgy beszélek hozzád.

— Hallgatok csendesen.

— S felelsz egyenesen. Még én nem irtam alá az elbocsátó leveledet, elébb meg kell alkudnod velem. Mondd meg, hova tüntél akkor, a mikor még annyira tele volt veled a szivem, hogy haragomban meg akartalak ölni?

— Ott voltam a közeledben, a fali tükör mögött levő rejtekben.

— Az volt a titkos átjáró a szomszédházba?

— Igen.

— A honnan «ő» is átjöhetett te hozzád, te is «ő» hozzá, a mikor tetszett?

— Igen.

— Mikor előlem menekültél, oda mentél ő hozzá?

— Akkor nem, mert a vezérek és a senátorok ott voltak nála s a capitulatióról tanakodtak. Hanem korábban voltam ott. A mint a császáriak megrohanták a szobájában s kelepczébe keríték. Akkor segítségére siettem.

— Hát e szerint a tábornok nem tud semmit az árulásról?

— Semmit sem. Mikor a rejtett átjárót felnyitottam, akkor épen karddal készült magát életre-halálra védelmezni a császári katonák ellen, a kik szobájába tódultak.

— S te hogy segítettél rajta?

— Pisztolyt szegeztem a főtiszt homlokának s arra ő kiparancsolta a szobából a muskétásokat s azután tanácskozhattak egyenlő sors mellett.

— S hogy nem menekült «ő» ki azon az uton, a melyen te bejutottál hozzá?

— Mert kényes volt az én asszonyi becsületemre.

— «Ő» az volt, te nem! Tehát Andrássy egész tudatlan volt a lőcsei árulásban? Te voltál az, a ki őt elcsábítottad; a te mézes szavad, a te sugáros két szemed, a te varázstudó ajkad volt az a titkos hatalom, a mi őt megfordította. Nem arany gyapjuval, hanem arany hajszállal huzták ki a helyéből.

— Úgy van.

— Hát ez «úgy van». Már most hallgasd meg, a mit mondani fogok én, urad, birád, gyilkosod, czimborád, a hogy akarod, választhatsz. Te elcsábítottad a magyar hadsereg egyik legjobbik vezérét, a győrvári viadort, a hősök mustráját, hogy eltántoruljon a nemzet zászlajától s átbukjék az ellenségei közé; most eredj oda hozzá és csábítsd őt vissza.

— Hogyan? kérdé a nő, elsápadva szörnyen.

— Hogyan? Azt te tudod! Ugyanazokkal a mézszavakkal, ugyanazzal a varázslattal, csókkal, öleléssel, a mivel a tévutra vitted, hozd az igaz utra vissza. Adj neki mindent, a mit a szív kiván, hozd mámorba, tedd őrjöngővé, hogy kövessen megint, a hova te viszed. Vedd elő azt az arany hajszálat, mivel őt tőlünk elkötözted, s lánczold vissza hozzád.

Julianna arczra veté magát és elkezdett zokogva sirni.

— Ne sirj itten! Könnyed jéggé válik, a mint kihull. Hideg dolgokról beszélek én most. Nincs ebben semmi érezni való. Adunk és veszünk. Veszszük, a mire szükségünk van, s adjuk érte azt, a miért az megkapható. Nekünk Andrássy Istvánra szükségünk van. Őt tartjuk a legalkalmasabb fővezérünknek, ő van egy hatalmas várnak a birtokában, fegyverrel, ágyúkkal ellátva. A régi kuruczság még most is bálványozza őt. Ha ő kezébe kapja a zászlót, az egész ország, mint egy tábor sereglik körüle. Őt nem vehetjük meg pénzzel, megveszszük tehát egy asszony csókjaival. Kelj fel hát és emeld a fejedet magasra. Dicsőséges dolgot mivelsz majd.

Sértő, szivig bántó volt mindenik szava tanubizony-

sága a hideg megvetésnek; a nő megszünt sirni, fölállt, összefonta karjait s azt mondá: «jól van, odamegyek!»

— No lásd! Ez okos szó. És már most vedd eszedbe utasításomat. Nem elég az, hogy odamégy s visszajösz. Bizonyosság is kell felőle, hogy nem jártál hiába. Ez a tanubizonyság az lesz. Most küldi a bécsi kanczellária Gömörbe Andrássy Pétert, a legöregebb testvért, az aulicust, a ki az alatt, míg valamennyi öcscse mind a szabadságért harczolt, ő maga ott maradt Bécsben s megtartá a hűséget. Most ezt nevezték ki gömöri főispánnak, a mi eddig Andrássy István vala. Utasítása van, hogy egy labancz ezreddel szállja meg Krasznahorkát, mert hisz a megye tanácskozó terme ebben a várban van; az öcscsét pedig, a megkegyelmezett kurucz tábornokot, szállítsa ki a sikra, betléri kastélyába. Ha te most elmégy és visszajösz s azután az fog történni, hogy Andrássy István bezárja vára kapuját az új főispán előtt s kiutasítja a labancz szállásmestereket, hát akkor ez annak a tanubizonysága lesz, hogy két csillagnak még mindig van elég bűvsugára.

Arra a két csillagra nehéz szempillák borultak.

— Elvállalom, suttogá Julianna.

— Akkor készen vagyunk, mondá a férfi s elővonva ködmene belsejéből az elbocsátó lapot, ő is oda irta a neve után e szót: «vidi».

S aztán oda nyujtá a nőnek.

— Már most, ki balra, ki jobbra!

Végezzék dolgukat.

— Kérem kegyelmedet, szólt még Juliánna, segítsen e jégfalon aláereszkednem.

Igazság! ezt még meg kellett neki tenni.

Mikor a kötelet dereka körül fűzte az asszonynak, mégis csak át kellett őt fognia a két karjával, de csak még sem szorította őt magához.

Julianna leült a szédületes jégfal párkányára, egészen rábizta magát a kötelet tartó kézre.

A mint így a tátongó örvény fölött libegve, lassan alá-

szállott, arczát fölfelé fordítá. Tekintetében az a gondolat tükröződött vissza, hátha visszahuzza a kötelet, hátha megöleli, megcsókolja, s azt fogja mondani: «nem mégy oda, hanem jösz én velem, viharok utjain!» De csak nem tette azt a férj. Azután alácsüggeszté a fejét, maga alá nézve a sötét örvénybe, a mi a lába alatt tátongott; s talán arra gondolt, hátha elereszti a kötelet s hagyja őt a mélységbe hullani, utána kiáltva: «nem oda, nem oda, hanem a halál országába!» De csak azt sem tette.

Nem sokára elérte lábaival azt a keskeny párkányt, mely a jégfalon végig fut, melyen idáig jött; akkor eresztették el ott fenn a kötelet.

S aztán még csak egy istenhozzádot sem váltottak egymással.

Az egyik gyertyafény távozott északnak, a másik délnek a jég templomában. A tetőről lehulló vízcsepp számlálta a perczek örökkévalóságát.

XXXV. FEJEZET.

TRIPLEX PHYLOSOPHIA.

Andrássy István azóta, hogy Krasznahorkára hazatért, hirt sem hallatott magáról.

A dandár, a melynek brigadérosa lett volna, masirozhatott, a merre neki tetszett, több napiparancsot ő tőle a tisztek nem láttak.

Megirhatták a szathmári békekötést, s meg eldobhatták, azt sem bánta.

Bécsben, Pozsonyban talán nehezteltek is rá, hogy a nagy kegyelmet nem sietett megköszönni, s további szolgálatait felajánlani, talán elő is léptették volna egy rangfokkal, ha jelenti magát, de feléjük sem ment.

Otthon, Gömörben a legtarkább hirek szállongtak felőle. A vára, mint minden magyar főuré, mindig nyitva

állt a vendégek előtt, akárki jött a hajdani jó barátok közül látogatóba Krasznahorkára, azt a szokott szivességgel fogadták a várnagy és a kulcsárok; ételben, italban, kényelmes szobákban nem volt fogyatkozás. Hanem a házi gazdához nem jutott be senki.

Lehetett a vendég uraknak vadászattal is mulatozni, a vadászmesternek utasítása volt e végett; meglőhették a medvét, a szarvast, a vadkant; Andrássy abban sem vett részt.

Ihattak a házi gazda egészségeért jó nagyokat, nem jött elő az áldomást visszaköszönteni. Egészen félrevonultan élt abban a lakosztályban, a hol egykor a felesége lakott, s a honnan a magán kápolnába lehet jutni. A kiknek bejáratak volt hozzá, azok voltak az orvosa, a papja, meg a tiszttartói. Azokat a czimerteremben fogadta, ha szüksége volt rájuk. A fiai, a tanítójukkal a hálószobájában találkozhattak vele mindennap. Egy benyilóban pedig volt a kanczellistája, az vitte ki az üzeneteit a cselédeknek a pitvarba.

Levél utján is hasztalan volt vele valami érintkezést kezdeni, mert minden hozzáérkező levelet az iródeákjának adott át, hogy készítsen belőle kivonatot s neki aztán csak a lajstromot mutassa be diákul.

Abban az elenchusban aztán fordultak elő ilyenforma kivonatok.

«Domicella N. de N. contra Stephanum baronem Andrássy de Csikszentkirály et Krasznahorka: In causa cordis ruptae Impetratur restitutio in integrum.» *

Erre az a marginális jegyzet veresplajbászoztatott, hogy «ad acta ponendum.» **

Majd meg jött egy ilyen kivonat.

«Dominus collonellus kurucensis, X. de Y. adversus

* N. de N. hölgyecske, Andrássy István ellen. Tört szive ügyében. Kéretik épségbe visszahelyeztetés.

** Iratok közé teendő.

baronem, generalem Stephanum Andrássy. In causa perditæ patriæ. Proponit neoaquisticam.» *

«Comburendum.» Felelt rá a veres plajbász.

«Elégetendő.»

Csak az olyan iratokat olvasta el a szövegük szerint, a mik valóságos ügyekre vonatkoztak. Olyan is fordult elő elég.

Hanem a gyöngéd nem egészen ki volt zárva a közelségéből. A vasrács ajtón még cseléd alakban sem bocsátott be a portán fehérszemélyt hatvan esztendőn alul.

Mivel tölti hát az idejét?

Azt mondják: philosophiai munkán dolgozik. Ez is csak az íródiák révén szivárog ki, a kinek a mutató ujja már tyukszemet kapott a sok másolástól. «Triplex philosophia» lesz czíme a könyvnek. Ki fogja nyomtatni a lőcsei typhographiában.

Rettenetes gondolat. Mágnásnak, hősnek könyvet irni. Hisz ez rosszabb a remeteségnél.

De még annál elszörnyesztőbb míveletek is szivárogtak ki elzárt magányából. Ezeket meg a gazdatisztjei beszélték ki.

Andrássy István rendezi a birtokait. Felviteti magához a tiszttartóktól a számadásokat, azokat apróra megvizsgálja, észrevételekkel kiséri, kegyetlen törléseket visz bennük véghez.

Az még csak megjárja, hogy egy nagybirtoku főúr tudós könyvet irjon, de hogy még kalkuláljon is, s számba vegye, hogy mit vesz be, mit ád ki? ez túl megy a penitenczián is!

Ezeket a hireket pedig mind meg kellett tudni Korponaynénak, ha az igéretet, mit az urának tett, be akarta váltani.

* «X. de Y. kurucz ezredes úr. Andrássy István tábornok ellenében. Elvesztett haza ügyében. Inditványoz ujra visszaszerzést.»

A legelső lépés lesz a legnehezebb: bejutni az elzárkózott remete czellájába, a ki onnan sehova sem jár ki, csak épen a folyosón keresztül abba a kis kertbe, a hol a felesége által ültetett szegfüvek nyilnak. Ott sem láthatja őt senki más, csak a vén kertész. Mindennap le szokott az uraság szakítani két szál szegfüvet s azt magával viszi. Az egyik szál szegfüvet ott találja az iródeák a nagy könyvek közé lenyomtatva, hát a másik hová lesz?

A várbeli plébános minden reggel korán misét mond a kápolnában, azt az úr az elrácsozott erkélyről hallgatja, a kápolnába bejöhet akárki, akit az ájtatosság odahoz, de őt ott sem láthatja meg.

Még csak ánnak a módját is nehéz kitalálni, hogy a szép asszony bejelentesse magát, hogy itt van.

De mégis kitalálta.

Andrássynak volt egy megbizott antiquariusa, a ki számára hetedhét országról összegyüjté azokat a pandektákat, a mikre annak szüksége volt. Ezeket a mindenféle kötésü könyveket azután felszállíták a főúrhoz, mellékelve azoknak a követelt árait. Néha maguk a régi könyvek tulajdonosai is felfáradtak a várba. Mert a főúr alkudozni szeretett. Aztán értette a maga portékáját. Tudta, hogy mi az igazi ritkaság? mi az incunabulum? mi a copia? mi az apocryph? Nem hagyta rászedetni magát a könyvgyűjtő szenvedélyénél fogva. A mi igazán becses mű volt, annak nagyon megadta az árát, s más kézre nem eresztette.

Hát egy reggel a felhordott kutyabőrös könyvek között egy czifra tábláju akad a kezébe, marokinba kötve, türkizekkel kirakott kapcsok a két sarkán, a mik kulcsra járnak. Szakasztott mása az ő elvesztett «pantheonának».

De nem lehet felnyitni, hogy megtudhatná ugyanaz-e? mert a kapcsok be vannak zárva.

— Ki hozta ide ezt a könyvet? kérdi az iródeáktól.

— Az a görög asszony maga, a kié a könyv.

— Hol van az az asszony?

— Odakin van a pitvarban.

— Kérd el tőle a könyvkapocs kulcsát.

— Már kértem, de nem adja. Azt mondja, fél, hogy valami eltalál belőle sikkadni, mert drága képek vannak benne.

— Fiatal az a nő?

— Én biz a képét elfelejtettem megnézni. (Kitelt tőle! Hanem azt hiszem, hogy öreg lehet, mert mankóra támaszkodik.

— Vezesd ide hozzám!

«Kip-kop», hangzott a mankó, «klip-klap» hangzott a papucssarok a hosszú termeken végig, aztán kinyilt az ajtó, s betipegett-tapogott rajta az összegörnyedt anyóka, szemöldökig érő aranycsipkés fejkötőben, szájáig körülbugyolálva patyolatkendővel, félmankóra támaszkodva.

— Maradj kinn! mondá Andrássy az iródeáknak.

Mikor aztán egyedül maradtak, a görög ruhás anyóka eldobta a mankót a kezéből s délczeg sugár termetével felegyenesedett. Mindjárt ráismerhetett, a ki egyszer látta.

Andrássy a homlokához kapott a két kezével, úgy meg volt lepetve.

— Mégis csak be tudtam jutni kegyelmedhez, suttogá az asszony.

— Mi hozza ide kegyelmedet? kérdé Andrássy oly hangon, a miben több volt a rémület, mint az örvendezés.

— Hát a bünöm, meg annak a bánata.

— Azóta, hogy egymást utoljára láttuk, nagyon sok változás történt, vágott eléje a szónak Andrássy.

— Valóban sok, mondá az asszony, elértve az útmutatást. S legjobban megváltoztunk mi magunk. Nekem úgy tetszik, hogy az csak álom volt. S az álmodó és a felébredt két külömböző ember. — Hát nem jól tettem-e, hogy ezt a könyvet visszaszereztem és elhoztam kegyelmednek?

— Megvallom igazán, hogy egy rémtől szabadít meg vele, a mi minden órában kisértett. A mi rejtett kincs van a földben elásva, mind egy halomban nem örvendeztetne úgy meg, mint ez a visszakerült könyv. Mit adjak kegyelmednek érte?

Csalogató szó volt. Vigyáznia kellett a szép asszonynak, hogy mit feleljen rá? Egy téveteg szemsugár, egy kóbor mosoly az ajkon oly büvrontó lehet, hogy a feltalált hajdani kedves egyszerre a jégpolus alá távozik tőle. Nem, azt nem vette elő. Hosszan elhallgatott, fejét aláhajtva, s kezét ajka elé téve, s aztán vontatott, szakadozott szóval kezdé el szándékát elmondani.

— Nagy árt kérek érte, nem is sejti, hogy mit? Azt mondá kegyelmed, egy kisértő rémtől szabadítom meg akkor, a midőn e könyvet visszaadom. Hogy mit adjon viszont érte? Egyenlő értéket. Az én lelkemnek is van egy kisértő réme, a ki nyugodnom nem hagy, a ki földönfutóvá tesz, s a hova menekülhetnék, az Istenhez való utamat elállja. Ajándékozzon meg engemet ezzel a kisértetemmel!

— Hogyan tehetem azt?

— Volt kegyelmednek egy szent alakja, a kit életében én annyiszor megbántók, a ki én miattam többet és roszszabbat szenvedett, mintsem a martyrok. Az a csodaalak, a ki még holtában sem tud megválni attól, a kit úgy szeretett. Engedjen odamennem, hozzá! Hadd boruljak le a koporsója elé! Hadd gyónjam meg neki keserves bűnömet, s hadd könyörögjem ki nemes bocsánatát. Akkor talán az én lelkem is megszabadul az ő lidérczétől.

Ez az egy érző húr maradt a nagy ember szivében. Hogy rátalált ez az asszony!

Át, meg át volt hatva.

Valóban tartozott vele annak a halottnak, hogy odavezesse hozzá ezt az asszonyt: «borulj arczra előtte, s áztasd a lábait könnyeiddel!»

— Legyen meg. Mondá, kezét nyújtva Juliannának.

Julianna a hála örömkitörésével csókolá meg a nyujtott kezet. S azzal odaszökött az asztalhoz, melyen a «Pantheon» feküdt s mielőtt Andrássy kitalálhatta volna, hogy mit akar vele? odafutott a kandallóhoz s beledobta a drága szép könyvet a zsarátnok halomba, a láng körül összecsapott rajta.

— A kegyelmed kisértetei már hazatértek, suttogá a lángbaborult könyvre mutatva, mely annyi közös emlékével volt tele visszaidézni nem való óráknak. Talán vandalismus is volt, hogy azt tette? Hasonlatos ahhoz, melylyel a latin keresztesek a bizánczi istenszobrokat szétrombolták.

Mit adna most az archæolog világ érte, ha az a képgyüjtemény megmaradt volna?

— Jerünk innen, jerünk, unszolá a nő a férfit, mintha attól tartana, hogy az még megsajnálja a tűzbe dobott kincset, s egy-két lapot még megment belőle. Hadd égjen addig itt magában. Ez legyen a mi lelkeinknek tisztitó tüze. Lám, csak nehány lépés a pokol ajtajától a mennyország ajtajáig! Vezessen odáig!

Valóban csak néhány lépés volt az.

Csak két terem esett közbe. Az egyik a czimerterem, az Andrássyak arczkép-csarnoka később, a másik a hajdani ebédlő, II. Rákóczy Ferencz emlékezetes diszszekrényével, azután jön az előpitvar, abból nyilik a hálószoba, hol Serédi Zsófia tanítá gyermekeit Istent imádni. Még most is tanítja.

Ott a hajdani nyoszolya helyén állt egy fekete bársonynyal bevont ravatal, s azon egy diófa koporsó, egészen egyszerű (hiszen ostrom idején készült) csak az a rendkívüli rajta, hogy a teteje üvegből van.

Ez üvegfödél alatt szunnyadta a tulvilági álmot Andrássy Istvánné.

A hold is nyolczszor megujult azóta. A fák kivirágzottak, a virágból gyümölcs lett, lehullott, és ő még mindig alszik.

Nem tudja, mi a halál ?

Enyészet?

Annak nincs fölötte hatalma.

A vonások szelidek, nyugodtak, fönségesen andalító az egész arcz tekintete, a szempillák félig nyitva, mintha figyelnének a szemek, az ajkakon a fájdalmas mosolygás, a gyöngysor fog tündököl ki közöttük. S a jobbkéz félmagasan felemelve, mintha hivni, ölelni, inteni akarna valakit. Hosszú fekete haja keblére omolva.

Az alsó vánkosa tele van rakva szegfüvekkel. A tegnapiak még frissek, illatosak, a régiebbek hervadtak, aszúk.

Ezek az aszúvirágok beszélnek.

Nagyobb csudák is vannak a világon, mint a miket a teremtő természet talányul ad fel az emberi észnek.

Hogy változik meg az emberi lélek a multja hangulatával egészen ellenkező valamivé? Egy férfi sziv, mely tárva nyitva volt a világ mámorító örömeinek, hogy zárkozik be, mikor ez örömöket nem tiltja senki többé! Aki annyiszor hűtelen tudott lenni az élőhöz, milyen hűséges tud lenni most a halotthoz! Mindennap elhozza neki a kedvencz virágát!

Ezért zárkózik el az egész világtól. Ezért nem bocsát be magához dőzsölő czimborát, dévaj asszonyfélét, hogy meg ne háborítsa senki az ő titokteljes találkozásait az ő elmulhatatlan egyetlenével.

Most már egyetlen neki!

Nem az égé, nem a földé, egyedül az övé csupán.

Nem várja az angyalokat, csupán őtet.

Julianna reszketve rogyott térdre e koporsó előtt.

Nem szólt, nem sírt, csak reszketett.

Szót, sírást, mind be lehet tanulni. Zokogás, jajgatás, önátkozó beszéd mind kitelik egy nagy szinésznőtől, ki valaki számára játszani akar, de ezt a reszketést nem lehet akarva csinálni. Erre csak egy ismerhetlen hatalom kényszerítheti az embert, a ki hivatlanul jő és láthatlan jelenlétével kiforgat minden lényünkből.

Úgy reszketett, hogy egy szót sem tudott kimondani.

Szemei, mint az álomjáróé, meredtek az alvó tüneményre, ott az üveg koporsóban.

Mikor idejött, talán azt hitte, hogy majd beszélni fog hozzá, hogy gyónni fog előtte; mikor meglátta, elállt a szava, elfeledett gondolkozni.

Andrássy felemelte a koporsóról az üvegfedelet.

Nem áradt abból más, mint az aszu virágok illata széjjel.

Aztán megállt a koporsó fejénél, összekulcsolt kezekkel s elnézte hosszasan azt a kiszenvedett alabástrom arczot.

A hidegnek is van fénye, a mi szétsugárzik.

Julianna félve, borzadva csúszott közelebb a halotthoz. Tétovázva, rémledezve emelkedett fel térdéről, odahajolt annak a félig felemelt kezéhez, s áhitattal megcsókolá. Aztán félve tekinte félre az arczára, nem haragudott-e meg érte? Nem, csak úgy mosolygott, mint az előbb. Másodszor is ajkával érinté az átlátszó kezet, most már hosszasabban és még egyszer harmadszor, Serédy Zsófia még akkor is mosolygott megölő gyilkosára.

Andrássy visszaereszté az üveg fedelet csodahalottja fölé.

Julianna könnyült kebellel rebegé:

— Köszönöm, hogy idevezetett. Nem fogok tőle rettegni többé.

— Most már még egy tilalommal többet ismer kegyelmed, suttogá a férfi.

— Azt fogom a legféltőbben őrizni, sugá vissza a nő.

— Láthatja, hogy szigorúbb vagyok magamhoz, mintha karthausi zárda tagja volnék. Az én halottam nem lett hamuvá, de én már azzá lettem. Dicsőségem, hőstetteim, por és hamu. Álmaim a nagyságról, messzelátó terveim por és hamu. A zászlók, a miket hordoztam, a zászlók, a miket eldobtam, fonállá szétszedett gubancz. Undorodom a jókedvű emberektől, s a kaczaj felháborít. Boszant a gondolat, hogy még lehetnek bolondok, a kik remélnek

valamit. Csak azzal próbálgatom magamon, hogy élek-e még, hogy keresgetem, mi fájna még az életben, a mi bekövetkezhetnék rám. Arra se találok. A nagyobbik fiam, a kit már azért is nagyon szeretek, mert szakasztott képmása az anyjának, valami olyan bajban szenved, a miben bizonyosan meg kell neki halni. Akkor kapta ezt meg, a mikor a testvérem unszolására a kis ágyujával rám czélzott s a hintómat találta golyójával. Attól a percztől fogva emészti valami kórság, a mi a szivén támadja meg az embert. Nem lehet meggyógyítani, meg fog halni bele. És én minden reggel látom őt folyvást gyengülve, fogyva, rosszabb szinben. Már ez sem fáj, hozzá vagyok szokva.

Julianna nagyot sóhajtott. Mi vigasza legyen az oly szívnek, a minek már nem is fájhat semmi?

(Már pedig, szép asszony! lőcsei fehér asszony! téged azért küldtek ide, hogy ezt a szivet még egyszer megfájítsd! Ki kell neked találnod annak a módját, addig búcsút nem vehetsz.)

— Beszéljünk egyébről. Hát kegyelmednek hogy folynak a dolgai mostan?

— Köszönöm szives részvételét. Most otthon lakom az apámnál a kis fiammal.

— Igen? Szivesen fogadta az öreg? ő nagyon kemény szivű ember.

— Eleinte zugolódott, dorgált, hanem aztán csak kiengesztelődött irántam.

— Megkapta kegyelmed a fia számára a donatiót?

Erre a szóra könybe lábadtak az asszony szemei.

— Oh, uram, ne említse fel ezt. Én nem keresem a fájdalmat, mint kegyelmed, mégis rám talál az. S az én szivem nincsen kőből. Nem bárói korona, nem földi nagy birtok az, a mit én most Istentől könyörgök; hanem csupán az, hogy tartsa meg a kis magzatomat. Az én fiam is úgy sinylődik, hogy kétségbeesem, mikor rágondolok, s nem kell nekem olyankor semmi öröme, semmi dicsősége az Isten világának. Ha a gyermekemet elveszitem, akkor

minek élek tovább magam is? S oh mily nagyon rettegek miatta!

Andrássy megfogta a nőnek a kezét és önkénytelen megszorítá.

Mégis volt hát valami közös a sziveikre nézve, az egyforma rettegés, mindegyiknek a maga gyermekéért.

És mind a kettő tudhatta magáról, hogy ez az érzés igaz. Hazugság lehet minden a világon, ez az egy való.

— Talán kegyelmezni fog az irgalmas Isten! sohajtá a férfi vigasztalóan.

— Talán irgalmazni fog nekem «ő» is, szólt kitörő fájdalommal a nő. A kis szoba ajtaja be volt már zárva, a hol a halott feküdt, visszafordult oda s térdre rogyva az ajtó előtt s kezét a rézkilincsre téve, kiáltá hozzá az ajtón keresztül: «oh ne vidd el az én gyermekemet «is»; óh légy kegyelmes!»

A férfinak föl kellett őt emelni a földről.

Más tárgyra lehetett átvinni a beszédet.

— Kegyelmed vissza fog térni az atyjához innen?

— Még ebben az órában.

— Hiszen ne siessen. Házam el van látva vèndégfogadásra.

— Igen köszönöm a marasztást, de ebédre a váraljai plébánosnál várnak s a világ nyelvétől őrizkednem illik.

— Mégis maradjon egy kevéssé. Valamit akarok átadni. Kegyelmed is hozott nekem ajándékot, a minek az értékét nem lehet felbecsülni, azt viszonozni kötelességem. Andrássy István soha adós nem volt. A levéltáram régiségei közt van egy sajátkezű levele Zápolya János királynak, melyben a Garamszegi Ghéczyek ősapját, harczban szerzett kitünő érdemeiért megdicséri. A kegyelmed atyja sokszor kérte tőlem ezt a családja büszkeségét képező nevezetes irást, én azonban nem akartam attól soha megválni, mert régi okmánytáramnak ez egyik legféltettebb kincse, Zápolya saját kézirása, királyi pecsétjével, a mi nagy ritkaság. Ghéczy Zsigmond uram, tudva, hogy

ilyesmi nálam pénzért nem eladó, értékes cserét kinált helyette. Egy Pelsőczi Bebek-féle bronz-ágyút; a mit ő valahol elrejtve tartogat. Én azt sem fogadtam el. Most átadom kegyelmednek ezt a nagyon becses régi iratot, örvendeztesse meg vele az öreget. Ezzel rovom le az árát a visszaadott Pantheonnak.

Juliannának duplát villámlottak a szemei.

— Köszönöm, oh uram, rebegé meghatottan, de lássa kegyelmed, ha én ezt a nagy kincset érő levelet haza viszem az apámnak, azt fogja kérdeni, mi áron kaptad azt te? s még majd rosszat gondol.

Úgy elpirult hozzá. Azután folytatá:

— Azt meg nem mondhatom el neki, hogy ilyen meg ilyen pantheon nevű könyv volt a világon, a mi így meg így került a kezembe, a mi megint kegyelmednek volt ezért meg ezért drága. Hát ezt mind el nem beszélhetem az apámnak.

— Hát hogy legyen?

— Irjon kegyelmed egy sor irást mellé, a miben felajánlja apámnak, hogy elfogadja tőle az ajánlott Bebekféle ágyút cserébe, s küldi helyette a magyar király levelét, a mit óhajtott megkapni.

— Jó lesz. Azt megtehetem.

A levéltárhoz, ha az udvarra nem akartak lekerülni, a kápolnán, sekrestyén és azon a virágos kis kerten keresztül lehetett eljutni.

Andrássy elvezette oda magával Korponaynét.

Kicsiny kertecske az, a hol az Andrássyak ősanyjai, szegfűveik pompájában gyönyörködve, várták hadjáratokból hazatérő uraikat, s fésülgették ezüst fésűvel fiacskáik aranyhaját, megtakarítva minden kihulló szálat, hogy fel ne szedje a madár. Alig nagyobb a tér hosszában húsz, széltében tíz lépésnél. Annak is csak a déli oldala virágoknak való, mert a másikon árnyékot tart az a tömör bástyafal, a melyiknek a szegletéről egy Andrássy, Fischer predikátort, az evangelikus esperest aládobatta.

A szegfü volt az akkori kertészdivat uralkodó virága, ez a rokonszenves, télen-nyáron mindig virító, állhatatos virág (talán azért olyan nagy kegyencze a magyar asszonyoknak, hogy annak a jelképét minden himzéseiknél használták). Egész tudomány volt azoknak a neveit mind megtartani a fejben. Regényalakok és mythosi nevek, fejedelemnők, diadalok emlékei voltak neki tulajdonul adva. Csak a vén franczia kertész tudta elsorolni valamennyit; Apelles, Medor, Daon Royale, Artamene, Victorie de Mastric, Feu de Ligny, Celimene, Grand Turque. Többre ment a számuk kétszáznál, a színváltozatok minden pompájában, szeszélyesen petyegetettek, irombán felemásak, csipkézettek, sávozottak, sok színben vegyített talitarkák, jászvörösek, a vén kertész elmondta, melyiket hol termesztették, ki volt a keresztapja?

Julianna úgy járt végig a kis kerten, mint egy álmodó. Arra gondolt, hogy milyen kegyetlen büntetés lett volna az, ha az első bűneset után a lángpallosos angyal csak Évát kergette volna ki a paradicsomkertből, Ádámot pedig benn hagyta volna, egyedül, hogy minden fűben-fában megtalálja annak az emlékét, a kit elveszített. Egyszer megállt Julianna egy szegfű előtt, mintha valami megállította volna. Annak a neve volt «Rose blanche». Tiszta fehér virágú szegfű, mely egészen a rózsához hasonlított.

— Én ezt találom a legszebbnek, mondá a nő a kertésznek.

— Valóban, megboldogult jó urasszonyunknak is ez volt a kedvencz virága, viszonzá a kertész.

A szegfüvön csak egy kinyilt virág volt, azt leszakitá a kertész s kedveskedett vele az urától vezetett látogatónőnek.

Julianna úgy vette azt reszkető kezébe, mintha azt nézné utána, nem vérezte-e be a kezét a leszakitott virág?

A levéltárból, a hol a Ghéczyek családját érdeklő irás

előkerült, visszatértek Andrássy irószobájába. Az iróasztalon állt drágakövekkel kirakott remek rámában Serédy Zsófiának menyasszonykori miniature képe, Julianna mikor nem nézett rá senki, lopva odatűzte a rámához azt a fehér «Rose blanche»-t. A kinek, a míg élt, a szive virágait nem sajnálta gyökérrel kitépni, most félt e kedvencz szegfüvirágából egy szálat elvinni magával.

Andrássy István pedig a kandalló tüzébe bámult.

A pantheon egészen elégett már, a kapcsai leváltak, az izzó papirlapok egyenkint nyiladoztak szét egymástól, a fekete korommá égett lapokon még futkároztak végig azok a tűzkigyócskák, a mik betüket látszanak irni a halottá vált papirra. Talán ez a két ember el is tudta olvasni azokat az ismeretlen tűzbetüket? Nem mondták el egymásnak, mit olvastak?

Nagyon hosszú utat tettek meg mind a ketten azon nap óta, amelyen legutoljára együtt forgatták kezeikben ezt a közös albumot, a mikor a szép asszony művészi csinnal rajzolta az előtte ülő arczképét ezen könyv lapjára. Milyen türelmetlenül várta ő akkor, hogy mikor lesz vége? Most volt vége.

Azóta körülkerülték a földet, hogy újra összetalálkozzanak.

Azóta Andrássy filozof lett. Az is csak elméletben, a szivében nem lakott a bölcsészek hideg megfontolása, az élettel leszámolt nyugalom, hanem az ellentéte az eddigi szenvedélyes hajlamoknak, a méla búskomorság.

Az olyan éles asszonyi szem, mint Juliannáé, egy körültekintésre felismerte ezt a változást. A hősből anachoréta lett. A könnyelmű ledér férfi az elhagyott, elfeledett, halálra kínzott feleség emlékeit gyüjti maga körül. Mit keres egy bölcsész szobájában egy kerekes rokka? egy befejezetlen himzet, a rámára felfeszítve? A meghalt nő valószinüleg idemenekült ezekkel az asszonyi foglalkozásaival az utolsó napokban, mikor a dervis generális a várat megtöltötte a mezei hadakkal, ezt a szobát (a könyv-

tárt!) respektálta a kurucz, s Andrássy István azután mindent azon a helyen hagyatott, a hol a nő ott feledte, semmihez azóta hozzá nem engedett nyulni. Valóságos cultus tárgya lett előtte minden, a mi e házban az elhunyt feleségre emlékezteti.

Hát még aztán a két gyermek?

Még azokat is meg kellett látni Juliannának.

A két fiu czivódva rontott be apjuk szobájába. Nekik szabad bejárásuk volt hozzá.

Azon czivódtak, hogy a kisebbik nem akarta megengedni a bátyjának, hogy ma kilovagoljon, mert erős szél fú, megrontja magát, inkább ő is otthon marad a kedveért s játszik vele türelemjátékot, bástyarakást.

Mikor a szobába berohanó fiuk egy idegen asszonyt megláttak az apjuk szentélyében, nagyot bámultak. Hogy került ez ide? mit akar ez itten? Mind a ketten oda huzódtak az apjuk mellé. Talán eszükbe jutott, a mit egykor a dervis generális bátya beszélt előttük és az anyjuk előtt arról a szép asszonyról, a ki olyan irgalom nélkül tépi ki az ő anyjuk szivéből az élet örömeit s gondolták: «nem ez az?»

Mikor ott térdepeltek az apjuk arczképe előtt, mikor azért imádkoztak, hogy szólaljon meg, védje magát e vád ellen? Nem úgy volt-e? Szótlanul bámultak a nőre.

Andrássy oda vonta a térdei közé a nagyobbik fiut s megczirógatta a fejét. Látszott a fiu arczán a titokteljes kór ijesztő kifejezése, túlságosan piros ajka, viaszsárga arczszine, s valami rémlátó tekintet a szemekben úgy jósolták a számára megirt balvégzetet. S a beteg kinézést még aggasztóbbá tette az az önvádterhes fájdalom, a mivel a fiu az apján csüggött, a hogy annak a kezeit, orczáját csókolta. Minden csók egy bűnbánat, egy bocsánatkérés volt, azért az önfeledt pillanatért, a mikor az ágyút az apja ellen irányzá.

Julianna a szemeit törlé.

— Mintha a magamét látnám.

Andrássy elhihette, hogy ezek igazi könyek.

Őszinte érzelemmel nyujtá kezét Juliannának.

— Maradunk ezentúl igaz jó barátok.

— Azok maradjunk, mondá a nő. Talán tehetek is kegyelmednek egy jó szolgálatot. Nekem is van egy beteg fiam, a kihez le akarom hozni Lőcséről doktor Cornidest, a hires orvost, a kit kegyelmed is jól ismer. Az itteni doktorok nem tudják kitalálni a baját.

— Épen mint az én fiamét.

— Ha rá birom venni a tudós doktort, hogy megtegye ez utat Gömörbe, akkor elküldöm őt kegyelmedhez is Krasznahorkára, ha ugyan még itt fog akkor a tábornok úr lenni a várában.

Andrássy István félreértette ezt a mondást.

— Láthatja kegyelmed, mondá Juliannának, mennyire nincs akaratom ezt a helyet elhagyni valaha.

S tekintetével azokra a megholt hitvesétől ott feledett tárgyakra mutatott, míg végre gyermeke halavány arczán nyugodott meg vele.

— A kegyelmed akarata, tudom, hogy meg nem ingatható, azonban vannak a fátumnak oly erős hatalmai, a mik a mi akaratunkat megtörhetik.

— Nem ismerek ilyen erőt, mondá a hős vezér nyugodtan s megcsókolgatva a fiai orczáját, elbocsátá őket magától, gyöngéden sugdosva hozzájuk, hogy csak legyenek jó testvérek és szeressék egymást, ma ki ne lovagoljanak, mert erős szél fú; játszszanak inkább tekével.

Azt nem mondta nekik, hogy mikor kimennek a szobából, üdvözöljék ezt az urasszonyt idebenn.

Aztán odalépett az iróasztalához, melyen megkezdett nagy filozofiai munkájának ivei voltak elszórva. Julianna ott ült a karszékben az asztal mellett.

Andrássy hamis nyomon járt.

Azt ugyan föltette erről az asszonyról, hogy csakugyan az érzés hozta ide, a lelkiismeret nehéz lidércznyomása. Az asszonyszív csupa babona. A képzelődés ad neki élet-

irányt. Kedélyének szüksége van arra, hogy valami vezekléssel meg legyen nyugtatva. Ez a csodatevő Boldogságos Szűzhöz nem zarándokolhat, mert protestáns, tehát itt kellett neki keresni azt a közbenjáró szentet, a kit saját keble pokolrémei ellen invocáljon.

De ennek mégis kellett valami más okának is lenni az idejövetelre.

Hogy ez a rejtett indok nem a szerelmi epekedés, azt elhitte Andrássy. A ki ott tudta őt feledni a poprádi vendéglőben s még egy istenhozzádra sem állt meg a kedvéért, hanem nyargalt egy hiu csalóka ábránd után, az a nő nem érez mélyen.

Hanem azt hitte felőle, hogy ez most a bécsi udvartól van ide küldve (az ő jó barátaitól). Azok bizonyosan keveslik az eddig tett szolgálatait, nem érik be azzal, hogy Andrássy Istvánt a fejedelem ügyétől eltántorította, még azt is szeretnék, ha rábirná, hogy valósággal az ő szolgálatukba álljon. Ott most nagy szükség van magyar kiváló főurakra, ha az országot új alapon akarják rendezni. Ez volt a gyanuja. Nem is sejtette, hogy az ellenkező oldalról ássák a futó-árkot.

— Lássa kegyelmed, szólt Juliannához, szétszórt irataira mutatva. Ez az én mindennapi foglalatosságom. Bölcs könyvek, a mik a világot megitélni tanitanak. Minden hiuság, nagyravágyás oly idegen rám nézve, mint a chinai szokások. Nincs az a fényes polcz, a miért ezt a könyv dohától átjárt zúgot fölcserélném. Azokat a szegfüveket nem adnám a Bourbonok liliomaiért, sem a római pápák arany rózsáiért. S a milyen nagyon megszokták az udvari marsallok minden reggel megjelenni az uralkodó levéején, s megkérdezni, hogyan nyugodott felséged? olyan megszokott utam nekem, minden nap elmennem ahhoz az üvegkoporsóhoz, s megkérdeni: «hogy aludtál, lelkem?» És ha a csaták trombitáit fúnák az ablakom alatt, a falra akasztott kardom meg nem rezzenne tőle. Nincs nagyravágyásom!

Julianna nagyot sohajtott, aztán megszorítá Andrássy kezét.

— Ezt mind tudom. Sőt értem. Az én nagyravágyó álmaim is felébresztett álmok. Magam is keresem a buvóhelyet, s örülök, ha megtaláltam, akármilyen szomoru is az. Minden élettelen tárgyban, a mi valami emlékhez köt bennünket, megtaláljuk a beszélgető társat. Tudom én azt, hogy mikor a fájó szív igy belenőtt az emlékeibe, olyan mint a mandragoragyökér, hogy sír bele, ha erőszakkal kitépik. Annál fájdalmasabban esik arra gondolnom, hogy kegyelmednek ezt a helyet bizony itt kell hagyni.

— Nekem?

— Rövid időn pedig.

— Mesemondás! Ha én nem akarom? Parancsol nekem valaki?

— Azt hiszem, hogy olyan ember, a ki parancsoljon, akad az országban; a kérdés csak az, hogy engedelmeskednek-e neki? Nem volna kegyelmednek még tudomása róla, hogy Bécsben Andrássy Pétert nevezték ki gömöri főispánnak?

— Az nem lehet! Hisz a főispán én vagyok.

— De miután kegyelmed Rákóczy hive volt, s a capitulatio után nem sietett fel Bécsbe, homagiumát præstálni, a kanczellár kegyelmedet szépen skártba tette.

— Engem! Skártba! kiáltá a főúr, olyat ütve az öklével a triplex philosophia közé, hogy annak levelei szerteszét repültek.

Meg is restelte a dolgot, s megint rendbeszedte a megbántott papirost s nyugalmat erőszakolt magára.

— Hát «fiat piscis!» — «Legyen lud, ha kövér!» Legyen Péter bátyám a főispán, ha ért hozzá.

— Az pedig ért hozzá, higyje el az uram! Mint jól értesültem, már útban is vagyon egy ezred sziléziai muskétással, hogy beszálljon Krasznahorka várába s átvegye kegyelmedtől a vármegye gyüléstermének és az archivumnak a kulcsait, a mik a főispánt illetik meg. S miután a

sziléziai muskétások és a kegyelmed palotás hadai egy várban meg nem férhetnek, az egyiknek ki kell innen vonulni. — Kegyelmed maga sem maradhat e helyen, mert a hatalmas főispán a maga uri vendégeivel, a karok és rendek seregével, a kik fel fognak gyülekezni, össze nem szorulhat. — Ez már mind el van végezve s kegyelmed számára ki van jelölve a betléri kastély, a hová a gyermekeivel együtt kitelepedhetik, s viheti magával a bölcsesége könyveit, a kertje szegfüveit, még az üvegkoporsóban alvó halottját is.

— De Szentháromság ugy segélyjen! Azt ők nem érik meg! ordítá fel haraggal a hős vezér, s olyat rúgott az útjába került kutyabőrös eklektikuson, hogy az a szögletbe repült.

Odavolt már mindenféle philosophia. Valamennyi bölcs mondásból, a mit megörökítettek papyruslevelen, viaszktáblán, pergamenen, és obeliszkok oldalain, csak ez az egy maradt érvényben: «ne bántsd a magyart!» a kard lapjára beedzve.

— Igen sajnálom, ha megzavartam ezzel a hírrel a kegyelmed nyugalmát, szólt mentegetőzve Julianna és menni készült.

— De sőt nagy hálával tartozom érte, várjon, míg a levelet megirom Ghéczy Zsigmondhoz.

Maga sem tudta tán, hogy mit ir ebben az indulatában. Julianna véghezvitte azt, a miért ideküldték.

XXXVI. FEJEZET.

A VÁRT JUTALOM.

A milyen mankón típegő anyókául jött be a várba Juliánna, éppen olyanul távozott el onnan. Valódi alakjában csak a vén kertész látta őt és a két gyermek. Egyik se beszélt a cselédséggel a család titkáról. Korponayné eltünhetett nyomtalanul.

Azontul aztán folyvást elváltoztatott alakban jelent meg hol itt, hol amott; Dunáninnen, Dunántul.

A mennyi viharnak a magját ez az asszony jártában keltében elvetette, az elég volt egy országot felforditani. És mindezt a nélkül, hogy a szövevényének a szála valami be nem avatottnak a kezébe került volna.

Andrássy István csakugyan beváltotta azt a szavát, a mit sértett szive haragjában kimondott. Megizente a Péter bátyjának, hogy a ki Krasznahorka várába be akar jönni az ő engedelme nélkül, tizenkét fontos ágyúkat hozzon magával, mert az övéi is olyanok. A jó Andrássy Péter aztán el se hozta magával Pozsonyból a sziléziai muskétás-ezredet, hanem elütötte — vétette valahogy a dolgot Illésházynál, hogy hagyjanak békét az Istvánnak, mert még most nagyon el van keseredve; a mig a gyászesztendeje tart, ne háborgassák. A dolog aztán abban maradt. Lehetett Gömörbe præsidiálisokat is küldeni, úgy sem fogadta meg senki. Követet majd küldenek, ha lesz országgyülés, maguktól is. Ott van az alispán, Gyöngyössy uram, elvégzi az.

Hanem a kurucz összesküvők ezt az ellenszegülését Andrássy Istvánnak gyorsan a maguk terveibe tudták illeszteni. Bercsényi Lengyelországból azt izente a Rákóczypárti főuraknak és hadvezetőknek, hogy az új fölkeléshez igyekezzenek megnyerni a győrvári hőst; olyan jó hadvezére nincs több a magyarnak. — Hogy bezáratta Krasznahorka kapuját a labanczok előtt, ez egyszerre az egész kuruczság bálványává emelte Andrássyt. Elhagyták a «korcsmageneralis» nótáját, s mást kezdtek felőle:

«Andrássy homlokán
Virul a borostyán»
«Esik eső karikára
Az Andrássy kalapjára,
Valahány csepp hullott rája,
Annyi áldás szálljon rája.»

A palóczok meg ezt a nótát énekelték:

«Andrássy lesz a fiskális;
Pöröl az a királylyal is.»

Aztán az összeesküvésnek minden fonala a vén Ghéczy Zsigmond kezeibe futott össze. Ő levelezett a mágnásokkal. A krasznahorkai siker után teljes bizodalma volt a leányához. — Nem bánta ő, akármivel hóditotta is meg Julianna a hős vezért; az ő dolguk! Nem is kérdezősködött a felől. Gondolta, bizony nem a «szentek hegedüjéből» énekeltek, mikor magukra voltak.

Künn Európában is keveredett a világ: új háboru készült Francziaországgal; a török szultán Rákóczyért küldött. Kedve támadt egy kis hadakozásra; idebenn meg a bécsi magyar urak minden bölcseségüket commassálták, hogy mentől több olyan bolondot tudjanak kitalálni, a mivel a magyar nemzetet jobban elkeserítsék. Elfogatások, elkobzások napi renden voltak, a becsületest üldözték, a bűnöst futni hagyták; a vallási villongást ujra felélesztették; az elkobzott vagyon felett egymás között ortályoskodtak; s mikor valami nagyot akartak tenni, akkor nevetségessé lettek.

Julianna épen egy veszedelmes körutból tért vissza. Rendre járta a magyar főurak kastélyait; ott volt a Rádayaknál, Vayaknál, Esterházyaknál, Ordódyaknál; leveleket hozott valamennyitől. Mikor azokat a feje alá tette (vánkosába rejtve), mintha csak mérges viperákon aludt volna! Egy kiszabaduljon belőlük s úgy megcsipi, hogy belehal.

Ghéczy Zsigmond nagyon meg volt elégedve a leánya végzett dolgaival, mikor ez a mindenünnen elhozott leveleket átadá neki.

— Bonus, bonus! (Ez volt az öreg szavajárása, ha valamivel meg volt elégedve.) Látom már, hogy megtartottad a hűséget. Nem vagy az anyád leánya, hanem az apád ivadéka. Az elébbeni dolog legyen megbocsátva.

S hogy a bünbocsánatát meg is pecsételje, előhivta Juliannának a kis fiát.

— Most már megengedem neked, hogy az anyádat megcsókold. Jó asszony, szeretheted.

Azt a világért sem tette volna, hogy ő maga adjon egy bűnbocsátó csókot a leányának. Annyira tán soha sem is fog meglágyulni, csak a kis porontyot szabadította fel a tilalom alól.

No hát! Már van egy lélek a világon, a kinek szabad őt szeretni. — Talán még majd a többiek is megbocsátanak.

— Már most még egy utat kell megtenned, szólt az öreg. Ezeket a leveleket, a miket az urak hozzám küldének, a fejedelem kezébe kell juttatni. Érts meg, mi módon? — Te azonnal neki indulsz, egész parádéval, mintha Lőcsére utaznál a régi barátnédat meglátogatni. Onnan azonban kiosontasz Poprádra és megszállsz a vén Husz vendéglőjében.

Juliannának ideges rángatózás fogta el az ajkait. Mire emlékezett vissza?

— Az egy jó kis félreeső hely, folytatá az öreg, egészen arra való, hogy egy pár szerelmes a világ szeme elől elbujva, turbékolhasson benne.

Julianna némán könyörögve kulcsolta össze a kezeit.

Az öreg nevetett.

— No hát nem szép apai gyöngédség ez tőlem, hogy a menyecskeleányomnak még arról is gondoskodom, hogy a szerelmesével háborítatlanul találkozhassék?

Julianna eltakarta lángvörösre gyuladt arczát.

Az öreg cholerikus nevetéssel döczögteté a szót.

— Hát bizony van is azon mit pirulni? Hisz az egész világ tudta is, hitte is, hogy szeretitek egymást. Még nagyobb igazságért ez a kis poronty is ennek a tanubizonysága. Hát nem te ajándékoztad ezt az apjának?

— Az uram lesz ott? rebegé Julianna, s egymásután eltünt az arczáról az a lángvörösség, de a helyébe állott halaványságnak édes mosolygó kifejezése volt.

— Az uram lesz ott!

— Igen, ő vár ott rád. Lehet, hogy még más valaki is. Vagy pedig te fogsz ő rá várni, ha hamarább érkezel. Elmondod neki élőszóval, a miket tapasztalásból tudsz; meg a miket én tőlem hallottál. Elébb az ország dolgáról beszélsz vele, csak azután a magadéról. Megmondhatod néki, hogy én kiengesztelődtem irántad. Aztán tégy vele, a mit akarsz. Nem kell téged arra tanítani. Az anyád is épen úgy tett. Nemcsak engemet csalt meg a szeretőjeért, hanem a szeretőjét is megcsalta én végettem. Sokszor ott hagyta a faképnél, mikor legjobban várt reá s hozzám jött — nekem turbékolt. Olyanok az asszonyok. S a férfiak is arra valók, hogy igy tegyenek velük. — Nem bánom én: nevetek rajta. Hanem csak arra az egyre kérlek, hogy a rád bizott leveleket addig ne add a szerelmes urad kezébe, a míg búcsúzni nem kezdtek. Ez legyen az utolsó.

Julianna engedte ezt a hideg mérget a szivére csepegtetni. Szenvedett az anyjáért is, meg magáért is. — És el kellett viselnie, mert igaz volt, a mit az öreg mondott:

«Te kunkora bajuszos dali legény, azt ne hidd valahogy, hogy csak a te kedvedért csalják meg a deres szakállut! Épen annyiszor csalják meg a te kunkora bajuszodat a deres szakállért. Gazdag az asszonyszív! Kétfelé osztva is elég kincs kitelik belőle. Ma nekem, holnap neked! Egyszer a majmon van a sor, másszor a medvén.»

— — — — — — — — — — — —

Igaz volt az öreg mondása. Julianna most a férje után vágyott, azt kivánta visszahóditani.

Összehasonlítást tett a két férfi között, s ez nem ütött ki a titkosan imádott javára.

Andrássy Istvánnak az egész jellemén a kedély uralkodott, a hangulat irányozta az egész életét. Egy nemes fellobbanás megdicsőítő hatása alatt tudott a hősköltemények vezéralakjául kimagasodni, egy másik kedélyhangulatban pedig lesülyedt a sybarita kéjmámor tunyaságába; — mikor a szabadság nemtője csókolta meg, akkor félis-

tenné alakult át, ha a szép mænade ölelte meg, lett belőle szatir. Ennek sem maradt meg. Egy halott arczától jéggé fagyott, lángjai kialudtak, eldobott kardot, thyrsust, pán sipot a kezéből, eltemette magát a dohos könyvek közé; búcsójárójává szegődött egy mumiának, philosophál, flagellálja magát és hajdani kedvesének erényes prédikatiókat tart. — Most ilyen az uralkodó kedélyhangulatja. Ez is meddig tart igy? — Mikor a lőcsei kis rejtek szobában szöghajának egy fürtje össze volt fonva a szép asszony egy arany fürtjével, hej nem bánta akkor, akárhány labancz muskétás ezred lopózik is be azalatt a várba, akármi lesz hősi nagy hiréből! és most, ni hogy elfeledte egyszerre philosoph elveit, ascetai ridegségét, nem is kellett neki a harczi trombitákat fujni az ablaka alatt, elég volt egy tollsip, mely büszkesége alvó dæmonát fölébreszté, hogy odadobja a keztyűt vakmerően a császári udvarnak, és mindezt miért? azért, hogy meg ne mozdítsák a helyéből azt az üvegfedelű koporsót, s le ne tapossák azokat a szegfüveket a német pattantyusok. Most megint egy hős lett, de kinek a hőse? Egy túlvilági alaké, egy halotté. — Az ilyen férfialak nem lehet eszménykép.

Mennyivel bámulatrakeltőbb az a másik alak, a kit igy hinak: «az én uram». Az egész jellem abból az érczből van öntve, a min nem fog a rozsda. Mindig ugyanaz, a ki volt; egy kimondott szavához sohasem hűtelen. Gondolat, szó és tett ugyanaz mindig nála. A balsors meg nem alázza, a bukás el nem ejti. Híve marad még az elveszett ügynek is, a mely eszményképe. Daczol a halállal, s a sötét jövővel. Mily állhatatosság! Mily igaz tiszta lélek!

Ha még ennek a bocsánatát is ki lehetne érdemelni!

S aztán megosztani vele a viszontagságokkal teljes életpályát! Együtt futni sötét erdőkön, sivatag pusztákon keresztül, egy közös palásttal betakarva, őrt állni az álmai felett s lesni az üldözők közelgő dobaját, ott állni mellette, mikor harczol, s kilőtt fegyvereit ujratöltögetni, sebét bekötözni, ölében tovább vinni, vele együtt halni.

Ez volt most a legujabb ábrándja.

Ő rajta is épen úgy a kedély uralkodott mindig; a hangulat vezette tetteit, mint annál a férfinál.

Asszonynak megbocsátják ezt. Azt mondják: gyöngeség a neved.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

Julianna nem úgy tett, a hogy az apja mondá, hogy egész parádéval utazzék fel a Szepességre. Megmaradt az eddigi rendszerénél. Volt egy gyékényes paraszt szekere, megrakva szercsika almával. Ez a Muraközben termett, a hol az idei fagy nem pusztított, annálfogva igen kelendő árúczikk lehetett idefenn Magyarországon. Ezzel járta be az egész vidéket. Maga volt a kocsis, senkit nem hordott magával. Volt a szekerébe fogva két rossz dikhencz, a mik csak úgy czammogva húzták a kisafát, azoknak mindig rángatni kellett szájukban a zablát, hogy menjenek, különben félre tértek a mezsgye szélére legelni, hanem a lógós tüzes fiatal paripa volt, a minek csak egy ostorlegyintés kellett, s aztán ragadta a szekeret, hegynek fel vágtatva, ha arra került a sor. Ilyen módon minden feltünés nélkül bejárhatta a vakmerő asszony az egész országot, csak azok előtt fedezve fel kilétét, a kikhez az apjától levéllel küldve volt.

Így indult neki a szepesi utnak is.

Teste, lelke hozzá volt edzve az ilyen út kínfáradalmaihoz. Mint a legjobb, munkához szokott parasztasszony, maga látta el a lovait, ha valahol megszállt, s mindig künn hált a szekéren. Az utitarisznyából élelmezte magát. Mindenféle nemzetnek a nyelvén tudott beszélni, s ismerte a tájat: nem sokat kérdezősködött.

Mikor hegynek fel haladt a szekere, leszállt az ülésből, s gyalog hajtotta a lovakat. Útközben az erdőn, míg a szekér az országuton haladt a csengős lovak nyomán, ő maga félretért a pázsitra s négylevelü lóherét keresett, ezt a sejtelemtől gyötrött asszonyszivek gyógyitó irfüvét. A ki

négylevelű lóherét talál útközben, annak a szive meggyógyul.

Négylevelű lóherét keresett s a halállal játszott. Mindannyiszor az urára gondolt; «ha te koczkára teszed a fejedet egyszer, én fel teszem tízszer, úgy-e hogy csak méltó párod vagyok?»

A Magas-Tátra már a háta mögött maradt: elérte Poprádot s ott megállt a szekerével a Husz apó vendéglője előtt. Kivül állt meg az utczán, nem akart meghálni. Csak onnan a kapuból kiabált fel a veranda alatt ülő Husz apóra, hogy nem vesz-e almát? Az meg onnan vissza. «Hogy adja?» — «Vékája két tallér.» — «Nagyon drága!» — «Csakhogy kapni! Slavoniából hozom.» — «Törődött lesz az már!» — «Kend is törődött már, azért mégis ember!» — «Nekem nincs már fogam, nem tudom megenni.» — «Nem is a kend fogára való az, hanem az uri vendégeknek.» — «Jár is ide vendég ilyen késő őszszel.» — «Bizonyosan most is vannak, érzem a konyhából a tokányillatot.»

E hangosan folytatott tereferére kinyilt a vendégház egyik ablakszárnya, s egy férfiarcz tekintett ki rajta. Julianna rögtön megismerte az urát.

— No vegyék kegyelmed szép szercsika almát! Kiáltott fel rá, a tenyerébe fogva egy párt abból a szép karminnal pontozott grünspanzöld gyümölcsből.

— Hozzon fel az asszony hát egy vékával, hangzott az ablakból.

— Parancsolatjára.

Azzal a vékát megtetézve almával, a fejére tette s úgy lépkedett fel a veranda hágcsóin nagy gangosan vele.

A vendégszoba ajtaja kitárult előtte, s az asszony szerencsés jóestét kivánva, belépett.

Ott várták.

Együtt voltak valamennyien azok, kikkel a jégbarlangban találkozott. Regulájuk volt az összeesküvőknek, hogy

kétszer egymásután soha azon helyre egymásnak találkozót ne adjanak.

— Beljebb, beljebb! szép menyecske! kiabáltak a belépő asszonyra, s a mint bezárult mögötte az ajtó, megindult a dévánkodás, a milyen szokott lenni egy borozó férfitársaságban, a mely közé, (vesztére, vagy akaratból) egy kaczkiás parasztmenyecske odapottyan az égből. Hangzik kaczaj, csintalan szó, tiltakozó sikongatás, vihánczolás vékony asszonyhangon, a borizű férfiröhej közé vegyülve; ha valaki a kulcslyukon hallgatózik, hallhatja jól. De ezt a dévaj lármát nem a most érkezett asszony élesztgeti. Komédia az csak kémkedők elámítására, az asszonyhangokat Pelargus hallatja, s a férfiak úgy kaczagnak, hogy az arczuk meg sem mozdul hozzá. Maga az érkezett asszony, a nagy mázos kályha mögé vonulva beszéli el ezalatt halk hangon, a mi izeneteket az összeesküvők számára hozott. Korponay János veszi át a hireket, hátát a kályhának vetve, a borozó-asztalnál ül Fabriczius, s egy palatáblára jegyzi az elmondott titkokat. Ha rajtakapják, a nedves báránybőrsüveggel egy percz alatt letörülheti az egészet.

A míg a többiek lármáznak, ők csendesen beszélgetnek együtt. A többiek csak az egyes neveket hallják. «Vay», «Ráday», «Ocskay Sándor», «Csajághy». Mindeniktől hozott izenetet a «vihar galambja.»

Dicső munkát végzett! Elvetette azt a magot, a miből fegyveres dandárok nőnek ki a földből. Derék egy asszony! Talán nem is igaz, a mivel a lőcsei árulásról hirbe hozták.

Most ez a szó hallik az asztal végéről, Fabriczius dörmögi a társaknak:

— Andrássy István kizárta a labanczot Krasznahorkából!

— Vivát! ordít fel erre, magát elfeledve Kondorossy, s csak akkor veszi észre, hogy micsoda áruló szót szalasztott ki a száján! de hirtelen feltalálja magát s hangos csókot czuppant Pelargus arczára, s azt mondja neki:

«adj egy pofont, de csattanóst!» Azt meg is kapja. Akkor aztán az egész társaság kiálthatja a vivátot arra a pofonra, a mit Andrássy István adott a labancznak.

— Ez olyan jó hir, hogy el se lehet hinni, dörmögé Pongrácz kurucz ezredes.

— Ha mondott szónak nem hisznek kegyelmetek, olvassák irásban, mondá Julianna s elővonta a főkötőjébe rejtett levelet, a mit Andrássy István írt Ghéczy Zsigmondnak. Ő volt minden levelek őrzője.

A levél kézről-kézre járt; falták, úgy olvasták:

«Vitézlő Garamszeghi Ghéczy Zsigmond, alezredes úrnak.»

«Kedves jó öreg czimborám, vitéz bajnoktársam!

Itt küldöm Te Neked, kedves leányod, nagyságos Korponay János, főstrázsamesterné asszonyságtól, ki szegény beteg fiacskámnak meggyógyítására orvosdoktor rekomendálni jő fel vala hozzám: a mennybéli Isten áldja meg érette; ezt az Általad oly igen óhajtott levelét a magyar királynak, és erdélyi fejedelemnek: őrizd meg gondosan. Ellenben szivesen fogadom Te tőled, ha ama derék sugárágyút, a melylyel biztattál, elküldenéd nekem ide Krasznahorkára: de lafféta nélkül, és jól beburkolva, nehogy a labanczok, a kiknek ajtót mutaték, útközben elkapják.

Maradok, a Te igaz hű bajtársad és jó akaród: Báró Csikszentkirályi és Krasznahorkai Andrássy István, brigadéros Generális, gömöri örökös főispán és Krasznahorka várkapitánya.»

Ez bizony csalhatatlan bizonyitvány volt. A hány mondás, annyi csapás.

Azt is lehetett hinni, hogy a mit Zápolya Jánosról mond a levél, az II. Rákóczy Ferenczre értetődik.

Mindenki ismerte Andrássy irását, a kik elolvasták a levelet, mind megcsókolták utána a leirt nevét.

— Hm! mondá magában Julianna. Itt ugyan osztják a csókokat, hát nekem jut-e vagy egy?

Pelargus olvasta a levelet utóljára, ő adta azt vissza Korponaynénak.

Azzal felkapott egy poharat az asztalról, s azt mondá:

— No hát urak, nem valót mondtam-e? Hogy a ki mindezt véghez vitte, a mi asszonyunk oly igaz és tiszta, mint az angyalok a mennyországban. Vivát a dicső asszony!

A poharak összecsördültek s mindenki utána kiáltá:

«Vivát a dicső asszony!»

De Julianna nem ügyelt arra, a mi a háta mögött történik, ő csak azt a némaságot leste, a mi a férje ajkait halottá tette. Annak az arcza nem mozdult meg.

Fabriczius is csak a griflijét nyálazta, minélfogva az épen nem fogott a palatábláján, mikor irni akart vele.

Julianna oly kérő, oly esdő tekintettel nézett az ura szemébe, hogy annak bizony e néma tekintetből is meg lehetett volna érteni szive legtitkosabb gondolatjat, de hogy az arcz csak mégsem akart meglágyulni, hát végre is kénytelen volt az asszony a szóhoz folyamodni.

— Én uram! Én kedves egyetlen egy galambom, drága férjem. Ne nézzen reám kegyelmed ily kegyetlen hideg tekintettel. Ha nagy volt a vétkem, százszorta nagyobb volt a bűnbánatom. Ime nem tartottam elégnek, hogy megbünhődjem érte; meg is fizettem érte. Ha őrült nagyravágyásom egy rossz lépést botlatott el velem, azért száz mértföldet barangoltam össze, magam megalázva, hogy helyrehozhassam. Nem féltem vihartól, nem féltem rémségtől, gyönge asszonyerőmet megsokszoroztam! férfiaktól rettegett munkát elvégeztem, örömről lemondtam, lelkemet Istennek, fejemet halálnak ajánlottam: a hová kegyelmed elküldött, nekem a pokol pitvaránál is rettenetesebb helyre, elvándoroltam; tüzes sárkánytól őrzött kincs nem nehezebb, mint a mit onnan én elhoztam ... Nem érdemlek-e meg valami jutalmat?

S azzal térdre roskadt, két karját kitárva s könyező, bűnbánó, megtérő szemeivel férje arczán élve.

Bizony mindenki meg volt hatva e jelenettől.

Korponay János ekkor odafordult Fabricziushoz.

— A tett jó szolgálatok valóban megjutalmazandók, Fabriczius uram. Fizessen ki kegyelmed a pénztárunkból ennek az asszonyságnak ezer darab aranyat.

Julianna erre a szóra mint egy veszett tigris ugrott fel a térdeiről, s olyat ütött az öklével Korponay homlokára, hogy az három lépést tántorodott hátra, s azzal széttaszigálva a körülálló férfiakat, felszakítá az ajtót, lerohant a lépcsőn, ki az utczára, felkapott a szekerébe, rávagdalt a lógósra s azzal, mint a kit veszteni visznek, vágtatott el az erdők felé. Mindegy, akármerre!

XXXVII. FEJEZET.

A PELARGUS FOGADÁSA.

A dobsinai jégbarlangba leütött istennyila nem gubahitotta meg jobban a követfujó urakat, mint ez a nem várt ökölcsapás. Erre az egyre nem volt senki készen. Hogy a bűnbánó Magdolna egyszerre vad furiává alakuljon át, ez mesemondásba való képtelenség. Mert hiszen azt mindenki érthette, hogy biz az elég sértő szó volt Korponaytól, hogy a feleségét úgy meggyalázta ennyi férfi előtt, hogy a midőn az előtte térdepel, és igazán nagyon meg érdemelve a bűnbocsánatot, azt a jutalmát várja önfeláldozó tetteinek, hogy a férj kezét nyujtsa neki, felemelje s tán meg is csókolja, hát akkor az ki akarja őt fizetni aprópénzzel. Mert hát egy várva-várt csók még ezer aranyra felváltva is csak aprópénz. Biz ez kegyetlenség is volt Korponay János uramtól, meg bolondság is volt; ha ez a mód kapna divatra, győznék azt Magyarország aranybányái! Nem kellett volna az asszonyt (és még hozzá a hű szolgálót) így megsérteni. S ha a megbántásért az asszony záporkönyekre fakad vala, a haját tépi, a világot

átkozza vala, hogyha még uriasabb szokást követve, ott menten elájul, s egy óráig engedi magát vízzel locsoltatni, míg feléled, hát ez egészen rendén következő jelenet lett volna, de ilyen vastag végén kezdeni a dolgot, mégis csak olyan megfoghatatlan eset, hogy az embernek a szeme-szája eláll bele.

Azt persze az urak közül senki sem tudhatta, hogy ennek az asszonynak a lelkében ott bujdosik már régóta egy veszett manó, egy másik «kifizetett ezer arany» emlékében, s ezt a nyugtatványt az ezer aranyról régen ott hordja már a markában, s csak az alkalomra vár, hogy kifizesse annak, a ki rá talál duplázni, ha mindjárt a «kegyelmes» uram lesz is.

Hát épen a kegyetlen uram duplázott rá. Meg is kapta.

A nagy ijedtségben senkinek sem jutott eszébe, hogy ezzel az asszonynyal valamit kellene tenni. Csak akkor ocsúdtak fel az elhüledezésből, mikor a vágtató kocsi zörejét meghallák.

Legelőször Korponaynak jött egy gondolatja. Ez a gondolat az volt, hogy lekapott egy puskát a szegről s utána akart szaladni az asszonynak.

Hanem Pelargus utját állta, s a hátát az ajtónak vetve, megragadta a férj kezét.

— Mit akarsz, czimborám?

— Eredj az utamból. Meg akarom ölni!

Erre a szóra többen is oda ugrottak melléje, s ránczigálni kezdték, hogy ilyet ne tegyen.

A kocsi is jó messze zörgött már, azt a golyó nem éri utól.

Korponay halálsápadt volt a dühtől.

Pongrácz ezredes átölelte két karral, s úgy vonszolta el az ajtótól.

— Ne hogy utána lőjj, czimbora, mert akkor elárulsz bennünket csoportostul.

— Ha most nem ölöm meg, később kell őt megölnöm. Tehetném hazai törvényeink szerint is. Szent László sza-

badságot ad a sértett férjnek, hogy hűtelen nejét megölheti. De nem azért. Nem is azért az ütésért itt, a kit soha életemben halandó ember csatán kívül meg nem ütött; még az édes apám sem. Nem azért! Hanem hogy el ne árulhasson bennünket. Minden titkunk a kezében van. Nemcsak a mienk: fél Magyarországé. Az egész összeesküvés kapcsai, szálai: minden részvevőnek a neve. Ha ez az asszony élve marad, mi ne az Istenhez imádkozzunk többé, hanem az ördögökhöz, hogy el ne vigyenek bennünket.

— Ezt akkor gondoltad volna meg, édes czimborám, szólt közbe Pelargus, a mikor ily kegyetlenül megsértetted. Ne azt nézted volna, hogy a feleséged térdepel előtted, hanem azt, hogy a mi leghasznosabb szolgálattevő közbenjárónk kéri tőled a jutalmát. Mit fecsérled te a mi aranyainkat, a mire olyan nagy szükségünk van? holott ő csak egy csókot várt tőled, s bizony nem tört volna ki bele a fogad, ha megadod neki.

— Kölyök! Ne tarts nekem leczkét.

Fabriczius a huzalkodók közé veté magát.

— Azt mondom, czimborák, hogy a veszekedést halaszszuk holnapra, most pedig szedjük a sátorfát s igyekezzünk a lovainkhoz eljutni! mert Kézsmárk ide csak egy óra járás, s két óra mulva a nyakunkon lehetnek a Löffelholtz dragonyosai.

— Az biz igaz! mondá Pongrácz, a hogy a szemeit szikrázni láttam, alig hiszem, hogy ez az asszony le hagyja menni a napot, a nélkül, hogy minden dolgunkat elárulja a labancznak.

— De nem fogja elárulni! kiáltá Pelargus. Azt már én fogadom.

— Te? ordított rá Korponay. Hogyan állsz jót érte?

— Megmondom. Nem hiszem, hogy ez az asszony el tudja a rábizott titkokat árulni valaha! Bármilyen haragért. Hogy egyenkint akármelyikünket lekéselni képes, azt nagyon elhiszem. A sárgarépához sem ülnék le ven-

dégül többet, a mit az ő keze főzött. De hogy elárulja, hóhér pallosának adja a tulajdon édes apját, pedig annak a feje van legfelül, azt nem hiszem. Sohasem hiszem el.

— Én arra is képesnek tartom, hörgé Korponay.

— Te neked szabad őt nagyon rossznak tartanod, mert te tudod, hogy milyen jó volt; nekem semmi okom sincs rá, hogy szeressem; tehát nem is gyűlölöm. Lehetetlennek tartom, hogy egy asszony vérpadra vigye mindazokat, a kiket szeretett. Ez egy rémalak volna, a milyent a mythologia sem birt kitalálni. Hanem ez hát csak hit. Én bizonyosságot akarok ti nektek nyujtani. Magamra vállalom, hogy utána megyek ennek az asszonynak. Kisérni fogom őt nyomról-nyomra, mint a véreb. Se éjjel, se nappal egy lépést nem fog tenni, hogy azt meg ne tudjam. Nekem mindenütt vannak jó czimboráim, a kik segítenek. Úgy körülfogom őt, mintha hálóban volna. És ha egyetlen egy lépést talál tenni, a mi azt mutatja, hogy ügyünket elárulni készül, esküszöm az élő Istenre és apám, anyám örök lelki üdvösségére, hogy akkor én viszem halálra azt az asszonyt, mielőtt az árulást elkövethette volna. Ti járjatok a magatok utjain, én megyek az enyimen. Mától fogva nem vagyok ember, csak a szegődött árnyéka egy másik embernek. Ti gyűlöljétek őt, féljetek tőle, piszkoljátok a nevét. Én szeretem őt, ragaszkodom hozzá s lemosom a nevéről a szennyet; ha kell, a saját vére hullásával.

— — — — — — — — — — — —

Ráhagyták, hogy fusson hát utána; ők, a többiek, futottak a lengyel határ felé.

XXXVIII. FEJEZET.

RECIDIVA.

Ő pedig futott, mint a szarvasgim a nyakába harapott hiúzzal.

Ez a szó kergette világgá.

«Fizessünk neki ezer aranyat!»

Épen, a hogy a labanczok mondták :

«Azért, hogy elárultad nekünk a fejedelmet, ezer aranyat kifizetünk.»

És emezek is tudják már, hogy az ilyen szolgálatnak ilyen a jutalma. Nem becsület, nem szeretet; pengő pénz, a mit erszénybe lehet seperni.

Kihez fusson a panaszával? Ki érti meg?

Az egyik férfi kikomplimentezi a házából, ájtatos, kegyes, philosophus beszédekkel, a másik kitaszítja gorombán.

«Fizessünk neki ezer aranyat!»

Mi kellene még más?

Csak nem kérdezhetik tőle azt, hogy hát a szived fáj-e? Ha fáj, ott a doktor, kérjen rá balzsamot. Patikában adják.

Eszébe jutott a doktor. A tudós Cornides Lőcsén. Hiszen tulajdonképen azért jött ide fel, hogy azzal beszéljen, s rábirja, hogy pakoltassa fel magát s utazzék le Dobsináig meg Krasznahorkáig, a két beteg gyermeket megkuruzsolni. Hanem ahhoz pénz kell, sok pénz, mert a doktor nem utazik ingyen. Lám milyen okos dolog lett volna azt az ezer aranyat behurkolni, és nem adni nyugtatványt róla.

Az a másik ezer ugyan fogytán van már, tán alig cseng belőle egy pár a tarsolyban, az egész gazdasága ez a szekér

alma. Ha azt eladhatja, viheti a tót parasztszekéren a finnyás doktort magával.

Szó sincs róla. Csak olyan kódorgó vad gondolatok ezek. Nem gondol ő most a beteg fiával sem.

Ismét lejtőn fel visz az út, sűrű fenyőerdő között. A nő leszáll a szekérről, hagyja czammogni a lovait, maga a füves útfélen bandukol ostorpattogtatva. De nem keres négylevelű lóherét, hanem letépi bokrétának azokat a haragos kék sisakvirágokat, a miknek kelyhében, Mars sisakjában egy pár fehér galamb ül, Vénus galambjai. Szép virág, szebb jelvény: de halálos méreg. «Farkasölő gyökérnek» nevezik a népek. Jól mondta Pelargus, hogy nem szeretne ahhoz a sárgarépához leülni ebédre, a mit ennek az asszonynak a keze fog főzni.

Egyszer csak nagy trombitafuvással jön szembe reá egy postaszekér, mit tizenkét dragonyos kisér, annak a jeléül, hogy valami előkelő rangbeli személy utazik a hintóban. Van oka a fullajtárosnak olyan nagyon trombitálni, mert Korponayné lovai már megint legelészni álltak az útfélre s e közben a szekeret épen keresztbe állították az uton. A postaszekérnek meg kell állnia, a postás pogányul fujja a trombitát, hogy előidézze az erdőből a hanyag lóhajtót, a hintó belsejéből két asszonyság feje dugódik előre, mind a ketten zsémbelnek, erősen szidják az utjokat elálló parasztot.

Julianna jól ismeri mind a kettőt. Az egyik Löffelholtz tábornokné, a másik a kis Blumevitzné, a Fabriczius leány: Julianna kedvencz kicsikéje.

Egyszerre pajkos kedve támadt. Odafut a szekeréhez, s tele veszi a két markát szercsikával s odaállva a hintóhágcsóhoz, palócz paraszt kiejtéssel odakiált nekik:

— No hát má nasságos asszonykák, nem vesz keetek egy kis szép aumát?

Azok elszörnyedve csapják össze a kezeiket s felsikongatnak.

— Julianna te! Korponayné!

Ő meg kaczag, csak úgy reng bele a két válla.

— Micsoda komédia ez? kérdé Löffelholtzné, az első ámulásból magához térve.

— Semmi komédia. Igen rendes dolog. Almát árulok.

— Te almát árulsz?

— Hát valami életmód után csak kell látnom, ha már nagyságos asszony nem lehetek.

— De te tréfálsz?

— Hogy tréfálnék? Azt tudjátok, hogy az uram birtokait elkobozták; az apámhoz nem mehetek, mert az agyonüt; valahány úri ismerősöm, módos atyámfia, az mind eltagadja előlem magát. Sehol be nem fogadnak, hát csak így az országúton kell éldegélnem.

— Hát Andrássy? kérdé Löffelholtzné. Hiszen mikor itt voltál nálam nem régiben, s visszakérted a képeskönyvét, a mi neki oly jó hasznára volt, mert bizony mondom, hogy nagyon segített neki a kegyleveléhez, hát akkor mondtad, hogy odaviszed hozzá. Azóta özvegy is lett. Hát nem fogadott jól?

Most kezdett még csak igazán kaczagni Julianna.

— Hahaha! Andrássy! Az én Lovelaceom! Az remetévé lett, könyvet ír: triplex philosophia a czíme; s minden reggel egy szegfüvet visz a megholt feleségének, s ott imádkozik naponkint három óra hosszat.

De erre már általános volt a kaczaj.

Hahaha! Andrássy István imádkozik! Zsolozsmát énekel. A hátát korbácsolja! Bőjtöt tart! Keresztet hány magára a szép asszony közeledtére! Hahaha! Ezt el kell mesélni.

Az asszonyok kiszálltak a hintóból, összeölelték, csókolták a véletlenül feltalált barátnét; beleharapdáltak egy pár almájába, s aztán késztették, hogy üljön be közéjük a hintójukba, majd az almás-szekeret elhajtja a postaszolga, a ki kerékkötni van itt.

— De biz almáimat nem bizom ebfogakra, mondá Julianna. Mert én az után élek.

— Ugyan ne bolondozz, unszolá Krisztina, a nyakába csimpeszkedve, nekem bizony nem árulsz almát faluról-falura, mint a hienczek, odajösz hozzám Lőcsére, s ott maradsz, soha nem eresztelek el.

— Hiszen te magad is földönfutó lettél, elvették a bécsiek az apád birtokát a kegyleveled daczára.

Löffelholtzné közbeszólt:

— De már visszaadták. Csak te jer most velünk. Százféle mondanivalónk lesz, a mi rád nézve is igen örvendetes. Épen tegnap érkezett meg a nyiltparancs, hogy Blumevitzné a Fabriczius-féle birtokokba visszahelyeztessék, annak az örömére megyünk most Lőcsére. Alauda, meg Belleville lovagok várnak ránk nagy ünnepélylyel. Az úton majd elmondjuk a többit.

— De így csak nem mehetek Lőcsére, ebben a parasztruhában, másféle öltözet pedig nincsen velem.

— Az sem baj. Adok én az én ruháimból egyet. Tudod, hogy rád illenek az én öltözeteim, majd itt Poprádon megállunk a Husz apó vendéglőjében, ott átöltözködhetel.

— Poprádon? Husz apónál? Hahaha! Kaczagott Julianna, s aztán szilaj jó kedvvel ugrott fel a hintóba. Ez fölséges lesz!

Volt oka így kaczagni; eléggé csiklándozhatta a szivét az a tréfás gondolat, hogy a nemes kurucz vezérek hogy fognak az ablakon kiugrálni, mikor őt visszatérni látják azzal a tizenkét dragonyossal.

Nem kérette magát tovább, beült a barátnéi közé s folyt aztán a vidám terefere; egyszerre mind a hárman beszéltek és mesélték egymásnak, a mi velük és körülöttük történt, s azért mind a hárman megértették egymást. Az asszonyoknak megvan erre a különös adományuk.

Juliannára nézve csakugyan fölöttébb érdekes tudósítások voltak azok, a miket a barátnőitől megtudott.

III. Károly, az új király, Spanyolországból megérkezett s azzal egyszerre nagy fordulat állt be a bécsi kormányzatban. Illésházy befolyása helyett Pálffy Jánosé érvényesült.

A király megerősítette a szathmári békeszerződést s annak minden következményeit érvényesíteni sietett. Összehivta az országgyülést Pozsonyba, követválasztás lett az egész országban, a királyi meghivók már szétküldettek. A zaklatások megszüntek, a letartóztatott főurakat és nemeseket szabadon bocsátották, sok elkobzott vagyont visszaadták, sok megigértre új kilátást nyitottak. Így jutott Blumevitzné is hirtelenében az apja birtokába vissza. Az amnestia újra ki lett hirdetve, a visszatérőknek új időhaladék engedve. A király azt óhajtja, hogy a nemzet teljesen kibékíttessék, mert az ország rendeivel családjának örökösödési uralkodását akarja elfogadtatni.

Ezek mind nagyon «jó» hirek voltak Korponaynénak.

Már tudniillik nem annak a Korponaynénak, a ki lázadást és összeesküvést ojtogatni, beszemezgetni járt szerteszét az országban, mindenféle vadonczba, gyékényes paraszt-szekéren, hanem annak a másik Korponaynénak, a ki a kész érett arany almát leszedni jár, négy lovas hintóval.

Blumevitzné már megkapta a magáét, Löffelholtzné is erősen biztatva van, hogy zöld ágra jut; most csak Pozsonyba kell menniök, s a formaságokat elintézni a hivatalos dicasteriumoknál. Ime együtt mehetnének mind a hárman, Korponayné is nyélbe süthetné most a maga dolgát.

— Csak megvan a donatiós leveled, a lőcsei kapitulatióból? kérdé Löffelholtzné.

— Oh azt mindig magammal hordom, szólt Julianna, a keblére tapintva, s nyomban ijedten kiálta fel: «Szentséges Isten!»

— Mi az? Nincs nálad?

Julianna ki akart ugrani a hintóból, szerencséjére visszatartották.

— Nincs meg a donatiós leveled?

Az megvolt. Hanem erről a levélről más jutott az eszébe Juliannának, a miről e perczig csodamódon meg-

feledkezett. Az összeesküvők levelei. Valamennyi veszedelmes levél, a miket, az apja utasítása szerint csak akkor kellett lészen átszolgáltatni az urának, a mikor búcsút vesz tőle. Szép búcsúvétel volt! Azok a levelek mind egy szarvasbőrvánkosba vannak bevarrva, s ez a vánkos ott maradt az almás szekéren.

— Hova akarsz szaladni? kérdé Löffelholtzné. A fél lába már kinn volt Juliánnának a felhágón.

— Ott hagytam a szekeremen. Futok vissza érte.

— Minek futnál? Elnyargaltatunk érte egy dragonyost, az elhozza. Miben volt?

— Nem! Nem bizhatom idegen kézre. Magamnak kell érte mennem.

(Hiszen ha azok a levelek a császáriak kezébe kerülnek, a legelső, a kinek a feje gurulásnak indul, magáé a szép asszonyé!)

— Hát akkor inkább visszafordulunk a hintóval.

Szerencsére a véletlen kisegítette Juliannát e kétségbeejtő szorongattatásból. Azaz, hogy nem a véletlen, mert ilyen nincs, hanem a körülmények logikája.

Az almás-szekérre delegált postalegény ugyanis, miután az ostornyelét kipróbálta a rudason, meg a nyergesen, hogy azokat gyorsabb haladásra birja, de minden siker nélkül, vesztében a lógósra talált egy nagyot huzni, mire az telerugta a szemét, száját sárral, szügyébe vágva a fejét, elkezdett vágtatni a szekérrel, magával ragadva a másik két párát is. Így aztán nagyhamar nemcsak utolérte az almás-szekér a hintót, de még el is hagyta, úgy kellett a bőszült Pegazusnak útját állni fegyveres erővel.

Julianna sietett is azonnal a szekeréhez. Az alma mind az ördögé lett, hanem a szarvasbőrvánkos megkerült.

— Hála Istennek. Csakhogy ez megvan.

Azt azután nem is hagyta el többet magától, hanem ráült, vagy a hóna alá vette, mikor leszálltak.

Poprádra érve, a Husz apó vendéglője előtt nem következett be az a tréfás jelenet, hogy a kuruczok az ablakon

át vegyenek búcsút, azok rég az erdőben jártak már akkor. Itt azután Julianna átöltözött Löffelholtzné egyik gála köntösébe; Lőcsére már mint úri asszonyság tartá bevonulását.

A Fabriczius-ház előtt egész deputatio várta az érkezőket. Alauda biró úr teljes hivatalos ornatusában fogadta Blumevitznét, bevezetve őt visszanyert palotájába, s saját kezeivel tépte le a szobák ajtajairól a sequestráló pecséteket.

Odajött doktor Cornides is, felajánlva a most érkezett hölgyeknek a konyháját, addig, a míg azok újból berendezkednek.

Még humorizált is a tudós férfiu, mondván:

— Első eset, hogy a doktor konyhájából egészséges emberek számára præscribálnak.

S a vendégség, a mit a doktor az egész úri társaságnak adott, becsületére vált az egész orvosi karnak; azt mondták rá, hogy az egészséges embereket még jobban meg tudja gyógyítani, mint a betegeket.

Ott volt Belleville lovag is (még mindig császári helyparancsnok Lőcse városában) s ezuttal szabadon udvarolhatott a szép szalmaözvegynek.

Mikor a sok jó étel és ital feloldotta a nyelveket, aztán nem is igen tartotta senki titokban az élményeit. El lettek fecsegve a várfeladás éjszakáján történt tarka dolgok. Most már nevetni való tréfák. A ház fiatal asszonya ott a Ketterhäuschenben! (Minő éj volt az!) A megszabadítás furfangos bohózata. Léni asszony, a ki az ópium pilulákat maga itta meg sörben a beteg helyett, s a félholt asszony, a kit a doktor hasztalan elecktrika-masinázott. Hát még azután a jó Belleville lovag, a ki a kapukulcs helyett a Ketterhäuschen kulcsait kapta meg s majd a nyakát veszté a fél várossal támadt küzdelemben.

Alauda uramnak a gombjai pattogtak le a mellényéről a nagy kaczagástól, mikor ezeket elbeszélték, kiki hozzáadva a maga részéről tapasztaltakat.

Egyszerre csak aztán a nagy féktelen jó kedvből aláesett a szép asszony a nagy komolyságba.

— Milyen jó kedvem van, tán vesztemet érzem ? Még az én jó doktoromat is hogy kifigurázom, pedig hiszen csak azért jöttem most Lőcsére, hogy segítséget keressek nála a szegény kis fiacskám számára.

S egyszerre tele lettek a szemei könynyel.

Doktor Cornides minden állapotban kész volt a tudomány hatalmát éreztetni. Kikérdé Juliannát a kis fiú betegségének jelenségei felől. Complicált baj ! De az orvosi tudomány meg tud küzdeni vele. (A régi orvosi tudományt értjük, a mostani nem ér semmit.) Egész ív papiros megtelt a recepttel, a mit a tudós férfiu e veszedelmes baj ellen összeirt. Olyan arcanumok, a mikről a mostani orvosoknak sejtelmük sincsen már, a föld öt részéből, tenger fenekéről, retorták mélyéből, czethalak gyomrából előkerült szerek.

— Ettől meg kell neki gyógyulnia, mondá a doktor az elbúsult anyának. Hanem egyre figyelmeztetem. Ezt a receptet az egész országban csak egy helyen tudják elkészíteni, mert sehol másutt porrátört baziliszkszivet nem kaphatni, azt csak igen nagy urak szerezhetik meg. Azért ez csak gróf Pálffy János ő kegyelmessége vöröskővári (Bibersburg) várában elkészíthető, az ottani hires officinában.

— No látod, mondá Löffelholtzné, most egygyel több okod lesz Pálffy Jánost meglátogatnod.

Julianna azt mondá erre aggóskodva, hogy nagyon sokba kerülhet egy ilyen hosszú út.

— Apropos ! szólt közbe Alauda uram. Kegyelmednek, nagyságos asszonyom, még valamit át kell adnom, mit a városnál felejtett. Az ám ! Nem is találja ki, hogy mit ? Hát mikor Korponay János kapitány úr (még akkor csak az volt) meg lett bizva azzal a bizonyos expeditióval, a lőpor és élelembeszállítás végett, a tanács egy kétszáz aranyat nyomó lánczot decretált a számára jutalmul. Kor-

ponay uram akkor ezt, bizonyos okoknál fogva, nem vehette által. Most meg már aligha vehetné át. A láncz pedig itt van. Azért én legczélszerűbbnek találom, ha azt a feleségének szolgáltatom által.

Soha jobbkor láncz nem érkezhetett! Mintha csak az égből esett volna le.

Julianna ismét jókedvű lett. Azt sugta Alaudának, hogy csak adja vissza azt a lánczot az ötvösnek, az aranyértékben s aztán fizesse ki belőle azt a tartozását, a mivel egy itteni pipereárusnak csipkefátyoláért adósa maradt, a többinek majd akad helye. Ime kétszáz arany már megtérült a visszautasított ezerből. Pedig ezt is Korponay János kereste!

XXXIX. FEJEZET.

VÁRATLAN FORDULAT.

Harmadnapig mulattak az asszonyságok együtt Blumevitzné házában Lőcsén. Negyednap reggelre volt elhatározva az együtt utazásuk Pozsonyba.

Elutazás előtti estén egészen magukra voltak.

Löffelholtzné többször kérdezősködött Juliannának a férje után, és hogy mi történt közöttük?

Julianna egész hosszú mesét gondolt ki erről a thémáról, hogy ők már egészen kibékültek, Korponay János ugyan még Lengyelországban van; de már irt a feleségének, hogy haza kiván jönni; a király hűségére fog állni, magának elfogadja az amnestiát, s jószágait a fia számára visszakéri. Julianna minden órán várja a férje hazaérkezését; egyrészt az is vezette ide a Szepességre, hogy itt remél vele találkozni.

Mikor aztán legvakmerőbb phantasiával mesél a valósággal szembeszökő kitalált dolgokat, felnyilik a szobaajtó, s belép rajta az, a kit sokat emlegetnek: Korponay János, a férj.

Ő az valóban, nem rémkép, nem tünemény; a valóságos Korponay János áll ott, félvállra vetett köpönyegben, kezében a hiuzbőr süvege.

Legelső, a ki őt fölismeri, Löffelholtzné. (Korponay valamikor a császáriaknál szolgált, onnan ismerte még.)

— Ah! hozta Isten kegyelmedet. «Farkast emlegettünk, s a kert alatt kullog.»

Juliannának az egész testét a jéghideg rémület állta el. Pedig ő neki kellett legjobban örvendezni a betoppanó alak láttára. Hisz épen most mesélte a barátnőinek, hogy őt várva várja, hogy milyen nagyon óhajtoznak egymás után.

Erőszakot kellett tenni elzsibbadó idegein és eléje sietni nagy örvendező repesésssel az Istenhozta kedves vendégnek; ölelésre kitárva karjait, s ajkait csókra kinálva.

S a kedves férj megölelte, megcsókolta a kedves asszonyát, a hogy patriarkhális szokás volt hazánkban.

És az ölelő kezében nem volt tőr rejtve, a mit hátulról a szivéig szurjon és ajkaira nem volt olasz méregfestvény kenve, a mivel a váltott csókban nejét megmérgezze; inkább nagyon gyöngéden bánt vele; észrevéve, hogy annak a térdei roskadoznak, oda vezette a karos székéhez, oda leültette és aztán szépen kezet csókolva a tábornoknénak és a házi asszonynak is, gavallérosan oda támaszkodott a szék támlányára.

— Mi jó szél hozza ide kegyelmedet? kérdezé Löffelholtzné.

— Engemet valóban igen jó szél hozott, felelt rá Korponay nyugodtan. Az a szél, a mely átfujta hozzánk Lengyelországba a hirét, hogy az új magyar király a hazatérőknek amnestiát adott. Én már torkig laktam a lengyel barátsággal s nem kérek belőle, se eczettel, se mazsola szőlővel, többet; hazasiettem, hogy az amnesztiában részesüljek.

— No azt nagyon bölcsen és okosan cselekedte kegyelmed, helyeslé a mondottakat Löffelholtzné, ennél helyeseb-

bet nem tehetett. Biztosítom kegyelmedet, hogy a mi tőlem és az uramtól telik, mindent el fogunk követni, hogy kegyelmed a birtokába minél előbb visszahelyeztessék.

— Hiszen épen egyenesen oda akarok menni: az osgyáni birtokomba, s ott várom be a saját házamban, a mi velem történni fog. Úgy-e te is velem jösz, kis feleségecském?

Julianna a halál félelmei között rebegé (mosolyogva):

— A hová kegyelmed magával viszen, oda megyek.

— Mi pedig most épen Pozsonyba akartuk vinni a kegyelmed asszonykáját, hogy bizonyos neki igért donatio ügyét, kedvező lévén rá az idő, szorgalmazza.

— Nem bánom, szólt Korponay, s még csak a homloka sem vonult ránczba. Ha másfelé van menetele az asszonyomnak, én beleegyezem.

Julianna alig hallhatóan suttogá:

— Én az urammal fogok menni.

Löffelholtzné elnevette magát.

— Azon sem csodálkozom. Olyan hosszú távollét után az ember újból vőlegény és menyasszony, s nem adná olyankor a maga csendes kuczkóját a császár palotájaért. No hát majd ha a második mézes hetek leteltek, akkor bocsássa fel kegyelmed az asszonyát Pozsonyba.

Ez mind a legszivesebb enyelgés hangján folyt ebben a modorban. Korponayt a háziasszony ott marasztá szállásra és vacsorára.

Az estebéd végeztével tudatták Korponayval, hogy mint utas ember, ha elfáradt, felmehet a számára elkészített szobába. Ugyanazon erkélyszoba ez, a honnan egykor Julianna leste Belleville lovagnak a furcsa küzdelmét a ráröffent polgárőrökkel, az ablakfüggöny mögül, meg a honnan Korponay alákiabált a kurucz hajduknak, hogy nem kell megadni magukat, hanem ütni kell a labanczot. Mind a kettőjükre nézve emlékezetes szoba volt az.

Julianna most találhatott volna valami ürügyet, hogy a férjét előre bocsássa, s aztán mint egykor itt ezen a he-

lyen, a hol őt a kardjával ketté akarta vágni, megfusson előle, és szaladjon, míg a lábai birják, világtalan világgá, de nem tette azt. Valami halálmegvető dacz kényszerítette, hogy együtt menjen az urával, karját annak a válla körül fűzve, fejével az arczához hajolva, kisérve a másik két asszony tréfás nevetésétől.

Mikor a lépcsőkön felhaladva az emeleti szobába felértek, a hol a széles menyezetes ágy el volt készítve a számukra, a kandallóban ropogott a tűz, az álló fali óra fel volt huzva és járt, Korponay letette az asztalra a kezében hozott karos gyertyatartót, akkor Julianna széttárta előtte a karjait s azt mondá neki:

— Azért jöttél, hogy megölj? Itt vagyok. Végezd, nem fogok kiáltani.

Korponay megfogta a kezét szeliden, s a másikkal megczirógatta azt.

— Nem, Juliannám. Távol van tőlem ez a szándék. Sőt azért jöttem, hogy visszavegyelek és veled maradjak. Épen az az ütés, melyet tőled kaptam, (nézd most is itt a gyűrűdnek a sebhelye, a mit rajtam ejtél) ez győzött meg felőle, hogy igaz lelkü és becsületes vagy. Akkor szerettelek meg ujra. És már most rajta leszek, hogy te is szeress engem.

S azzal az ölébe vonta és gyöngéden magához szorongatá, többször megcsókolva a szép lesütött szemeit.

Julianna szédelgő fejét odahajtá az ura keblére s sokáig úgy érezte, mintha egy másvilágban volna, magánkívüli gyönyörben, míg egy hideg, józan gondolat magához nem térítette.

— Oh, én édes lelkem uram. Olyan nagy boldogság volna ez, a mit te én velem osztasz, hogy magát a mennyországot sem kivánnám helyébe, ha egy nehéz gondolat nem háborítana. Elhiszem, hogy nem azért jöttél, hogy megölj, elhiszem, hogy velem fogsz maradni, de azt gondolom magamban, (ne haragudjál meg érte, hogy titkos gondolatomat megvallom) hogy te most azért kerestél csak

fel engem, mivelhogy összeesküvő társaid így határozták. Azok félnek, hogy én boszuból vagy haszonlesésből elárulhatom az ő egész tervüket s ők határozták azt el, hogy te válj ki közülök és térj vissza amnestiával, és azután őrizz magad mellett, mint hites férjem és uram, hogy őket el ne árulhassam.

S ez alatt a beszéd alatt úgy figyelt minden arczmozdulatára a férjének.

Ez az arcz csak fanyar boszuságot mutatott.

— Ah, kérlek, hagyd el azt! Van eszében valakinek még összeesküvést szítani. A kinek még ezt a szót kimondják, hahotára fakad. Hiszen nem én vagyok az első, a ki az amnestiát elfogadja, hanem találd ki, hogy kicsoda?

— Ebeczky?

— Feljebb!

— Bercsényi?

— Még is feljebb!

— Nem tudom kitalálni.

— Maga a fejedelem, Rákóczy Ferencz.

— Hihetetlen!

— Én sem hittem, a míg bizonyosságot nem vettem felőle. Nem fog bele két hét telni, hogy bejön a fejedelem egész parádéval Krakkó felől, Nagy-Szombatig jön fel eléje Stella császári generális két század dragonyossal, a kik díszkiséretül csatlakoznak hozzá s azokkal együtt vonul fel a pozsonyi várba, a hol a nádor és a kanczellár fogadják. Visszakapja a birtokait, a gyermekeit, a feleségét, meghagyják neki az erdélyi fejedelemséget, úgy a hogy Apafy Mihály birta, német helyőrségekkel a várakban, s új korszak kezdődik vele az egész országban. A Rádayak, Vayak, Eszterházy Dánielek, Ebeczkyek, Csákyak, Andrássyak mind főhivatalokba jutnak, s nagyobb hivei lesznek Károly királynak, mint a milyen rebellisei voltak Lipótnak és Józsefnek. A kurucz nevet lemossuk magunkról szappannal.

S oly őszintén nevetett hozzá, hogy az asszonynak el kellett hinnie, hogy igazat beszél.

S a mit el nem hitt a szavainak, elhitte a csókjainak. Nem! Ilyen forrón nem csókol az, a ki a szive fenekén haragot hordoz.

Mikor kora hajnallal Julianna felébredt, azt hitte, hogy csak egy varázsálom volt, a mit keresztül élt. A mint az ágy kárpitját félrevonta, a betörő napsugár a csendesen alvó férj arczát világítá meg. Hát ébren is tart még ez álom?

A férjnek a feje azon a szarvasbőrvánkoson nyugodott, a melybe a veszedelmes levelek voltak bevarrva.

Julianna megcsókolta annak az ütésnek a helyét s hagyta őt tovább aludni.

XL. FEJEZET.

MI LEHET EGY ELEJTETT SZÓBÓL?

Semmi kétség, hogy Korponay Jánost az az inditó ok hozta haza, a mit Julianna gyanakodó esze olyan hirtelen kitalált.

Hogy az ő titoktartását biztositani lehessen, erre ez volt az egyetlen mód, visszatérni hozzá a férjnek, a ki a nőnek egyedül jogosult őrizö pásztora, s aztán ki nem bocsátani őt többé keze közül.

Valóban az összeesküvők dolga volt az, hogy Korponayra rámérték ezt a feladatot.

Esküjök kötelezte őket, hogy a czélbavett feladatért, ha küldik, a pokolba is elmenjen mindegyik.

Ez pedig nagyon hasonlitott a pokolhoz.

Egy olyan szigorú, büszke jellemnek, mint Korponay, oda törni meg magát, hogy hazajöjjön, kegyelmet kérni, hogy megsüvegelje az apró potentátokat, a kik az útjába akadnak, s ha a régi czimborákkal összetalálkozik, beszél-

jen velük az időjárásról, meg a cserebogarakról. És aztán mindennap egy asztalhoz ülni azzal az asszonynyal, a kit jobban gyűlöl, mint a labanczot és mindennap inni abból a pohárból, a miből már más valaki ivott! Édelegni, andalogni, boldogságról beszélgetni azzal a nővel, a kit emlékezetéből ki kellene tépnie! Viselni a homlokán annak az ütésnek a helyét, a mit tőle kapott, s ez még nem a gonoszabbik emlék a homlokán, a mit miatta visel. És most csókolgatni azt a kezet, mely őt megsértette, azt a kezet, mely Lőcse kapuját az ellenségnek megnyitotta, azt a kezet, mely az árulás bűndíját elfogadta! És csókolgatni azt a hűtelen csalfa szép száját, nehogy elárulja a titkait! És óvni azt az embert, a ki őt meggyalázta, hogy el ne árulja azt az ő felesége, ő neki őrködni kell Andrássy élete fölött, a kinek halálát kellene kivánnia, mert az a kiszemelt fővezér! És most még csak el sem taszíthatja ez asszonyt magától, mert a magyar törvény szerint, ha a férj a hűtlen feleségét egyszer visszafogadta, többé ellene semmi panaszt nem emelhet.

Korponay úgy tett, a hogy rábizatott.

Az a hír Rákóczy visszatértéről is az összeesküvők által szándékosan terjesztett vaklárma volt. Ezzel takargatták el a rejtett útjaikat, a királypártiakat ezzel áltatták el. S a vaklárma nagyon jól sikerült, tán a szándékon túl is. Elhitte minden ember, hogy Rákóczy csakugyan a király hűségére tért s haza jő, birtokait átvenni. Erre aztán a még eddig agyarkodó apró kurucz kolomposok, faluszájai is ágy alá vágták a piros csákós süveget, meg a kerecsentollat, felvették a birkaprémes sapakot s siettek csapatostul fel Pozsonyba, hogy ki ne maradjanak valahogy, mikor a kegyelmet osztják.

Julianna maga is egészen elhitte ezt a mesét. Ezt is, meg a másikat is, hogy ő vele most a férje boldog.

Hisz ő is minden tudományát az asszonyi szívnek elővészi, hogy a férjét boldogítsa. A kis fiát is hazahozatta a

nagyapótól az osgyáni kastélyba, s egész napját annak a gyügyögtetése foglalja el.

Talán Korponay is elhitte azt a másik mesét, hogy egy asszony, mikor csókol, nem gondol másra, csak erre a csókra.

A boldog idyllt hát nem zavarta meg más, csak a pró·zai gondok. Korponay birtoka még mindig zár alá volt vetve, s a felmentés késett. E miatt a jövedelem nagyon összeszorult.

Julianna többször említé a férjének, hogy jó volna felmenni Pozsonyba, Pálffyval meg Illésházyval beszélni, de Korponay huzódozott tőle, hogy ő átall a nagy urak ajtaján·kopogtatni.

— No hát kopogtatok én. Engedd meg, hogy én menjek hozzájuk.

Korponay azt mondta neki rá: «eredj, én majd itthon maradok, — a kis fiunak pépet főzni».

Julianna nem annak örült jobban, hogy minő sikere lesz majd az ő pozsonyi útjának, mint inkább annak a bizalomnak, hogy őt a férje magában ereszti.

Nem bizalom volt az.

Még volt valaki más is, a ki ő reá vigyázott. Ott volt Pelargus.

Abból, a mit ez az ifjú az utóbbi években Felső-Magyarországon elkövetett, egy hősköltemény telne ki magából. Nekünk azonban csak azt kell belőle megtudnunk, a mi Julianna történetével van kapcsolatban.

Az akták szerint kilenczszáz embere volt Pelargusnak, a kikkel ezen az egész vidéken rendszeres statum in statu tudott fentartani. Egyszer-egyszer felbukkantak s rémületbe hozták a felső vármegyéket. Ha megéheztek, raboltak, soha sem mást, csak enni valót.

Mikor Julianna felutazott Pozsonyba, Pelargus és társai mindenütt nyomában voltak.

Pozsonyban már akkor olyan volt a sokadalom, a tömérdek instantiahozó vendégseregtől, hogy a fogadóban csak

nagy könyörgésre tudott Julianna egy szobácskát kapni, a hintaját pedig haza kellett küldenie, mert a lovak számára istálló nem volt kapható.

És azután beletelt három nap, a míg Pálffy Jánosnál audientiát tudott nyerni. Úgy látszik, nagyon elfelejtették már a nevét.

Mégis csak bejutott nagy nehezen, a kegyelmes úr rá is ismert, ha nem is fogadta valami kitüntető módon.

Julianna előadá, a miért idejött, a férje birtokainak a lezárolás alóli felmentéseért; a főúr megbiztatta, hogy csak viselje magát Korponay uram csendesen, ha az ő dolgára kerül a sor, majd azt is elintézik.

Korponayné azonban fel akarta használni az alkalmat, ha már egyszer idáig jutott, hogy azt a másik dolgot is emlékezetbe hozza: a fiának igért donatiót.

— Hja asszonyom, mondá erre Pálffy kitérőleg. Az most nehezen megy. Mi is a kegyelmed titulusa erre az impetratióra?

Már elfelejtették!

— Lőcsei capitulatio! mondá a hölgy, előkeresve a tarsolyából a rá vonatkozó iratot.

— Úgy? Tudom, tudom. De azért már kegyelmed kapott egyszer egy ezer aranyat.

Juliannának fejébe futott a vér.

— Azt legjobban tudja kegyelmességed, szólt keserüen, hogy ezt az ezer aranyat nekem Wratislaw adta, abból a czélból, hogy a kanczellár futárját minden áron megelőzzem, a ki kegyelmességednek a visszahivó decretumot vitte. S én ezt a feladatot végre is hajtottam.

— Igaz biz az. Hanem ezt az érdemét az asszonynak nem igen lehet felhordogatnom a kanczellár előtt, sőt kénytelen volnék a magam részéről eltagadni, hogy tudomásom van róla. Már ebben csak nyugodjék meg kegyelmed. Az a lőcsei história olyan csekély dolog most már, hogy azt senki fel nem veszi a földről. Azt sem tudják már, hogy mi volt az a Lőcse? A háborunak vége. A ku-

ruczok seregestől jönnek az ajtónkra hűségüket contestalni, a nagy loyalitási chorusban a kegyelmed kérelme úgy elhangzik, hogy senki sem hallja meg.

Erre a szóra valami alvó ördög ébredt föl az asszony szivében. Ördögnek kellett lenni, más nem is lehetett, mert jótétlélek ilyen szót nem diktált volna neki.

— Vigyázzanak, kegyelmes uraim, mert még lehet egyszer más világ is.

Megbánta mindjárt, a mint e szót kimondta, visszavette volna, ha lehetne. — Átkozott szó volt ez.

Az ország zászlósura e szóra hirtelen odalépett hozzá, haragtól szikrázó szemekkel s megragadva a nő kezét, azt kiáltá a szeme közé:

— Mit tudsz erről! Te asszony.

Eddig kegyelmednek czímezte, most «te asszony!»

Julianna elképedt. Érzé, hogy ez a kezét fogó kéz vasbilincs, s a ki hozzá beszél, a vallató inquisitor, ő maga egy fogoly.

Minden lélekjelenlétét össze kellett szednie, hogy a kezét ebből a vasbilincsből kiszabadítsa. Annak csak egy módja volt.

Az, felelni a haragos kérdésre, bizalmas mosolygással.

— Igen is, tudok valamit.

— Beszélj.

— Ohó, kegyelmes uram! azt nem adják ingyen. Épen most volt szerencsém megérteni, hogy a nagyurak igérete, meg a beteg ember fogadása egy húron pendülnek. A tett szolgálatomra méltóztatott azt felelni, hogy «elmult esőnek nem kell köpenyeg»... Ha új szolgálatot akar kegyelmességed tőlem, előbb értesse meg velem, hogy mire becsüli azt?

— Kivánhatsz, a mit akarsz.

— Hát legelőször is azt kívánom, hogy miután én kegyelmességednek sem leánya, sem huga nem vagyok, hagyjon fel a tegezéssel, s adja meg a megillető czímemet.

— Igaza van kegyelmednek. Tessék helyet foglalni itt a diványon, főstrázsamesterné asszonyom.

Julianna helyet foglalt s összeszedte minden eszét.

— Hogy kegyelmed tudója valami nagy dolognak, azt én már a belépésekor sejtettem, mondá Pálffy János. Kegyelmed az apjánál tartózkodott a fegyverlerakás óta, s azt mi jól tudjuk, hogy az öreg Ghéczy Zsigmond a totumfac valami új összeesküvésben, a mit Rákóczyék terveznek.

— Nem, nem! Az apám nem tud semmiről! kiálta bele, önkénytelen ijedséggel Julianna s ezzel a szavával még mélyebben keverte bele magát a hinárba.

— Ő nem tud semmiről? sietett a szóval Pálffy. Akkor kegyelmed megfogta magát. Hát akkor ki az, a ki tud mindenről?

Júliannát nem hagyta el az eszmélete.

— Én magam tudok mindenről, felelé nyugodtan.

— Vannak kegyelmednek irott bizonyítványai? Vannak valami levelek a kezében?

Julianna megértheté a főúr exaltált tekintetéből a helyzetét. Ha ő most erre a kérdésre azt feleli: «nincsenek», akkor innen egyenesen a börtönbe fogják vinni.

Azt mondta rá: «igenis, vannak».

— Hol vannak?

— Csak csinján, kegyelmes uram. Elébb szeretném tudni, hogy ha én ilyen fontos és nevezetes fölfedezéseket teszek, mi lesz érte a jutalmam?

— Helyes. Hát ha kegyelmed ilyen nagybecsű correspondentiát nekem átszolgáltat, akkor én nemesi becsületszavamat adom rá, sőt ha kivánja a királyi jóváhagyást is ellőre meghozom kegyelmednek az iránt, hogy a mely magyar főuraknak ily perduelliót bizonyító leveleit nekem kezembe adandja, hát azon főuraknak a birtokai közül választhat magának tetszése szerint, ha Károlyi van benne, veheti magának Erdődöt, ha Eszterházy, Galanthát, ha Andrássy István, Krasznahorkát, s a fiának grófi czímet vihet haza. — Elég lesz?

Julianna szorongó kebellel kérdezé:

— És ha nem szolgáltatnám át e leveleket? s a közben egy kezébe akadt írótollal játszott.

— Hát akkor, édes hugám, az történik veled, hogy először a jobb kezedet, azután pedig a fejedet fogom levágatni. Már most mind a két kérdésedre feleletet kaptál. E szerint te is felelhetsz az én kérdésemre, hol vannak ezek az iratok?

— Nem hordom őket magammal.

— Az meglehet. Tehát hol vannak elrejtve?

Most kellett kigondolni valami hazugságot, hogy időt és egérútat nyerjen.

— Magamnál nem tarthaték ily veszedelmes irásokat, nehogy a férjemet, vagy az apámat bajba keverjem velük, hanem elküldtem azokat egy jó barátomhoz megőrzés végett.

— Ki az a jó barátja az asszonynak?

— Viard tábornok, Kézsmárkon.

— Császári tábornok. — S mi okból küldte ő hozzá ez iratokat?

— Azért, hogy majd egyszer személyesen adhassam át ő felségének, s ezzel magamnak a király kegyosztásához érdemeket szerezzek. Bocsásson kegyelmességed Kézsmárkra, hogy elhozhassam a tábornoktól a neki küldött irásokat.

— Az nem úgy lesz. Te nem mégy Pozsonyból sehova. Ott a kezedben a toll, itt a papiros, tinta; irj azonnal levelet Viardnak, hogy küldje el az irásaidat, majd én egy biztos stafétát lóra ültetek vele. Három nap alatt itt lesznek a leveleid. Addig szépen otthon maradj a vendégfogadóban.

Julianna megirta a levelet Viardhoz, azt lepecsételték s átadták a futárnak.

— A viszonttalálkozásig, mondá Pálffy János a nőnek. Innen már most vagy grófi koronával megy kegyelmed haza, vagy fej nélkül.

Julianna kitámolygott a teremből. Három napi idő haladék volt a számára megnyerve.

XLI. FEJEZET.

AZOK A VESZEDELMES LEVELEK.

Korponayné neki indult a járásnak.

Kiment a sétányra, végig a Zuckermantelen, meg vissza. Azután keresztül a hajóhidon. A szent Nepomuk-szobornál megállt, belenézett a vízbe. Csak egy hibbanás kellett volna, és meg van a felelet minden kérdésre. Átment az Auba, előre-hátra barangolva a tekervény utakon. Észre sem vette, hogy két ember folyton kiséri minden léptennyomon, késő este volt, mire a vendéglőbe vissza került. Nem jutott eszébe, hogy ebédelt-e már ma, vagy sem? Talán az a háta mögött járogató két ember jobban tudta, hogy nem ebédelt, ők sem.

Szobájába érve, bezárta az ajtaját, leeresztette az ablak függönyeit és gyertyát gyujtott.

Azután előkereste a bőröndje fenekéről azt a kis szarvasbőrvánkost.

Fogott egy ollót, felfejtette vele a majczot.

A lószőrtöltelék közül elővonta az aranyfonállal összekötött levélcsomagot.

Egyet kivéve (azt, a mit Andrássy István irt Ghéczy Zsigmondhoz), a többiek mind le voltak pecsételve.

Az ollóval felvagdalta a pecséteiket.

A levelek Ráday Pál, Sennyey László, Eszterházy Dániel, Ebeczky István, Török András, Winkler, Sréter János kéziratai voltak. Megannyi magyar előkelő főúr, a legtöbb épen Pozsonyban jelenlevő országgyűlési követ.

Végig olvasta valamennyit.

A hány levél, annyi vérpadra készülő alak.

Készek mindannyian, mintha összebeszéltek volna;

azon végzik, hogy az új felkelésnek nem lehet más a katonai vezére, mint Andrássy István. Ő a legderekabb hadvezető. Egy erős vár birtokában, mely gyülekező helyül szolgálhat a felkelő seregnek, a hol fegyvereket, ágyúkat kapnak. Vele mindent, nála nélkül semmit,

Kiegészíti a bizonyítékok sorát az ő saját levele Ghéczy Zsigmondhoz.

Ezt az egész szép bokrétát mind kezében tartja most a szép asszony. Csak oda kell azt nyujtania a tánczosának, s lesz belőle egy olyan vérmenyegző, a milyent nem látott még Magyarország.

S aztán mi neki e bokréta valamennyi virágszála?

Tartozik ő megsiratni a Rádayakat, Eszterházyakat, Sennyeyeket? Visel-e ő gyászruhát azoknak a halála miatt?

De hát az Andrássyakat!?

Valami fekete árnyék ott a háta mögött ilyeneket suttogott a fülébe.

«Hát épen őtet? De miért? Mi ő neked?

Egy mulató társ, a ki ivott a poharadból s aztán elhajította.

Mikor nyomoruságodban odamentél hozzá, kelt-e csak egy mosoly az orczáján a látásodra?

Nem engedte-e, hogy porba alázd magadat előtte, s térdeiden csuszkálj az ő halottja előtt és bocsánatot kérj attól, azért a bűnödért, a minek fele az ő bűne volt.

Aztán hagyott futni a világba.

És az a két úri siheder, a ki a szemed közé bámult, s még csak annyira sem méltatott, hogy jöttében, mentében egy betanult «treshumble serviteurt» intézzen hozzád, hanem lenézett kevélyen.

Hejh, hogy kidobhatod őket egy keztyűcsapással az egész várukból! Mehetnek ők idegen ajtókra.

És magát azt a csodatevő szentet, a ki holta után lett fölötted győztes, hogy leszállíthatod katafalktrónusáról, eldugva a föld alá, a hol a házája, s magad járhatsz aztán

végig a termeken, a mikben ő osztotta egykor kegyeit a hódoló népségnek. Te lehetsz a vidék élő jóltevője! Ha meghalsz, te hozzád járnak majd búcsúval a népek!

Hadd veszszen Andrássy István is a többiekkel együtt!

Kettő áll a koczkán: vagy az ő feje, vagy a tied!

Tudod, hogy mi vár rád? Fejedet lesujtják, ha ezeket nem adod váltságul!»

Az az átkozott árny úgy suttogott, úgy csábítá, úgy rémíté, úgy ingerlé, úgy kecsegteté váltig. A gyertya kanócza megkoppantatlan izzott előtte, elgombásodva.

Aztán eljött hozzá egy másik szellem: fényes arczczal, égi tekintettel; egy szárnycsapása elűzte a rémet.

A nő fogta az első levelet, Andrássy Istvánét s a gyertya fölé tartá. A papir lángra lobbant, hagyta azt égni a végső csücskéig, azt is feldobta a tenyerével a levegőbe, hogy a végső rongya is elégjen, a fekete hamv, vándor szikráival, mint egy csillagos szemfödél szállt lassan alá a földre.

De a többi levél is mind tele volt Andrássy veszedelmével.

Egyenkint valamennyi mind ott hamvadt el a gyertya lángjánál.

Csak az utolsó volt már meg: a Sréter Jánosé. Ez a főúr őt egyszer keservesen megsértette, rossz nőnek nevezte, nyilvánosan bevádolta, hát ezt mit sajnálja? Ez az egy legalább fizessen meg a többiért.

— Nem! Nem! Nem árulok el senkit.

Az utolsó levél is elégett az ujjai közt.

Akkor letérdelt a földre, összeseperte a papirhamvakat és mind egy levélborítékba gyüjtötte.

. . . . Künn az ajtó előtt állt egy férfi alak: egy faczipős barát, a ki azt az egész jelenetet kileste, a judáslyukon keresztül.

Mikor a papírhamvakat összegyüjté Julianna, felnyitotta az ajtót, s ki akart rajta menni, azzal a szándékkal,

hogy az egész papirmaradványt a kályhába veti, a mi kivülről fülik.

Csaknem elsikoltá magát, mikor a kapuczinust maga előtt látta.

Hanem az hirtelen a szájára tapasztá a kezét, s visszatolta a szobába, újra bereteszelve az ajtót. Akkor felveté az arczáról a csuklyáját.

— Pelargus! hörgé Julianna, félig ijedten, félig örömmel.

— Ne mondd ki a nevem.

— Mi dolgod itt?

— Az, hogy téged megöljelek!

— Hát tedd sietve.

— Mi volt az, a mit most elégettél?

— Láttad?

— Itt néztelek az ajtón keresztül.

— Csitt! Az összeesküvők levelei voltak.

— Megsemmisítetted őket?

Julianna oda adta a kezébe a hamuval telt borítékot.

— Nincs ellenünk semmi bizonyíték többé.

Pelargus elejté a csuhája bő ujjába rejtett három élű tőrt, s aztán térdre esve, megcsókolá az asszony ruhájának a szegélyét. «Édes szentem!»

— Ne időzz itt! suttogá Julianna, mert mindkettőnket elveszítesz. Fuss rögtön az atyámhoz, és mond meg neki, hogy minden el van árulva, fusson, a meddig a két szeme lát, az uramat is ejtsd útba, mondd: ő ne féljen semmitől, a kis fiamnak vidd ezt a csókot.

Végre tehát Pelargus is megérte, hogy kapott a bálványozott asszonyától egy csókot.

— Hát te veled mi fog történni? kérdezé Juliannától.

— Én nekem futnom kell innen, a merre a világnak nincsen szája. Igyekezem kimenekülni Sziléziába. Siess! Lépteket hallok, itt ne találjanak.

Akárki volt a közeledő, egy alázatosan kolduló baráttal

találkozott, a ki deákul köszön minden embernek, s a kezeit a csuhája ujjaiból elő nem húzza.

Julianna csak egy nagy kendőt kapott a fejére, a mivel magát cselédek módjára bebugyolálta, s azzal kisietett a folyosóra, le a lépcsőn, a rácsajtónál várt reá az a másik ember. Az meg a Pálffy János kéme volt, Juliannának csak egy tekintetet kellett rá vetni, hogy ezt kitalálja.

— Ugyan édes földim, szólítá meg, hol van itt egy olyan korcsma, a hol jó czidert (almabor) lehet kapni? Itt nincsen.

-- Majd én elvezetem az ifjasszonykát. Legjobb van a «Rother Hahn»-nál.

Julianna hagyta magát odáig kisérni a kémtől.

A veres kakas volt a szállója valamennyi szekeresnek, a ki Magyarországtól Sziléziáig a közlekedést fentartotta. A nagy ivóterem tömve volt fuvarosokkal, a kiknek a nemzetiségét már arról ki lehetett találni, hogy mit isznak? A hanákok előtt seres kancsó áll, a krikehájok előtt borovicskás kotyogó, a szamárevők előtt almaboros fakupa.

Ott bement a korcsmaajtón, s a míg a kém ott leste a visszatértét, az alatt ő a korcsmában összebeszélt egy hanák fuvarossal, jó pénzt adott neki, s a hátulsó ajtón kiosonva, a hanák nagy ernyős szekéren szépen kikocsizott a kapun keresztül.

Szerencsésen kimenekült Pozsonyból, a nélkül, hogy a sorompónál feltartóztatták volna.

Titkolózónak nem lehet nevezni a szökését, a ki hanák szekéren utazik, mert annak minden lószerszáma úgy tele van rakva rézcsattogókkal, s még azon felül a tengelyein nagy aczél pengők csörömpölnek, hogy annak a járását félórányira meg lehet hallani, mi arra jó, hogy a szűk hegyi utakon a kitérőnél bevárja egyik szekér a másikat.

Egész Mariathalig jutott már. Útközben megalkudott a fuvarossal, hogy őt egész Sziléziáig elszállítsa.

Mikor Mariathalból, egy etetés után, tovább indultak,

még a faluvégi keresztet sem hagyták el, a midőn egy Pozsony felől vágtató lovas csapat utolérte a szekereket.

Korponayné régóta figyelt már a kocsiernyő nyilásain keresztül valami gyanus villogásra a hátuk mögött, a kardok csillámlása volt az a csillagok fényében. Nem sokára a sisaktaréjokat is kivihette az úti porfellegből. Üldözik!

— Megállj, kiálta a hanákra a csapatvezető.

Julianna ismerte azt a hangot. Teste-lelke megdermedt tőle.

Sok olyan arcz volt a világon, a minek megjelenése fölért a kisértetlátással, de azok között egy sem, a melyiktől annyi oka lett volna megijedni, mint ettől.

Ez Andernach lovag.

A kapitány felemelte a szekér ponyvaernyőjének leffentyűjét, s meglátva a szekér mélyén kuporgó asszonyságot, hangosan felkaczagott.

— Kisztihand Madame! Van szerencsém ujra találkozhatni kegyelmeddel. Ezúttal úgy hiszem, hogy nincsen itten a «du verfluchter Pintye Gregor, meg a megbabonázott kantár!»

Hasztalan lett volna minden alakoskodás.

— Fordulj vissza, mondá Julianna a fuvarosnak.

Ettől a percztől fogva rab volt.

XLII. FEJEZET.

AZ IMÁDSÁGOSKÖNYV.

A mi ezután következett, arról már egy terjedelmes perirat aktái beszélnek.

A Korponay Ghéczy Julianna felségárulási pere egyike a legnevezetesebb lélektani tanulmányoknak.

Hogy egy gyarló, veszendő asszony hogy tudott daczolni az ország minden hatalmasaival, hogy tudott kifogni minden törvénytudóin és itélő biráin.

Kigondolt egy mesét, egy regényt, a mit egész következetességgel végig vitt, úgy, hogy nem lehetett semmi ellenmondáson rajta kapni. Pedig egy szó sem volt belőle igaz.

Megfordította a tényállást. Nem az általa megnevezett urak küldték azokat a leveleket Rákóczyhoz, hanem Rákóczy küldte e leveleket azokhoz az urakhoz. De ő e leveleket soha sem adta át nekik, és így azok egészen ártatlanok.

Az egész összeesküvés vezérletét, szervezését mind Pelargusra fogja. Annak nem árthat vele: annak sem apja, sem anyja, sem felesége, sem gyermeke, sem háza, sem telke, az elviselheti az egész vád terhét. A hol csak zendülés volt az országban, néha egyszerre több helyen is, az mind Pelargus műve volt.

Bámulatraméltó az egész védelme.

Okát adja igen szépen, hogy miért tartogatta ő ezeket a leveleket? miután regényes jelenetekkel kiderítette, hogy miként jutott ezekhez egész ártatlanul. És azután, hogy miért égette el? S mikor azt kérdezték tőle, hogy mi volt hát azokban a levelekben? akkor azzal vágta ki magát, hogy deákul voltak irva, meg hogy titkos irásjegyekkel voltak szerkesztve.

Nem volt emberi bölcseség, a mely ki birja forgatni állításaiból.

Egy pár levele maradt fenn, miket börtönéből irt férjének, azok tele vannak gyöngédséggel és nyugodt lemondással.

Mikor aztán az itélőmesterek kifáradtak a vallatásában, semmit sem birtak belőle kivenni: kemény parancs érkezett le Bécsből, hogy a makacs asszonyt kínvallatás alá kell venni.

A Judex curiæ s az itélőmesterek remonstráltak e parancsolat ellen, hivatkozva a törvényre, mely nemes embert tortura alá vettetni nem enged.

Ekkor a bécsi kormány elvette a pert a királyi táblától

s delegatum judicium kezébe adta. Korponaynét Pozsonyból Győrbe vitték.

Meg volt hagyva, hogy ha az első fokú tortura nem használ, a másod fokút is kell alkalmazni.

Korponaynénak tudtára lett adva, hogy kínvallatás alá fogják vetni.

Előttevaló nap odaküldték hozzá a hóhérmestert, hogy mutogassa meg neki a kinzó-eszközöket, s magyarázza meg azoknak a hatását.

Az egyik volt a hüvelyk-szorító, a másik a hármas-fakorona.

Julianna hallgatta csendesen, hogy mi fog történni a szép fehér kezeivel, a szép sima homlokával. Talán örökre is meg fog látszani annak a nyoma? Örökre? Csak addig a pallos-csapásig.

Hadd jöjjön minden egymás után!

Ezen az éjszakán nem birta álomra lehunyni a szemét. A lélek gyötrelme még kínzóbb, mint a testi fájdalom. Vajjon tud-e majd erős maradni?

Alig várta, hogy vigyék hát már a birái elé.

Mikor a hüvelykszorítókat rásrófolták a kezeire, (azokra a sokat csókolgatott szép kezekre) szemtől szembe gúnyolta biráit, hogy csak ennyit tudnak? ez a mesterségük? A kérdéseikre nem felelt többé semmit.

Ekkor aztán a második fokú kínzást alkalmazták nála, a mit krónikáink «a hármas fával megkoronáztatás» czíme alatt emlegetnek. Ez három összekötött fahasábból állt, a mit a vallatott fejére tettek, s aztán lassankint mindig összébb huzták zsineggel a három fa végeit, hogy az a közbeszorított koponyát folyvást jobban nyomta.

Pokolbeli kín volt.

S az egész kínzás alatt folyvást kaczagott a nő.

Akármit kérdeztek tőle, nevetés volt a válasz.

Csak azt szerették volna belőle kivenni, volt-e azokban a levelekben Andrássy Istvánnak a neve felhozva?

Kaczagott rajta.

A hóhér még egyet csavart a háromfás koronán.

Ekkor aztán ájultan rogyott össze.

Mikor életre locsolták, s ismét eszméletéhez tért, azt mondá a biráinak, hogy csak hozzák elő hamar a többi kinzó-szerszámokat is, a mik a harmadfokú torturához valók. Óhajtana rajta keresztül esni.

Elszörnyedtek e példátlan megátalkodottságon. Ehhez hasonló megtörhetetlen lélek még férfitestben is ritkán lakott valaha.

Visszavitték az asszonyt a börtönébe.

S aztán itéletet tartottak fölötte.

A meghozott itélet maga egy kis opus.

Semmi vétséget nem lehetett rábizonyítani. Bűne az volt, hogy hazudott, költött mesét mondott, nem akarta az igazat másokra kivallani.

Ezért halálra itélték.

A mely napon az itéletet kihirdették előtte, deák nyelven, a miről ő azt állította, hogy nem érti, figyeltek az arczára, vajjon nem változik-e el, mikor e szót meghallja «capitis plexio» («fejvesztés»)? Ekkor sem árulta el magát, pedig tudott jól deákul. Megmaradt az arczán a szokott alázatossággal vegyült gúny.

Azt kérdezték tőle, akar-e a trón elé kegyelemért folyamodni.

Azt felelte: «Nem».

Akkor aztán nem vitték többé vissza a börtönébe, hanem a siralomházba.

A városházának egy kis földszinti szobája volt az, melynek ablakából a piaczra lehetett látni.

Az ácsok rögtön hozzá fogtak a vérpad felállításához, Juliannának lehetett azt nézni.

Hogy róják az egyik gerendát a másikba? hogy helyezik el a középen azt az alacsony tölgyfa széket? a környékét behintik vastagon homokkal. Az a homok az ő vérét fogja felinni.

Egy kóbor kutya odamegy szaglászni. Az egyik ács-

legény oldalba rúgja, durván kaczagva: «czoki kutya! nem tudsz holnapig várni?»

Aztán megszólal a városháza tornyában egy repedt harang. Az utczán zsivaj támad; gyerekhad, csőcselék fut, ocsmány kiabálással egy lovag után, a ki koczogva vágtat végig az utczán: a görhes, szeplős gebe egy összegöngyölt lóbőrt hurczol maga után, a mi kötéllel a farkához van kötve. Egy csomó hajfürt húzódik utána a sárban, a mi a burokból kimaradt. Valami kivégzett embert hurczolnak a vesztőhelyről a temetőbe; a kinek a büntetéséhez az is hozzá tartozik, hogy végig seperjék vele az utczát.

Juliannának egész teste összeborzad. Holnap talán őt is így fogják hurczolni.

Most egy magas látogató érkezett hozzá: maga Pálffy János.

Jó indulatot mutatott iránta: csupa nyájasság volt.

— Látod, szegény asszony, hogy hová jutottál? Érdemeket gyüjtél s azoknak az eltitkolásával magadat elvesztéd. Én ime elhoztam az itéletednek mássát magyarra fordítva, hogy megérthessed, mire vagy itélve.

— Jól tudom: halálra. Itt látom, készítik a katafalkomat.

— Gyalázatos halálra, a minek a szégyenfoltját örök időkön át semmi le nem mossa az ivadékaidról. A helyett, hogy grófi, bárói koronát szereztél volna a fiadnak: hoztál a fejére országos gyalázatot, megvetés állapotját. Magad egy szavaddal tehetted volna őt nagygyá és boldoggá, fényes úri familia törzsökévé; de te inkább tartoztál hűséggel a bűnösöknek, a békeháborítóknak, az ország megrontóinak, a rablóknak, gyujtogatóknak, mint a te koronás fejedelmednek, a te szegény nyomorgatott hazádnak, s a te árva családodnak. Ember itéletét már megkapád, Isten itéletét még ezután várd magadra, hogy ilyen rossz szivű anya voltál. Akárhol legyen a helyed a másvilágon, gyermekednek átka fel fog ott keresni, s nem hágy nyugodni még alvó porodban sem.

Julianna meg volt rendülve e szemrehányásra.

— Mit tehetnék mást?

— Még most is tehetnél. Még most is megfordíthatnád magad és fiad sorsát, a király kegyelme oly magasra fogna felemelni, a milyen mélyre letaszít haragja.

Julianna arcza, egész alakja elárulta a lelkében kelt tusát.

— Magad is olyan fiatal vagy még, szerető urad van. El tudod őt hagyni?

Igaz! Az élet nagyon szép.

— Nem lesz az én uramnak bántódása miattam? kérdezé a főúrtól.

— Azt nem mondhatom meg. De bizonyos, hogy makacsságod díját az egész családod fogja megfizetni. Te elvégzed hamar: egy pallos ütéssel ki van elégítve a sorsod. De mi lesz a gyermekedből? Pedig milyen nagyon szeretted.

— Ne szerettem volna bár, most nem volnék itten.

— Szeresd egészen s kiszabadulsz innen.

— Nincs már hitem emberek szavában. Ha megtartották volna azok, a kik hatalmasok, minden igéreteiket, nem történt volna az meg, a mi megtörtént. Hiszen irásba volt adva, király pecsétjével megerősítve, még is elvetették; azt mondták, semmi az! Keress magadnak új érdemeket! Hát minek küldtek el, hogy keressem? Ezt találtam.

— Nem igaz! Megtaláltad, a mit kerestél. Az egész titokban szőtt-font összeesküvést. Kezedben volt minden bizonyítványaival. De te azokat elégetted! Milliókat érő kincseket adtál a lángok martalékául. És még most is úgy vagy, mint Sybilla volt a könyveivel. A megmaradtért is kérheted azt az árt, a mit az elégetettekért követeltél volna. Most már csak az összeesküvők neveit kell felfedezned, s czélt érsz. Ha ezt a titkot magaddal viszed a más világra, lappangó tüzet hagysz itt a hazádnak; a mi ha fellobban, nagyobb pokol lesz a te lelkednek, mint maga a gyehenna.

Julianna meg volt rendülve ez utolsó szavakra.

Hiszen a hazaszeretetnek is két pólusa van.

— Küldjön kegyelmességed hozzám hitembeli lelkészt. Lelki istápolásra van szükségem e nagy szorongattatásomban.

E szó megtérésre mutatott.

A főúr azzal az igérettel távozott el, hogy teljesíteni fogja az asszony ohajtását.

Hogy mennyire terjed a főúr jóakarata, azt nem sokára tapasztalhatá az elitélt.

Alig telt bele egy óra, hogy őt elhagyá, ismét felnyilt a siralomház ajtaja; de a porkoláb helyett a fürmender jött be hozzá; háromszor is hátra kaparva a lábával tisztelet-teljesen, s tudatá vele, hogy más kényelmesebb szobába fog átvezettetni.

Az a szoba az emeleten volt.

Annak az ablakából is le lehetett látni a piaczra; de az ijesztő látvány még sem tolakodott olyan közvetlenül a szem elé.

A cserébe kapott szoba egész ódon pompával volt butorozva; a hogy az magas vendégek számára készülhetett ekként, a minők Győr városát gyakran látogatták.

Volt benne kényelmes mennyezetes ágy, selyem párnákkal, üveges szekrény, a minek karikáin keresztül meg lehetett látni, hogy függőpecsétes pergamenek vannak benne. A falra volt akasztva egy nagy velenczei tükör, köszörült üvegrámában.

Az elitélt nő nem állhatta meg, hogy bele ne tekintsen abba a tükörbe. Majdnem azt kérdezte, ki ez a szép asszony? Az a veres vonal a homlokán, a mit a kínzó korona hagyott hátra, még nem is áll rosszul. Olyan, mintha egy homloknásfa volna. Hát ez a szétbomlott haj? Bizony régen nem volt megfésülve, nap-nap óta csak a tíz körmével tépte, lelki testi kínlódásaiban. Az asztalkán a tükör alatt pedig volt egy elefántcsont fésü, mintha a számára lett volna odakészítve. Asszony volt, mikor tük-

röt látott, nem állhatta meg, hogy le ne bontsa zilált haját s meg ne fésülködjék.

Milyen szép selyem zuhatag!

De kár lesz ezt a hóhér ollójának adni!

Mikor elkészült a haja befonásával, széttekintett a szobában.

Ez nem börtön, ez nem siralomház.

A szögletben nagy álló óra ketyeg. Genfi remekmű, a mi az órákon kívül a holdjárást, napfelköltét, még az évszakokat is mutatja. Olyan emberek számára való óra, a kiknek hosszú idejük van még élni. És neki már csak egy nap felköltét fogja ez az óra mutatni? Az ő földi világa már csak óranegyedekre van felosztva.

Kereste, hogy mivel ölje el ezt a kis időt még? Hisz a halál előtti órák rettenetes hosszúk!

Az üveg szárnyajtós szekrényben benne feledték a kulcsot.

Talán szándékosan hagyták benne.

Felnyitotta, belenézett.

Mindenféle pergamenek voltak annak fiókjaiban egymás mellé rakva, úgy hogy a zsinóros pecsétek tokjai alá csüngtek.

Egyet-kettől elővett belőlük.

Nevezetes okiratok voltak azok.

Donatiós levelek, hű magyar főurak számára.

Új, fehér volt még mindenik pergamen, az initialékon ragyogott az arany, ez aláirásról még le sem hullott a porzó. Csak a dátum hiányzott valamennyiről.

Azokat az urakat mind jól ismerte Julianna, a kiknek a nevei arany betűkkel voltak a pergamenre irva, neki csak az ujját kellett volna végig húzni némelyik név alatt, hogy az aranyozás vérpirossá váljon.

Ezek élni fognak, hirük magasra nő, családfáik szerte ágaznak a jövő századokban.

És ő ezeket a családfákat úgy téphetné most ki félkezével, mint a hogy az érett kendert kinyövik a földből!

Szépen összehajtogatta, visszarakta valamennyit.

Mikor aztán a legeslegutolsó pergament is szétnyitotta, majd kiejté azt a kezéből: a két térde megroskadt alatta.

Nem akart hinni a két szemének; azt vélte, kápráznak; az ablakhoz futott az irással.

Reszketett a kezében a pergamen, az az aranynyal irott név úgy tánczolt a sok egymásba folyó betűsor közepében.

«Korponay Gábor!»

Ez az ő fiának az adománylevele!

Ez nem érzékcsalódás, íme ide van irva.

Hiszen nincs több Korponay Gábor a Garamszeghiek közt, egyedül az ő fia; ő neki van ajándékozva, a miről anyja álmodott, a szép sztropkói uradalom, nem csak az, egy üres sor van utána hagyva, a mi még betöltetlen: és a mágnási rang!

Talán csak tréfa ez?

Nem lehet. Ott van aláirva a király neve és a kanczellárjáé, csak a kelet napja hiányzik róla, mint a többiről mind; de a hely már fel van irva: «Pozsonyban».

Az országgyülés berekesztésével lesznek ezek kihirdetve.

Azt hitte, hogy álmodik.

Talán az a veres vonal ott a homlokán nem is a kínpad emléke, hanem igazi gyémántos feroniére?

Ekkor elkezdte elejétől végig olvasni azt a talált okiratot.

Ez aztán felébreszté.

A királyi adománylevelekben fel szokták sorolni azokat az érdemeket, miket a megjutalmazott a trón szolgálatában szerzett, örök emlékezetnek okáért.

A kis tíz esztendős Korponay Gáborkának halhatatlan emlékű érdemeként az volt feljegyezve, hogy volt neki egy anyja, a ki az országot fenyegető nagy kiterjedésű összeesküvést felfedezte, s annak részeseit a büntető igazság kezébe szolgáltatá.

Tehát azért hozták őt ebbe a szobába, hogy ezt a levelet megtalálja!

Csak lerogyott egy karszékbe az asztal mellé, mereven bámulva abba a kiterített irásba.

És ezalatt újra megjelent az a sötét árny Julianna előtt, a ki azt suttogja, hogy milyen édes az élet, még mások halálának az árán is!

Végig vonultak a lelke előtt a mult élményei és álmadozásai. Miket remélt, miket szenvedett? Mennyi küzdése volt egy csábító czél felé: miket áldozott fel érte? És most, mikor oly közel áll a czélhoz, hogy azt már a kezével elérheti, a fejére felteheti, inkább hagyja levágatni ezt a kezet, ezt a fejet! Hát nem bolondság ez?

Ha az eddigi koholt mese helyett elmondaná az igaz történetet, milyen nagy érdemet szerezne magának, egész ivadékának a hatalmasok előtt.

Kinn az ácsok szekerczéje csattog, a kik a vérpadot építik.

Pedig milyen szép derült az ég.

És neki már holnap meg kell halni.

Meghalni gyalázatos halállal, hóhér pallosától, bámuló néptömeg látványosságául.

Mit tegyen? mit mondjon?

Egy emlékezetébe jutó szó borzadoztatá végig a lelkét.

Mikor a vén apja elbocsátá őt az útra azokkal a veszélyes levelekkel, így szólt hozzá:

«Ha pedig te neked valaha az az átkozott gondolat támadna a lelkedben, hogy ügyünket a mit rád bizék eláruld: a mely pillanatban ez a gondolat megfogamzott, abban a pillanatban oltsa ki az Isten a te fiadnak az életét!»

Ha az ilyen átokmondásnak foganatja volna!

Még nem tudott kiszabadulni az örvényből, mely lelkét magával sodorta.

Vissza-vissza tette azt a pecsétes irást az üvegszekrénybe; meg-meg elővette, újra elolvasta.

Végig-végig járta a hangos szobát, nagyokat ijedve maga magától, ha a tükörbe tekintett.

Este lett az idő, midőn újra zörögtek az ajtaján, Pálffy János tért vissza, a lelkészt is hozta magával.

A lutheránus tiszteletes fiatal ember volt, csak segédlelkész még, maga az esperes, a győri pap nem jöhetett holmi akadályok miatt. Ő maga is be volt börtönözve perduellio vádja miatt, a mit rá költöttek az ellenségei, egy hirtelen került ifju theologus suppleltálta addig.

Jámbor alázatos fiu volt, arcza halvány, teste sovány a sok tanulástól; az egyik vála is magasabban áll, mint a másik, a sok irás miatt.

Julianna összerezzent, mikor a hozzálépő káplán arczába tekintett.

Pelargus volt ez.

Pelargus, a ki ellen hét vármegye tart hajtóvadászatot, s a ki azalatt Luther Márton bő kantusában, azt az aszszonyt jő vigasztalni a börtönébe, a ki az egész összeesküvés terhét az ő fejére halmozta.

Reszketett minden tagja az asszonynak.

— Isten malasztja szállja meg lelkedet! szólt kenettel-jes hangon az ifju.

Juliannát nem birták a lábai, leroskadt térdére.

Itélő birája, vagy őrangyala érkezett-e most meg?

Pelargusnak egy feketetáblás imakönyv volt a kezében. Ezt elébb a jelenlevő főúr elvette tőle, és ugyan átvizsgálta, nincs-e benne valami eldugott czédula, vagy a margóra irt jegyzet? Nem talált benne semmi gyanura méltót s visszaadta neki az imádságos könyvét.

Az ifju aztán felnyitotta azt egy helyen s odanyujtá a könyvet így kinyitva a térdeplő asszonynak.

A mint az beletekinte az imakönyvbe, egyszerre ráhanyatlott arra az arczával, s elkezdett hangosan zokogni.

A könyv e fejezetnél volt felnyitva:

«Imádkozás egy megholt gyermek mennyei üdvéért».

Megholt a gyermek!

Ez volt az utolsó fonál, a mi a világhoz kötötte, most ez is elszakadt.

Pelargus azért jött, élte veszélyeztetésével, hogy ezt hírül adja.

És a szíve közepén talált anyának még csak jajgatni sem szabad; még csak azt sem mondhatja: «szegény kis pulyácskám! szegény kis árvácskám; de nagyon siettél! én nekem de nagy fájdalmat okoztál!» Nem szabad jajveszékelni, hogy el ne árulja az izenethozót.

Ott lehet már a függő pecsétes pergamen! Ragyoghat már az a gyermeknév az aranytól! Ha a szemei nem ragyognak többé!

— Fordulj Isten szinéhez, leányom, rebegé Pelargus. Az ő irgalma minden földi fájdalmat meggyógyít.

Julianna letörlé könyeit s aztán csendesen, magában végig olvasá a meghalt gyermek mennyei üdvéért könyörgő imát.

Akkor összecsukta a könyvet s visszaadta a káplánnak. Pelargus azt mondá, hogy csak tartsa meg azt: keresse benne vigasztalását.

A főúr azért volt ott, hogy a lelkész és az elitélt közötti szóváltást ellenőrizze és földjegyezze.

Nem sok följegyezni valója volt.

— Szabad-e izenetet küldenem az én lelkem jó uramnak a káplán úr által?

— Teheti.

— Kérem, tiszteletességedet, ha összejön vele, mondja meg az én egyetlen édes jó uramnak, hogy a szivemben nem lakozott soha senki rajta kívül; s a mit vétettem ellene, bizony megbüntetett érte engem az én lelkem.

— Elfogom neki mondani.

— Ha pedig az én édes uramatyámmal találkozik kegyelmed . . .

Itt a szavába vágott a főúr.

— Azzal ugyan a káplán úr nem fog találkozni, mert az elszökék vala, a sáfrányillatot megérezve, Lengyelországba.

Julianna megkönnyebbült szívvel sohajta fel. Tehát az atyja megszabadult.

Az állelkész kézszorítása mondott neki valamit.

— (Találkozni fogok vele. Tudom, hogy mit mondjak neki.)

— Hát a kis fiának nem izen kegyelmed semmit? kérdezé a főúr.

— Annak azt izenem . . . rebegé az asszony . . . hogy nem sokára együtt leszünk, megdicsőülve mind a ketten, s aztán soha el nem veszítjük többé egymást.

Ezután a káplán részesíté a nőt az utolsó úrvacsorájában, a mit magával hozott.

Akkor felállt a nő térdéről s odafordult a főúrhoz.

— Kegyelmes uram. Én Isten kezébe tettem le sorsomat. Lelkem kész megtérni mennybéli uramhoz. Semmi szavam nincs többé földön lakó urakhoz.

A főúr elszörnyedve kiálta fel:

— Te makacs, megátalkodott asszony! Menj hát vesztedbe, a hová indultál!

Julianna a káplánhoz szólt még.

— Holnap hajnalban kisérni fog még tiszteletességed utolsó utamon.

Ezzel bezárult rá az ajtó.

Magára maradt.

Semmi tusakodás nem volt már a lelkében. Ha a kedves fiu elköltözött, mi van még ezen a világon szeretni való?

Áhította már a halált.

Elővette az imakönyvet; de nem tudott belőle mást imádkozni, csak azt az egyet. A többinek nincs semmi értelme rá nézve, csak ennek az egynek.

Ugy találta ott a hajnal, ébren imádkozva.

Már éjfél után elfoglalta a katonaság a tért, négyszög sorfalat képezve, a külső tért ellepte a népség.

A hóhér és legényei elfoglalták a vérpadot.

Kitekintett az ablakon. Látta maga előtt a piaczot, a vérpadot. Nem rettenté meg semmi többé.

Hisz mi az az emelvény? A Jákob lajtorjája, mely az égbe vezet.

Mi az a fényes kivont pallos? A mennyország kulcsa!

Mik azok a hóhérlegények a zöld ruhákban? Az úr angyalai, a kik az útat egyengetik.

Mi az a fekete kocsi odalent, azzal a darócz takaróval? Az Éliás tűzszekere.

Elvesztette már a halál minden félelmetességét. Nem kivánatos a napfeljövetele többé.

Ütheti az óra az utolsó negyedet!

Készen várták.

Tompa dobpörgés mellett jött elő a hivatalos gyászkiséret, közepette alabárdosoktól közrefogva az elitélt. Szép sűrű sárga haja magasra volt feltűzve a fején, kérte, hogy azt ne vágják el, ő maga feltűzi olyan szépen, hogy nem fog akadályul lenni.

Olyan fenkölt tekintettel járult előre, mint egy rózsakirályné, a kit megkoszoruzni visznek, félkarjával Pelargus vállára támaszkodva, s az imakönyvet kebléhez szorítva.

A vérpad lépcsői elé érve, még egyszer megállították, hogy a törvényszék jegyzője az itéletet felolvassa előtte, az egész nép hallatára.

Az itélet felolvasása után megfogta a kezét a törvényszék itélőmestere (Győrmegye alispánja) s utolsó kisérletet intéze hozzá:

— Szerencsétlen asszony! Térj lelkedbe és valld meg a tiszta igazságot. Kegyelem vár érte!

Julianna elrántá a kezét.

— Ne vesztegessük az időt. Sietek. A fiacskám vár!

S azzal minden másra támaszkodás nélkül, gyorsan felhágott a vérpad lépcsőin s nyájasan üdvözölve a bakót, leült a számára odatett alacsony tölgyfaszékbe, az imakönyvét pedig odaadta a kisérő káplánnak.

A hóhér egy ollóval levagdalá hófehér nyakáról azokat a göndör aranyfürtöcskéket, a mik művészetének akadályul

szolgálnának. Pelargus azokat mind összeszedegette s elrakta az imakönyvbe.

Valamennyi dob elkezdett pörögni a téren, «fiacskám! jövök már!» suttogá az asszony; valami villámlott a fényes napsugárban, s már akkor ott volt, a hová vágyott.

— — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — —

És egy egész rémséges összeesküvésnek a titkát mind magával vitte.

Száz főúr, tízezer nemes, és egy egész ország szabadult meg az üldöztetéstől.

UTÓHANG.

Nem volt igaz a kis fiuról szóló halálhír.

Ezt csak Pelargus találta ki, azért, hogy az utolsó órák nehéz próbájában megőrizze az imádott asszonyát az elbukástól. Tudta, hogy ha a fia halálhirét hozzák neki, akkor erős marad, elszánt a halálra.

Megigérte pedig, esküvel fogadta, hogy tisztára mossa ennek az asszonynak a nevét, ha kell, annak kihulló vérével.

A kis Korponay Gábor nagy ember lett, testben, lélekben és rangbeli állásban; hires nevezetes családnak a feje.

Hanem Andrássy Istvánnak a fiát, azt a legkedvesebbet csakugyan elvitte rövid időn az a titokteljes kór, a minek a számára nem termett orvosság e földön.

E második csapás után, a nagy, históriai nevezetességű ember egészen elveszett a világra nézve.

Azt a csodálatos halottat az üvegfödelű koporsóban átszállították a várallyai templom sírboltjába. Száz éven keresztül volt az a köznépnek bucsújárási tárgya; emlékét a népajk tartotta fenn.

Csak ennek a századnak az első tizedeiben hatott fel a népmonda a várlakba is. Ekkor keresték föl a bámulatkeltő halottat a családtagok a falusi templom kriptájában, a honnan aztán nagy ünnepélyességgel szállíták fel ismét Krasznahorka várába; hat férfitagja az Andrássy és rokon családoknak emelte a vállán a koporsót egész fel a hajdani nyugvóhelyéig; a csendes kis szobáig, a hol Serédy Zsófia

egykor a kis fiával levelet iratott a veszélytől fenyegetett apjának.

Most ott aluszsza tovább az örök álmot, mint egy látható symboluma a feltámadásnak.

Az a másik asszony pedig ott él most is a lőcsei bástya rejtett ajtaján.

Elmondtam, a mit a krónikák a két nőről, és az ő világukról feljegyeztek; hozzá illesztettem, a mit saját lelkem látott; nagy szeretettel foglalkoztam velük, s szinte fáj magamnak, mikor azt kell mondanom, hogy a történetnek vége.

TARTALOM.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

